

Právnická fakulta Masarykovy univerzity
Katedra mezinárodního a evropského práva

Habilitační práce

Specifika výkladu práva Evropské unie a jeho vnitrostátní důsledky

JUDr. David Sehnálek, Ph.D.

2018

„Prohlašuji, že jsem habilitační práci na téma: Specifika výkladu práva Evropské unie a jeho vnitrostátní důsledky zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.“

V Brně dne 7. února 2018

JUDr. David Sehnálek, Ph.D.

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval prof. JUDr. Vladimíru Týčovi, CSc., je lidsky i profesně mým vzorem a konzultace s ním byly cenné i pro obsah této práce, prof. JUDr. Naděždě Rozehnalové, CSc., bez níž bych práci na Právnické fakultě, kterou mám tak rád, patrně nikdy nedělal, doc. JUDr. Filipovi Křepelkovi, Ph.D. za přátelskou motivaci k psaní, mým rodičům a mé ženě Ivetě, té především, za trpělivost a veškerou ochotu pomoci a mé dceři Sofii za to, že byla tou nejkrásnější a nejpřirozenější inspirací k psaní.

OBSAH

ABSTRACT	7
<i>Current state of affairs</i>	7
<i>Hypothesis</i>	8
<i>Individual issues</i>	9
<i>Methodology</i>	9
<i>Structure</i>	11
<i>Results</i>	13
I. ÚVOD, VÝCHODISKA A HYPOTÉZA	26
<i>Úvodní poznámky</i>	26
<i>Hypotéza práce</i>	28
<i>Dílčí výzkumné otázky</i>	29
<i>Metodologie práce</i>	30
<i>Struktura práce</i>	32
II. SYSTÉMOVÁ VÝCHODISKA VÝKLADU PRÁVA EVROPSKÉ UNIE SOUDNÍM DVOREM EU – AUTONOMNÍ SOUD I PRÁVO	36
2.1 SOUDNÍ DVŮR EU A PRAVOMOC K VÝKLADU PRÁVA EVROPSKÉ UNIE	36
2.2 SOUDNÍ DVŮR EU A PRAVOMOC K VÝKLADU MEZINÁRODNÍCH SMLUV	53
2.2.1 <i>Východiska interpretace mezinárodních smluv– postoj Soudního dvora EU</i>	63
2.2.2 <i>Kompetenční otázka (soudcovská Kompetenz-Kompetenz) a její důsledky pro interpretaci mezinárodních smluv</i>	68
2.3 DŮSLEDKY A DÍLČÍ ZÁVĚR	73
III. SPECIFIKA VÝKLADU PRÁVA EVROPSKÉ UNIE SOUDNÍM DVOREM EU V KONKURENČNÍM PROSTŘEDÍ – AUTONOMIE, ALE NE IZOLACE	77
3.1 VNITŘNÍ VLIVY NA VÝKLAD PRÁVA EVROPSKÉ UNIE	78
3.2 VNĚJŠÍ VLIVY NA VÝKLAD PRÁVA EVROPSKÉ UNIE	98
3.2.1 <i>Ovlivňování výkladu práva EU Evropským soudem pro lidská práva</i>	105
3.2.1.1 <i>Východiska vztahu Evropské unie a systému ESLP</i>	105
3.2.1.2 <i>Normativní pojetí vlivu ESLP na Soudní dvůr EU</i>	113
3.2.1.3 <i>Realita vlivu Evropského soudu pro lidská práva na Soudní dvůr EU</i>	119

3.2.2 Ovlivňování výkladu práva EU Soudem ESVO.....	126
3.2.2.1 Východiska vztahu Evropské unie a členských států ESVO	126
3.2.2.2 Normativní pojetí vlivu Soudu ESVO na Soudní dvůr EU	128
3.2.2.3 Realita vlivu Soudu ESVO na Soudní dvůr EU.....	134
3.3 DŮSLEDKY A DÍLČÍ ZÁVĚR	141
IV. SPECIFIKA JAZYKOVÉHO VÝKLADU PRÁVA EVROPSKÉ UNIE.....	146
4.1 SYSTÉMOVÉ CHARAKTERISTIKY PRÁVA EVROPSKÉ UNIE A JEJICH VLIV NA JAZYKOVÝ VÝKLAD TOHOTO PRÁVA	148
4.2 NORMATIVNÍ PŘÍSTUP K ŘEŠENÍ PROBLÉMU S TEXTOVÝM ZACHYCENÍM PRÁVA EVROPSKÉ UNIE	156
4.2.1 Požadavek srovnávání autentických textů a návazný výklad	158
4.2.2 Určování významu textu.....	166
4.2.3 Právní problémy spojené s mnohojazyčností z pohledu jednotlivce.....	171
4.3 SROVNÁVACÍ JAZYKOVÝ VÝKLAD V JUDIKATUŘE SOUDNÍHO DVORA EU (A NAVÁZNÍ NA VÝKLAD ÚČELOVÝ)	176
4.4 SPECIFIKA VÝKLADU ROZHODNUTÍ SOUDNÍHO DVORA EU	181
4.5 DŮSLEDKY A DÍLČÍ ZÁVĚR.....	187
V. SPECIFIKA FUNKČNÍHO VÝKLADU PRÁVA EVROPSKÉ UNIE	192
5.1 NORMATIVNÍ PŘÍSTUP K FUNKČNÍMU VÝKLADU PRÁVA EVROPSKÉ UNIE – SUBJEKTIVNÍ A OBEKTIVNÍ HLEDISKO	192
5.1.1 Textové zachycení právní úpravy – výchozí předpoklad účelového výkladu	193
5.1.2 Vlastní účel právní úpravy – subjektivní hledisko	193
5.1.3 Vlastní účel právní úpravy – objektivní hledisko	201
5.1.4 Prostor pro uvážení interpretujícího orgánu	204
5.2 EFFET UTILE.....	210
5.2.1 Základní charakteristika	210
5.2.2 Podstata effet utile.....	213
5.2.3 Normativní přístup k effet utile	216
5.3 DŮSLEDKY A DÍLČÍ ZÁVĚR.....	219
VI. (NEZAMÝŠLENÉ) DŮSLEDKY VÝKLADU SOUDNÍHO DVORA EU NA PRÁVO VNITROSTÁTNÍ	222
6.1 OBRÁCENÁ DISKRIMINACE VE VNITROSTÁTNÍM PRÁVU	225

6.2 EXTENZIVNÍ VÝKLAD UNIJNÍHO PRÁVA A EVOLUČNÍ DŮSLEDKY PRO VÝVOJ VNITROSTÁTNÍHO PRÁVA	232
6.2.1 <i>Evoluce v právu – teoretická východiska</i>	232
6.2.2 <i>Aplikace evoluční teorie na Evropskou unii</i>	237
6.3 DŮSLEDKY A DÍLČÍ ZÁVĚR	248
VII. CELKOVÝ ZÁVĚR	251
VIII. CONCLUSION	256
ZDROJE:	262
ODBORNÁ LITERATURA	262
ROZHODNUTÍ SOUDNÍHO DVORA A TRIBUNÁLU	284
ROZHODNUTÍ ÚSTAVNÍHO SOUDU	296
ROZHODNUTÍ DALŠÍCH SOUDŮ	298
STANOVISKA GENERÁLNÍCH ADVOKÁTŮ	299
OSTATNÍ DOKUMENTY	301

Abstract¹

Current state of affairs

A great deal of emphasis has been placed on the influence of EU law on the Czech law and its application. It is beyond doubt that this influence is indeed strong. Its normative basis can be seen in the Founding Treaties and especially in their interpretation by the Court of Justice of the EU. What is also stressed is the special nature of European Union law in its juxtaposition with national laws, which do not enjoy any special position in this context and are thus merely “*normal laws*”.

In our opinion, a specific feature of European Union law lies in its autonomous position as a third system existing in the European space, along with international and national laws. However, this concept can hardly be considered clear-cut. There are some doubts among the professional public as to the nature of EU law and this is further augmented in certain cases of international law practice. Indeed, instead of forming a third, autonomous system, EU law could be considered a particular branch of public international law. Nonetheless, the stance a majority of experts as well as the attitude taken by the Member States speak unambiguously for the first option. This question, however, is not crucial in terms of the topics of this paper and is therefore not dealt with herein. Indeed, any special features of interpretation – if they actually exist – can be inherent to both concepts of EU law indicated above.

Individual sources of EU law can exhibit certain specificities. The professional public has confirmed the special position enjoyed by the European Union’s directives, while also emphasising certain specific properties of EU regulations. The unique nature of European Union law is also often highlighted by reference to the

¹ This abstract follows the structure as required by Article 6 Sec. 1 of the Masaryk University directive No 7/2017 on Habilitation Procedure Initiation Proposal (*směrnice Masarykovy univerzity č.7/2017 Habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem*). According to the Article 6 Sec. 4 of this directive, the compulsory language for abstract is English.

principles of its application. Save for directives and a broad range of their effects, however, some of these principles, which may appear surprising from the perspective of international law, can be fully explained from the viewpoint of national law. Indeed, the direct effect and primacy of EU law tend to reflect, rather than the context of international law, the aspects of the functioning of federations, where federal law and the laws of the individual states form a single “internal body of law”, and where federal law has primacy over the laws of the individual states.

Before the accession of this country to the Union, the citizens viewed EU law with interest and fear, as something strange. Shortly before the accession and after the accession, emphasis was placed on the distinct features of this law – it became a mystery and also the origin of problems. In practice, a number of experts welcomed the opportunity to argue with reference to European Union with a view to pursuing their own interests. Similarly, European Union law was used as an argument in the legislative process and the phases preceding it.

Hypothesis

It is a fact that everything depends on the observer’s perspective. One can focus on what European Union law has in common with national law or on its differences. It appears that the latter approach has prevailed in this country. European Union law has gradually been labelled as something external, different and foreign. Case-law of the Court of Justice of the EU undoubtedly contributed to this perception, at least in two ways. Firstly, it was the position of the institution. It stands outside the scope of our judicature but nonetheless affects our application of law. Secondly, it was the approach of the Court of Justice of the EU to law, especially as regards its interpretation. The arguments used by the Court of Justice of the EU in its rulings can often appear extraneous to our legal environment.

But what is reality? Does European Union law, or more specifically its interpretation, really differ from the way we construe our national laws? Does this mean that a Czech judge is faced with the uneasy task of applying a different

methodology in dealing with every-day disputes, depending on whether he is working with national or EU law?

I consider that this is not the case and that all the differences are excessively emphasised. Naturally, one can expect EU law to have certain particularities. But I am of the opinion, and this is also the hypothesis that this paper will strive to verify, that such particularities of interpreting EU law do not go beyond what we are familiar with in our national legal environment or in international law.

Individual issues

However, should the hypothesis prove to be untrue, I will strive to determine the causes of the differences in interpretation of European Union law and how they are manifested. The individual issues forming the subject of my research are thus as follows:

- Firstly, are the particularities of interpretation of European Union law caused by institutional factors, i.e. by the systemic (or structural) setting of the judiciary in the European Union?
- Secondly, are these particularities caused by European Union law as such, and especially its wording?
- Thirdly, what are the consequences of the particularities for the Member States?

Methodology

With a view to verifying the hypothesis and resolving the issues dealt with in my research, I will need to establish an appropriate methodology for my work. While the descriptive method of work is often disrespected as inferior, I shall nonetheless use it as a basis for each of the chapters of this paper, where it will serve especially to grasp the current state of affairs. In the first chapter, it will therefore be used to define the current position of the Court of Justice of the EU; in the second chapter, to describe the manifestations of national law in EU law; in the third and fourth

chapters, to demonstrate the methods of interpretation with reference to the Court's case-law; and in the fifth chapter, especially to describe the doctrinal approaches regarding the evolution theory and its expression in law. Nonetheless, I shall strive to restrict the use of the descriptive method to the necessary minimum. This paper will therefore not provide, unlike a majority of publications focusing on European Union law, any extensive description of the facts underlying the rulings made by the Court of Justice of the European Union and its conclusions. I consider that while such an approach does lead to bulky papers, thus giving them a sense of credibility, it is, in fact, useless. At the same time, I shall prefer the normative approach to the individual issues to a mere description of the case-law.

This brings me to the second method I shall apply – a critical analysis of the rulings of the Court of Justice of EU and the professional literature. The comparative method will also be employed to a limited extent. This will be limited because I do not want to pay the same attention in this paper to national law and international law as to EU law and the methods of its interpretation by the Court of Justice of the EU. That would serve no purpose. The mirror will thus be one-sided. The comparative method will play a greater role in the third chapter, examining the effects of national and international law on the decision-making of the Court of Justice of the EU. The comparison, however, will be restricted to evaluation of the arguments used to determine why a different decision was made and whether this relates to the nature of European Union law and the rules of its interpretation.

Explanation will then be provided for all the findings so as to make the picture of the methods of interpreting European Union law and the role played by the Court of Justice of the EU complete. The findings thus obtained will then be employed, using a synthesis, to verify the hypothesis and resolve the individual issues under scrutiny. The methods of explanation and synthesis also predetermine the structure of this paper. It is a fact that much has been written on European Union law and its interpretation. Some papers focus on the Court of Justice of the EU, others on the individual methods of interpretation and still others on the response of the national

environment, etc. However, it is not my goal to explain what the Court of Justice of the EU is and how it functions, what literal interpretation is and how it is manifested in the Court's case-law, what purposive interpretation *per analogiam* means, etc. I intend to focus on what is material and what defines the relevant area. In other words, instead of a vertical (or sectoral) approach, which in its substance can reflect the context only to a limited degree, I intend to employ a horizontal approach. I would like to complement that approach by a review of the consequences of the Court's interpretation for the Member States.

Structure

This publication will therefore form an organic whole – in the second part (by the first part, I mean the introductory chapter), I shall examine the entity which undertakes the interpretation exercise in terms of its systemic (structural) position. That, indeed, predetermines everything else. Since emphasis is generally placed, in respect of the Court of Justice of the EU, on its autonomous position and independence, which makes it more a political than a judicial body, the third part will concentrate on the effects caused by the Court of Justice of the EU, in terms of both national law and international law, including interactions with other courts. Indeed, the so often proclaimed autonomy of EU law and of the Court of Justice of the EU need not be so marked in its consequence.

The fourth part follows from the conviction that however independent a judicial institution may be, it nonetheless does not find itself in a legal vacuum, but is rather limited by the legislation and its wording. In view of its multilingual wording, law of the European Union somewhat differs from national laws. It is therefore questionable – and this will be examined in the fourth part – whether the use of the literal method of interpretation differs fundamentally from how it is employed in national or international law.

The way law is expressed in the text of the legislation can never be complete in terms of casuistic and exhaustive coverage of all conceivable situations. If one

concentrates exclusively on linguistic interpretation, a full picture can never be obtained. This is where the other methods of interpretation come into play. I consider that, from among the main methods, there is no sense in concentrating on systematic interpretation. This relates to what I declared in the second paragraph of this introduction. Regardless of how one perceives the nature of EU law, and its inner structure and hierarchy, its whole overall concept in no way differs from national law. It is vertical both among the individual sources of law and within them. And the consequences that ensue from the above must be the same as for other systems of law. The Court of Justice of the EU is nonetheless believed to emphasise, or even strictly insist on, teleological interpretation of law. Within that method of interpretation, there are clear efforts on the part of the Court of Justice of the EU to arrive by interpretation at the contemplated aim of the legislation. This field will therefore be examined in the following, fifth chapter. However, since the concept will be broader and will also extend to what has traditionally been considered historical interpretation within national law, while at the same time paying attention to the *effet utile*, that chapter will be titled and conceived in wider terms, in the sense of functional interpretation.

The final chapter will then focus on the consequences ensuing from the systemic settings of the Court of Justice of the EU and the wording of European Union law for the Member States. In this respect, I shall concentrate exclusively on the consequences following from the method of interpretation as such, i.e. those that would not arise in use of any other manner of interpretation. Attention will be paid especially to “*reverse discrimination*” and primarily the evolutionary (selective) pressures to which the national laws are subject in the European Union. At the same time, European Union law works as a mediating factor, and it has and plays this role only because the systemic position and manner in which the Court of Justice of the EU construes EU law were allowed through its own case-law. However, the generally known consequences, or those that have already been sufficiently

examined in other professional literature (indirect effect, primacy, direct effect, etc.), will be intentionally omitted.

Results

As regards the results of the present paper, it can be noted that the position of the Court of Justice of the EU within the institutional system of the European Union and also vis-à-vis the Member States is extremely firm and strong. It thus enabled the Court to adopt decisions that have no equivalent in any other body authorised to settle disputes within traditional international organisations. These decisions were moreover legitimised by the subsequent inactivity of the Member States. Partial opposition formed by certain national courts, which have been accepting the activist case-law of the Court of Justice of the EU with reservations, cannot change anything in this respect as the courts lack the necessary powers.

Nonetheless, I ultimately do not find this dominant and autonomous position of the Court of Justice specific in any way in terms of interpretation of European Union law. Indeed, it deals only with the question of “*who*” will interpret European Union law, but has no direct relation to “*how*” such interpretation will be undertaken. In other words, under the current setting of the entire system, and thus being in the same position, the Court of Justice of the EU could make entirely different decisions, i.e. not activist, but rather conservative.

Professional literature has offered many various suggestions as to how the current activist case-law of the Court of Justice of the EU should be dealt with in view of its systemic position. In principle, they oscillate between the two extremes. On the one hand, there are solutions that are pro-integration and federalist (and quite optimistic, in the current political situation), which welcome the current state of affairs and acknowledge it. According to these suggestions, it would be desirable to extend the activities of the Court of Justice of the EU and its agenda by means of its “*expansion*” into the Member States in the form of its direct institutional representation.

On the other hand, there are disintegrative solutions that prefer limiting the role of the Court of Justice of the EU and its position, possibly by restricting its agenda, e.g. by rendering its preliminary rulings non-binding – indeed, the Court of Justice of the EU would then have to strive to obtain legitimacy and authority through every decision it makes, thus limiting the scope for its activist decision-making. Another solution might lie, for example, in creating another (political) body composed of representatives of the Member States that would serve as the final instance in selected key questions of interpretation of EU law, as regards, e.g., the scope of powers of the European Union.

However, I consider that no such radical change is necessary, and indeed desirable. This is so for both legal and political reasons. The choice of the solution will ultimately depend on the personal preferences of individuals and their attitude towards European integration. Pro-integration solutions can further strengthen the European Union in relation to its Member States, but may also further increase the opposition of the Member States' citizens towards the Union. On the other hand, the second approach could gradually result in limitation of uniform interpretation of EU law in the Member States and prevailing influence of political aspects in judicial decision-making, at the expense of its independence.

I consider it material in this respect that the Court of Justice of the EU has been doing exactly what it is expected to do as a judicial institution, i.e. deciding as a court – independently and impartially, within the options available to it. The possible solution should also be legal, reflecting its position as a court. In my opinion, such a solution could only lie in modifying European Union law, especially the primary law, but also the secondary law. This might take the form of a forward-going approach, which would leave space for activist interpretation, or of subsequent correction, responding to earlier decisions. At the same time, I am aware of the political context and complications related to changing the founding treaties; in spite of that, I consider this approach the only one correct.

When interpreting European Union law, the Court of Justice of the EU often deals with the same problems which are being discussed and decided by other courts which are independent of the Court of Justice of the EU in institutional terms. There are three main reasons why I consider it useful to examine the approach of the Court of Justice of the EU and compare its decision-making with the way similar or identical things were decided by other courts. Firstly, this comparison can provide information on the specifics of interpretation of EU law by the Court of Justice of the EU, and secondly, it can prove whether the systemic position of the Court of Justice of the EU as described in the previous chapter is indeed absolute in nature, as could often appear at first sight. Thirdly, such examination currently has sense because it can reveal whether the Court of Justice of the EU has to take other authoritative sources into consideration when interpreting EU law, and adopt their previous conclusions.

As regards the first question, I do not think I have been able to identify any fundamental differences in the activities of the Court of Justice of the EU, on the one hand, and of other courts, on the other hand, in terms of construction of law that would attest to the existence of any unique and specific features of EU law. Different conclusions reached in similar or identical cases are, in our opinion, explicable and understandable. As a matter of fact, courts which form a part of a single judicial system often make different decisions in the same disputes.

As to the second question, it appears that the Court of Justice of the EU is willing to “*listen*” to and reflect the activities of other courts and also perceive the reality of international law, as well as of national laws. It is admittedly for political reasons only that the influence of national courts is not explicitly acknowledged. However, this does not mean that there is none. The Court of Justice of the EU shows no such restraints in relation to international law. It appears to me that both external and internal influences on the activities of the Court of Justice of the EU often have a fundamental impact on its decision-making. Naturally, this does not negate the conclusions made in the previous chapter. The Court of Justice undoubtedly has an

exclusive position in interpretation of EU law, but it is not “*blind and deaf*” – to the contrary, it listens to other courts and is willing to discuss matters with them. Therefore, there can be no talk of an absolute position of the Court of Justice of the EU.

As regards the third question, it holds that the possibilities offered by comparative interpretation remain unutilised. The options of the Court of Justice of the EU are limited in relation to international courts. Indeed, in view of the cases that the former hears and decides, it comes closer to national courts (constitutional, administrative and civil courts); in contrast, there are relatively few aspects that it has in common with international courts, or there is rather practically no overlapping, which is true, for example, of the International Court of Justice. In those cases where co-operation is possible and has sense, such co-operation is, in fact, only limited.

As an example of the closest link, one could mention interactions with the European Court of Human Rights and with the EFTA Court. The tasks performed by the two courts diametrically differ. Different is also their relation to the Court of Justice of the EU and its normative basis.

In the former case, one could consider that there exists certain hidden competition between courts of constitutional nature. Such competition would be “*hidden*” because, save for negligible exceptions, the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union respect each other, both in systemic terms (the competence of one of the courts is not questioned by the other) and in terms of interpretation (the decisions serve as mutual sources of inspiration).

In the latter case, the relationship is different. The Court of Justice of the EU and the EFTA Court are parallel courts which are mutually independent. Nonetheless, the Court of Justice of the EU clearly prevails as its position in interpretation has been established in institutional terms so as to be independent of the EFTA Court. In contrast, the EFTA Court bears full weight of the principle of homogeneity.

While the rulings of the Court of Justice of the EU are not binding on the EFTA Court as precedents, the latter court is nonetheless bound by them in interpretation (as regards case-law preceding the signature of the Agreement) or must take them into consideration (in respect of newer case-law). At the same time, it follows from the decision-making practice that the Court of Justice of the EU considers the case-law of the EFTA Court a valuable source of ideas as well as an instrument of legitimacy in terms of support for its own conclusions by reference to analogous conclusions of the EFTA Court.

There is also one other considerable difference between the influence of the European Court of Human Rights and of the EFTA Court. Indeed, from the viewpoint of a Member State, the EFTA Court interprets one and the same law as the Court of Justice of the EU. Ultimately, interpretation of EU law by the national courts can thus never become fragmented in the sense that, in some cases, the national courts would have to reflect the conclusions of the Court of Justice of the EU and, in others, they would be bound by conclusions made by the EFTA Court. In this case, the interpretation provided by the Court of Justice will always prevail.

In the case of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the situation is different and such fragmentation can actually arise. Potential interpretation provided by the Court of Justice of the EU which differs from the concept adopted by the European Court of Human Rights must be followed by the Member States in the field of human rights protection, not only in interpretation and application of EU law, but also in matters of national law if they fall within the competence of the European Union. This influence naturally does not exist outside the sphere of EU law. Therefore, unlike in the case of law of the European Economic Area, there exists a certain potential for differing interpretation.

What remains unutilised to the full extent is the potential of national courts. Quite understandably, the Court of Justice of the EU does not work with judgements of national courts and does not refer to them. Such an approach would be

irreconcilable with the carefully protected aura of supremacy ensuing from the supranational concept of this institution. Moreover, this would be problematic from the viewpoint of the Member States themselves. The concept of European Union as an association of democratically equal countries is not compatible with an official and open preference for a selected national law. In spite of that, national laws have found their way into EU law, precisely within its interpretation by the Court of Justice of the EU. This is just not openly admitted.

The Court of Justice of the EU thus actively works with the comparative approach, but does so questionably from the methodological viewpoint or – maybe more precisely – only to a limited degree. Indeed, comparison is superficial and is restricted to references to national law and rulings of other courts. In the decisions of the Court of Justice, the comparative approach therefore seeks arguments to support the Court's own conclusions, rather than interpreting the law. This, however, does not mean that this is not done in chambers, within the Court's discussions.

The wording of EU law forms the basis for linguistic interpretation and, at the same time, delimits the scope for the Court of Justice of the EU and limits its creativity. The relative significance of linguistic interpretation of European Union law is rather diminished compared to national law. This is true of the concept of linguistic interpretation as a general interpretation approach. Nonetheless, this approach serves the same basic function analogously as in national and international law. It forms the basic and also initial source for learning the contents of legislation.

The role of linguistic interpretation grows when used as a specific method of comparing the individual wordings. A majority of issues encountered in interpretation of EU law tend to be of factual nature. The multilingual character of this law is a burden for all bodies engaged in its interpretation as well as for individuals. While the requirements of the Court of Justice of the EU pertaining to the egalitarian comparison of the individual versions are formally correct, they are unfeasible in practice.

Ultimately, the multilingual nature of EU law is not interesting in terms of the specific aspects of linguistic interpretation, but rather in view of its political consequences. The Court of Justice of the European Union is affected only to a minimum degree by the multiplicity of language versions, as regards interpretation of the legislation. Indeed, it makes its decisions with emphasis on teleological (or functional) interpretation, which it did even before the multiplicity of languages ever became a problem. Retrospectively, it can therefore be viewed only as partial justification of the generally utilitarian approach taken by the Court of Justice to interpretation of law. In the view of the national courts, this tends to be a technical complication, which is likely to be overlooked in practice, unless there is a clear and known error in the text or unless this is requested by one of the parties.

A more fundamental problem compared to the phenomenon of multiplicity of languages lies in a purpose-driven failure to respect the text as a basis for interpretation of European Union law. A textualist approach to EU law is pragmatically suppressed by the Court of Justice of the EU for the benefit of other approaches. The principles of primacy, direct effect, liability of the State for damage and others are generally not considered bad, quite the contrary. However, they should be adopted by the legislature, not by the courts.

It seems in general that a similarly looser link with the wording of law and preference for other interpretation approaches can be expected from courts that show similar characteristics as the Court of Justice of the EU. This is probably a consequence of their systemic position, rather than a property or specificity of law. In the conditions of the Czech Republic, such a court is the Constitutional Court, although the latter has mostly shown conservative attitudes. Nonetheless, certain common characteristics can indeed be found, such as in the case of Melčák,² decisions on

² Decision of the Czech Constitutional Court No Pl.ÚS 27/09. 10. 9. 2009. ECLI:CZ:US:2009:Pl.US.27.09.1.

Lisbon Treaty³ or the recent decision in cases of recognition of parental rights of same-sex couples.⁴

However, even the properties of law are not without significance and cannot therefore be neglected. This again can be demonstrated on the example of the Czech Constitutional Court and its activity related to those provisions of the Czech Constitution that are “*imperfect in their design*”. In this connection, Professor Filip recalls the ruling regarding an “*amendment to the Conflict of Interests Act (the ‘electoral law’ under Article 40 of the Constitution)*” and the decision in the case of the European Arrest Warrant, where he mentions a need for “*imagination*” on the part of the Constitutional Court in order for the latter to resolve the two cases.⁵ A similarity with the methods employed by the Court of Justice of the EU in a number of its decisions is obvious.

What is entirely clear is the willingness of the Czech Constitutional Court to part ways with the wording of the legislation with a view to attaining the required purpose – this can be demonstrated precisely on its decision regarding the European Arrest Warrant, which is in contrast with the approach taken by the Polish peers in a similar case. By embracing straightforward and broad linguistic interpretation of the Constitution, the Polish Constitutional Court reached the conclusion that it was not possible to infer a deviation from the wording of the Polish Constitution in a manner that would ensure conformity with EU law in that case. Indeed, if the Polish Constitution prohibits extradition, construction of this notion cannot be entirely subsumed to the laws and the way this notion is defined therein, but rather the provision in question needs to be construed in a way that also comprises analogous

³ Decision of the Czech Constitutional Court No Pl. ÚS 19/08, 26. 11. 2008. 446/2008 Sb. ECLI:CZ:US:2008:Pl.US.19.08.1.

⁴ Decision of the Czech Constitutional Court No I.ÚS 3226/16, 29. 6. ECLI:CZ:US:2017:1.US.3226.16.2.

⁵ FILIP, J. Evropský zatykáací rozkaz před ústavními soudy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2005, roč. 13, č. 2, str. 162.

concepts, including the concept of surrender. In contrast, the Czech Constitutional Court used the linguistic approach only as a starting point and interpreted the relevant provision of the Charter of Fundamental Rights and Freedoms narrowly, and while using other methods of interpretation with preference for an option conforming to EU law, it reached a conclusion opposite to the one made by its Polish counterpart and one that is indicated *prima facie* by the wording of the Charter.

However, there is also a factual difference between the Court of Justice of the EU and, for example, the Czech Constitutional Court, which is based primarily on the fact that the agenda of the Constitutional Court is quite limited compared to the one of the Court of Justice of the EU, because the latter's competence also includes interpretation of “*simple laws*” (*einfaches Recht, jednoduché právo*) in the fields of internal market and sectoral policies. All these areas have provided and continue to provide space for creative interpretation with a loose connection to the wording of the legislation.

In systemic terms, with its – at times – even „*frivolous approach*“ to the wording of primary law, the Court of Justice and sectoral policies tacitly follows the continental legal tradition, while often *de facto* deciding in a manner analogous to courts of common law. Indeed, in view of the those courts' rule-making powers, their precedents supplement the work of legislative bodies where the latter have so far failed to act. These courts thus ultimately provide a competition for the parliament. This can explain the lesser willingness to work creatively with the wording of rules that have already been adopted by legislative bodies, as adopting one's own rule (precedent) appears to be more straightforward from this viewpoint.

While linguistic interpretation has a relatively lower significance in the case of EU law, it serves the basic function analogously as in national and international law. It forms the basic and also initial source for learning the contents of legislation. The functional approach should be employed within the limits set by the wording of the

legislation. An unquestionable advantage of the functional approach lies in the fact that, unlike numerous language versions, there is only one function.⁶

As regards the inner classification of the functional approach, it appears that there is a difference between primary and secondary laws, which is not that surprising given their different origin and nature. I would consider it correct if the objective purpose of the legislation was determined on the basis of the text and within its limits. In my opinion, the subjective purpose can only be taken into consideration on a subsidiary basis, where the objective purpose does not lead to an unambiguous conclusion.

Consequently, if the linguistic approach and the approach based on the objective purpose result in several variants of interpretation, I would consider it appropriate to use, in view of the subjective purpose followed by the Member States in founding the European Union, the variant that better corresponds to the goals of European integration, as expressed in the preambles and recitals of the founding treaties.

On the other hand, interpretation based on subjective purpose can be fully employed in respect of secondary law as the relevant information thereon is expressed in the recitals of the EU legislation.

I consider the principle of *effet utile*, in its narrow sense, a natural component of interpretation of EU law. It should be used to eliminate, from among the variant solutions one arrives at using the aforesaid procedure, those variants that cannot reasonably and effectively ensure implementation of the legal rule being interpreted.

I believe that, up to this point, EU law shows no specificities that would distinguish it, in terms of concept and principles, from interpretation of national law, at least as regards continental and Czech laws. The perspective of common law would differ insofar as it places much lesser emphasis on the purpose of law.

⁶ This is meant in general. A single act may of course serve several purposes.

If I return to the principle of *effet utile*, this principle is problematic in its broader sense as it leads to results that have no direct support in the text. We believe that, by applying the above principle, the Court of Justice of the EU exceeds the limits set by the Founding Treaties.⁷ It does so simply because it can (as explained in Chapter II.); its decisions are not questioned, and are rather often accepted.

This brings me to the factual aspects of the matter. I consider that the Court of Justice of the EU does not apply a textualist, but rather a functional approach. Emphasis is placed on the objective purpose; in substance, the Court of Justice uses an approach based on intention only where this suits it. Indeed, the clear intention pursued by the Member States is often entirely neglected. The *effet utile* is then used as an instrument aimed to provide acceptable justification for such a procedure.

Papers dealing with interpretation of European Union law also usually do not examine its consequences for national laws and the Member States. However, its specific autonomous position enabled the Court of Justice of the EU to provide more extensive and pro-liberal interpretation of the founding treaties than has ever been the case in any form of economic co-operation of the States. For example, the regime established on the basis of GATT, which is restricted to the requirement for national and most favoured nation treatment, or analogously, GATS, which inclines towards liberalisation, is incomparable in this respect. Their effect on national law by far does not attain the influence of founding treaties. At the same time, this difference is not caused by the actual wording of the treaties, but rather by the approach adopted by the Court of Justice of EU.

Along with the duty of Euro-conforming interpretation of national law, a practical consequence lies, especially in the case of directives that have not been implemented properly and in due time, in the possibility of “reverse discrimination”, which EU

⁷ According to Article 19 of the Treaty on the European Union „[The Court of Justice] shall ensure that in the interpretation and application of the Treaties the law is observed.“ Not the making of law.

law may cause, but in no way resolves. Reverse discrimination causes no problem in legal terms. It is a natural consequence of limited powers of the European Union. However, it arises artificially and often has no basis in reality, while negatively affecting the individual. This – politically hardly acceptable issue – thus needs to be dealt with in national law. In my opinion, the solution should not be excessively accommodating, but there nonetheless may be a reason to change the approach to its interpretation. This will be so in respect of new cases, in a situation where a national court decides in an earlier case under the influence of EU law in that it takes foreign legislation into consideration. In that case, it can be considered justified to adapt national interpretation and thus also case-law to the new approach influenced by foreign law, but only and solely provided that such different interpretation is at all possible under the national law. Indeed, a judge cannot be expected or required to go beyond its role of a body interpreting and applying law, but not making it.

Another consequence of specific and extensive interpretation of EU law by the Court of Justice of the EU is the creation of direct competition among national laws. The similarity with evolutionary mechanisms is more than clear in this case. The Court of Justice of the EU has mediated mutual interaction of the Member States' legal systems in some areas of the single market in a way that is unique in the world of international organisations. Paradoxically, the Court of Justice of the EU has also put itself and the whole of EU under more scrutiny. It appears that its approach to the interpretation of certain provisions establishing EU legislative powers could be different. The interpretation may be traditional, conservative, but it can similarly take into account the implications the case law of the Court of Justice of the EU has had in national law.

This demonstrates that the harmonising and unifying tendencies are not as necessary as they may currently appear since the necessary development can also take place through natural evolutionary processes in law. Still, the EU can effectively contribute to this evolution since it is its main motivator. Finally, the European Union is the one who has the necessary prerequisites. The Union can assist with

translation of national regulations, national commentaries to laws and selected collections of court decisions; this would provide a strong impetus for a transfer of ideas across the many legal systems of EU Member States. The fact that delegation occurs even in the case of the Court of Justice of the EU itself was clearly illustrated in the third chapter. In my opinion, it would be more than desirable to contribute to similar processes that take place on the national level.

I. Úvod, východiska a hypotéza

„The Treaty is quite unlike any of the enactments to which we have become accustomed. The draftsmen of our statutes have striven themselves with the utmost exactness. They have tried to foresee all possible circumstances that may arise and to provide for them. They have sacrificed style and simplicity. They have foregone brevity. They have become long and involved ... In consequence, the judges have followed suit. How different is this Treaty. It lays down general principles. It expresses its aims and purposes. All in sentences of moderate length and commendable style. But it lacks precision. It uses words and phrases without defining what they mean. An English lawyer would look for an interpretation clause, but he would look in vain. There is none. All the way through the Treaty, there are gaps and lacunae. These have to be filled in by the judges, or by regulations and directives. It is the European way.“⁸

Úvodní poznámky

Často je zdůrazňován vliv unijního práva na české právo a na českou aplikační praxi. Je přitom zcela nesporné, že je značný. Normativní základ tohoto vlivu je obsažen ve zřizovacích smlouvách a především v tom, jak byly vyloženy judikaturou Soudního dvora EU. Stejně tak bývá zdůrazňována zvláštnost práva Evropské unie, a to v kontrapozici k právu vnitrostátnímu, které podle takového pojetí zvláštní povahu nemá a je proto „normální“.

Za zvláštnost práva Evropské unie podle našeho názoru lze již považovat jeho samostatné postavení jako třetího systému existujícího v evropském prostoru vedle

⁸ Citát Lorda Denninga převzatý z SHARPSTON, E. The Shock Troops Arrive in Force: Horizontal Direct Effect of a Treaty Provision and Temporal Limitation of Judgments Join the Armoury of EC Law. In: MADURO, M., P., AZOULAI, L. *The Past and Future of EU Law. The Classics of EU law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*. Oxford: Hart Publishing, 2010, str. 257..

práva mezinárodního a vnitrostátního. Zde již o nespornosti takového pojetí ale nelze hovořit. Pochybnosti o povaze unijního práva mezi odbornou veřejností existují a potvrzovány jsou též v dílčích případech praxe mezinárodního práva. Namísto třetího systému lze totiž považovat unijní právo za partikulární mezinárodní právo veřejné. Většina odborné veřejnosti a postoj členských států nicméně hovoří jednoznačně ve prospěch prvního pojetí.⁹ Řešení této otázky však není zásadní z pohledu tématu práce a nebudeme se jí proto v této práci zabývat. Zvláštnosti výkladu, pokud existují, totiž mohou být vlastní oběma naznačeným pojetím unijního práva.

Specifika mohou vykazovat jednotlivé prameny práva Evropské unie. Odborná veřejnost potvrzuje zvláštní povahu směrnic,¹⁰ zdůrazňovány jsou též specifické vlastnosti nařízení.¹¹ Jedinečnost práva Evropské unie je dále vyzdvihována na příkladu zásad aplikace práva Evropské unie.¹²

S výhradou směrnic a široké palety jejich účinků jsou ovšem veškeré tyto zásady, které mohou být překvapivé z perspektivy mezinárodního práva, plně vysvětlitelné

⁹ Z tuzemské odborné literatury odkazujeme na komplexní analýzu obsaženou v publikaci MALENOVSKÝ, J. Půlstoletí od rozsudku Costa/ENEL: je unijní právo (stále) zvláštním právním řádem? *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2015, č. 3, str. 207 a násl.

¹⁰ Zvláštní povaze směrnic a specifikům jejich výkladu je věnována celá publikace KRÁL, R. *Transpozice a implementace směrnic ES v zemích EU a ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002.

¹¹ Jakkoliv existují důvody pro to, považovat nařízení za prostou obdobu vnitrostátních zákonů, především pokud jde o jejich aplikaci. Přesto má jejich vzájemné odlišování smysl. Král upozorňuje na dva problémy, resp. rizika. První spočívá v možnosti snížení míry aplikovatelnosti nařízení, druhé je přímo relevantní z pohledu této práce, spočívá totiž v možném omezení sjednocující role Soudního dvora EU při výkladu nařízení. Viz KRÁL, R. *Nařízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 30 a 31.

¹² Tyto zásady jsou komplexně rozebrány v publikaci KRÁL, R. *Zásady aplikace komunitárního práva národními soudy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003.

perspektivou práva vnitrostátního. Přímý účinek a přednost unijního práva totiž mnohem více než realitu poměru mezinárodního práva připomíná realitu fungování federací, v nichž právo federální i právo dílčích států tvoří jedno „vnitřní“ právo, a kde federální právo má přednost před právem dílčích států.

V této zemi bylo v době před vstupem do Evropské unie k právu Evropské unie přistupováno se zájmem i obavami jako k něčemu neznámému. V období těsně předcházejícímu vstupu a následně po něm byly proklamovány odlišnosti tohoto práva,¹³ stalo se z něj mystériem a zároveň původce problémů. Řada odborníků z praxe se chopila možnosti argumentace právem Evropské unie za účelem dosažení vlastních zájmů.¹⁴ Stejně tak se právem Evropské unie argumentovalo v legislativním procesu včetně fází mu předcházejících.

Hypotéza práce

Skutečností je, že vždy záleží na perspektivě pozorovatele. Lze se soustředit na to, co je právu Evropské unie společné s právem vnitrostátním, nebo na jeho odlišnosti. Zdá se, že v této zemi převládl spíše druhý přístup. Právo Evropské unie postupně získalo pel něčeho vnějšího, odlišného, cizího. Judikatura Soudního dvora EU k tomuto pojetí nesporně přispěla, a to přinejmenším dvojitým způsobem. Za prvé to

¹³ Tyto přístupy našly svou cestu dokonce i do učebních textů. Kupříkladu Houbová tak pojímá výklad práva Evropské unie v rámci samostatné subkapitoly a hovoří o problematickém řazení výkladu tohoto práva do stávajícího systému interpretace zaměřeného převážně na výklad práva vnitrostátního. Na témže místě pak dokonce dodává, že vnitrostátním soudům nepřísluší právo Evropské unie výkladat, jelikož je to úkolem Soudního dvora EU. To je závěr, který je jen těžko akceptovatelný. Viz HARVÁNEK, J. a kol. Právní teorie. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, str. 371.

¹⁴ Nezřídka bylo unijním právem argumentováno i tam, kde to vůbec nebylo na místě, jak lze demonstrovat např. na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008 sp. zn. 3 Tdo 58/2008. Sebemrškačství v tomto ohledu není příliš na místě. Z judikatury SD EU vyplývá, že k tomuto jevu docházelo i v jiných členských státech. Demonstrovat to lze např. na známém rozhodnutí Kremzow. Viz rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 29. května 1997. Friedrich Kremzow proti Rakouské republice. Věc C-299/95. ECLI:EU:C:1997:254. K analýze českého rozhodnutí viz též STEHLÍK, V., HAMULÁK, O., JIRÁSEK, J., BONČKOVÁ, H., PETR, M. *Unijní právo před českými soudy*. Praha: Leges, 2014, str. 84.

bylo postavením této instituce. Stojí mimo rámec naší soudní soustavy, přesto ale její rozhodnutí naši aplikační praxi ovlivňují. Za druhé to byl přístup této instituce k právu, zejména pokud jde o jeho výklad. Argumentace Soudního dvora EU v jeho rozhodnutích se často může jevit našemu právnímu prostředí nezvykle.

Je tomu ale skutečně? Opravdu je právo Evropské unie, přesněji řečeno jeho výklad, odlišný od způsobu, jakým je vykládáno naše vnitrostátní právo? Znamená to, že je český soudce postaven před asi nelehký úkol při řešení každodenních sporů používat jinou metodologii v závislosti na tom, zda pracuje s právem vnitrostátním, či unijním?

Máme za to, že nikoliv, a že jsou veškeré odlišnosti zdůrazňovány přespříliš. Přírozeně, určité dílčí zvláštnosti unijního práva lze předpokládat. Ale jsme toho názoru a je to též hypotézou, kterou tato práce bude ověřovat, že tyto zvláštnosti výkladu unijního práva nijak nevybočují z toho, co známe z našeho vnitrostátního prostředí, případně z mezinárodního práva.

Dílčí výzkumné otázky

Pokud by se však tato hypotéza ukázala nepravdivou, pak se budeme snažit zjistit, čím jsou tyto odlišnosti výkladu práva Evropské unie způsobeny a jak se projevují.

Dílčí výzkumné otázky zní:

- za první, jsou zvláštnosti výkladu práva Evropské unie způsobeny institucionálními faktory, tedy systémovým (resp. strukturálním) nastavením soudní moci v Evropské unii?
- za druhé, jsou tyto zvláštnosti způsobeny právem Evropské unie jako takovým, zejména jeho textovým zachycením?¹⁵

¹⁵ Pokud jde o zachycení textu Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství, setkali jsme se s informací, že představitelé členských států 25. března 1957 ve skutečnosti podepisovali jen čistý bílý list papíru. Smlouvy se totiž v důsledku pečlivé práce italských uklízeček ztratily. Bylo by to vlastně příznačné pro celou

- za třetí, jaké jsou důsledky těchto zvláštností pro členské státy?

Metodologie práce

Za účelem ověření hypotézy a zodpovězení výzkumných otázek je nezbytné formulovat odpovídající metodologii práce. Deskriptivní metoda práce je sice opovrhovaná jako méněcenná, bude však základem každé z kapitol a projevovat se bude zejména snahou uchopit současný stav tak, jak je. V první kapitole proto poslouží k vymezení současného postavení Soudního dvora EU, v kapitole druhé k popisu projevů národního práva v právu Evropské unie, ve třetí a čtvrté kapitole k demonstraci výkladových metod na judikatuře Soudního dvora EU a v kapitole páté především k popisu doktrinálních přístupů týkajících se evoluční teorie a jejích projevů v právu. Rozsah použití deskriptivní metody práce se nicméně budeme snažit omezit na minimum. Z uvedeného důvodu v této práci nebudou, jak to jinak bývá pravidlem v publikacích zaměřených na právo Evropské unie, ve větší míře přejímány popisy skutkového stavu rozhodnutí Soudního dvora EU a jeho závěry. Máme za to, že takový přístup sice vede k tomu, že práce získá na objemu a vypadá tudíž důvěryhodněji, je to ale zbytečné. Zároveň bude mít před popisem judikatury přednost snaha řešené problémy uchopit normativně.

Tím se dostáváme k druhé použité metodě, tou bude kritická analýza, jíž budou rozhodnutí Soudního dvora EU a odborná literatura podrobeny. V omezené míře bude použita také metoda komparativní. Omezeně proto, že nechceme v této práci podrobně věnovat stejnou pozornost, kterou budeme věnovat unijnímu právu a způsobu jeho výkladu Soudním dvorem EU, také vnitrostátnímu právu a právu

Evropskou unii a její fungování, pokud by tato historka skutečně byla pravdivá. Viz EU secret revealed: Rome Treaty was signed on blank sheet. Dostupné z <https://www.euractiv.com/section/public-affairs/news/eu-secret-revealed-rome-treaty-was-signed-on-blank-sheet/>.

mezinárodnímu. Nebylo by to účelné.¹⁶ Zrcadlo proto bude nastavováno jednotransně.¹⁷ Větší roli bude hrát komparativní metoda v kapitole třetí, kde budou zkoumány vlivy na rozhodování Soudního dvora EU ze strany vnitrostátního a mezinárodního práva. Srovnání se bude omezovat na vyhodnocení použitých argumentů za účelem zjištění, proč bylo rozhodnuto jinak a zda to souvisí s povahou práva Evropské unie a pravidly jeho výkladu.

Veškerá zjištění budou podrobena explanaci tak, aby získaný obraz o způsobu výkladu unijního práva a role, jakou v něm hraje Soudní dvůr EU, byl kompletní. Takto zjištěné poznatky následně budou za pomoci syntézy použity k ověření hypotézy a k zodpovězení dílčích výzkumných otázek. Metoda explanace a syntézy také předurčují strukturu této práce. Skutečností je, že o právu Evropské unie a jeho výkladu bylo napsáno mnohé. Jsou práce, které se zaměřují na Soudní dvůr EU, práce zaměřené na jednotlivé metody výkladu, na reakci vnitrostátního prostředí atp. Naším cílem ale není vysvětlovat, co to Soudní dvůr EU je a jak funguje, co je to gramatický výklad a jak se projevuje v judikatuře Soudního dvora EU či analogický výklad účelový atp. Hodláme se zaměřit na to, co je podstatné a co příslušnou oblast definuje. Jinými slovy, namísto přístupu vertikálního (či sektorového), který ale z povahy věci může jen omezeně reflektovat souvislosti, hodláme uplatnit přístup horizontální. Tento přístup bychom rádi doplnili o prozkoumání důsledků výkladu unijního práva Soudním dvorem EU pro členské státy.

¹⁶ Publikací k výkladu vnitrostátního práva je celá řada, k mezinárodnímu rovněž.

¹⁷ Tento přístup bude činit problém v případě vnitrostátního práva. Možná poněkud překvapivě totiž komplikace způsobuje obor teorie práva. Překvapivě proto, že by se na první pohled mohlo zdát, že je fungování vnitrostátního práva na úrovni tohoto oboru ve všech státech stejné. Není tomu tak a lze to prokázat např. na odlišnostech mezi právem kontinentálním a *common law*. V této práci budeme proto vycházet z reality vnitrostátního práva českého, samozřejmě při průběžném zohlednění specifik *common law*.

Struktura práce

Publikace proto bude tvořit organický celek, kdy v druhé části (první částí rozumíme tuto úvodní kapitolu) hodláme zkoumat subjekt, který výklad provádí z hlediska jeho systémového (strukturálního) postavení.¹⁸ To totiž předurčuje vše ostatní. Jelikož je v případě Soudního dvora EU obecně zdůrazňováno jeho autonomní postavení a nezávislost, které z něj činí spíše politický nežli soudní orgán, bude třetí část zaměřena na vlivy, které na Soudní dvůr EU působí, a to jak ze strany vnitrostátního práva, tak i práva mezinárodního včetně interakcí ze strany jiných soudů. Ona tolik proklamovaná autonomie unijního práva a Soudního dvora EU totiž ve výsledku nemusí být výrazná.

Východiskem pro čtvrtou část je přesvědčení, že sebenezávislejší soudní instituce se nepohybuje v právním vakuu, ale je omezena legislativou a tím, jak je textem zachycena. V případě Evropské unie se projevuje jistá odlišnost od práva vnitrostátního plynoucí z jeho mnohojazyčného zachycení, je proto otázkou, která bude zkoumána ve čtvrté části, zda je použití metody gramatického výkladu zásadně odlišné od použití této metody v prvku vnitrostátním či mezinárodním.

Textové zachycení práva z povahy věci nemůže být úplné ve smyslu kasuistického a vyčerpávajícího obsáhnutí všech myslitelných situací. Soustředění se výhradně na

¹⁸ Součástí tohoto zkoumání ovšem nebude vztah mezi Soudním dvorem EU a soudy národními obecně ve vazbě na řízení o předběžné otázce. Té již byl v české (a slovenské) odborné literatuře věnován dostatečný prostor. Z mnoha děl uvádíme např. BOBEK, M., KOMÁREK, J., PASSER, J. M., GILLIS, M. *Předběžná otázka v komunitárním právu*. Praha: LINDE Praha a. s., 2005. Koho vážou rozhodnutí ESD o předběžných otázkách? – 1. část. *Právní rozhledy*. 2004, č. 19, s. 697–706, KRÁL, R. České soudy a řízení o předběžné otázce před ESD. *Evropské právo*. 2003, č. 7, s. 33–39. STEHLÍK, V. Teoretické aspekty pojmu „soud“ v řízení o předběžné otázce podle čl. 234 SES na pozadí judikatury ESD. *Právník*. 2005, č. 7, s. 704–739. STEHLÍK, V. K charakteristice vztahu mezi národními soudy a Soudním dvorem v řízení o předběžné otázce, *Evropské a mezinárodní právo*, 2005, č. 5, s. 3–12. STEHLÍK, V. *Řízení o předběžné otázce v komunitárním právu*. Olomouc: UP Olomouc, 2006. 184 str. SIMAN, M. Prejudiciálne konanie, *Justičná revue*, 2007, roč. 59, č. 8-9, str. 1004–1042 a mnoho dalších.

jazykový výklad proto není schopno poskytnout úplný obrázek. Zde nastupuje místo pro další metody výkladu.¹⁹ Z těch hlavních²⁰ nemá podle našeho názoru v práci tohoto zaměření smysl zkoumat výklad systematický.²¹ Souvisí to s tím, co uvádíme ve druhém odstavci tohoto úvodu. Bez ohledu na to, jak vnímáme povahu unijního práva, jeho vnitřní strukturu a hierarchické vazby, celá jeho konstrukce se nijak neodlišuje od vnitrostátního práva. Je vertikální jak mezi jednotlivými prameny práva, tak v rámci nich.²² A důsledky z toho plynoucí musí být stejné, jako pro jiné systémy práva. Stejně tak máme za to, že zásadní odlišnosti nevykazuje ani

¹⁹ Soudní dvůr EU pracuje v zásadě se všemi obvyklými metodami výkladu práva. Viz SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Primárne právo Európskej Únie (aplikácia v ýklad práva Únie s judikaturou)*. 3. vyd. Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, o.z., 2010, str. 245.

²⁰ Jsme si vědomi problematičnosti použití tohoto pojmu. V teorii práva zdá se nepadají shoda, které metody jsou hlavní (standardní), a které doplňkové (nadstandardní). Protože základem existence Evropské unie jsou mezinárodní smlouvy, jimiž byla tato organizace založena, vycházíme zde z členění obsaženého v čl. 31 a násl. Vídeňské úmluvy o smluvním právu. Jsme si přitom vědomi, že pohled vnitrostátního práva může být odlišný. Srovnej též GERLOCH, A. *Teorie práva*, 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, str. 146 a zde používané členění na metody standardní a nadstandardní, obdobně je tomu i v publikaci BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. Aspi Publishing, s.r.o., 2003, str. 152 a násl., specificky jsou členěny metody výkladu v publikaci KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C.H.Beck, 1995, str. 170 a násl., bez rozdělení jsou naopak uváděny v publikaci HARVÁNEK, J. *Právní teorie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008, str. 371 a násl. či v publikaci KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva*. Praha: LINDE, 2007, str. 18 a násl. Hlubší shrnutí současných myšlenkových proudů, tendencí a způsobu nazírání na vztahy mezi jednotlivými metodami výkladu provádí Škop ve svém nedávném článku. Viz ŠKOP, M. Některé techniky jazykové metody interpretace práva. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2017, č. 9, str. 770.

²¹ Nutno ovšem podotknout, že Král na základě empirických argumentů za hlavní metody výkladu práva Evropské unie považuje právě výklad jazykový, systematický a účelový. Viz KRÁL, R. *Narízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 87 a 88.

²² Znamená to, že výklad sekundárního práva je nutné provádět ve světle práva primárního či v souladu s obecnými zásadami právními, dále pak, že implementační předpisy je nutné vykládat se základními předpisy. Obdobné závěry ale analogicky platí pro výklad ústavy, vnitrostátních zákonů a podzákoných právních aktů. Více k povaze systematického výkladu viz KRÁL, R. *Narízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 93-95.

požadavek zohledňování kontextu ostatní unijní úpravy.²³ Soudnímu dvoru EU je nicméně připisován důraz až lpění na teleologickém výkladu práva.²⁴ V rámci něj je pak vyzdvihována snaha tohoto orgánu dosáhnout cestou výkladu také předpokládaného výsledku právní úpravy. Tato oblast bude proto zkoumána v navazující páté kapitole. Protože však pojetí bude širší a zasáhne i to, co je tradičně v rámci vnitrostátního práva řazeno pod metodu historického výkladu, a zároveň pozornost bude věnována též *effēt utile*, bude tato kapitola nazvána a pojata šířeji ve smyslu výkladu funkčního.

Závěrečná kapitola bude věnována důsledkům, které systémové nastavení Soudního dvora EU a text práva Evropské unie pro členské státy znamenají. Koncentrovat se přitom budeme výhradně na důsledky plynoucí ze způsobu výkladu samého, tzn. na takové, které by při jiném způsobu výkladu práva nenastaly. Pozornost bude věnována především tzv. obrácené diskriminaci a evolučním (selekčním) tlakům, jimž jsou vnitrostátní právní řády v Evropské unii vystaveny. Právo Evropské unie přitom funguje jako zprostředkující činitel a tuto roli má pouze a jenom proto, že systémové postavení a způsob, jakým Soudní dvůr EU právo Evropské unie vykládá, mu to svou judikaturou umožnil. Zcela záměrně ale budou v této části opomenuty důsledky obecně známé, případně ty, které již byly dostatečně prozkoumány v jiné odborné literatuře (nepřímý účinek, přednost a přímý účinek a další).

Jsme si přitom dobře vědomi skutečnosti, že v oblasti práva Evropské unie se pohybujeme v mimořádně konkurenčním prostředí. Řada aspektů toho, co bude

²³ Zde máme na mysli požadavek ohlednění kontextu unijní právní úpravy tam, kde určitý termín nedává smysl. K jeho zohlednění v judikatuře Soudního dvora EU viz KRÁL, R. *Nariženi ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 95.

²⁴ V případě autorů z oblasti *common law* by to nebylo až tak překvapivé. Českému vnitrostátnímu právu ovšem tato metoda výkladu není nijak cizí. ARNULL, A. *The European Court Union and its Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 1999, str. 517.

v této práci nezbytné pro dosažení sledovaného cíle, již proto byla mnohdy velmi podrobně a vědecky rozebrána v jiných publikacích zaměřených na právo Evropské unie, ať už tuzemských, či zahraničních. Hloubka rozebrání jednotlivých témat se přitom odhaluje postupně, jak jsou dalším a dalším studiem odkrývány dříve skryté publikace. Toto nové poznání je pak zdrojem emocí, a to jak pozitivních ve smyslu radosti z toho, že vlastní myšlenky a závěry mají oporu u jiných autorů, a proto možná budou relevantní a správné, tak i negativních, neboť jiní dokázali zpracovat téma dříve a lépe. Přesto s veškerou pokorou doufáme, že se nám specifickým a především horizontálním zaměřením této práce včetně domyšlení důsledků podaří do vědecké diskuse rovněž svým malým dílem přispět.²⁵

²⁵ S ohledem a proces internacionalizace probíhající na Masarykově univerzitě, v rámci něhož se do budoucna usiluje o přechod k angličtině či jiným světovým jazykům v habilitačním řízení a vzhledem k faktu, že v důsledku tohoto procesu je členem habilitační komise též cizinec neznalý českého jazyka, obsahuje tato práce abstrakt obsáhlejší, než je obvyklé. Ze stejného důvodu byl závěr práce přeložen do anglického jazyka. Je tedy v práci obsažen dvakrát, jednou v češtině a jednou v angličtině.

II. Systémová východiska výkladu práva Evropské unie

Soudním dvorem EU – autonomní soud i právo

2.1 Soudní dvůr EU a pravomoc k výkladu práva Evropské unie

Současný charakter práva Evropské unie a způsob, jakým je vykládáno, je ve značné míře výsledkem tvůrčí rozhodovací činnosti Soudního dvora EU. Ta by nebyla myslitelná, pokud by členské státy tomuto orgánu nezajistily v zakládacích smlouvách výlučné postavení při výkladu práva Evropské unie, kdy výlučnost spatřujeme v pravomoci určovat, který výklad je správný, a tudíž závazný²⁶ pro ostatní orgány Evropské unie a členské státy.²⁷ Stalo se tak mimochodem v době, kdy ještě nebylo obvyklé, aby byl výkladem mezinárodní smlouvy pověřován orgán mezinárodní organizace.²⁸ Výklad mezinárodních smluv měly zajišťovat v první

²⁶ Jde skutečně jen o závaznost v rovině výkladové. To zdůrazňujeme proto, že se lze setkat též s názory, které staví rovnítko mezi „závazností“ a „pramenem práva“. To, že je určitý výklad závazný ve smyslu směrodatném, totiž ještě neznamená, že je akt, v němž je tento výklad obsažen pramenem práva, a orgán, který tento akt přijal, normotvůrcem. Přesvědčení, že judikatura Soudního dvora EU je pramenem práva, jelikož je závazná, zastává Komárek. Týč naproti tomu striktně takové pojetí odmítá. Srovnej KOMÁREK, J. Federal elements In: the Community judicial system: Building coherence In: the Community legal order. *Common Market Law Review*. 2005, Vol. 42, Issue 1, str. 15 a násl. a dále TÝČ, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 7. vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2017, str. 108.

²⁷ Znění článku 31 Smlouvy o založení Evropského společenství uhlí a oceli, článku 136 Smlouvy o založení Evropského společenství pro atomovou energii i článku 164 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství, jakož i článku I-29 Smlouvy o Ústavě pro Evropu a současné znění článku 19 Smlouvy o Evropské unii je materiálně identické a v průběhu času nedoznalo žádné změny, která by mohla mít vliv na koncepci a roli Soudního dvora EU při výkladu práva Evropské unie.

²⁸ Pravidlem to ostatně není ani v současné době. KOLB, R. *Interprétation et création du droit international*. Brusel. Editions de l'Université de Bruxelles, 2006, str. 12.

řadě soudy státní a diskutována byla též role a míra zapojení exekutivních orgánů, samozřejmě těch národních.²⁹

Výlučná role Soudního dvora EU při výkladu práva reflektovala zjevnou snahu členských států zajistit, aby unijní právo bylo vykládáno jednotně v rámci celé Evropské unie.^{30,31} To je požadavek, který je logický a dnešní optikou též samozřejmý. Zároveň měla být zajištěna efektivita fungování Evropské unie a jejího práva za stavu, kdy zjevně nebylo možné se na úrovni vlád členských států dohodnout na všech podstatných otázkách fungování Evropské unie a výsledek takové dohody formálně zakotvit ve zřizovacích smlouvách.³² Toto postavení, jež nepochybně odráží vysoký stupeň důvěry, který členské státy, či přesněji řečeno zakládající státy vůči Soudnímu dvoru EU měly, je projekcí nadstátního charakteru Evropské unie, který patrně mělo dále zajišťovat a upevňovat. Zvláštní povaha

²⁹ MOORHEAD, T. European Union Law as International Law. *European Journal of Legal Studies*. 2012, Vol. 5, Issue 1, str. 108.

³⁰ V případě Evropské unie byl zvolen mechanismus institucionálního zajištění jednotného výkladu. Toto řešení je efektivnější, než např. mechanismus obsažený v článku 7 odst. 1 Vídeňské úmluvy o mezinárodní koupi zboží. Ten zakotvuje povinnosti přihlížet při výkladu této mezinárodní smlouvy „...*ke její mezinárodní povaze a k potřebě podporovat jednotnost při jejím použití a dodržování dobré víry v mezinárodním obchodu*“. Dané ustanovení tak sice plní stejný účel, jaký byl sledován členskými státy Evropské unie, ale bez potřebné autority, která by byla schopna odhalit správný způsob výkladu a zprostředkovat jej soudům smluvních států této mezinárodní smlouvy.

³¹ Malenovský upozorňuje v této souvislosti na zajímavý fakt, který rovněž ledacos vypovídá o původně zamýšlené a současné roli Soudního dvora EU při výkladu unijního práva. Systematické zařazení pravomoci rozhodovat o předběžných otázkách totiž figuruje slovy Malenovského „*až na chvostu výčtu jeho pravomocí, v sousedství kompetencí rozhodovat spory o náhradu škody a zaměstnanecké spory*“. O těch dnes, jak připomíná Malenovský, rozhoduje Tribunál, a nikoliv přímo Soudní dvůr EU. To podle něj naznačuje, že i původní pojetí řízení o předběžné otázce, a tedy i role Soudního dvora EU při výkladu práva Evropské unie, byly podle všeho jen doplňkové. Viz MALENOVSKÝ, J. Triptych zobrazování Soudního dvora ES: arbitr, „motor integrace“ nebo „velký manipulátor“? *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2007, č. 10, str. 1068.

³² GARRET, G., KELEMEN, R. D., SCHULZ, H. The European Court of Justice, National Governments, and Legal Integration In: the European Union. *International Organization*. 1998, roč. 52, č. 1, s. 150.

Evropské unie neměla být zpochybňována případným následným restriktivním (kontra integračním) výkladem zřizovacích smluv, který by mohl být myslitelný tehdy, pokud by měl být prováděn členskými státy, resp. jejich soudy.³³

Zvláštní postavení Soudního dvora EU při výkladu práva Evropské unie³⁴ je dále umocněno nezávislostí tohoto orgánu, jakož i jeho soudců. Jde přitom o nezávislost jak vnitřní, tzn. v rámci Evropské unie, tak i vnější, to jest vůči členským státům.³⁵ Nezávislost a rovněž nestrannost je klíčovou charakteristikou Soudního dvora EU, která měla značný vliv na to, jak se přístup tohoto orgánu k výkladu unijního práva již od jeho nejranějších rozhodnutí formoval. Takto byla další pro mezinárodní právo ne zcela samozřejmá vlastnost, resp. definiční charakter soudních orgánů typicky pro vnitrostátní soudnictví, přenesena na úroveň mezinárodní organizace.

Jestliže však ale o nezávislosti Soudního dvora EU i jednotlivých soudců nelze mít pochyb, lze možná vcelku oprávněně zpochybňovat jeho nestrannost. Zpětně se jeví, že řada rozhodnutí, z nichž mnohá budou dále rozebírána v textu této práce, nasvědčuje, že Soudní dvůr EU sice rozhodoval nezávisle, avšak zaujatě, tzn. nikoliv

³³ Že to není až hypotetická možnost dokazuje politika Francie označovaná jako „politika prázdné židle“ či politické rozhodování členských států při prosazování pravidel fiskální disciplíny, kde roli nezávislého a nestranného orgánu soudního typu zastává namísto Soudního dvora EU Rada, tedy orgán veskrze politický, čemuž odpovídá též způsob, jakým jsou pravidla fiskální disciplíny (ne)prosazována.

³⁴ V tomto postavení lze spatřovat jistou analogii s pozicí českého Ústavního soudu, který rovněž může autoritativně rozhodovat o tom, jaký způsob výkladu je správný. Srovnej HENČEKOVÁ, S. Prvky zjednocující interpretaci práva In: HAPLA, M. (eds.) *Den právní teorie. Česko-slovenská doktorandská konference o teorii práva. Sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, str. 148.

³⁵ V případě soudců nejen neodvolatelností členskými státy, ale též absencí disentů. HARTLEY, T. *The foundations of European Community law: an introduction to the constitutional and administrative law of the European Community*. 5. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 56.

neustranně, a to ve prospěch myšlenky evropské integrace.³⁶ I to je přitom důsledek systémového nastavení a pojetí tohoto orgánu. Nijak neomezené a nepodmíněné svěřením úkolu vykládat zřizovací smlouvy na členských státech nezávislému orgánu, jenž je ale ve skutečnosti jen pouhým objektem těchto smluv, jež je povolán vykládat, patrně jinak nemohlo skončit.³⁷

Postavení Soudního dvora EU podle našeho názoru definuje také absence pravidel pro výklad zřizovacích smluv, které by byly v těchto smlouvách členskými státy předem definovány. Obecné řešení, které se za tohoto stavu nabízelo, vycházející z Vídeňské úmluvy o smluvním právu, nebylo Soudním dvorem EU při výkladu zřizovacích smluv přijato za své. Skutečnost, že zřizovací smlouvy takové ustanovení neobsahovaly, přitom nelze klást členským státům k tíži. Naopak, zakotvení těchto pravidel by bylo podle našeho názoru spíše překvapivé a za jiných okolností též zbytečné. Absence výslovného pravidla ale vytvořila zdánlivé prázdno, které Soudní dvůr EU mohl zaplnit.

Nezanedbatelný význam má též institut předběžných otázek.³⁸ Ty totiž umožnily (v některých případech nařídily) povinnost soudní spolupráce při řešení sporů podle práva Evropské unie, čímž dovolily Soudnímu dvoru EU vyjadřovat se k výkladu

³⁶ V judikatuře Soudního dvora EU se uvedené projevuje v podobě argumentu „*stále užším svazkem mezi národy Evropy*“, jenž může být nahlížen buď jako vyjádření úmyslu normotvůrce, který by bylo možno pojmout též abstraktněji jako jeden z argumentů v rámci teleologického výkladu (*argumentum ad Unionis Europaeae*).

³⁷ Je to jako kdybychom obdarovanému smlouvou umožnili určovat rozsah předmětu daru, tj. to, co jsme se mu sami rozhodli přenechat. Takový postup je mimochodem v některých oblastech práva (spotřebitelské právo) výslovně zakazován. Analogií v mezinárodním právu veřejném výslovně upravenou vztahující se ovšem na státy by byl článek 36 odst. Vídeňské úmluvy o smluvním právu, i ten totiž předpokládá, že třetí stát, jako oprávněný („*obmysleně*“) bude dodržovat podmínky mezinárodní smlouvy v jeho prospěch sjednané.

³⁸ Statisticky je na druhém místě výklad poskytovaný Soudním dvorem EU v řízení pro porušení povinnosti dle článků 258-260 Smlouvy o fungování EU. Viz KRÁL, R. *Transpozice a implementace směrnice ES v zemích EU a ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, str. 36.

práva Evropské unie v rozsahu, který je zcela nesrovnatelný s jakoukoliv jinou mezinárodní organizací či dokonce federálním státem, pokud jde o ingerence federálního soudnictví do výkladu práva dílčích států.³⁹ Byly to právě vhodně položené předběžné otázky,⁴⁰ kterými státní soudy umožňovaly Soudnímu dvoru EU formovat právo Evropské unie prostřednictvím jeho kreativního výkladu.⁴¹

Retrospektivní pohled přitom ukazuje, že je výše popsané nastavení mimořádně úspěšné.⁴² Činnost Soudního dvora EU při výkladu práva Evropské unie totiž možná podléhá kritice ze strany jurisprudence i politické reprezentace členských států. Až na dílčí korekce, jež ovšem byly provedeny samotným Soudním dvorem EU, jsou ale základní principy a pravidla výkladu, která Soudní dvůr EU dovedl, v praxi státními soudy používány a členskými státy obecně akceptovány. Domníváme se totiž, že každé rozhodnutí státního soudu, jenž přijme za svůj výklad poskytnutý Soudním dvorem EU,⁴³ každá nová revize primárního práva, která nijak

³⁹ Weiler připomíná v této souvislosti jistou anomálii v systémovém uchopení Soudního dvora EU, kdy se tento soud zabývá nejen ústavními záležitostmi fungování Evropské unie, tedy záležitostmi mimořádně politické citlivosti a významu, ale zcela pravidelně též otázkami tzv. jednoduchého práva, které asi nepochybně mohou být v konkrétních věcech pro dotčené subjekty soudního řízení důležité, ale postrádají hlubší přesah a širší politický význam. Viz WEILER, J. On the Road to European Union – A new Judicial Architecture: An agenda for the Intergovernmental Conference. *Common Market Law Review*. 1990, č. 27, str. 190.

⁴⁰ Jsme si vědomi terminologické nepřesnosti. Česká literatura nicméně běžně a zažitě o „položení předběžné otázky“ hovoří, proto se nebudeme odchylovat a budeme tento obrat používat v tomto textu.

⁴¹ Malenovský proto označuje Soudní dvůr EU jako „motor integrace“, a jako „perpetuum mobile“ coby motor, který se zapíná sám. MALENOVSKÝ, J. Triptych zobrazování Soudního dvora ES: arbitr, „motor integrace“ nebo „velký manipulátor“? *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2007, č. 10, str. 1070.

⁴² Soudní dvůr EU z tohoto pohledu mistrně ovládl umění kreativního rozhodování, o kterém hovoří Škop. Viz ŠKOP, M. Kreativita v právu In: ŠKOP, M., MALANÍK, M. a KLUSONŮVÁ, M. (eds.) *Kreativita v právu 2014: Sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, str. 7 a 8.

⁴³ Obzvláště to platí tehdy, jedná-li se o soud vrcholný. V tomto duchu např. lze vést akademickou diskusi o odpovědnosti typu Francovich a limitech české úpravy odpovědnosti státu za škodu, pokud však Ústavní soud říká ve svém nálezu IV. ÚS 1521/10, že ...*Ústavní soud má přitom za nepochybnitelné, že členský stát nese odpovědnost*

nereaguje na dřívější tvůrčí rozhodnutí Soudního dvora EU,⁴⁴ jej v konečném stádiu legitimizují.

Tvůrčí výkladové činnosti Soudního dvora EU mimochodem napomohly samotné členské státy obecnou formulací řady ustanovení zřizovacích smluv.⁴⁵ Rámcovost této úpravy v kombinaci s faktory výše uvedenými bezesporu vytvořila vhodný prostor pro Soudní dvůr EU a jeho činnost.⁴⁶ Za naprosto klíčovou však

za škodu způsobenou porušením evropského práva, přičemž tuto problematiku právní řád České republiky výslovně neupravuje ... Za této situace, kdy je Česká republika demokratickým právním státem, dodržujícím závazky, které pro něj vyplývají z mezinárodního práva (srov. čl. 1 odst. 2 Ústavy České republiky), nemůže na plnění závazků plynoucích z mezinárodního (tzn. i evropského) práva rezignovat jen proto, že na národní úrovni výslovná právní úprava umožňující dovolávat se vůči České republice povinnosti za škodu způsobenou porušením závazků, k nimž se sama a otevřeně hlásí, neexistuje. Z tohoto důvodu nemůže jít stěžovatelce k tíži, že v rámci řízení před obecnými soudy smísila oba systémy odpovědnosti, tzn. odpovědnost za škodu způsobenou porušením evropského práva použila toliko na podporu své argumentace, že vyhlášení výsledku dohodovacího řízení je nesprávným úředním postupem podle § 13 zákona č. 82/1998 Sb. Je totiž povinností obecných soudů, zejména pak soudu Nejvyššího, aby vykládal zákon o odpovědnosti státu a konstruoval jeho vztah k systému odpovědnosti v rámci práva Evropské unie. Při tomto výkladu však nemůže postupovat svévolně, přičemž svévolným postupem bude i absence řádného vysvětlení, jak a proč zvolené řešení konvenuje účelu unijní právní normy... pak rozhodnutí odpovědnost typu Francovich formulovanou Soudním dvorem EU uznává a tím též legitimizuje.

⁴⁴ Zjevným příkladem takové revize je zakotvení definice rámcových rozhodnutí jako aktu přijímaného v rámci dřívějšího třetího pilíře. Pokud se v článku 34 odst. 2 písm. b) v charakteristice tohoto aktu objeví stejné vymezení, jako v případě směrnic, ovšem s dodatkem „*Nemají přímý účinek*“, pak to lze interpretovat nejen jako uvědomění si rizik tvůrčího výkladu Soudního dvora EU, ale též jako přímou reakci na dřívější judikaturu týkající se přímého účinku směrnic, která je tímto krokem členskými státy znovu explicitně potvrzována a uznávána.

⁴⁵ Nutno upozornit na fakt, že z empirických dat vyplývá poněkud protichůdný, přesto však logický závěr, a totiž že ochota Soudního dvora EU rozhodovat proti členským státům roste úměrně s rostoucí přesností a konkrétností formulace normy. Viz GARRET, G., KELEMEN, R. D., SCHULZ, H. The European Court of Justice, National Governments, and Legal Integration In: the European Union. *International Organization*. 1998, roč. 52, č. 1, s. 174.

⁴⁶ Rámcový charakter řady ustanovení mohl být jednak úmysl motivovaný snahou umožnit Evropské unii její vlastní činnost, plní tak roli podobnou roli generálních klauzulí ve vnitrostátním právu. Může ovšem být též důsledkem neschopnosti členských států dohodnout se na konkrétním řešení, obecná či rámcová formulace

považujeme ochotu státních soudů obracet se na Soudní dvůr EU s předběžnými otázkami, a to i v případech, kdy to nebylo nezbytně nutné.⁴⁷ Motivy přitom byly patrně různé. Lze se jen domnívat, že je ke kladení předběžných otázek nejčastěji vedla (i) upřímná snaha použít unijní právo správně, kdy zejména zmíněná rámcovost úpravy nejistotu často zvyšovala, (ii) pohodlnost či přímo lenost zjišťovat samostatně správný výklad, (iii) snaha dosáhnout určitého výsledku, pro který ale v dosahu vnitrostátního práva chybělo dostatečně přesvědčivé odůvodnění, (iv) formální snaha vyhovět požadavkům některého z účastníků soudního řízení aj. Neméně nezbytné ale bylo též následné faktické přijetí odpovědi ze strany soudu, který otázku položil, jako i ze strany soudů dalších.

Postavení a roli Soudního dvora EU lze přitom demonstrovat na dobře známém a i v dnešní době stále a často citovaném rozhodnutí Van Gend en Loos. Vzato do důsledku, nizozemský soud v této věci neměl nejmenší důvod klást předběžnou otázku na přímý účinek SEHS, jelikož její řešení bylo věcí jeho vnitrostátního práva, a tedy zcela mimo dosah pravomoci Soudního dvora EU. Věcí výkladu mohla být v dané věci pouze otázka, zda SEHS splňuje podmínky pro to, aby mohla být samovykonatelná, problém vlastní aplikace této smlouvy již měl být dle našeho názoru řešen dle práva ústavního.⁴⁸ Nejde totiž o otázku, která by se týkala smlouvy samotné, ale o problém koncepčního vztahu dvou systémů práva.⁴⁹ Vídeňská

totiž umožní přijmout úpravu na straně jedné, a to tím, že se na straně druhé problém odloží do budoucna (v německé literatuře je tento jev označován termínem „*Dilatorischer Formelkompromiss*“).

⁴⁷ Weiler dokonce používá počet předběžných otázek položených národními soudy jako měřítko úspěchu Soudního dvora EU v procesu integrace. Ibidem, str. 187.

⁴⁸ European Communities Act z roku 1972 je dokladem správnosti tohoto přístupu. Více viz HARTLEY, T. The foundations of European Community law: an introduction to the constitutional and administrative law of the European Community. 5. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 193.

⁴⁹ Kupříkladu stanovisko generálního advokáta Roemer ve věci Van Gend en Loos je naprosto jednoznačné a podporuje tuto tezi. Viz Stanovisko generálního advokáta Roemera ze dne 12. prosince 1962. NV Algemene

úmluva o smluvním právu tento poměr neřeší⁵⁰ a ani jinde v mezinárodním právu veřejném nelze identifikovat právní normu, která by odpověď dávala a to právě proto, že se jedná o záležitost řešenou právem vnitrostátním, zde tedy nizozemským.⁵¹

Systémové postavení Soudního dvora EU ale tomuto orgánu umožnilo sebevědomě rozhodnout tak, že zřizovací smlouvy emancipoval⁵² na mezinárodním právu veřejném cestou výkladu.⁵³ Snad ještě důležitější z pohledu této práce je ale to, že tímto postupem Soudní dvůr EU vymanil sebe sama ze závislosti na tomto právu a tím též v jistém smyslu i na členských státech samých.⁵⁴ Výsledkem je obecně známý,

Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen. Věc 26-62. ECLI:EU:C:1962:42.

⁵⁰ Vídeňskou úmluvu o smluvním právu zde zmiňujeme proto, že představuje kodifikaci obyčejových norem mezinárodního práva veřejného. Jsme si přitom vědomi časové posloupnosti, a tedy i faktu, že v době rozhodování případu Van Gend en Loos její použití nebylo možné. Na vlastním řešení to ovšem nic nemění, dotčená pravidla jsou totiž stejná.

⁵¹ Z pohledu mezinárodního práva i Vídeňské úmluvy o smluvním právu se smluvní strana mezinárodní smlouvy nemůže dovolávat svého vnitrostátního práva jako důvodu neplnění smlouvy. Takové konstatování porušení mezinárodního práva ovšem nemá vliv na vnitrostátního soudce, jelikož ten je vázán ústavou, resp. vnitrostátním právem obecně. Viz MALENOVSKÝ, J. Triptych zobrazování Soudního dvora ES: arbitr, „motor integrace“ nebo „velký manipulátor“? *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2007, č. 10, str. 1069.

⁵² K míře emancipace viz např. MALENOVSKÝ, J. Důvěřuj, ale prověřuj: prověrka principu přednosti unijního práva před vnitrostátními měřítky pramenů mezinárodního práva. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2010, č. 8, str. 777-795.

⁵³ Historické souvislosti a intraunijní důsledky přijetí těchto rozhodnutí jsou vynikajícím způsobem vysvětlovány Rasmussenem. Viz RASMUSSEN, M. Revolutionizing European law: A history of the Van Gend en Loos judgment. *International Journal of Constitutional Law*. 2014, roč. 12, č. 1, str. 136-163.

⁵⁴ Viz článek 31 odst. 3 Vídeňské úmluvy o smluvním právu upravující roli členských států při výkladu mezinárodních smluv.

ustálený, všeobecně přijímaný,⁵⁵ či alespoň zdatelně nezpochybňovaný⁵⁶ konsensus, že zřizovací smlouvy nejsou běžným pramenem mezinárodního práva veřejného, ale stávají se základem nového systému práva – práva Evropské unie.^{57,58} Veškerá pravidla výkladu vytvořená členskými státy v rámci mezinárodního práva veřejného i jejich práva vnitrostátního tím podléhají Soudnímu dvoru EU a jeho představám o tom, jak by právo Evropské unie mělo být vykládáno.⁵⁹

Soudní dvůr EU si své výlučné postavení pečlivě chrání, což lze demonstrovat na jeho postoji k možnému přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. V něm Soudní dvůr EU uvedl jako jeden z důvodů proti možnému přistoupení to, že „*mezinárodní dohoda může mít dopady na jeho vlastní pravomoci, pouze pokud jsou splněny zásadní podmínky zachování jejich povahy, a tudíž není obročena autonomie právního řádu Unie.*“⁶⁰ Proto by podle Soudního dvora EU mělo platit, že „*činnost orgánů nadaných na základě EÚLP rozhodovacími pravomocemi, upravená v zamýšlené dohodě, zejména nesmí vést k tomu, že bude Unii a jejím orgánům*

⁵⁵ Viz PERNICE, I. *Costa v ENEL and Simmenthal: Primacy of European Law*. In: MADURO, M. P., AZOULAI, L. *The Past and Future of EU Law. The Classics of EU law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*. Oxford: Hart Publishing. 2010, str. 52.

⁵⁶ Ke kritickému pojetí viz MALENOVSKÝ, J. „Evropské nálezy“ a mezinárodněprávní základy práva ES/EU: Ústavní soud ČR i česká nauka pokračují v zastřelování. *Soudní rozhledy*. 2009, č. 8, s. 281-286.

⁵⁷ Výjimky se přesto najdou. Viz MOORHEAD, T. *European Union Law as International Law*. *European Journal of Legal Studies*. 2012, Vol. 5, Issue 1, str. 126-143.

⁵⁸ Malenovský k tomu trefně upozorňuje na fakt, že kritéria, která si Soudní dvůr EU nastavil ve svých rozhodnutích, by dnes patrně k závěru, že právo Evropské unie je samostatným právním řádem, nevedla. Viz MALENOVSKÝ, J. Půlstoletí od rozsudku *Costa/ENEL*: je unijní právo (stále) zvláštním právním řádem? *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2015, č. 3, str. 201.

⁵⁹ K limitům tohoto tvrzení z pohledu českého práva a k postoji českého Ústavního soudu viz ZEMÁNEK, J. Přezkum ústavnosti Lisabonské smlouvy: obsahové otázky. *Jurisprudence*. 2009, č. 1, str. 32 a násl.

⁶⁰ Posudek Soudního dvora (pléna) ze dne 18. prosince 2014. Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod *Věc Avis 2/13*. odst. 183.

*předepisován v rámci výkonu jejich interních pravomocí určitý výklad unijních právních norem.*⁶¹

K obdobným závěrům Soudní dvůr EU dospěl též při posuzování možnosti uzavřít dohodu o vytvoření jednotného systému pro řešení sporů týkajících se patentů, která měla vést ke zřízení Soudu pro evropské patenty a patenty Společenství.⁶² Při této argumentaci je podle našeho názoru s podivem, že se smluvní stranou této úmluvy stalo tak velké množství členských států. Jsme totiž přesvědčeni, že jejich vnitrostátní právo může být dotčeno stejně jako právo unijní.

Nutno podotknout, že toto emancipační pojetí zřizovacích smluv a celé Evropské unie vycházející z judikatury Soudního dvora EU má ovšem slabiny tehdy, je-li podrobena analýze vycházející z tradičních právně-teoretických koncepcí. Empiristická teorie ani konstruktivismus nedokáží plně vysvětlit zvláštní podstatu práva Evropské unie proklamovanou Soudním dvorem EU. Scheu vyjadřuje přesvědčení, že judikatura Soudního dvora EU se opírá o Kelsenův model právního systému spíše než o empiristický přístup.^{63,64} Zároveň ale Soudní dvůr EU nijak nevysvětluje, *co považuje za základní normu či sjednocující právní moment takového autonomního „ústavního“ systému. Soudní dvůr EU sice zdůraznil pojem „ústavní listina“, za niž lze považovat zakládající smlouvy, otázka platnosti této „ústavy“ však není dostatečně vysvětlena.*⁶⁵ Tuto skutečnost zdůrazňujeme proto, že i ona souvisí se systémovým

⁶¹ Ibidem, odst. 184.

⁶² Viz posudek Soudního (pléna) dvora 8. března 2011. Návrh dohody - Vytvoření jednotného systému řešení sporů týkajících se patentů - Soud pro evropské patenty a patenty Společenství. Posudek 1/09, odst. 89.

⁶³ SCHEU, H. CH. Koncepce komunitárního práva v praxi Evropského soudního dvora a v právní teorii. *Mezinárodní vztahy*, 2002, č. 1, str. 17.

⁶⁴ Podobně se vyjadřuje též Malenovský. Viz MALENOVSKÝ, J. 60 let Evropských společenství: od francouzského „supranacionálního“ smluvního projektu k jeho německému „podústavnímu“ provádění. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, č. 7, str. 682.

⁶⁵ SCHEU, H. CH. Koncepce komunitárního práva v praxi Evropského soudního dvora a v právní teorii. *Mezinárodní vztahy*, 2002, č. 1, str. 17.

uchopením Soudního dvora EU a jeho postavením. Je příznačné, že ten, kdo je skutečně nezávislý, kdo má dostatečně autoritativní postavení a nepodléhá žádnému přezkumu, ten vysvětlovat nemusí, nechce-li. Kritika Soudního dvora EU by ovšem nebyla spravedlivá a úplná, pokud by zároveň nebylo zdůrazněno, že v doktríně nemají jasno především ani samy členské státy.⁶⁶

Emancipační judikatura Soudního dvora EU byla podrobena v odborné literatuře poměrně hluboké diskusi a reflexi, v níž se střetávají názory internacionalistické s perspektivou konstitucionalistickou.⁶⁷ Zastánci prvního pojetí, které snad lze označit též za tradiční jako např. Schilling či poněkud umírněněji Moorhead,⁶⁸ emancipaci oponují. Schilling⁶⁹ hledá oporu pro své závěry ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu.⁷⁰ Členské státy v tomto pojetí jen částečně omezily možnosti autointerpretace zřizovacích smluv tím, že tento úkol přenesly na Soudní dvůr EU. Ten je ovšem vázán pravidly mezinárodního práva veřejného, a proto musí vycházet mimo jiné též z účelu těchto smluv, jenž je (resp. původně byl) převážně ekonomický. Tento účel proto podle této logiky nemohl vést k založení pravomoci Soudního dvora EU svým vlastním rozhodnutím zcela opanovat výklad práva

⁶⁶ Nejen v doktríně, ale vlastně i v celé koncepci Evropské unie a také budoucnosti jejího dalšího vývoje. Viz TÝČ, V., SEHNÁLEK, D. Mezinárodní smlouva jako možný perspektivní nástroj další evropské integrace. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2017, č. 3, str. 193.

⁶⁷ Bylo by možno též hovořit o „tradicionalistech“ na straně jedné a „autonomistech“ na straně druhé. SCHEU, H. CH. Koncepce komunitárního práva v praxi Evropského soudního dvora a v právní teorii. *Mezinárodní vztahy*, 2002, č. 1, str. 6.

⁶⁸ MOORHEAD, T. European Union Law as International Law. *European Journal of Legal Studies*. 2012, Vol. 5, Issue 1, str. 126-143.

⁶⁹ SCHILLING, T. The Autonomy of the Community Legal Order: An Analysis of Possible Foundations. *Harvard International Law Journal*. 1996, Vol. 37.

⁷⁰ Dle jeho argumentace jsou zřizovací smlouvy jako produkt mezinárodního práva podřízeny pravidlům, které toto právo stanoví pro svůj výklad. Článek 31 Vídeňské úmluvy o smluvním právu požaduje, aby smlouva byla vykládána v dobré víře, v souladu s obvyklým významem, který je dáván výrazům ve smlouvě v jejich celkové souvislosti, a rovněž s přihlédnutím k předmětu a účelu smlouvy.

Evropské unie. Oporu Schilling hledá i v právu vnitrostátním, vychází přitom z klasického argumentu opírajícího se o národní ústavy, které těžko mohly připustit přenos pravomocí takového rozsahu. Schilling proto rozlišuje formální a materiální oprávnění vykládat právo Evropské unie, kdy v kompetenčních otázkách je role Soudního dvora EU pouze poradní a síla jeho argumentu nespočívá v jeho závaznosti, ale přesvědčivosti.

Právě v tom ale spatřujeme slabinu Schillingova přístupu. Veškeré jeho výchozí argumenty považujeme za správné, jsou totiž pragmaticky realistické. Závěr však podle našeho soudu nemá oporu v psaném právu, které samo takto nerozlišuje, ač by patrně mělo. Schilling proto představuje řešení, které je možná až příliš komplikované a svou povahou účelové. Domníváme se totiž, že by plně stačilo, kdyby se Soudní dvůr EU držel stejných výchozích argumentů jako Schilling a zároveň též více textu smluv. Jinými slovy, aby omezil tvůrčí a expanzivní uvažování obdobné tomu, jež se objevilo v rozhodnutí Van Gend en Loos v těch situacích, kdy již potřebné normy existují, byť třeba ve vnitrostátním právu, a nové proto nutně nemusí být formulovány.⁷¹

Představitelem ryze konstitucionalistického přístupu jsou Weiler a Haltern.⁷² Argumenty mezinárodním právem veřejným oba autoři odmítají poukazem na to, že toto právo neumožňuje státům se dovolávat ustanovení svého vnitrostátního práva jako důvodu pro neplnění smlouvy.⁷³ Ta proto logicky musí mít před jejich právem přednost. Další jejich argumenty lze považovat za účelové, vycházející z představy, že tradicionalistický model by nemohl být v případě mezinárodní

⁷¹ Případně se zdržel formulace norem zcela nových, neboť to je na úrovni zřizovacích smluv věcí členských států, a nikoliv orgánu soudního, který je nota bene jen objektem těchto smluv.

⁷² WEILER, J. H. H., HALTERN, U. R. The Autonomy of European Legal Order – Through Looking Glass. *Harvard International Law Journal*. 1996, Vol. 37, Issue 2.

⁷³ Článek 27 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

organizace nadstátní povahy dostatečně funkčním. Pravomoc Soudního dvora EU rozhodovat o tom, jaké otázky je oprávněn rozhodovat pak chápou jako zcela přirozený důsledek jinak přísně nastavené a značně omezené pravomoci legislativní.⁷⁴

Jejich pojetí, pokud by bylo nesprávné, by muselo vést ke změně smluv a omezení role Soudního dvora EU či přehodnocení jeho závěrů úpravou primárního práva, což se nikdy nestalo. Lze se však s takovým pojetím ztotožnit? Domníváme se, že nikoliv. Argumentace je značně účelová a postrádá hlubší oporu v právu, názory však, zdá se, konvenují Kantovu pojetí mezinárodního práva a mezinárodního společenství.⁷⁵ Chybí však jakékoliv srovnání s kteroukoliv jinou mezinárodní organizací. Nevypořádá se s rolí národních ústavních soudů a s jejich možností se vůbec k tomu, co Soudní dvůr EU judikoval, vyjádřit,⁷⁶ soustředí se až příliš na moc výkonnou. Chybí též reflexe vůle parlamentu i lidu a jejich postavení v moderních právních státech, to totiž, na národní úrovni, bylo judikaturou Soudního dvora EU umenšeno. U všech autorů pak postrádám zhodnocení rozdílu mezi zakládajícími

⁷⁴ Weiler a Haltern hovoří o aktivním pasivismu, v jejich pojetí je Soudní dvůr EU v podstatě obětí své role a toho, jak je Evropská unie systémově nastavena. Ibidem.

⁷⁵ Hodnotit Evropskou unii pohledem Kanta či výše zmíněného Kelsena v sobě skrývá problém možných nesprávných úsudků za stavu, kdy sami tyto autoři neměli možnost k tomuto problému autentický postoj zaujmout. Jejich názory proto mohou být jen interpretovány s možností rizika jejich nesprávného vyhodnocení. Kvalitní analýzu pojetí Evropské unie perspektivou Kantových myšlenek jsme zaznamenali v publikaci BROWN, G. W. The European Union and Kant's idea of cosmopolitan right: Why the EU is not cosmopolitan. *European Journal of International Relations*. 2014, Vol 20, Issue 3, str. 671–693, v literatuře české např. PAVLÍK, J. 2004. Kantova idea věčného míru a Evropská unie [online]. [Cit. 2. 6. 2017]. Dostupné z <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=254.pdf>.

⁷⁶ Kupříkladu německý Bundesverfassungsgericht Soudnímu dvoru EU mezinárodněprávních povah zřizovacích smluv a roli členských států připomněl i ve známém rozhodnutí Kloppenburg rozhodnutí z 8. dubna 1987, č.j. 2 BvR 687/85, v němž konstatoval: „Nach wie vor sind derzeit die Mitgliedstaaten im Rahmen des allgemeinen Völkervertragsrechts die Herren der Gemeinschaftsverträge.“ [online]. [Cit. 2. 6. 2017]. Dostupné z <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv075223.html>.

členskými státy a státy přistoupivšími. V jejich postavení je totiž rozdíl. Zakládající státy byly Soudním dvorem EU postaveny před hotovou věc, státy nové věděly, co činí, a *acquis communautaire* přijímaly v celé jeho šíři.

Dosud analyzované názory měly větší či menší oporu v doktríně a snažily se roli a pravomoc Soudního dvora EU uchopit v jejím kontextu. Zdá se nám však, že mnohdy až urputná snaha problém doktrinálně uchopit v určitém okamžiku stejně selhává,⁷⁷ vede nadto k antagonistickým a vzájemně neslučitelným přístupům, zatímco ale skutečná soudní praxe tíhne spíše k souladu.

Ryze empirickou metodu uplatnili Garrett, Kelemen a Schulz⁷⁸ a pomocí ní se snaží překlenout klasickou dichotomií hodnotících přístupů. V jejich pojetí Soudní dvůr EU nemá při výkladu práva ani aktivistickou, ale ani pasivní roli. Pouze aktivně využívá prostoru, který mu členské státy ponechaly, reflektuje přitom jejich zájmy a rozhodování přizpůsobuje důsledkům, které by pro členské státy mohly závěry v rovině finanční či politické znamenat. Máme proto za to, že analýza rozhodnutí provedená Garrettem, Kelemenem a Schulzem hovoří spíš pro internacionalistické pojetí v jeho umírněné verzi. Členské státy mohou kdykoliv změnit zřizovací smlouvy a tím pro ně neakceptovatelnou judikaturu Soudního dvora EU učinit obsoletní.

Tak či onak, praktickým důsledkem emancipující judikatury Soudního dvora EU je faktická existence „*soudcovské kompetenz – kompetenz*.“ Zatímco tedy s ohledem na zásadu svěřených pravomocí Evropská unie legislativní pravomocí o pravomoci nedisponuje, v oblasti soudní je situace zcela odlišná. Nelze ji přitom zpochybnit na

⁷⁷ SCHILLING, T. The Autonomy of the Community Legal Order: An Analysis of Possible Foundations. *Harvard International Law Journal*. 1996, Vol. 37.

⁷⁸ GARRET, G., KELEMEN, R. D., SCHULZ, H. The European Court of Justice, National Governments, and Legal Integration In: the European Union. *International Organization*. 1998, roč. 52, č. 1.

základě psaného práva. Článek 5 Smlouvy o EU tomuto pojetí nenasvědčuje, ale též výslovně nebrání,⁷⁹ a článek 19 téže smlouvy spíše naznačuje jeho možnost (s výhradami, které již byly vyjádřeny výše). Z pohledu teoreticko-právního to ale rozhodně není nepřijatelné pojetí.⁸⁰

Je dále žádoucí již na tomto místě zdůraznit, že proces emancipace nevedl k tomu, že by se Soudní dvůr EU oprostil od teoreticko-právních východisek ovládajících výklad práva jako takový. Dotčeny nebyly ani metody výkladu a způsob jejich použití. Takové závěry by ostatně nebyly teoreticko-právně únosné.⁸¹

Důsledkem osamostatnění práva Evropské unie vyplývajícího z judikatury Soudního dvora EU je ovšem fakt, že pravidla výkladu, jakož i pravidla aplikace platná pro mezinárodní právo veřejné, se ve vztahu k unijnímu právu nepoužijí.⁸² Právo Evropské unie si je totiž „ústí“ Soudního dvora EU definuje autonomně, vyplývají z jeho podstaty a formuluje je, resp. identifikuje je a nachází Soudní dvůr EU. Jde tedy o to, že si Soudní dvůr EU „vyčistil“ prostor své činnosti tím, že právo Evropské unie definoval jako něco speciálního, aby následně tuto „zemi nikoho“ opanoval a definoval prostřednictvím ne zcela standardního použití jinak ovšem podstatou zcela standardních výkladových metod.

⁷⁹ Rozdíl vidíme v tom, že přijetí legislativy Evropskou unií je možné jen na právním základě, který musí být obsažen ve smlouvách. Chybí-li tento základ, pravomoc nelze s ohledem na článek 5 Smlouvy o EU vykonat. Pravomoc k výkladu unijního práva tím ale není dotčena. Tu totiž Soudní dvůr EU nepochybně má. Otázkou je ovšem, co vše pod takový výklad spadá. Přesně tento problém byl ostatně řešen v již rozebíraném ustanovení Van Gend en Loos.

⁸⁰ WEILER, J. H. H., HALTERN, U. R. The Autonomy of European Legal Order – Through Looking Glass. *Harvard International Law Journal*. 1996, Vol. 37, Issue 2.

⁸¹ PELIKÁNOVÁ, I. Rozum, právo a interpretace. *BulletIn: Advokacie*. roč. 2010, č. 12. str. 25.

⁸² Srovnej např. posudek 2/13 Soudního (pléna) dvora 18. prosince 2014. ECLI:EU:C:2014:2454, odst. 166-170.

Nutno však podotknout, že tento pohled je především pohledem vnitřním, uplatňovaným v rámci Evropské unie, tj. jí samou a jejími členskými státy. Z pohledu vnějšího proto může být situace odlišná. Pro třetí státy Evropská unie zůstává i nadále mezinárodní organizací vzniklou na základě mezinárodních smluv, tj. pramene mezinárodního práva veřejného.⁸³ Vnější pohled však nemůže pojetí vnitřní zpochybnit, nemá jak. Může však nastavit pomyslné zpětné zrcadlo, které umožní lépe pochopit a reflektovat procesy, ke kterým při vývoji Evropské unie došlo.

Důsledky nastíněného rozhodování Soudního dvora EU ovšem neměly dopad jen na podstatu a charakter práva Evropské unie, ale též na vzájemné postavení orgánů Evropské unie navzájem, jakož i Unie vůči členským státům.⁸⁴ Za běžných okolností by totiž klíčovou rolí v normotvorném procesu v rovině primárního práva zastávaly členské státy, resp. jejich moc výkonná a částečně též legislativní. V rámci Evropské unie ale došlo k nezanedbatelnému systémovému posunu,⁸⁵ kdy významnou, nikoliv ale dominantní roli získala moc soudní, a to právě prostřednictvím tvůrčího a mnohdy extenzivního výkladu práva Soudním dvorem EU. Soudní dvůr EU tak na

⁸³ Vcelku střízlivý přístup, z něhož by bylo možno dovodit zde uvedené, zastává i Malenovský. Viz MALENOVSKÝ, J. Důvěřuj, ale prověřuj: prověrka principu přednosti unijního práva před vnitrostátními měřítky pramenů mezinárodního práva, *Právník*, roč. 2010, č. 8, str. 778.

⁸⁴ Považujeme za nezbytné ještě jednou zdůraznit, že jde o hledisko Evropské unie samotné. Perspektiva členského státu a jeho práva může být odlišná. Pregnantně to vystihuje Malenovský, když konstatuje, že: „*V každém případě je teze o vylučnosti a autonomii komunitárního práva v poměru k právu mezinárodnímu mocenským obrazem, které bylo učiněno soudním orgánem komunitárního systému, uvnitř tohoto systému a pro účely tohoto systému. Do jiných právních řádů je proto nepřenosné a nemůže jim být ani jednostranně vmuceno.*“ MALENOVSKÝ, J. „Evropské nálezy“ a mezinárodněprávní základy práva ES/EU: Ústavní soud ČR i česká nauka pokračují v zastřelování. *Soudní rozhledy*. 2009, č. 8, s. 281-286.

⁸⁵ Srovnej např. obecné závěry týkající se „dělbý moci“ v Evropské unii prezentované Lenaertem s realitou činnosti Soudního dvora EU. LENAERTS, K. Some reflections on the separation of powers In: the European Community. *Common Law Market Review*. 1991, č. 28, str. 11 a násl.

sebe v konečném důsledku převzal v procesu integrace rolí, kterou měly zastávat členské státy, a stal se motorem dynamiky vývoje primárního práva.⁸⁶ S jistou mírou nadsázky lze konstatovat, že se tím v politickém systému Evropské unie a jejích členských států alespoň částečně zhmotnila představa Aristotela o vládě *aristoi*, tedy těch nejlepších, jimiž se v tomto novém pojetí stali soudci, jako „aristokracie“ moderního věku.⁸⁷

Z výše uvedeného vyplývají dvě hlavní východiska, jež budou významná pro další rozbor. Za prvé, bylo to systémové resp. „ústavní“ nastavení Evropské unie, které vytvořilo podmínky pro svébytný přístup k výkladu, jež nepodléhá přímé kontrole ze strany členských států, byť jsou tvůrci tohoto systému.⁸⁸ Za druhé, toto svébytné

⁸⁶ Tuto roli plnil především v 70. letech při vytváření vnitřního trhu, ale i v době relativně nedávné ve vztahu k občanství Evropské unie a pohybu včetně práva pobytu osob.

⁸⁷ Obdobnou roli mimochodem sehrál poměrně nedávno také ústavní soud Jihoafrické republiky při formování nového řádu poté, co skončil apartheid. LOLLINI, A. Legal argumentation based on foreign law: An example from case law of the South African Constitutional Courts. *Utrecht Law Review*. 2007, Vol. 3, Issue 1, str. 63 a 64.

⁸⁸ Jde ovšem o perspektivu práva Evropské unie a Soudního dvora EU. Je na místě dodat, že pohled národních ústavních soudů je v tomto ohledu zpravidla méně vyhraněný a spíše podmíněný. Lze připomenout např. známou německou doktrínu „Solange“ či v českých podmínkách postoj Ústavního soudu, který v nálezu týkajícím se Lisabonské smlouvy konstatoval: „*Ústavní soud České republiky bude (může) - byť se zřetelem na předešlou zásadu – působit jako ultima ratio a může zkoumat, zda některý akt orgánů Unie nevybočil z pravomocí, které Česká republika podle čl. 10a Ústavy na Evropskou unii přenesla. Ústavní soud však předpokládá, že taková situace může nastat jen v případech zcela výjimečných; za ty by bylo možné považovat zejména opuštění hodnotové identity a již uvedené překročení rozsahu svěřených kompetencí.*“ Viz nálezn Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008 č. j. Pl. ÚS 19/08, 446/2008 Sb. Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství odst. 120. Pokud jde o českou odbornou literaturu, lze odkázat např. na KRÁL, R. Uznání i rozpaky nad „komunitárním“ nálezem Ústavního soudu ve věci cukerných kvót. *Právní rozhledy*. 2006, č. 11, str. 410–414. MALENOVSKÝ, J. Znovu ke kompetencím Ústavního soudu ČR ve vztahu k Evropskému soudnímu dvoru a komunitárnímu právu. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2005, č. 1, str. 106-114. K německé judikatuře pak viz MAYER, F. C. The European Constitution and the Courts. Adjudicating European constitutional law In: a multilevel system. [online]. *Jean Monnet Working Paper* 9/03. [Cit. 2. 6. 2017]. Dostupné z <http://www.jeanmonnetprogram.org/archive/papers/03/030901-03.pdf> a v české literatuře DUMBROVSKÝ, T. Suverenita a federalismus v evropské a americké integraci: doktrína interpozice Ústavního

postavení následně vedlo k tomu, že se nezávisle na členských státech Soudním dvorem EU definovalo, (i) co je otázkou výkladu a (ii) jak a (iii) podle jakých pravidel bude tento výklad prováděn. K těmto dvěma východiskům lze doplnit podle našeho též třetí doplňkové hledisko, jež je založeno na faktu, že členské státy přístup Soudního dvora EU nijak zásadněji neomezily změnou zřizovacích smluv.⁸⁹

2.2 Soudní dvůr EU a pravomoc k výkladu mezinárodních smluv

Pohled na roli Soudního dvora EU při výkladu práva se nemůže omezit jen na zřizovací smlouvy a vnitřní právo Evropské unie na jejich základě přijaté. Evropská unie totiž vstupuje do mezinárodně-právních vztahů, a to především prostřednictvím mezinárodních smluv. Ty mají následně status pramene práva Evropské unie⁹⁰ s potenciálním přímým účinkem na jednotlivce. Problém v jejich případě spočívá v tom, že tyto smlouvy nepředstavují homogenní kategorii. Z důvodů kompetenčních a také z důvodů vnějších, spočívajících v mezinárodním právu veřejném, totiž není možné, aby určitou mezinárodní smlouvu uzavřela sama Evropská unie. V ideálním případě by Evropská unie měla být schopna s ohledem

soudu ČR. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2012, č. 2, str. 35 a násl., případně MALENOVSKÝ, J. 60 let Evropských společností: od francouzského „supranacionálního“ smluvního projektu k jeho německému „podústavnímu“ provádění. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, č. 7 str. 694 a násl.

⁸⁹ Praxe svědčí spíše o opaku, totiž o akceptaci a potvrzování. Kupříkladu nepřijatá Smlouva o Ústavě pro Evropu vcelku jasně v článku IV-438 odst. 4 stanovila: „*Judikatura Soudního dvora Evropských společností a Soudu prvního stupně, týkající se výkladu a uplatňování smluv a aktů zrušených článkem IV-437, jakož i aktů a smluv přijatých ke jejich uplatňování, obdobně zůstávají zdrojem výkladu práva Unie a zejména srovnatelných ustanovení Ústavy.*“ Podrobnější rozbor viz KWIECIEN, R. The Primacy of European Union Law over National Law under the Constitutional Treaty. *German Law Journal*. 2005, Vol. 06, No. 11, str. 1480 a násl.

⁹⁰ Potvrzuje to i judikatura Soudního dvora EU, viz BROBERG, M., FENGER, N. *Preliminary References to the European Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2014, str. 129 a např. rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 16. ledna 2003. Libor Cípra a Vlastimil Kvasnicka proti Bezirkshauptmannschaft Mistelbach. Věc C-439/01. ECLI:EU:C:2003:31, odst. 24.

na svou nadstátní povahu uzavírat mezinárodní smlouvy bez přímé účasti členských států obdobně, jako je tomu typické v případě federativních států.

Evropská unie nicméně federací není, není vůbec státem, jakkoliv se tak mnohdy fakticky chová. Nadto jí pravomoci v oblasti vnějších vztahů byly členskými státy svěřeny jen v omezené míře a nepokrývají proto veškeré myslitelné aktivity na mezinárodní scéně. Důsledky jsou zjevné. Členské státy zůstávají paralelním subjektem mezinárodního práva veřejného a v rozsahu, ve kterém pravomoci Evropské unii nesvěřily, je i nadále plně vykonávají, a to samozřejmě též prostřednictvím sjednávání mezinárodních smluv.⁹¹ Zároveň však nestátní povaha Evropské unie v některých případech brání tomu, aby určitou mezinárodní smlouvu sama uzavřela, byť jí to jinak obě zřizovací smlouvy umožňují. Normy mezinárodního práva veřejného totiž mnohdy velmi zřetelně rozlišují mezi státy a mezinárodními organizacemi a stanoví pro ně odlišné standardy. Řada mezinárodních smluv proto může být uzavírána výhradně státy a mezinárodními organizacemi, a tedy i Evropskou unií, jsou z možností být jejich smluvní stranou vyloučeny, byť z vůle svých členů a v důsledku přenosu pravomocí právně i fakticky jako obdoba států fungují.⁹²

⁹¹ Na tomto místě je žádoucí srovnat Evropskou unii s tradičními státy federálního uspořádání. Za prototyp federace, s níž je Unie často poměřována, jsou považovány Spojené státy americké. Ty představují federaci uzavřenou, protože nepřiznává dílčím státům mezinárodně-právní subjektivitu. Myslitelná je ale též existence federace otevřené, kde dílčí státy tuto subjektivitu mají a kde tedy rovněž může dojít k souběžnému paralelnímu či konkurenčnímu jednání federace a dílčích států. Jako příklad takové federace je uváděna Belgie. Mezinárodní právo veřejné se ale k tomuto typu federace staví macešsky, což je demonstrovatelné právě na příkladu Belgie. Viz SCHÜTZE, R. *Federalism and Foreign Affairs: Mixity as an (Inter)national Phenomenon* In: HILLION, CH., KOUTRAKOS, P. (eds.) *Mixed Agreements Revisited: The EU and its Member States In: the World*. Bloomsbury Publishing, 2010, str. 57 a násl.

⁹² Příkladem může být úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která v článku 59 odst. 2 stanoví možnost přístupu Evropské unie. Z uvedeného ustanovení jasně vyplývá, že Unie není považována za stát, ale jen za mezinárodní organizaci s určitými specifiky či privilegovaným postavením ve srovnání s organizacemi

Zobecníme-li tedy, můžeme konstatovat, že nutnost sjednání mezinárodní smlouvy společně s Evropskou unií a jejími členskými státy může být zapříčiněna jak faktory na straně práva Evropské unie, tak i faktory vyplývajícími z mezinárodního práva veřejného. Při zohlednění výše uvedeného proto lze mezinárodní smlouvy, které přímo i nepřímo zavazují Evropskou unií, klasifikovat do následujících kategorií:

1. mezinárodní smlouvy uzavřené výlučně Evropskou unií;
2. mezinárodní smlouvy uzavřené Evropskou unií a zároveň členskými státy – tzv. *paralelní smlouvy*;
3. mezinárodní smlouvy uzavřené členskými státy, mimo dosah pravomocí EU ale v souladu s jejími cíli – tzv. *subsidiární smlouvy*;
4. mezinárodní smlouvy uzavřené Evropskou unií a zároveň členskými státy – tzv. *smíšené smlouvy*;
5. mezinárodní smlouvy uzavřené členskými státy, jejich smluvní stranou se Evropská unie stala sukcesí;
6. mezinárodní smlouvy uzavřené členskými státy pro Evropskou unií, a to z jejího rozhodnutí.

Tyto smlouvy vykazují vzájemně natolik rozdílné vlastnosti, že je vyloučena možnost jednotného přístupu k jejich hodnocení, obdobně jako tomu bylo v případě zřizovacích smluv. Tato kapitola proto nebude zrcadlit kapitolu předchozí, jelikož by takový postup byl až příliš zjednodušující.

Předmětem dalšího zájmu v této kapitole nebudou **smlouvy uzavřené výlučně Evropskou unií**, neboť v jejich případě je jejich status zjevný a nemůže tak dojít ke vzniku pochyb o tom, kdo z dvojice Evropská unie vs. členské státy a v jakém rozsahu je oprávněn je interpretovat.

jinými. Přijetí tohoto ustanovení se zároveň stalo nezbytným předpokladem na straně mezinárodního práva pro přistoupení Evropské unie k této smlouvě, byť z pohledu vnitřního, tedy unijního, o existenci takové pravomoci není pochyb.

Zaměřovat se ze stejných důvodů nemá smysl ani na **smlouvy paralelní**. Těmito smlouvami lze chápat ty smlouvy, které Evropská unie a její členské státy uzavřely nikoliv jako jedna strana, jako je tomu v případě smluv smíšených, ale každý z nich v plném rozsahu sám za sebe. Příkladem takové smlouvy bude Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod samozřejmě poté, co k ní Evropská unie přistoupí.⁹³ Paralelní povaha těchto smluv se projevuje i při jejich výkladu Evropskou unií a členskými státy, výklad je totiž vzájemně autonomní.⁹⁴ Teoreticky je tak možný, jakkoliv jistě ne teoreticko-právně žádoucí, rozdílný výklad jinak stejných pojmů či účinku (tj. otázky bezprostřední použitelnosti) dané smlouvy. V tomto ohledu ale nejde o nic neobvyklého. Je to totiž realita mezinárodního práva veřejného vyplývající z jeho specifické povahy,⁹⁵ která je ostatně analyzovaná v předchozí kapitole jako jeden z důvodů, který vedl členské státy Evropské unie k dobrovolnému omezení možnosti autointerpretace zřizovacích smluv prostřednictvím mechanismů analyzovaných v předchozí kapitole.

Specifické postavení mezi mezinárodními smlouvami uzavřenými Evropskou unií mají **subsidiární smlouvy**. Poté, co Lisabonská smlouva zrušila článek 293 Smlouvy o založení ES, se sice mohlo zdát, že tyto smlouvy představují již

⁹³ Existence a výkon pravomoci Evropské unie v případě paralelních smluv nevyklučuje pravomoc a její výkon na straně členských států. Viz SVOBODA, P. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009, str. 80.

⁹⁴ S výjimkou v podobě povinnosti loajální spolupráce. Ta má ale obecný charakter a uplatní se při jakékoliv činnosti členského státu. K problematice uplatňování vlivu unijního práva v oblastech, kde pravomoci nebyly odevzdány, viz TOMÁŠEK, M. Aktuální projevy neutralizace národního práva právem EU. *Právní rádce*. 2012, č. 3, str. 34 a násl.

⁹⁵ Institut centrálního soudu a předběžné otázky, jako nástroje sjednocování výkladu, je totiž stále specifikem Evropské unie a nikoliv věcí v mezinárodním právu veřejném běžnou. Viz STEHLÍK, V. *Různé otázky v komunitárním právu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, str. 11.

definitivně překonanou etapu vývoje Evropské unie.⁹⁶ Realita je nicméně odlišná. V modifikované podobě se vyskytují i nadále, což dokazuje např. sjednání smlouvy o stabilitě, koordinaci a správě v hospodářské a měnové unii.⁹⁷ Z pohledu právního tyto smlouvy představují problém proto, že jsou myslitelné různé názory na jejich povahu. Někteří autoři subsidiární smlouvy považují za pramen mezinárodního práva veřejného, a nikoliv součást práva unijního,⁹⁸ zatímco jiní hovoří o terciálním právu⁹⁹ a považují je tak za pramen práva Evropské unie.¹⁰⁰ Ztotožňujeme se spíše s první variantou, druhá a třetí se nám jeví extenzivní a bez opory ve zřizovacích smlouvách.¹⁰¹ Z pohledu této studie je relevantní fakt, že zvláštností těchto smluv

⁹⁶ Uzavřeny takto byly zejména smlouvy v oblasti mezinárodního práva soukromého a procesního a posléze mezi členskými státy Evropské unie s výjimkou Dánska nahrazeny nařízeními. Příkladem je proto např. úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřená k podpisu v Římě dne 19. června 1980, a Úmluva o soudní příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Více k problematice a vztahu těchto úmluv k unijnímu právu viz BĚLOHLÁVEK, A. Pravomoci soudů a výkon rozhodnutí v kontextu vývoje evropského civilního procesu. *Právní rádce*. 2004, č. 12, str. 15-19.

⁹⁷ Máme dokonce za to, že právě subsidiární smlouvy mohou představovat právní cestu ze současného krizového stavu Evropské unie, kdy je část členských států a evropské veřejnosti přesvědčena, že další posilování jejich pravomocí již není žádoucí a zároveň zde existuje silná potřeba další spolupráce v oblastech, které Unii zatím nepřísluší. Model mezivládních smluv uzavřených členskými státy v návaznosti na cíle Evropské unie by mohl být vhodnou odpovědí.

⁹⁸ Viz BĚLOHLÁVEK, A. Pravomoci soudů a výkon rozhodnutí v kontextu vývoje evropského civilního procesu. *Právní rádce*. 2004, č. 12, str. 15-19.

⁹⁹ Viz ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V. et NOVOTNÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, str. 36.

¹⁰⁰ HORSPOOL, M. HUMPHREYS, M. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press. 2006, str. 71.

¹⁰¹ Bývalý článek 293 Smlouvy o založení ES totiž nechápeme jako právní základ pro přijímání těchto smluv v právu Evropské unie, ale naopak jako potvrzení faktu, že ve zde uvedených oblastech Evropská unie, resp. tehdy Evropské společenství žádnou pravomoc nemělo. Proto takto uzavřené smlouvy nemohly být pramenem jeho práva.

bylo to, že k jejich výkladu byl povolán Soudní dvůr EU,¹⁰² čímž členské státy samy vyřešily problém s otázkou soudcovské kompetence ke kompetenci.

Smíšené smlouvy jsou zpravidla uzavírány tam, kde Unii určitá pravomoc nebyla svěřena vůbec, nebo ke svěřeni došlo jen částečně, případně kde tuto pravomoc Unie dosud vnitřně nevykonala.¹⁰³ Z povahy věci proto nepřichází v úvahu sjednání takové smlouvy v oblasti výlučných pravomocí, jakkoliv to absolutně vyloučeno není. Existence této kategorie smluv byla vynucena faktickými okolnostmi,¹⁰⁴ mnohdy totiž nelze uzavřít určitou smlouvu, aniž by nezasahovala zároveň do sféry pravomocí Evropské unie i členských států.¹⁰⁵ Praktické hledisko se zde střetává s hlediskem právním, které vytváří hranice tam, kde v reálné praxi neexistují.

¹⁰² Viz např. První protokol o výkladu Úmluvy o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy, otevřený k podpisu v Římě dne 19. června 1980, Soudním dvorem Evropských společenství.

¹⁰³ Je zde jistá paralela s tzv. otevřenými federacemi. Příkladem je Kanada, kde ale nutnost uzavírání smíšených smluv nevzniká, neboť jednotlivé kanadské provincie vystupují v mezinárodním právu veřejném jménem celé Kanady. Dalším příkladem je Belgie, v jejímž případě ale třetí státy fakticky a zcela pragmaticky preferují variantu vztahů s celou federací. Ke Kanadě viz DE MESTRAL, A., FOX-DECENT, E. Rethinking the Relationship Between International and Domestic Law. *Mcgill Law Journal*. 2008, č. 53, roč. 2008, str. 645. K Belgii viz SCHÜTZE, R. Federalism and Foreign Affairs: Mixity as an (Inter)national Phenomenon In: HILLION, CH., KOUTRAKOS, P. (eds.) *Mixed Agreements Revisited: The EU and its Member States In: the World*. Bloomsbury Publishing, 2010, str. 57 a násl.

¹⁰⁴ Předlisabonská úprava tyto smlouvy přímo předvíдалa, a to v rámci společné obchodní politiky pro oblast kulturních a audiovizuálních služeb, vzdělávacích služeb a sociálních a zdravotnických služeb. Výslovně stanovila, že smlouvy zde musí být uzavírány společně Společenstvím a jeho členskými státy. V praxi byly ale smíšené smlouvy uzavírány i mimo oblast společné obchodní politiky.

¹⁰⁵ Zde je ovšem nutné individuálně posuzovat uzavírané mezinárodní smlouvy. Z judikatury Soudního dvora EU vyplývá, že postup při určování, zda je určitá otázka záležitostí unijní, či členských států, nemá být mechanický. Nelze tedy jít po jednotlivých ustanoveních smlouvy a zkoumat, zda spadají do pravomocí Evropské unie, či nikoliv, ale nutné je hodnotit smlouvu jako celek z hlediska cíle a účelu, který sleduje. Zahrnutí určitého ustanovení do smlouvy totiž ještě nemusí podle Soudního dvora znamenat založení legislativní pravomocí. Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 3. prosince 1996. Portugalská republika proti Radě Evropské unie. Věc C-268/94. ECLI:EU:C:1996:461.

Spoluúčast členských států přitom nemusí být jen důsledkem nedostatku pravomoci na straně Unie, ale též důsledkem požadavku třetího státu,¹⁰⁶ nebo dokonce členských států samých,¹⁰⁷ byť jsou v tomto ohledu unijním právem do značné míry limitovány.¹⁰⁸

Smišené smlouvy se podobají výše uvedeným smlouvám paralelním, odlišnost ale spatřujeme v tom, že v případě paralelních smluv jsou Unie a členské státy různými smluvními stranami, zatímco v případě smluv smíšených tvoří stranu jednu.¹⁰⁹ Problém u smluv smíšených spočívá v tom, že je mnohdy mimořádně obtížné

¹⁰⁶ Příkladem situace, kdy třetí státy trvají na zapojení členských států, může být postoj socialistických států při jednání s Evropskými společenstvími. Viz BLOED, A. *The External Relations of the Council for Mutual Economic Assistance*. Martinus Nijhoff Publishers, 1988, str. 194.

¹⁰⁷ Přípustnost této situace zmiňuje odborná literatura, jako obecnou možnost ji uvádí MUCHANOV, A. Die Handelsbeziehungen zwischen der Europäischen Union und Russland im Lichte des Völkerrechts. [online]. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 2006 [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z http://www.zaoerv.de/66_2006/66_2006_3_b_737_768.pdf, str. 740, konkrétně pak v případě asociční dohody s Tureckem v publikaci KUIJPER, P. J., WOUTERS, J., HOFFMEISTER, F., BAERE, G. D. & RAMOPOULOS, T. *The Law of EU External Relations: Cases, Materials, and Commentary on the EU As an International Legal Actor*. Oxford: Oxford University Press, 2013, str. 105. Svoboda dále zmiňuje dohodu o přidružení s Nigérií z r. 1966, která byla jako smíšená rovněž z politických důvodů. Viz SVOBODA, P. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009, str. 79.

¹⁰⁸ Srovnej argumentaci Soudního dvora EU v rozsudku ze dne 4. září 2014. Evropská komise proti Radě Evropské unie. Věc C-114/12. ECLI:EU:C:2014:2151, který se týkal úspěšně podané žaloby na neplatnost, jíž se Evropská komise domáhala vyslovení neplatnosti rozhodnutí Rady a zástupců vlád členských států zasedajících v Radě ze dne 19. prosince 2011 o účasti Evropské unie a jejích členských států na jednáních o Úmluvě Rady Evropy o ochraně práv vysílacích organizací. Podle argumentace Evropské komise tato dohoda spadala do oblasti výlučné pravomoci Evropské unie a účast členských států tedy nebyla nutná.

¹⁰⁹ Společně pak je to, že jejich přijetí je zajišťováno Evropskou unií i každým z členských států samostatně, plně podle svých ústavních pravidel. Dashwood proto vyslovuje nenaplněné (a dlužno dodat, že těžko naplnitelné) přání jednotné zjednodušené procedury schvalování, která by nahradila schvalování individuální. DASHWOOD, A. Mixicity In: the Era of the Treaty of Lisbon In: HILLION, CH., KOUTRAKOS, P. (eds.) *Mixed Agreements Revisited: The EU and its Member States In: the World*. Bloomsbury Publishing, 2010, str. 351.

přesně vymezit části této smlouvy kompetenčně náležející členským státům od částí, které spadají do pravomocí Evropské unie.¹¹⁰ V případě paralelních smluv takový problém přirozeně nevzniká. Tento nedostatek smíšených smluv se následně projevuje i při výkladu těchto smluv, což osvětlíme dále v textu.

Mezinárodní smlouvy uzavřené členskými státy, jejichž smluvní stranou se Evropská unie stala sukcesí, představují další specifickou kategorii mezinárodních smluv. Mezinárodně-právní úprava sukcese je obsažená ve Vídeňské úmluvě o sukcesí států. Ve vztahu ke smlouvám je kusá,¹¹¹ dosahem omezená¹¹² a použitelná jen ve vztahu ke státům, nikoliv již mezinárodním organizacím. Nadto ji lze jen stěží považovat za kodifikaci mezinárodního obyčeje, ten proto i nadále představuje významný pramen právní úpravy nástupnictví států.¹¹³ Pokud lze

¹¹⁰ V praxi mohou být používána prohlášení vymezující rozsah pravomocí, tato prohlášení jsou však bohužel často příliš vágní na to, aby dostatečně objasnila přesný rozsah pravomocí Evropské unie. Mnohdy tak nejsou schopna uspokojivě plnit svou funkci. Viz CASTELEIRO, A. D. *The International Responsibility of the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, str. 128. Kromě toho rozsah pravomocí EU není statickou kategorií. V případě sdílených kompetencí je důležité, zda již byla příslušná pravomoc vykonána, v případě výlučných kompetencí, platí to ale obecně, může být jejich rozsah měněn primárním právem. Tyto změny mají často důsledky vůči třetím státům, jak lze například demonstrovat na příkladu Lisabonské smlouvy a účinků této smlouvy na investiční politiku. Viz BĚLOHLÁVEK, A. J. International organizations In: *domaIn: of international investment law. STUDIA SPOLECZNE*. 2014, č. 1.

¹¹¹ Kodifikovaná úprava se formovala v 60. letech, tedy v období dekolonizace, což ovlivnilo její obsah.

¹¹² Tato smlouva stanovila jako předpoklad vstupu v platnost alespoň 15 ratifikací. Sjednána byla v roce 1978, požadavek minimálního počtu ratifikací se podařilo naplnit až v roce 1996. V současné době zavazuje 22 států, které při vši účtě nepředstavují zrovna reprezentativní a významný vzorek členů mezinárodního společenství. Viz https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-2&chapter=23&lang=en.

¹¹³ Srovnej SCHÜTZE, R. The „Succession Doctrine“ and the European Union In: *Essays In: ARNULL, A., BARNARD, C., DOUGAN, M., SPAVENTA, E., EU Law In: Honour of Alan Dashwood*. Oxford: Hart Publishing, Bloomsbury Publishing, 2011. Uvedené závěry potvrzují i další zdroje. Viz též AUST, A. *Vienna*

v něčem spatřovat významný přínos Vídeňské úmluvy o sukcesi států ve vztahu ke smlouvám, pak je to identifikace základních zásad právního nástupnictví států, za něž jsou považovány zásady svobodného souhlasu, dobré víry a pacta sunt servanda.¹¹⁴ Otázka nástupnictví totiž může být vyřešena uspokojivě pouze a jenom tehdy, pokud se prostřednictvím uplatnění těchto zásad podaří dosáhnout spravedlivé rovnováhy¹¹⁵ mezi zájmy státu-nástupce a druhé smluvní strany. K tomu v historii Evropské unie došlo jen v omezených případech, takovým je např. GATT 1947.¹¹⁶ Tato smlouva byla uzavřena členskými státy, a to v případě zakládajících členských států ještě před vznikem Evropského hospodářského společenství (dále jen „EHS“). To se formálně nikdy smluvní stranou nestalo. Přesto došlo dne 1. července 1968 s koncem tzv. přechodného období k sukcesi EHS do této smlouvy (hledisko unijní), a tato skutečnost byla uznána (hledisko mezinárodně-právní) ze strany ostatních smluvních států této smlouvy.¹¹⁷ V důsledku sukcese Evropská unie vstoupila do závazků z této smlouvy namísto svých členských států, což v rovině výkladu mělo za následek založení pravomoci Soudního dvora EU k jejímu

Convention on Succession of States In: Respect of Treaties - Introductory Note. [online]. [Cit. 28.1. 2018]. Dostupné z <http://legal.un.org/avl/ha/vcssrt/vcssrt.html>.

¹¹⁴ Viz preambule Vídeňské úmluvy o sukcesi států ve vztahu ke smlouvám.

¹¹⁵ Vycházíme zde ve své argumentaci z myšlenek Rawlse a jím koncipovaného postoje označovaného jako „závoj nevědomí“. Kterýkoliv stát se totiž může ocitnout v některé z možných pozic, tedy v roli původního státu, nástupce či druhé strany. Tyto pozice si jsou vzájemně rovny, žádnou z nich nelze považovat za špatnou, či dobrou, právní či protiprávní, představují skutečnost. Právní pravidlo o nástupnictví proto musí být formulováno spravedlivě tak, aby stát v kterékoliv z nich nebyl zvýhodněn, ale ani znevýhodněn. Viz RAWLS, J. A. *Theory of Justice*. Harvard University Press, 1971, str. 12.

¹¹⁶ Viz ROSAS, A. The Status In: EU Law of International Agreements Concluded by EU Member States. *Fordham International Law Journal*. 2001, roč. 34, č. 5, str. 1327.

¹¹⁷ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 16. března 1983. Administration des finances de l'État proti Società petrolifera italiana SpA (SPI) a SpA Michelin italiana (SAMI). Spojené věci 267/81, 268/81 a 269/81. ECLI:EU:C:1983:78, odst. 17.

závaznému a správnému výkladu.¹¹⁸ Z pohledu této práce je podstatné to, že tento vstup ovšem nemá za důsledek vázanost Soudního dvora EU výkladem dříve provedeným soudy členských států.

Mezinárodní smlouvy uzavřené členskými státy pro Evropskou unii, a to z jejího rozhodnutí představují řešení situace, kdy mezinárodní smlouvu nemůže uzavřít Evropská unie sama, ač k tomu má členskými státy svěřenu pravomoc.¹¹⁹ V úvahu proto přichází postup, kdy Evropská unie rozhodnutím zmocní členské státy k uzavření takové mezinárodní smlouvy, čímž legitimizuje v rámci unijního práva jejich jednání, a smlouva je následně členskými státy se třetím státem či mezinárodní organizací uzavřena.¹²⁰ Otázkou ovšem je, zda lze takto uzavřenou smlouvu považovat ve vztahu mezi členskými státy a Evropskou unií za součást unijního práva a zda je tedy založena pravomoc Soudního dvora EU takovou smlouvu vykládat. Proti takovému pojetí hovoří fakt, že mezinárodněprávní závazek Evropské unie na základě takové smlouvy nevzniká, zavázány jsou jen členské státy samy.

Domníváme se však, že i přesto se tyto smlouvy pramenem unijního práva stávají a pravomoc Soudního dvora EU je vykládat vzniká. Uvedený vztah mezi Evropskou unií a jejími členskými státy je totiž pro ostatní smluvní strany záležitostí vnitřní, do

¹¹⁸ Obecně známá je např. následná judikatura vážící se k přímému účinku GATT 1947 v právu Evropské unie a právu členských států.

¹¹⁹ Důvody mohou být různé. Například je stanoveno, že smluvní stranou se může stát jen stát, nebo s Evropskou unií třetí stát odmítne jednat. Tak např. v minulosti v případě Evropského hospodářského společenství nebyla jeho výlučná pravomoc v oblasti regulace mezinárodního obchodu akceptována východoevropskými socialistickými státy. Jednat tak muselo nejenom EHS, ale i jeho členské státy, přestože podle vnitřních pravidel EHS k tomu neměly pravomoc. Viz BLOED, A. *The External Relations of the Council for Mutual Economic Assistance*. Martinus Nijhoff Publishers, 1988, str. 194.

¹²⁰ Viz např. rozhodnutí Rady ze dne 18. listopadu 2002, kterým se členské státy zmocňují, aby v zájmu Společenství ratifikovaly Mezinárodní úmluvu o odpovědnosti a náhradě za škodu v souvislosti s přepravou nebezpečných a škodlivých látek po moři z roku 1996 nebo aby k této úmluvě přistoupily.

níž proto nemohou zasahovat. Součástí unijního práva se taková smlouva stává inkorporací, kterou zprostředkovává zmocňovací rozhodnutí Rady k uzavření dané smlouvy. Opačný závěr by totiž byl v rozporu s principem nadstátnosti a znamenal by možnost členských států jednat samostatně v oblasti kompetenčně náležející Evropské unii. Důsledkem je proto pravomoc Evropské unie tuto smlouvu interpretovat a určovat pro členské státy její závazný a správný výklad, samozřejmě opět prostřednictvím Soudního dvora EU. Z perspektivy členského státu tedy taková smlouva není tím, čím se na první pohled jeví být.

2.2.1 Východiska interpretace mezinárodních smluv – postoj Soudního dvora EU

Teoretickým východiskem dalšího rozboru v této práci je pojetí mezinárodního a unijního práva jako dvou autonomních právních systémů. Tento přístup nejlépe reflektuje rozhodovací praxi Soudního dvora EU.¹²¹ Evropská unie tedy v pojetí Soudního dvora EU sice vznikla na základě mezinárodní smlouvy, ta ale není smlouvou běžnou, nýbrž tvoří základ nového systému unijního práva. Zároveň ale mezinárodní smlouvy, které sama Evropská unie uzavřela, tvoří součást práva Evropské unie, mají přednost před sekundárním právem¹²² a mohou mít přímý účinek.¹²³

¹²¹ V duchu známého rozhodnutí rozsudku Soudního dvora ze dne 15. července 1964. *Flaminio Costa proti ENEL*. Věc 6/64. ECLI:EU:C:1964:66.

¹²² Jde o ustálený a mnohokrát potvrzený přístup. Z novějších rozhodnutí je uplatňován např. ve věci *ATAA*, kde zároveň Soudní dvůr EU odkazuje na předchozí rozhodnutí pracující s uvedenou aplikační zásadou. Viz rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 21. prosince 2011. *Air Transport Association of America a další proti Secretary of State for Energy and Climate Change*. Věc C-366/10. ECLI:EU:C:2011:864, odst. 50.

¹²³ Poprvé Soudním dvorem EU dovozeno v rozhodnutí Soudního dvora ze dne 12. prosince 1972. *International Fruit Company NV a další proti Produktschap voor Groenten en Fruit*. Spojené věci 21 až 24-72. ECLI:EU:C:1972:115.

Z uvedeného vyplývá dualistický přístup Soudního dvora EU k mezinárodnímu právu, ovšem s velmi výraznými, ne však absolutními prvky monismu. Co to však znamená pro postavení Soudního dvora EU při výkladu a také pro vlastní interpretaci mezinárodních smluv? Duální pojetí a deklarovaná autonomie implikují též autonomní přístup k výkladu mezinárodního práva, který proto potenciálně může být odlišný od výkladu práva unijního. Monistické prvky naopak naznačují možnost syntézy metodologie výkladu mezinárodního práva s metodologií výkladu práva unijního. Lze ostatně souhlasit s Pelikánovou, že k právu, působí-li v jednotě (tedy kdy jeden systém prostupuje druhým), nutno též odpovídajícím způsobem přistupovat.¹²⁴ Případné zvýrazňování odlišností výkladu je proto nežádoucí, a to jak z důvodů právně teoretických, tak i faktických. Přesto však nelze nevidět, že rozdíly ve výkladu obou systémů práva existují a Soudní dvůr EU se jejich existenci nijak nebrání.

Z pohledu členských států má nastíněné rozlišování přístupu k výkladu mezinárodního práva zásadní význam. Důsledky se projevují zejména v případě smíšených smluv. Vyjdeme-li z jeho duálního charakteru, pak by pro členské státy nemělo být rozhodné, zda je prováděn výklad části smlouvy spadající do pravomocí Evropské unie, nebo části náležející kompetenčně jim samým. Postup výkladu bude podřízen metodám a pravidlům mezinárodního práva veřejného, a proto by měl být stejný, či alespoň značně podobný. Pokud se ovšem uplatní přístup druhý, bude výklad mezinárodní smlouvy sice učiněn dle pravidel vlastních mezinárodnímu právu veřejnému, ovšem s promítnutím pravidel výkladu, jež jsou vlastní právu unijnímu. I sama Pelikánová pak připouští, že výklad unijního práva je specifický.¹²⁵ Tato specifika se nutně promítají do výkladu mezinárodního práva, který tak může být odlišný od toho, jak je prováděn členskými státy. Tato situace samozřejmě není

¹²⁴ PELIKÁNOVÁ, I. Rozum, právo a interpretace. *Bulletin Advokacie*. Roč. 2010, č. 12, str. 25.

¹²⁵ Konstatuje tak ve vztahu k právu vnitrostátnímu, tvrzení však má dle našeho soudu širší dosah a platí i ve vztahu k právu mezinárodnímu. Viz PELIKÁNOVÁ, I. Citované dílo.

z pohledu teoreticko-právního žádoucí. Stejně tak ale není žádoucí ani situace první, kdy se výklad práva mezinárodního a unijního může lišit.

Vrátíme-li se zpět k nosné linii této kapitoly, můžeme konstatovat, že praktickým důsledkem druhého přístupu je nezbytnost vymezení rozsahu, v jakém pravomoc interpretovat určitou mezinárodní smlouvu náleží Evropské unii a v jakém členským státům. Stejná nutnost ovšem nastává i v případě přístupu prvního. Členské státy totiž nejsou v doktríně jednotné a k mezinárodnímu právu přistupují velmi různorodě,¹²⁶ a proto o shodě s Evropskou unií a přístupem Soudního dvora EU nemůže být řeč. Pak ale rovněž musí být řešen zcela stejný problém s delimitací ustanovení smíšených smluv. Otázka limitů autointerpretace a soudcovské kompetence ke kompetenci se zde objevuje znovu a stejně naléhavě, jako tomu bylo v případě výkladu zřizovacích smluv.

Na úvod je nutné za prvé zdůraznit, že výklad mezinárodních smluv prováděný Soudním dvorem EU je činěn z pozice smluvní strany, nijak tedy nezavazuje druhou smluvní stranu takové smlouvy.¹²⁷ Za druhé platí, že výchozím hlediskem pro interpretaci mezinárodních smluv v judikatuře Soudního dvora EU je mezinárodní právo samo. Soudní dvůr EU při jejich výkladu běžně používá jako vodítko Vídeňskou úmluvu o smluvním právu,¹²⁸ ač jí Evropská unie není vázána, a to

¹²⁶ Viz TÝČ, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. Praha: Leges, s.r.o., 2010, str. 98.

¹²⁷ Podle mezinárodního práva jsou mezinárodní smlouvy vykládány buď jejich smluvními stranami, nebo k tomu určeným orgánem. V případě Soudního dvora EU proto jde jen o výklad pro Evropskou unii (a její členské státy), nikoliv již pro státy jiné.

¹²⁸ Druhá Vídeňská úmluva, tedy Vídeňská úmluva o smluvním právu mezinárodních organizací z roku 1986 dosud nevstoupila v platnost. I pokud by byla vzata tato úmluva v potaz jako možná kodifikace mezinárodního obyčeje, je na místě obezřetnost. Byla to právě rozdílná praxe mezinárodních organizací v době sjednávání Vídeňské úmluvy o smluvním právu, která byla příčinou toho, že se smlouvu kodifikující smluvní právo mezi státy a mezinárodními organizacemi nebo mezi dvěma a více mezinárodními organizacemi nepodařilo

především s ohledem na fakt, že tato smlouva představuje z převážné části kodifikaci mezinárodního obyčeje.¹²⁹ Při výkladu mezinárodních smluv je Soudním dvorem EU zdůrazňována autonomie, a to jak na právu státním,¹³⁰ tak i unijním.¹³¹ Platí tedy, že přes monistický přístup Soudního dvora EU k mezinárodnímu právu v oblasti přednosti a přímého účinku zůstává fakticky jeho pojetí přístupu k výkladu mezinárodních smluv striktně dualistické. Stejně pojmy používané unijním právem, ba dokonce přímo zřizovacími smlouvami, tak mohou mít přisouzený jiný význam ve srovnání s identickými pojmy, jež užívají smlouvy uzavřené Evropskou unií. Verwey sice upozorňuje na možné problémy s tím spojené, zejména s ohledem na očekávání třetí země, a argumentuje, že tento přístup může být třetími státy chápán jako podstatná změna poměrů.¹³² S tím se ovšem neztotožňujeme, jednak totiž pro využití tohoto institutu není naplněno materiální hledisko, a navíc proti takovému výkladu hovoří i empirická data.

Soudní dvůr EU svůj přístup obhajuje Vídeňskou úmluvou o smluvním právu a z ní vyplývající nutností nezaobírat se jen textem mezinárodní smlouvy, ale povinností

kodifikovat zároveň s úpravou smluv uzavřených mezi státy, která úspěšná byla. Viz POTOČNÝ, M. Vídeňská úmluva o smluvním právu. *Časopis pro mezinárodní právo*. 1970. Roč. XIV, č. 1, str. 6 a 7.

¹²⁹ Viz rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 25. února 2010. Firma Brita GmbH proti Hauptzollamt Hamburg-Hafen. Věc C-386/08. ECLI:EU:C:2010:91, odst. 42.

¹³⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. října 1976. LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG proti Eurocontrol. Věc 29-76. ECLI:EU:C:1976:137, odst. 3.

¹³¹ Neplatí to nicméně v opačném gardu. Mezinárodní smlouvy proto jsou referenčním rámcem při výkladu unijních aktů. Viz stanovisko generálního advokáta - Jääskinen - 8. května 2014. Rada Evropské unie a další proti Vereniging Milieudefensie a Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht. Spojené věci C-401/12 P až C-403/12 P. ECLI:EU:C:2014:310, odst. 44.

¹³² VERWEY, D. *The European Community, the European Union and the International Law of Treaties*. The Hague: T.M.C. Asser Press. 2004, str. 210.

interpretovat ji též z hlediska teleologického.¹³³ Důsledkem je právě již zmíněný potenciálně odlišný výklad jinak stejných pojmů, a dokonce i celých institutů. Proti tomuto by nicméně bylo možno argumentovat obecným výkladovým pravidlem, jež je vlastní jak právu mezinárodnímu, tak unijnímu, z něhož vyplývá, že stejným pojmům by neměl být bezdůvodně přisuzován rozdílný význam. Praxe je ovšem odlišná a podle našeho soudu je jen těžko teoreticko-právně obhájitelná. Pragmatismus a politika dostaly podle našeho názoru přednost před ryze právním přístupem.

Výklad mezinárodních smluv v pojetí Soudního dvora EU tedy je autonomní na právu unijním, není však izolovaný absolutně. Soudní dvůr EU je pravda nezávislý při rozhodování o tom, který výklad je správný. Mezinárodní právo veřejné ale umožňuje ostatním orgánům, tedy zejména Komisi a Radě, ovlivnit výklad mezinárodní smlouvy prováděný Soudním dvorem EU prostřednictvím následné interpretační dohody uzavřené s dotčeným třetím státem či prostřednictvím praxe.¹³⁴ Obdobný postup při výkladu unijního práva neexistuje.¹³⁵

Nutno podotknout, že Soudní dvůr EU při výkladu není vázán závěry orgánů jiných mezinárodních organizací, v praxi k nim je ale ochoten přihlížet¹³⁶ vzhledem k účelu, který plní, a přesvědčovací (tedy neprávní) autoritou, jíž mohou být tyto orgány

¹³³ Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 1. července 1993. *Metalsa Srl*. Věc C-312/91. ECLI:EU:C:1993:279, odst. 11 a 12.

¹³⁴ Viz články 31 obou Vídeňských úmluv.

¹³⁵ Faktem nicméně je, že výklad unijního práva mohou členské státy ovlivňovat prohlášeními připojenými ke zřizovacím smlouvám.

¹³⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. listopadu 1975. *Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen proti Inspecteur der invoerrechten en accijnzen*. Věc 38/75. ECLI:EU:C:1975:154, odst. 24.

nadány.¹³⁷ Na straně druhé ale může být vázán rozhodnutími soudních orgánů, které byly zřízeny na základě mezinárodních smluv uzavřených Evropskou unií, což ve svých rozhodnutích také deklaroval.¹³⁸ Autonomie při výkladu mezinárodních smluv proto platí jen ve vztahu k členským státům, nikoliv vůči jiným subjektům mezinárodního práva.

2.2.2 Kompetenční otázka (*soudcovská Kompetenz-Kompetenz*) a její důsledky pro interpretaci mezinárodních smluv

Výklad mezinárodních smluv uzavřených Evropskou unií může být prováděn v zásadě v kterémkoliv druhu soudního řízení před Soudním dvorem EU, což ale není specifikum. Ostatně ani v předchozí kapitole nebyl rozbor zaměřen na některé konkrétní soudní řízení. Stejně jako v případech zřizovacích smluv a na jejich základě přijatých předpisů je i zde z pohledu vnitrostátních soudů významná především možnost, resp. povinnost klást předběžné otázky k výkladu mezinárodních smluv.¹³⁹ Ty jsou totiž pro tuto potřebu považovány za akty orgánů Evropské unie.¹⁴⁰ Týká se to mezinárodních smluv, které zavazují Evropskou unií v tom nejširším pojetí.

¹³⁷ VERWEY, D. *The European Community, the European Union and the International Law of Treaties*. The Hague: T.M.C. Asser Press. 2004, str. 212.

¹³⁸ V posudku 1/91 Soudní dvůr konstatoval: „Pravomoc Společenství v oblasti mezinárodních vztahů a jeho způsobilost uzavírat mezinárodní dohody totiž nutně zahrnuje možnost podřídit se rozhodnutím soudního orgánu vytvořeného nebo označeného podle těchto dohod, pokud jde o výklad a provádění jejich ustanovení.“ Viz posudek Soudního dvora ze dne 14. prosince 1991. Návrh dohody mezi Společenstvím, na jedné straně, a státy Evropského sdružení volného obchodu, na straně druhé, týkající se vytvoření Evropského hospodářského prostoru. 1/91, odst. 40.

¹³⁹ Viz článek 267 odst. 1 písm. b) Smlouvy o fungování EU.

¹⁴⁰ Stanovisko generálního advokáta Melchiora Watheleta přednesené dne 27. ledna 2016. SECIL. Případ C-464/14. ECLI:EU:C:2016:52, odst. 32.

Tedy jak smluv smíšených,¹⁴¹ tak i těch, které pro Unii uzavřely členské státy, nebo do nichž Unie vstoupila v důsledku přenosu pravomocí.¹⁴² Otázkou ovšem je, zda tato pravomoc zahrnuje smíšené smlouvy zcela, či zda zde existuje prostor pro vlastní výklad soudy členských států. Bylo by logické, aby takový prostor existoval. V případech, kdy jsou členské státy schopny být smluvní stranou společně s Evropskou unií z důvodu nedostatku její pravomoci danou smlouvu uzavřít samostatně, by bylo pochopitelné, když by měly rovněž možnost interpretovat smlouvu v té její části, která patří do jejich pravomocí.

Pakliže dospějeme k závěru, že pravomoc Soudního dvora EU nedosahuje na všechna ustanovení smíšených smluv, bude nutné ještě určit subjekt oprávněný rozhodnout, která ustanovení to konkrétně jsou. V podstatě jde tedy o identickou otázku, jaká byla řešena v případech zřizovacích smluv - kdo má pravomoc interpretovat smíšenou smlouvu za účelem určení soudu oprávněného provést její interpretaci, tedy o určení soudcovské kompetence ke kompetenci.¹⁴³

Nastíněná kompetenční otázka je ve skutečnosti opět jen pouhou součástí širšího problému souvisejícího s pravomocemi Evropské unie obecně. I zde platí, že členské státy svěřují Evropské unii určité pravomoci, aby následně Evropská unie prostřednictvím Soudního dvora EU vyhodnotila, v jakém rozsahu ke svěřením

¹⁴¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. června 1998. *Hermès International (société en commandite par actions) proti FHT Marketing Choice BV*. Věc C-53/96, odst. 32.

¹⁴² Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. března 1983. *Administration des finances de l'État proti Società petrolifera italiana SpA (SPI) a SpA Michelin italiana (SAMI)*. Spojené věci 267/81, 268/81 a 269/81. ECLI:EU:C:1983:78.

¹⁴³ Viz HOOPS, B. *The Interpretation of Mixed Agreements In: the EU after Lesoochránárske zoskupenie*. [online]. *Hanse Law Review (HanseLR)*. 2014, Vol. 10 [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://www.hanselawreview.org/pdf14/Vol10No01Art01.pdf>, str. 5.

pravomocí došlo.¹⁴⁴ Výklad smíšené smlouvy za účelem zjištění, které její části věcně spadají do rámce unijního práva, náleží systémově Evropské unii,¹⁴⁵ jde o projev její nadstátní povahy. Eliminováno je tím též riziko rozdílného výkladu, který by mohl nastat v případě, kdy by rozhodovaly dekoncentrovaně soudy členských států. To by mohlo ohrozit jednotné a správné uplatňování unijního práva v jednotlivých státech. Pravomoc určovat oblasti zájmu Unie má proto Unie sama, konkrétně tedy Soudní dvůr EU.¹⁴⁶

Smíšené smlouvy jsou uzavírány společně Evropskou unií a členskými státy. Víme již, že k otázkám výkladu stran pravomoci je pravomocný Soudní dvůr EU. Znamená to ale také, že může interpretovat jak unijní část, tak i ty části smíšených smluv, které kompetenčně Unií nenáleží? Doktrína nedochází k jednoznačné odpovědi. Problém představují zejména sdílené pravomoci, a to zejména v situaci, kdy dosud nebyly Evropskou unií vnitřně vykonány. Náleží tedy členským státům. Do budoucna tomu tak ale být nemusí, pokud se je Unie rozhodne vykonat. Lze samozřejmě uvažovat o tom, že v obou případech vnější pravomoc náleží rovnou a přímo Evropské unii.¹⁴⁷ Je to však řešení podle našeho názoru poněkud účelové.

Dalším problémem je praktické rozdělení obsahu smíšené smlouvy na část kompetenčně náležející Evropské unii a část členských států. Teoreticky to

¹⁴⁴ Což je vlastně tentýž způsob, jakým si Soudní dvůr EU dovodil pravomoc vyložit pravidla aplikace zřizovacích smluv v rozhodnutí Van Gend en Loos.

¹⁴⁵ Srovnej argumentaci generálního advokáta Darmona ve stanovisku ze dne 19. května 1987. Meryem Demirel proti Stadt Schwäbisch Gmünd. Věc 12/86. ECLI:EU:C:1987:232, odst. 10–12.

¹⁴⁶ Což si ostatně tento soud sám potvrdil, a to v odst. 37 rozsudku Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 11. září 2007. Merck Genéricos - Produtos Farmacêuticos Ld^a proti Merck & Co. Inc. a Merck Sharp & Dohme Ld^a. Věc C-431/05. ECLI:EU:C:2007:496.

¹⁴⁷ Viz HOOPS, B. The Interpretation of Mixed Agreements In: the EU after Lesoochranárske zoskupenie. [online]. *Hanse Law Review (HanseLR)*. 2014, Vol. 10 [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://www.hanselawreview.org/pdf14/Vol10No01Art01.pdf>, str. 18.

samozřejmě proveditelné je, prakticky ovšem narýsování jasné linie oddělující jednotlivé části určité smlouvy mnohdy nebude možné.¹⁴⁸ Zásada svěřených pravomocí se v takovém případě střetne s požadavkem soudržného výkladu celé smlouvy. Soudní dvůr EU proto svou pravomoc k interpretaci neoddělitelných ustanovení smíšených smluv zcela pragmaticky dovodil.¹⁴⁹ Dovodil dokonce i svou pravomoc k výkladu těch stanovení, kde Unie vnitřní pravomoc dosud sama nevykonala, a které proto ve chvíli, kdy daná smíšená smlouva byla uzavírána, náležely členským státům.¹⁵⁰

Tento extenzivní a v zásadě statický přístup nepochybně souvisí s nadstátním (federálním) principem fungování Evropské unie, který je právě v judikatuře Soudního dvora EU tradičně velmi zřetelný. Přesto si nejsme zcela jisti, zda je tento přístup skutečně tím správným. Jak trefně poznamenává Cremona, Soudní dvůr EU opustil hledisko pravomocí a upřednostnil kritérium zájmu Unie na dodržování smíšených smluv, alespoň tedy v oblasti smíšených pravomocí.¹⁵¹ Máme-li to vyjádřit vlastními slovy, pak zřejmě platí, že pravomoc Evropské unie právo přijímat

¹⁴⁸ Viz SVOBODA, P. *Právo vnějších vztahů*. Praha: C.H.Beck, 2010, str. 54.

¹⁴⁹ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 1987. Meryem Demirel proti Stadt Schwäbisch Gmünd. Věc 12/86. ECLI:EU:C:1987:400, odst. 6–12.

¹⁵⁰ Viz odst. 42 rozhodnutí Lesoochránárske zoskupenie, kde Soudní dvůr konstatoval: „Pokud se totiž ustanovení může použít jak na situace, na které se vztahuje vnitrostátní právo, tak i na situace, na které se vztahuje právo Unie, existuje jasný zájem na tom, aby toto ustanovení bylo vykládáno jednotně bez ohledu na to, za jakých podmínek se má uplatnit, aby se tak **předešlo budoucím rozdílům** ve výkladu.“ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. března 2011. Lesoochránárske zoskupenie VLK proti Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. Věc C-240/09. ECLI:EU:C:2011:125.

¹⁵¹ Cremona dále cituje Dashwooda: „As Dashwood has said, the limits of Community powers are not the same as the limits of the scope of application of the Treaty, the objectives of the Treaty being attained through action not only of the Community itself but also by the Member State.“ Viz CREMONA, M. *External Relations of the EU and the Member States: Competence, Mixed Agreements, International Responsibility, and Effects of International Law*. [online]. European University Institute, 2006 [Cit. 14. 1. 2018]. Dostupné z <http://hdl.handle.net/1814/6249>, str. 18.

není z hlediska věcného rozsahem stejná s pravomocí Evropské unie právo interpretovat. Za právně čistší řešení bychom ale považovali spíše přístup dynamický, který by věrně vycházel z aktuálního stavu rozdělení pravomocí mezi Evropskou unií a členskými státy.

Z výše uvedeného vyplývá, že mezinárodní smlouvy uzavřené Evropskou unií a jejími členskými státy se státy třetími ani zdaleka netvoří homogenní kategorii. Zároveň lze za unijní smlouvy považovat i takové smlouvy, které Evropská unie sama neuzavřela. Přístup Soudního dvora EU k těmto smlouvám je extenzivní. Považuje je za součást unijního práva, dovozuje svou pravomoc je interpretovat a tím určovat způsob jejich výkladu členskými státy. Extenzivní přístup se uplatňuje též v případě smluv smíšených. Přestože totiž členské státy mají pravomoc tyto smlouvy uzavřít společně s Evropskou unií, nedisponují již dle judikatury volností autonomně na Unii provádět jejich výklad. Máme však za to, že takový přístup je v rozporu s principem svěřených pravomocí. Domníváme se, že Soudní dvůr EU až příliš akcentoval pragmatický přístup k výkladu těchto smluv, zatímco doktrinální přístup byl opomíjen. Na straně druhé ale jeho postup, uvažování i argumentace nijak nevybočuje z linie nastavené ve vztahu k výkladu zřizovacích smluv.

Zároveň máme za to, že neexistuje žádné obecně platné řešení nastíněného problému. Za právně nejkorektnější proto považujeme takový přístup, který bude individuálně hodnotit každou smlouvu a každé její jednotlivé ustanovení zvlášť. Myslitelná je ovšem zcela zásadní a koncepční změna celého systému výkladu práva Evropské unie spojená s omezením pravomocí Evropské unie. Jakkoliv se stavíme k aktivistické judikatuře Soudního dvora EU spíše zdrženlivě, pak v tomto případě máme za to, že změna není nutná a mohla by být spíše ku škodě než užítku. Zcela pragmaticky vzato totiž v praxi k žádným problémům nedochází. Žádoucí by ale jistě bylo doktrinální uchopení této problematiky, které by našlo svůj odraz ve zřizovacích smlouvách. Ty totiž dosud mlčí, Soudní dvůr EU se doktrínou nezabývá a odborná veřejnost není jednotná.

2.3 Důsledky a dílčí závěr

Tato kapitola poskytuje první část odpovědi na výchozí výzkumnou otázku č. 1, tzn., zda jsou zvláštnosti výkladu práva Evropské unie způsobeny institucionálními faktory, tedy systémovým (resp. strukturálním) nastavením soudní moci v Evropské unii. Na příkladu postupu Soudního dvora EU při výkladu unijního práva i práva mezinárodního je patrné, že jeho pozice v rámci institucionální soustavy Evropské unie i vůči členským státům je mimořádně pevná a silná. Umožnila mu proto přijmout rozhodnutí, která nemají obdobu v žádném jiném orgánu pro řešení sporů tradičních mezinárodních organizací. Tato rozhodnutí navíc byla legitimizována členskými státy jejich následnou nečinností. Dílčí opozice tvořena některými národními soudy, jež aktivistickou judikaturu Soudního dvora EU akceptují podmíněně, na tom nemůže nic změnit, protože k tomu nemá potřebné pravomoci.

Přesto toto dominantní a autonomní postavení Soudního dvora EU v konečném důsledku za nic specifického z hlediska výkladu práva Evropské unie nepovažujeme. Řeší totiž pouze otázku, „ *kdo* “ bude vykládat právo Evropské unie, ale nemá přímou souvislost s tím, „ *jak* “ při tom bude postupovat. Jinými slovy, i při současném nastavení celého systému a tedy při stejném postavení by Soudní dvůr EU mohl rozhodovat zcela jinak, tzn. nikoliv aktivisticky, ale konzervativně.

V odborné literatuře se lze setkat s různými návrhy na řešení současné aktivistické judikatury Soudního dvora EU vyplývající z jeho systémového postavení. V zásadě přitom oscilují mezi dvěma krajními pozicemi. Na straně jedné jsou to řešení prointegrační a federalistická (a také za aktuální politické situace optimistická), která stávající stav vítají a uznávají.¹⁵² Podle nich by bylo žádoucí rošiřovat činnost

¹⁵² Tyto myšlenky lze vysledovat v díle Weilera. Weilerem navrhované řešení ale podle našeho názoru možná bylo vhodné v dřívějších dobách užší a homogennější členské základny Evropské unie, ale dnes je politicky naprosto neprůchodné, jakkoliv lze vysledovat určité společné znaky se systémem vytvářeným pro soudní řešení

Soudního dvora EU a jeho agendu, a to prostřednictvím jeho „expanze“ do členských států formou jeho přímého institucionálního zastoupení.¹⁵³

Na straně druhé stojí řešení desintegrační, která preferují omezení role Soudního dvora EU a jeho postavení například omezením jeho agendy pomocí zakotvení nezávnosti rozhodnutí o předběžné otázce, pak by totiž Soudní dvůr EU musel získávat legitimu a autoritu každým svým rozhodnutím, a tudíž by se omezil jeho prostor pro aktivistické rozhodování. Jiným řešením by mohlo být kupř. vytvoření dalšího (politického) orgánu složeného z představitelů členských států, který by představoval konečnou autoritu ve vybraných klíčových otázkách výkladu unijního práva týkajících se např. rozsahu pravomocí Evropské unie.

Náš názor je ovšem takový, že žádná taková radikální změna není potřeba a není žádoucí. A to jak z důvodů právních, tak i politických. Volba řešení v konečném důsledku bude záviset na osobních preferencích jednotlivců a jejich vztahu k projektu evropské integrace. Prointegrační řešení mohou dále posílit Evropskou unii ve vztahu k členskými státy, zároveň ale mohou dále zvýšit odpor občanů členských států vůči Evropské unii. Druhý přístup zase v konečném důsledku může postupně vést k omezení jednotného výkladu unijního práva v členských státech a k převládnutí vlivu politických v soudním rozhodování, a to na úkor jeho nezávnosti.

Za podstatné přitom považujeme to, že Soudní dvůr EU dělá přesně to, co se od něj jako od soudní instituce očekává, tedy rozhoduje jako soud, nezávnle a nestranně v rámci možností, které má k dispozici. Případné řešení by rovněž mělo být právní,

patentových sporů. K tomu viz např. TÝČ, V., SEHNÁLEK, D. Mezinárodní smlouva jako možný perspektivní nástroj další evropské integrace. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2017, č. 3, str. 192 a násl.

¹⁵³ Z tuzemské odborné literatury viz např. ZEMÁNEK, J. Reforma soudnictví v Evropské unii. *Evropské právo*. 2003, č. 7, str. 9 a násl.

mělo by být takové, které jeho postavení jako soudu bude reflektovat. Takovým řešením podle našeho soudu může být pouze úprava práva Evropské unie, a to především práva primárního,¹⁵⁴ ale i práva sekundárního.¹⁵⁵ V úvahu přitom přichází postup dopředný ve smyslu neponechání prostoru pro aktivistický výklad, či následná korekce reagující na dřívější rozhodnutí.¹⁵⁶ Jsme si přitom vědomi

¹⁵⁴ Změny provedené v primárním právu jsou vhodnější, protože se dotýkají celého rámce činnosti Soudního dvora EU. Úpravy prováděné sekundárním právem naproti tomu mají své limity. Kupříkladu si nedovedeme představit, že odpovědnost typu Francovich dovozená Soudním dvorem EU v jeho rozhodnutích mohla být eliminována přijetím jakéhokoliv předpisu sekundárního práva, a to proto, že tuto odpovědnost Soudní dvůr EU dovedl na úrovni práva primárního. Stejně tak nepovažujeme za možné eliminovat tuto odpovědnost prostřednictvím její specifikace sekundárním právem takovými podmínkami, které by byly natolik přísné, že by *de facto* vyloučily možnost dosažení náhrady takové škody jednotlivcem. To by totiž navíc bylo v rozporu s principem efektivity.

¹⁵⁵ Obdobně Ústavní soud ČR připustil možnost změny vlastní judikatury v důsledku (1) změny sociálních a ekonomických poměrů nebo změny v jejich struktuře anebo změny kulturních představ společnosti (2) v důsledku změny právního prostředí tvořeného podústavními právními normami, které v souhrnu ovlivňují nahlížení ústavních principů a zásad, aniž by z nich ovšem vybočovaly, a především neomezují princip demokratické právní státnosti (čl. 1 odst. 1 Ústavy), tj. v případě unijního práva obdoba změn práva sekundárního, změny těch právních norem a principů, které tvoří závazná referenční hlediska pro Ústavní soud, tj. takových, které jsou obsaženy v ústavním pořádku České republiky, tj. obdoby primárního práva Evropské unie. Srovnej náleží pléna Ústavního soudu ze dne 11. června 2003 sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ve věci návrhu Městského soudu v Brně na zrušení slova „soudcům“ v § 1 zákona č. 416/2001 Sb., o odejmutí dalšího platu za druhé pololetí roku 2001 a stanovení výše dalších platů za první a druhé pololetí roku 2002 představitelům státní moci a některých státních orgánů, soudcům, státním zástupcům, členům prezidia Komise pro cenné papíry, zástupcům Veřejného ochránce práv a členům bankovní rady České národní banky, část V. odst. 2.

¹⁵⁶ I když to často z odborné literatury věnující se aktivismu Soudního dvora EU přímo nevyplývá, i on je přirozeně vázán unijním právem stejně jako ostatní unijní orgány. Viz HORSLEY, T. Reflections on the Role of the Court of Justice as the „Motor“ of European Integration: Legal Limits to Judicial Lawmaking. *Common Market Law Review*. 2013, Vol. 50, str. 933.

politických souvislostí a komplikací spojených se změnami zřizovacích smluv,¹⁵⁷ i přesto ale tento mechanismus považujeme za jediný správný.

¹⁵⁷ Jakékoliv změny zřizovacích smluv nejsou v členských státech vnímány pozitivně. Rostoucí nepopularita Evropské unie přitom není fenoménem posledních let spjatým s východním rozšiřováním Evropské unie a Lisabonskou smlouvou. Jako o faktu a zároveň problému při schvalování revizí zřizovacích smluv o ní Weiler hovoří dávno před nimi. Srovnej WEILER, J. H. H. Bread and the Circus: the State of European Union. *Columbia Journal of European Law*. 1998, Vol. 4, Issue 2, str. 227 a násl.

III. Specifika výkladu práva Evropské unie Soudním dvorem EU v konkurenčním prostředí – autonomie, ale ne izolace

Předchozí kapitoly vcelku zřetelně demonstrují roli Soudního dvora EU při výkladu práva Evropské unie. Je do značné míry schopen určovat konkrétní obsah unijní politiky a má přitom v této činnosti bezesporu nejsilnější postavení v rámci všech unijních nadstátních orgánů.¹⁵⁸ Je autonomní směrem dovnitř Evropské unie, čímž rozumíme nezávislost při výkladu na členských státech a jejich orgánech. Role Soudního dvora EU při sjednávání mezinárodních smluv tomuto orgánu umožnila vymezit se také vůči vlivům, jež mají svůj původ mimo Evropskou unii a členské státy.¹⁵⁹ To je mimochodem další znak systémového postavení Soudního dvora EU v institucionální struktuře Evropské unie. V případě jeho nesouhlasu totiž nemůže být případná mezinárodní smlouva, která by jeho výsadní postavení při výkladu unijního práva mohla omezit, uzavřena.¹⁶⁰ Jediným omezením Soudního dvora EU v tomto případě je přitom nemožnost zahájení takového řízení z jeho vlastní iniciativy. To je ale limit jen zdánlivý, protože fakticky s ohledem na různorodost zájmů členských států a jednotlivých orgánů Evropské unie bývá řízení o posudku ve věcech, jež by se mohly dotknout postavení Soudního dvora EU, zahajováno.¹⁶¹

¹⁵⁸ HORSLEY, T. Reflections on the Role of the Court of Justice as the „Motor“ of European Integration: Legal Limits to Judicial Lawmaking. *Common Market Law Review*. 2013, Vol. 50, str. 942.

¹⁵⁹ Viz článek 218 odst. 11 Smlouvy o fungování EU.

¹⁶⁰ Článek 218 odst. 11 Smlouvy o fungování EU hovoří o nemožnosti vstupu v platnost, což ale není zcela přesné. Viz TÝČ, V. *Mezinárodní, české a unijní právo mezinárodních smluv*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013, str. 101.

¹⁶¹ Viz již citované posudky 1/09 a 2/13.

3.1 Vnitřní vlivy na výklad práva Evropské unie

Autonomní postavení ale neznamena, že by se Soudní dvůr EU zcela izoloval od působení z jeho perspektivy vnějších vlivů. Naopak, jejich dopad na způsob, jímž Soudní dvůr EU právo Evropské unie vykládá, může být značný. Opět tomu napomáhá systémové nastavení Soudního dvora EU, především fakt, že je v současné době složen z jednoho soudce z každého členského státu.¹⁶² Původní pravidla sice z praktických důvodů stanovila odlišný počet, požadavek zastoupení všech členských států byl ale vždy respektován.¹⁶³ V důsledku toho se u Soudního dvora EU střetávají právní způsoby myšlení ze všech členských států, neboť jednotliví soudci s sebou nesou „svůj“ způsob právního myšlení a usuzování.¹⁶⁴ Soudní dvůr EU je takto svými soudci ovlivňován vnitrostátním právem ze svého středu.¹⁶⁵ Nutno ovšem podotknout, že v odborné literatuře lze narazit i na názory, které roli soudců relativizují a upozorňují na další faktory, jež mohou rozhodnutí

¹⁶² Článek 19 odst. 2 Smlouvy o EU.

¹⁶³ Viz článek 165 Smlouvy o založení EHS, který stanovil, že soudců má být sedm, a to při šesti členských státech. Tento stav je vysvětlitelný požadavkem lichého počtu soudců při hlasování v plénu. V současné době řeší problém sudého počtu soudců pravidlo obsažené v článku 33 jednacího řádu Soudního dvora.

¹⁶⁴ Rozdíly mezi jednotlivými soudci mohou potenciálně být značné. Koneckonců, i v rámci jednoho právního systému jsou způsoby myšlení různé v závislosti na vykonávané právní profesii. Tím spíše se budou lišit v případech, kdy soudci pocházejí ze zemí common law, kontinentální tradice, pestrost a rozdílné způsoby myšlení přitom jsou i na národní úrovni uznávány a reflektovány. Viz např. ŠIMÍČEK, V. Výběr kandidátů na soudce Ústavního soudu a jejich schvalování Senátem [online]. *MUNI Law Working Paper* No. 2016.06, [Cit. 29. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.law.muni.cz/dokumenty/37668>, str. 10.

¹⁶⁵ Hartley k tomu dodává, že ale zatím nikdy nenastal případ, že by soudci svou vnitrostátní zkušenost „zneužili“, naopak jsou silně proevropská. Přesnější je tedy podle něj spíše označení, že určitý soudce je původem např. z České republiky spíše, než že by šlo o „českého soudce“. Viz HARTLEY, T. *The foundations of European Community law: an introduction to the constitutional and administrative law of the European Community*. 5. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2003, str. 56.

Soudního dvora EU ovlivňovat.¹⁶⁶ Proto tento směr působení budeme označovat jako vliv vnitřní.

Za vnitřní vliv naopak nebudeme považovat hledisko technicky-personální. Jisté totiž je, že i volbou konkrétní osoby soudce jako individuální osobnosti lze ovlivnit fungování příslušné soudní instituce.¹⁶⁷ Na základě jeho dřívějšího rozhodování a vlastně právního myšlení obecně totiž lze usuzovat, jaké názory bude zastávat v budoucnu. Šimíček ostatně tuto skutečnost trefně připomíná na příkladu literární satiry, když odkazuje na „známou sekvenci z mimořádného seriálu „Jistě, pane premiére“, kde chce mít premiér Hacker jistotu, že bude vydáno konkrétní soudní rozhodnutí, a proto nejprve navrhuje, že by soudce pozval na drink. „Vyloučeno! Pane premiére, neexistuje žádná možnost, jak vyvíjet nátlak na britského soudce“, řekl Humphrey. „Tak jak se to tedy dělá, abyste si zajistil odsouzení?“ zajímal jsem se. „To je prosté. Vyberete si soudce, na kterého nemusíte žádný nátlak vyvíjet. Promluvíte si s ministrem spravedlnosti a najdete soudce, který se chce stát soudcem Nejvyššího soudu a proto soudí, jak vláda potřebuje.“¹⁶⁸ Faktory tohoto druhu nebudeme zkoumat, byť je nepochybně rovněž lze zařadit do kategorie vlivů vnitřních, neboť mají povahu neprávní.¹⁶⁹ Jejich podstata je v zásadě stejná, jako kupř. v případě

¹⁶⁶ COHEN, M. Judges or Hostages? The Bureaucratization of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human In: NICOLA, F. G, DAVIES, B. (eds.) *EU Law Stories: Contextual and Critical Histories of European Jurisprudence*. Cambridge University Press, 2017, str. 73 a násl.

¹⁶⁷ Rozbor rozhodnutí, z nichž vyplývá, že mezi soudci Soudního dvora EU existují značné názorové rozdíly, provádí Rasmusen a problém demonstruje na nesrovnalostech mezi vybranými významnými rozhodnutími Soudního dvora EU. Viz RASMUSSEN, H. Towards a Normative Theory of Interpretation of Community Law. [online]. *University of Chicago Legal Forum*. 1992, č. 1 [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1992/iss1/7>, str. 141 a násl.

¹⁶⁸ ŠIMÍČEK, V. Výběr kandidátů na soudce Ústavního soudu a jejich schvalování Senátem [online]. *MUNI Law Working Paper*, No. 2016.06, [Cit. 29. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/dokumenty/37668>, str. 2.

¹⁶⁹ Teorie práva hovoří o „předvěděni“ a „předporozumění“, jejichž důsledkem je individuální charakter výkladu práva. Tyto svou povahou výchozí rozdíly mezi osobami, které výklad provádí, jsou z povahy věci přítomny i

aktuálního rozpoložení určitého soudce, jelikož i ono je způsobilé ovlivnit to, k jakému řešení se přikloní.

Existence vnitřních vlivů v podobě působení vnitrostátního práva na unijní právo a jeho formování je pochopitelná. Inspirace přenosem konceptů, které jsou známé a zároveň se jeví jako funkční, je totiž logickým řešením problémů spojených s mezerami v právu.¹⁷⁰ Pro zřizovací smlouvy jsou přitom ustanovení neobsahující vyčerpávající věcnou úpravu směřující k jejich řádné aplikaci typické,¹⁷¹ což otvírá prostor zaplňování těchto mezer cestou výkladu.¹⁷² Neúplné právní systémy¹⁷³ vykazují tendenci si „půjčovat“ a „napodobovat“¹⁷⁴ a inspirace vnitrostátním právem, tedy tím, co soudci Soudního dvora EU důvěrně znají, se přímo nabízí.¹⁷⁵

Problém se zkoumáním vnitřních vlivů na rozhodování Soudního dvora EU ovšem spatřujeme ve skutečnosti, že jen těžko lze formulovat vzorce či schémata, resp.

na národní úrovni. Jejich význam dále vzrůstá tehdy, pokud se přesuneme na úroveň vyšší zahrnující různé právní kultury spojené dohromady v Evropské unii. Srovnej též ŠKOP, M. ... *právo, jazyk a příběh*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2013, str. 73.

¹⁷⁰ Jsme si vědomi diskuse nad existencí mezer v právu vůbec, tato otázka však úzce nesouvisí s tématem práce.

¹⁷¹ A nejen pro zřizovací smlouvy. Tato skutečnost může nastat též v případě práva sekundárního. Viz ARNULL, A. *The European Court Union and its Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 1999, str. 520.

¹⁷² MLSNA, P. Vázanost soudce právem a zákonem a mezery v právu a jejich vyplňování. *Správní právo*. 2011, roč. 3, č. 4, str. cxvi.

¹⁷³ Platí to především pro systémy „mladé“, které musí překonávat absenci staletí trvajícího vývoje. Viz MALENOVSKÝ, J. Triptych zobrazování Soudního dvora ES: arbitr, „motor integrace“ nebo „velký manipulátor“? *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2007, č. 10, str. 1079.

¹⁷⁴ SACCO, R. Legal Formants: A Dynamic Approach to Comparative Law (Installment II of II). *The American Journal of Comparative Law*. 1991, č. 39, str. 400.

¹⁷⁵ Podceňovat samozřejmě nelze ani vliv generálních advokátů, zejména těch, kteří byli vybíráni z francouzského právního prostředí z řad členů Commissaire du Gouvernement. Srvo. FENNELLY, N. Legal Interpretation at the European Court of Justice. *Fordham International Law Journal*. 1996, Vol. 20, Issue 3, str. 658 a 659.

vůbec činit závěry normativního charakteru. Podstata tohoto jevu je taková, že bohužel umožňuje pouze popsat stávající stav, aniž by bylo možno stanovit pravidla umožňující predikovat rozhodování budoucí. Spekulativní může být už samotná identifikace určitého pravidla a přiřazená k jeho předobrazu národnímu. Soudní dvůr EU totiž ve svých rozhodnutích nepřiznává původ svých myšlenek a zdroj svých argumentů, měly-li by se týkat jen jednoho vnitrostátního právního řádu. Ochoten je tak v celku pochopitelně učinit pouze v případě, kdy nedochází k preferenci jednoho právního řádu některého členského státu. Pracuje proto v zásadě se všemi právními řády a odkazuje v takovém případě např. „na různé mezinárodně právní instrumenty a ústavní tradice společné členským státům“;¹⁷⁶ případně na „obecné zásady společné pro právní řády členských států“,¹⁷⁷ výjimečně též na národní úpravu na úrovni prostých zákonů.¹⁷⁸ Soudní dvůr EU tedy sice vnitrostátní úpravy reflektuje a odkazuje na ně, ale činí tak značně obecně, vlastně aniž by konkrétní zdroj byl skutečně přesně identifikován a přiznán.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Viz např. diskutabilní rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 22. listopadu 2005. Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi. Věc C-144/04. ECLI:EU:C:2005:709, odst. 78.

¹⁷⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. března 1996. Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a další. Spojené věci C-46/93 a C-48/93. ECLI:EU:C:1996:79, odst. 27.

¹⁷⁸ Viz odkaz na vinařskou legislativu v rozsudku Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979. Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz. Věc 44/79. ECLI:EU:C:1979:290. ECLI:EU:C:2005:709, odst. 21.

¹⁷⁹ V citovaném rozhodnutí Mangold tato obecnost není zhojena ani odkazem na preambuli dotčené směrnice 2000/78. Ta totiž vyjmenovává jen Všeobecnou deklaraci lidských práv, Úmluvu OSN o odstranění všech forem diskriminace žen, pakty OSN o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, jejímiž signatáři jsou všechny členské státy, a dále úmluva č. 111 Mezinárodní organizace práce (MOP) zakazuje diskriminaci v oblasti zaměstnání a povolání. Vyjadřuje se proto k oněm „různým mezinárodním instrumentům“, ale konkrétní odkaz na „ústavní tradice společné členským státům“ chybí.

Čerpání z myšlenkového bohatství vnitrostátních právních řádů by přitom z pohledu ryze právního nemělo představovat problém.¹⁸⁰ Nijak neomezuje nadstátní povahu Evropské unie a jejího práva, naopak. Možnost svobodné volby a převzetí vhodného právního řešení je projevem a potvrzením autonomního postavení Soudního dvora EU při výkladu práva Evropské unie.¹⁸¹ Problém takového řešení ovšem spočívá v rovině politické. Argumentací určitým právním řádem by se Soudní dvůr EU i sama Evropská unie dostaly do politicky citlivé situace nepřijatelné pro ostatní členské státy. Proto něco, co je obvyklé na národní úrovni, nemůže být za stávajícího stavu aplikováno v případě Evropské unie.¹⁸²

Mimoходом, obdobně jako Soudní dvůr EU výslovně nepřiznává inspiraci vnitrostátním právem, necituje ani rozsudky národních soudů, včetně těch vrcholných. Důvody budou obdobné těm, jež byly uváděny v předchozím odstavci. Citací by si totiž vypůjčoval autoritu a legitimitu druhých. To se ale v praxi činí tehdy, je-li potřeba upevnit své postavení odkazem na instituci, jejíž postavení je

¹⁸⁰ Řada překážek má ale faktický charakter. Jak upozorňuje Cohen, kupř. různá znalost francouzštiny může limitovat soudce v jejich práci, problémem může být též rozdílná odbornost a specializace jednotlivých soudů. V konečném důsledku proto v rámci Soudního dvora EU podle Cohen bezprecedentním způsobem roste vliv referendářů a dalších nesoudních zaměstnanců, a to na úkor samotných soudců. Viz COHEN, M. Judges or Hostages? The Bureaucratization of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human In: NICOLA, F. G, DAVIES, B. (eds.) *EU Law Stories: Contextual and Critical Histories of European Jurisprudence*. Cambridge University Press, 2017, str. 73 a násl.

¹⁸¹ Benefity zohledňování zahraničních přístupů si ostatně stále více uvědomují i ústavní soudy. Viz ZEMÁNEK, J. Komparatistika v evropské ústavněsoudní komunikaci. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2016, č. 2, str. 55 a násl.

¹⁸² Z oblasti dotčené právem Evropské unie lze uvedené demonstrovat na českém Ústavním soudě. Ten v nález k Lisabonské smlouvě neměl problém označit judikaturu svého německého protějšku za „zajímavou“ a následně se jí inspirovat při vlastním rozhodování. Viz nález pléna Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008 Pl. ÚS 19/08. ECLI:CZ:US:2008:Pl.US.19. 08. 1. odst. 60 a odst. 116-118 případně „přihlášení se k doktríně Spolkového ústavního soudu“ v nález pléna Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012 sp. zn. Pl. ÚS 5/12 ECLI:CZ:US:2012:Pl.US.5.12.1 ve věci tzv. „československých důchodů“.

mocnější,¹⁸³ těžko si přitom lze představit, že by to byl právě Soudní dvůr EU, kdo by takto „sklonil hlavu“. Stejně tak ovšem Soudní dvůr EU nejeví ochotu citovat nestátní kodifikace, jako jsou například Principy evropského smluvního práva (*Principles of European Contract Law*) či Návrh společného referenčního rámce (*Draft Common Frame of Reference*), kde problém s politickou citlivostí nevzniká. Odlišný je v tomto ohledu přístup generálních advokátů, kteří takto zdrženliví zdaleka nejsou.¹⁸⁴ Na straně druhé ale Soudní dvůr EU ve svých rozhodnutích byl ochoten odkazovat na Listinu základních práv Evropské unie před tím, než vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která jí přiznala právní závaznost.¹⁸⁵ Rozdíl ovšem dle našeho názoru spočíval v úzké vazbě tohoto dokumentu na Evropskou unii.

Máme-li vnést do toho, jak byl Soudní dvůr EU ovlivňován vnitrostátním právem, systém, lze podle našeho soudu identifikovat následující mechanismy. Za prvé je to vliv tvrdý ve smyslu převzetí pravidla či zásady ze zcela konkrétního právního řádu. Identifikace takového převzetí je ale obtížná z důvodů, které již byly uvedeny. Soudní dvůr EU tento zdroj inspirace nepřiznává. Za druhé je to měkký vliv ve smyslu ovlivnění uvažování Soudního dvora EU. Nejde tedy o převzetí konkrétního pravidla, ale spíše o konceptuální směřování jeho usuzování.

¹⁸³ CLAES, M. The Validity and Primacy of EU Law and the ‘Cooperative Relationship’ between National Constitutional Courts and the Court of Justice of the European Union. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1, str. 157.

¹⁸⁴ Praxi generálních advokátů mapují Koukal a Myška. Z jimi učiněného přehledu vyplývá, že nejde ani zdaleka o výjimečnou praxi vázanou na jednoho generálního advokáta, naopak. Tyto dokumenty ve svých posudcích citují Verica Trstenjak, Poiares Maduro, Cruz Villalón. Viz KOUKAL, P., MYŠKA, M. Metodologické otázky tvorby evropského soukromého práva In: HURDÍK, J. a kol. *Evropské soukromé právo v čase a prostoru : I. díl: Část teoretická, metodologická a systémová*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2017. str. 103.

¹⁸⁵ Pro základní přehled viz ANDERSON, D. Q. C., MURPHY, C. C. *The Charter of Fundamental Rights: History and Prospects* In: *Post-Lisbon Europe*. [online]. EUI LAW, 2011 [Cit. 28.1. 2018]. Dostupné z <http://hdl.handle.net/1814/17597>, str. 15.

Měkký vliv lze demonstrovat na příkladech rozhodování Soudního dvora EU, který se od počátku podle Nicolý¹⁸⁶ inspiroval německým přístupem orientovaným na „dialektický vztah mezi fakty případu a právem“, zatímco francouzská praxe z doby vzniku Evropských společenství tíhla spíše k abstraktnosti a menší vazbě na individuální skutkový stav každého případu.¹⁸⁷ Identifikovatelný je patrně též vliv Savignyho na usuzování Soudního dvora EU, zejména jeho pojetí práva vycházející z ducha národa (*volksgeist*), které v rámci práva Evropské unie nalezlo svůj odraz v pojetí „Společenství“ resp. „Unie“ a které vedlo k větší volnosti usuzování soudců a k důrazu na sociální zájmy před zájmy individuálními.¹⁸⁸ Rozpoznat měkké ovlivňování unijního práva je podle nás mimořádně náročné a je to spíše úkol pro právní historiky, neboť mnohé lze rekonstruovat pouze zpětně a při zohlednění myšlenkového zaměření osobností, které se podílely na formování rozhodování Soudního dvora EU.

Tvrký vliv vnitrostátního práva na výklad unijního práva je v tomto ohledu prokazatelný snáze. Odborná literatura upozorňuje na řadu případů, kdy se právní konstrukty známé vnitrostátnímu právu projeví ve výkladu unijního práva. V případě unijního práva je dle našeho názoru možná další stratifikace tvrdého vlivu na vliv kolektivní a individuální.

Vliv kolektivní již byl naznačen výše. Jeho zdrojem jsou tzv. *společné ústavní tradice* resp. *obecné zásady právní společné pro právní řády členských států*. Lze jej podle našeho názoru charakterizovat jako vliv derivativní povahy související s přenosem pravomocí členských států na Evropskou unii. Pokud totiž určité zásady byly a stále

¹⁸⁶ NICOLA, F. G, National Legal Traditions at Work In: the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union. *The American Journal of Comparative Law*. 2016, č. 64. str. 879.

¹⁸⁷ Ibidem, s. 879.

¹⁸⁸ Ibidem, s. 880.

jsou vlastní všem členským státům, musí za stavu absence odchylné úpravy v právu Evropské unie být vlastní též Evropské unii, jako entitě od členských států původně odvozené.

Demonstrovat tuto logiku lze na případu *Brasserie du Pêcheur*,¹⁸⁹ v němž Soudní dvůr EU argumentoval ve prospěch existence mimosmluvní odpovědnosti členských států za škodu způsobenou porušením unijního práva jednotlivci a odkazoval přitom na odpovědnost státu za škodu způsobenou porušením jeho vlastního vnitrostátního práva. Tato odpovědnost byla podle Soudního dvora EU součástí vnitrostátních právních ráďů, potvrdily to ostatně samy členské státy ve zřizovacích smlouvách.¹⁹⁰ Zároveň Soudní dvůr EU zdůvodnil svou pravomoc tento institut konkretizovat poukazem na to, že i „*ve velkém počtu vnitrostátních právních ráďů byly právní normy upravující odpovědnost státu vytvořeny soudními rozhodnutími.*“¹⁹¹

V rovině teoreticko-právní proti takové konstrukci nemáme námitek. Problematické je spíše samo zdůvodnění a dovozený závěr. Odkaz na národní soudní rozhodnutí je příliš obecný a vlastně jen formální.¹⁹² Bylo by žádoucí uvést, o které rozhodnutí

¹⁸⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. března 1996. *Brasserie du Pêcheur SA* proti *Bundesrepublik Deutschland* a *The Queen* proti *Secretary of State for Transport*, ex parte: *Factortame Ltd* a další. Spojené věci C-46/93 a C-48/93. ECLI:EU:C:1996:79.

¹⁹⁰ Viz článek 340 odst. 2 Smlouvy o fungování EU.

¹⁹¹ Viz již citované rozhodnutí ve věci *Brasserie du Pêcheur*, odst. 30.

¹⁹² Soudnímu dvoru EU bývá vytýkáno, že ve svých rozhodnutích neuvádí argumenty, na jejichž základě dospěl ke svým závěrům. To je ovšem do určité míry pochopitelné, neboť mezi jednotlivými soudci musí být dosaženo konsensu a zároveň je těmto soudcům odepřena možnost vyjádřit vlastní odlišný názor formou disentu. Takto ale nelze ospravedlnit mlčení v tomto případě. Existence vnitrostátního rozhodnutí a jeho obsah jsou věcí faktu, nikoliv názoru na jedno z mnoha možných řešení. Tato rozhodnutí buď existují, nebo ne. Jiná alternativa, která by mohla být předmětem diskuse v důsledku níž by nebylo žádoucí či možné její obsah přiznat v rozhodnutí, neexistuje. Srovnej LENAERTS, K. *The Court's Outer and Inner Shelves: Exploring the External and Internal Legitimacy of the European Court of Justice* In: ADAM, M. et al. (eds.) *Judging Europe's Judges: The Legitimacy of the Case Law of the European Court of Justice*. Hart Publishing, 2013, str. 36.

konkrétně se jedná. Možná by se ale přitom zjistilo, že i pokud taková rozhodnutí existují, tak jejich pojetí odpovědnosti státu za škodu zdaleka není tak široké, jako to unijní.¹⁹³ Praktickým a ne zrovna pozitivním důsledkem této konstrukce je podle našeho názoru vágnost a určitá neuzavřenost takto Soudním dvorem EU dovozených norem a zásad.

Ze strany Soudního dvora EU se přitom nejedná o exces, lze spíše hovořit o zavedeném způsobu řešení problémů, kdy pro dosažení určitého cíle sledovaného právem Evropské unie Unii chybí nezbytné prostředky či konkrétní právní úprava.

Vliv individuální bude zřetelně identifikovatelný v případě konstruktů, které jsou specifické pro určitý vnitrostátní právní řád, zatímco v ostatních se v takové podobě nevyskytují. Tato situace nastala např. v případě *Defrenne vs. Sabena*,¹⁹⁴ který je zpravidla citován pro svůj význam při horizontálním uplatňování požadavku zákazu diskriminace na základě pohlaví v pracovněprávních vztazích. Toto rozhodnutí je ovšem významné i proto, že v něm Soudní dvůr EU omezil časovou působnost svého rozsudku. Konstatoval totiž, že „*naléhavé důvody právní jistoty týkající se veškerých dotčených zájmů, veřejných i soukromých, v zásadě znemožňují zpochybnit odměny za uplynulá období. V důsledku toho se nelze dovolávat přímého účinku článku 119 [pozn. autora – dnes se jedná o článek 157 Smlouvy o fungování EU] na podporu nároků, které se týkají odměňování v době před datem vydání tohoto rozsudku, s výjimkou těch pracovníků, kteří již podali žalobu u soudu nebo vznesli rovnocennou stížnost.*“¹⁹⁵

¹⁹³ Zejména, že nezahrnuje odpovědnost za škodu způsobenou legislativními orgány.

¹⁹⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. dubna 1976. Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena. Věc 43-75. ECLI:EU:C:1976:56.

¹⁹⁵ Ibidem, odst. 74 a 75.

Jak upozorňuje Jacobs,¹⁹⁶ tento koncept, který se v daný okamžik jevil jako řešení nové a průkopnické, neměl žádnou přímou oporu v právu Evropské unie, ani v právu členských států. S jednou jedinou výjimkou, kterou bylo právo Rakouska,¹⁹⁷ jež se ovšem členským státem stalo až o dvě dekády později.¹⁹⁸ Tento případ zároveň demonstruje, že zdrojem inspirace pro Soudní dvůr EU nemusí nutně být vnitrostátní právo některého z členských států, ale že vlivy mohou přicházet i ze států třetích.

Jako příklad vlivu francouzského právního myšlení je uváděn obecně známý případ *Cassis de Dijon*.¹⁹⁹ Tento případ se týkal důsledku uplatňování veřejnoprávních norem upravujících složení zboží, které byly z povahy věci tradičně v různých státech různé. Tato rozdílnost byla často zdrojem problémů vedoucích k nemožnosti uvést zahraniční zboží na trh ve státě, jehož normy byly nekompatibilní s normami, podle kterých bylo zboží ve státě původu vyrobeno. S ohledem na veřejnoprávní charakter těchto norem byla vcelku pochopitelná snaha státu dovozu trvat na jejich dodržování, často totiž sledovaly důležitý veřejný zájem, např. ochranu zdraví spotřebitele, ostatně tak tomu bylo i ve zmiňovaném případě *Cassis de Dijon*.

Požadavek aplikace vlastního vnitrostátního práva ale v těchto případech vede k omezení obchodu v rámci vnitřního trhu a byl proto v rozporu s článkem 34 Smlouvy o fungování EU. Soudní dvůr EU proto v rámci poměrování chráněných hodnot (volný obchod vs. zájem členského státu) sice vyložil toto ustanovení tak, že členským státům umožňuje chránit důležité hodnoty, jakou je např. ochrana

¹⁹⁶ JACOBS, F. G. Judicial Dialogue and the Cross-Fertilization of Legal Systems: The European Court of Justice. *Texas International Law Journal*. 2003, Vol. 38, str. 551 a násl.

¹⁹⁷ Podle Jacobse má být autorství tohoto konceptu připisováno Kelsenovi. *Ibidem*.

¹⁹⁸ *Ibidem*, odst. s. 552.

¹⁹⁹ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 20. února 1979. *Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*. Věc 120/78. ECLI:EU:C:1979:42.

spotřebitele či poctivého obchodního styku, ale zároveň tuto možnost omezil řadou v praxi obtížně splnitelných požadavků. To vše přitom bylo dovozeno jen cestou výkladu, protože v textu článku 34 Smlouvy o fungování EU žádné přípustné omezení nebylo zakotveno a článek 36 Smlouvy o fungování EU sice výjimky znal, výčet byl ale taxativní s tím, že ochrana spotřebitele či poctivého obchodního styku v něm obsažena nebyla, a proto v tomto případě neměl být vůbec aplikován.

Francouzské právní myšlení ovlivnilo řešení případu Cassis de Dijon svým pojetím práva jako komplexu, jehož součástí jsou též určité implicitní principy vinoucí se celým právním řádem. Podle francouzského práva se zákonodárce od těchto principů smí odchýlit, administrativa včetně soudů nikoliv. Kategorické požadavky veřejného zájmu formulované Soudním dvorem EU v případě Cassis de Dijon jsou v tomto pojetí paralelou francouzských *exigences impératives*.²⁰⁰ Německé právní myšlení se v tomto rozhodnutí rovněž projevilo, a to uplatněním principu proporcionality – *Verhältnismäßigkeitsprinzip* – jako limitu bránícímu extenzivnímu uplatňování kategorických požadavků.²⁰¹

Rovněž common law se podílelo na formování práva Evropské unie cestou jeho výkladu. Přímý účinek směrnice, který pouze gramatickým výkladem na základě článku 288 Smlouvy o fungování EU nebylo možno dovodit, Soudní dvůr EU přesto založil. Skutečně právní zdůvodnění tohoto účinku se objevilo až teprve v následném judikatuře týkající se této aplikační zásady. Bylo to v případě Ratti, kde Soudní dvůr konstatoval, že se členské státy, které nepřijaly prováděcí opatření ve

²⁰⁰ NICOLA, F. G. National Legal Traditions at Work In: the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union. *The American Journal of Comparative Law*. 2016, č. 64, str. 878 a 879.

²⁰¹ Ibidem, s. 882.

lhůtě stanovené určitou směrnicí, nemohou vůči jednotlivcům tohoto vlastního pochybení dovolávat.²⁰² Vysvětlení, že se inspiroval zásadou *estoppel*, se nabízí.

Vliv vnitrostátního práva může mít ještě jednu zcela odlišnou podobu od všeho, co dosud bylo rozebíráno. Nelze totiž opomíjet působení vnitrostátních soudů na rozhodování Soudního dvora EU, tedy fenomén označovaný též jako „*soudní dialog*“.²⁰³ V obecnějším pojetí by dokonce mohlo být uvažováno o tom, že Soudní dvůr EU zvažuje potenciální důsledky svých rozhodnutí pro členské státy, předjímá jejich možné reakce a má snahu vyhnout se přijímání řešení potenciálně konfliktních se zájmy členských států.²⁰⁴ To nás vrací zpět k systémovému postavení Soudního dvora EU. Může být sice nezávislým orgánem, právo Evropské unie je možná na vnitrostátním právu autonomní, ale jeho výklad je přesto uzpůsobován též v důsledku neprávnických vlivů, jež mají svůj původ v členských státech.²⁰⁵ Otázkou je, zda je to správně. Z pohledu politického, z hlediska existence a zachování Evropské unie patrně ano, z pohledu čistě právního již patrně nikoliv.

²⁰² Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. dubna 1979. Státní zastupitelství proti Tulliu Rattimu. Věc 148/78. ECLI:EU:C:1979:110.

²⁰³ Viz HAMULÁK, O. Právo Evropské unie v judikatuře Ústavního soudu České republiky. Reflexe členství a otázek evropského práva v ústavní judikatuře. Praha: Leges, 2010, str. 86.

²⁰⁴ Malenovský v této souvislosti hovoří o preventivní kontrole, která je vykonávána soudy členských států, jejímž cílem je zabránit aktivistickým sporným řešením. MALENOVSKÝ, J. 60 let Evropských společenství: od francouzského „supranacionálního“ smluvního projektu k jeho německému „podústavnímu“ provádění. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, č. 7, str. 720.

²⁰⁵ Jinými slovy, Soudní dvůr EU zohledňuje i národní zájmy. Viz LENAERTS, K. The Court's Outer and Inner Shelves: Exploring the External and Internal Legitimacy of the European Court of Justice In: ADAM, M. et al. (eds.) *Judging Europe's Judges: The Legitimacy of the Case Law of the European Court of Justice*. Hart Publishing, 2013, str. 28.

Za projev vlivu vnitrostátního práva na rozhodování Soudního dvora EU lze podle našeho názoru považovat např. rozhodnutí Van Duyn.²⁰⁶ Řešení vůbec první předběžné otázky položené britskými soudy je totiž až podezřele šalamounské. Soudní dvůr EU jako „chytrá borákyňe“ na straně jedné rozhoduje ve prospěch jednotlivce slečny Van Duyn, toho času členky scientologické církve, a to přiznáním přímého účinku směrnici,²⁰⁷ aby následně ponechal Velké Británii prostor k realizaci vlastní politiky konstatováním, že „*stávající členství, které se projevuje účastí na činnosti skupiny či organizace a ztotožněním se s jejími cíli a záměry, může být považováno za dobrovolné jednání dotyčné osoby, a tudíž za součást jejího osobního chování ve smyslu uvedeného ustanovení.*“ Takový přístup totiž představuje nejširší možné pojetí, jež se nabízelo v úvahu, neboť se soustředí na formální stránku věci, zatímco individuální motivy a chování jednotlivce jsou přehlíženy. To se nám zdá v kontextu jinak restriktivního pojetí veškerých výjimek ze základních svobod vnitřního trhu překvapující a politický motiv takového uvažování se nám zdá jako pravděpodobné vysvětlení.

Novějším případem zmiňovaným odbornou literaturou²⁰⁸ v tomto kontextu je rozhodnutí Mesopotamia Broadcast.²⁰⁹ Týkalo se zákazu šíření vysílání dánského televizního kanálu Roj TV v Německu. Tento zákaz byl přijat proto, že vysílání oslavovalo Kurdskou stranu pracujících, čímž mělo být narušeno *porozumění mezi národy* ve smyslu německé legislativy. Uvedená hodnota měla podle německé

²⁰⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. prosince 1974. Yvonne van Duyn proti Home Office. Věc 41-74. ECLI:EU:C:1974:133.

²⁰⁷ Ve skutečnosti nebylo rozhodnuto ani tak ve prospěch jednotlivce, jako spíš integrace, resp. práva Evropské unie.

²⁰⁸ LENAERTS, K. Citované dílo, s. 26 a násl.

²⁰⁹ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 22. září 2011. Mesopotamia Broadcast A/S METV (C-244/10) a Roj TV A/S (C-245/10) proti Bundesrepublik Deutschland. Spojené věci C-244/10 a C-245/10. ECLI:EU:C:2011:607.

argumentace věcně spadat do požadavku směrnice 89/552/EHS,²¹⁰ podle níž televizní vysílání šířené z členského státu nesmí obsahovat podněty k nenávisti z důvodu rasy, pohlaví, náboženství nebo národnosti.²¹¹ Příslušné dánské správní orgány ovšem na rozdíl od orgánů německých dospěly k závěru, že k porušení této směrnice nedochází. Nutno zdůraznit, že cílem směrnice byla harmonizace vnitrostátního práva, která je nezbytná a dostačující k tomu, aby zajistila volný pohyb televizního vysílání. V důsledku to byly pouze dánské úřady, kdo byl oprávněn ke kontrole činnosti příslušné stanice.

Uvedené demonstruje praktické důsledky liberalizační činnosti Evropské unie v oblasti vnitřního trhu. Prostřednictvím unijního práva se umožní přeshraniční poskytování služeb, základ je přitom v právu primárním. Sekundární právo výkon svobody usnadní, a to mimo jiné vytvořením mechanismu jednoho přezkumu ve státě usazení poskytovatele služby. Kontrola tak zůstává na národní úrovni a je prováděna ve světle pravidel, a tedy i hodnot státu původu služby. Ty se přirozeně mohou lišit od státu, kam je služba poskytována. Princip vzájemné důvěry a uznávání má vést k tomu, že se tato překážka překoná. Tento systém má proto nutné své limity, které jsou dány tím, že míra ochoty členských států uznávat cizí standardy je jen omezená. Určité hodnoty jsou považovány za natolik důležité, že z nich není vůle slevovat. To ale směrnice takto jednostranně neumožňovala, v důsledku čehož německé straně nebylo jak vyjít vstříc.

Soudnímu dvoru EU se přesto podařilo v případě Mesopotamia Broadcast určitě rovnováhu mezi zájmy Evropské unie, jak byly vyjádřeny unijním zákonodárcem ve

²¹⁰ Směrnice Rady ze dne 3. října 1989 o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících provozování televizního vysílání.

²¹¹ Článek 22a směrnice 89/552/EHS.

směrnici 89/552/EHS, a zájmy členských států dosáhnout.²¹² Na straně jedné totiž vyloučil možnost dvojí kontroly, tj. jak ve státě původce televizního vysílání, tak i ve státě jeho příjemců. Zároveň ale na základě primárního práva zdůraznil možnost členského státu omezit jakékoliv jiné aktivity vlastního dalšímu přenosu v podobě např. zákazu výroby vysílání, jakož i organizace akcí spočívajících v projekci vysílání ve veřejných prostorech apod.²¹³ To sice v celkovém kontextu znamenalo jen částečný úspěch německé argumentace, přesto toto rozhodnutí demonstruje snahu zájmy členských států zohledňovat i v rámci jinak silně liberalizovaného práva vnitřního trhu.

Stejně tak do této skupiny ovlivňování patří obecně známá judikatura německého spolkového soudu (*Bundesverfassungsgericht*) v oblasti lidských práv a následné reakce Soudního dvora EU v jeho rozhodnutích, jimiž byly položeny základy unijního systému ochrany základních práv a svobod dávno před přijetím Lisabonské smlouvy a přiznáním právní závaznosti Listině základních práv Evropské unie.²¹⁴

Z poslední doby stojí za pozornost rozhodnutí, která představují pokračování této linie rozhodování obou soudů a která byla nikoliv překvapivě přijata v oblasti trestního práva. Spojení zásady vzájemného uznávání a vzájemné důvěry mezi členskými státy s právní úpravou tak politicky citlivou, jako je ta trestní, má totiž vcelku velký potenciál vzniku konfliktů mezi členskými státy v důsledku rozdílných

²¹² LENAERTS, K. The Court's Outer and Inner Shelves: Exploring the External and Internal Legitimacy of the European Court of Justice In: ADAM, M. et al. (eds.) *Judging Europe's Judges: The Legitimacy of the Case Law of the European Court of Justice*. Hart Publishing, 2013, s. 29.

²¹³ Srovnej rozhodnutí *Mesopotamia Broadcast*, odst. 52 a 53.

²¹⁴ Jde o sérii dobře známých případů týkajících se doktríny *ultra vires* a přezkumu ústavní identity. Konkrétně o případy *Solange I*, *Solange II*, *Maastricht-Urteil*, *Lissabon-Urteil* a *Honeywell*.

standardů uplatňovaných ve vnitrostátních úpravách trestního práva, a to včetně jeho aspektů ústavních.²¹⁵

Nejdříve ve věci evropského zatýkacího rozkazu německý spolkový soud konstatoval, že princip (individuální) viny (*Schuldprinzip*) je součástí německé ústavní identity (*Verfassungsidentität*), aby následně formuloval požadavek přezkumu dodržení tohoto standardu při výkonu evropského zatýkacího rozkazu, a to i za cenu nerespektování principu přednosti práva Evropské unie.²¹⁶ Reagoval tím na dřívější rozhodnutí Soudního dvora EU ve věci Melloni,²¹⁷ v němž Soudní dvůr EU pojal v podstatě absolutně přednost unijního práva před vnitrostátními standardy ochrany lidských práv a svobod, byť by i převyšovaly úroveň ochrany zajišťovanou právem unijním.²¹⁸

Reakce Soudního dvora EU přišla v rozhodnutí Pál Aranyosi a Robert Căldărăru v. Generalstaatsanwaltschaft Bremen.²¹⁹ V tomto případě Soudní dvůr EU precizoval podmínky přezkumu, který při provádění evropského zatýkacího rozkazu členské státy smí provádět. Důraz přitom položil na standard ochrany lidských práv, samozřejmě v unijním právu. Tím umožnil orgánům členských států vyhovět požadavkům unijního práva a zároveň dostát požadavkům vlastního vnitrostátního

²¹⁵ PLIAKOS, A., ANAGNOSTARAS, G. Saving Face? The German Federal Constitutional Court Decides Gauweiler. *German Law Journal*. 2017, Vol. 18, No. 01, str. 229.

²¹⁶ BVerfG, rozhodnutí druhé senátu ze dne 15. prosince 2015 - 2 BvR 2735/14 - Rn. (1-126), ECLI:DE:BVerfG:2015:rs20151215.2bvr273514. Dostupné z http://www.bverfg.de/e/rs20151215_2bvr273514.html.

²¹⁷ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. února 2013 Stefano Melloni v. Ministerio Fiscal, Věc C-399/11. ECLI:EU:C:2013:107.

²¹⁸ Ibidem, odst. 58–60.

²¹⁹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 5. dubna 2016. Pál Aranyosi a Robert Căldărăru v. Generalstaatsanwaltschaft Bremen. Spojené věci C-404/15 a C-659/15 PPU. ECLI:EU:C:2016:198.

práva, v případě Německa tedy i požadavkům spolkového soudu. Ve výsledku výrok tohoto rozhodnutí svým vyzněním ostře kontrastuje výroku ve věci Melloni a reakce na německý spolkový soud je podle našeho názoru nejpravděpodobnějším vysvětlením.

Jiným aktuálním příkladem pokusu o ovlivňování rozhodování Soudního dvora EU je linie případů vážících se k činnosti Evropské centrální banky a programu přímých měnových operací²²⁰ (dále jen „OMT“). Mimořádnost této série dokazuje již prostý fakt, že až zde německý spolkový soud vůbec poprvé položil předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU, a to konkrétně ve věci Gauweiler.²²¹ Předběžná otázka se týkala platnosti jednoho z rozhodnutí Rady guvernérů Evropské centrální banky²²² a výkladu souvisejících článků zřizovacích smluv. Z pohledu Evropské unie byla významná též tím, že jejím prostřednictvím Soudní dvůr EU mohl významně ovlivnit postavení Evropské centrální banky a vliv, který by na její rozhodování soudní moc mohla mít. Zásadní byla věc i z pohledu Německa a vzájemných vztahů jeho ústavních orgánů, zejména německé spolkové centrální banky (*Deutsche Bundesbank*), dolní komory spolkového parlamentu (*Deutscher Bundestag*), spolkové vlády (*Bundesregierung*) a v konečném důsledku též spolkového soudu.

Předběžná otázka položená německých spolkovým soudem je přitom specifická tím, že v ní tento soud projevil snahu omezit prostor pro výklad Soudním dvorem EU vyčerpávajícím výčtem zpřesňujících podmínek. Zároveň je v podstatě předjímán výsledek rozhodnutí, resp. spolkový soud naznačuje možné důsledky rozhodnutí

²²⁰ Outright Monetary Transactions programme.

²²¹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 16. června 2015. Peter Gauweiler a další v. Deutscher Bundestag. Věc C-62/14. ECLI:EU:C:2015:400.

²²² Rozhodnutí Rady guvernérů Evropské centrální banky (ECB) ze dne 6. září 2012 o některých technických parametrech přímých měnových operací.

v případě, že by Soudní dvůr EU dospěl k jiným než předpokládaným závěrům.²²³ Odborná literatura se shoduje v tom, a s jejími závěry se plně ztotožňujeme, že spolkový soud překročil meze prostého dotazu a v podstatě se Soudnímu dvoru EU pokusil odpověď pomocí výhrůžek nadiktovat.²²⁴ Nejsme si vědomi žádné jiné předběžné otázky, v níž by vnitrostátní soud takto otevřeně se Soudním dvorem EU komunikoval.

Z pohledu vlivu na rozhodování Soudního dvora EU se ovšem tento případ liší o výše zmíněné série vztahující se více či méně k základním lidským právům. Soudní dvůr EU se totiž spolkovým soudem ovlivnit nenechal. V rozhodnutí vycházel z vlastních předpokladů a výklad dotčených ustanovení unijního práva pojal širěji nežli německý spolkový soud. Nenechal se tedy vmanévrovat do pozice, která mu spolkovým soudem byla předběžnou otázkou určena. Odůvodnění rozhodnutí je poměrně obsáhlé, zatímco vlastní odpověď svou stručností kontrastuje s kasuisticky a s pověstnou německou pečlivostí až pedantstvím vypracovanou předběžnou otázkou.

Mimo rámec této práce již spadá následná reakce spolkového soudu na rozhodnutí Soudního dvora EU, přesto považujeme za nutné ji zmínit, aby příběh nezůstal bez konce. Spolkový soud si na straně jedné zachoval tvář vymezením podmínek, které musí být splněny, aby participace spolkové centrální banky v systému OMT byla přípustná, čímž deklaroval a zároveň potvrdil svůj podmíněný přístup k pojetí

²²³ Viz rozhodnutí ve věci Gauweiler odst. 8 a 9.

²²⁴ Viz CLAES, M. The Validity and Primacy of EU Law and the 'Cooperative Relationship' between National Constitutional Courts and the Court of Justice of the European Union. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1, str. 170 případně KELEMEN, R. D. On the Unsustainability of Constitutional Pluralism European Supremacy and the Survival of the Eurozone. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1, str. 137 a KOPAL, D., HAMULAK, O. Outright Monetary Transactions rozhodnutí Spolkového soudu aneb kdo skutečně jedná ultra vires? *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comeniana*. 2016, roč. 35, č. 2, str. 114–143.

nadstátnosti práva Evropské unie v judikatuře Soudního dvora EU.²²⁵ Zároveň tím ale potvrdil, že OMT je za stávajících podmínek v souladu s právem, čímž podle řady autorů potvrdil svou pověst „soudu, který štěká, ale nekouše“.²²⁶ Takové hodnocení se nám však jeví jako zjednodušující. Spolkovému soudu totiž při zpětném pohledu nelze upřít úspěšnost v ovlivňování výkladu práva Evropské unie Soudním dvorem²²⁷ a z tohoto pohledu může být snaha vyhnout se otevřenému konfliktu dlouhodobě úspěšnější strategií než otevřená, ale nedotažená revolta.²²⁸

²²⁵ Viz BVerfG, rozhodnutí druhého senátu z 21. června 2016 - 2 BvR 2728/13 - Rn. (1-220), ECLI:DE:BVerfG:2016:rs20160621.2bvr272813.

Dostupné z http://www.bverfg.de/e/rs20160621_2bvr272813.html.

²²⁶ Srovnej PENNESI, F. The impossible constitutional reconciliation of the BVerfG and the ECJ In: the OMT case. A legal analysis of the first preliminary referral of the BVerfG, Perspectives on Federalism. [online]. 2016, Vol. 8, Issue 3 [Cit. 2. 6. 2017]. Dostupné z http://www.on-federalism.eu/attachments/248_download.pdf, str. 13. JĘDRZEJOWSKA-SCHIFFAUER, I. Judicial Dialogue on the ECB's OMT Decision: From Autopoietic Discourse to Legal Leveraging. [online]. *Studia Prawno-Ekonomiczne*. 2016, Vol. XCIX, [Cit. 17. 10. 2017]. Dostupné z <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/108884.pdf>, str. 57. CLAES, M. The Validity and Primacy of EU Law and the 'Cooperative Relationship' between National Constitutional Courts and the Court of Justice of the European Union. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1, str. 159. KELEMEN, R. D. On the Unsustainability of Constitutional Pluralism European Supremacy and the Survival of the Eurozone. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1, str. 147.

²²⁷ Úspěšný je už jenom tím, jak spolkový soud dokázal svým přístupem k právu Evropské unie a k Soudnímu dvoru EU ovlivnit ústavní soudy jiných členských států. Viz MALENOVSKÝ, J. 60 let Evropských společenství: od francouzského „supranacionálního“ smluvního projektu k jeho německému „podústavnímu“ provádění. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2012, č. 7, str. 720.

²²⁸ Příkladem takové revolty je s nulovým praktickým dopadem (výchozí kalkulace penzí byly chybné) a bohužel i bez reálného teoreticko-právního přínosu k doktríně ultra vires nálezná pléna Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012 sp. zn. Pl. ÚS 5/12 ECLI:CZ:US:2012:Pl.US.5.12.1 ve věci tzv. „československých důchodů“. Viz KÜHN, Z. Ultra Vires Review and the Demise of Constitutional Pluralism: The Czecho-Slovak Pension Saga, and the Dangers of State Courts' Defiance of EU Law. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1, str. 192 a 193 a dále kritické zhodnocení vzájemné role Ústavního soudu a Soudního dvora EU a jejich

Na závěr této kapitoly považujeme za nezbytné zdůraznit, že mezi ovlivňováním výkladu Soudního dvora EU vnitrostátními soudy a výše popsaným měkkým a tvrdým vlivem vnitrostátního práva na právo unijní spatřujeme určitý rozdíl. V prvním případě totiž probíhá pouze dvoustranná komunikace, která, překročí-li meze dialogu dvou rovných partnerů, může dle našeho názoru představovat nežádoucí pokus o jednostranné ovlivňování práva Evropské unie bez respektu vůči ostatním členským státům. Případ *Gauweiler* je zjevným příkladem, jakkoliv se spolkový soud,²²⁹ patrně ale spíše pro posílení svého postavení, pokusil odkazem na praxi jiných ústavních soudů²³⁰ alespoň vytvořit zdání, že není ve svém pojetí osamocen. Měkké a tvrdé ovlivňování naproti tomu představuje běžný a zcela legitimní způsob čerpání inspirace v již vyzkoušených řešeních.

Lze tedy považovat mechanismy vnitřního ovlivňování výkladu práva Evropské unie prováděného Soudním dvorem EU za něco specifického pouze pro Evropskou unii? Domníváme se, že obecně nikoliv. Odlišnosti jsou pouze faktického rázu. K inspirování se a přenosu u Soudního dvora EU dochází, jen to není explicitně přiznáváno. Jednak se zdá, že si je Soudní dvůr EU natolik jistý svým postavením, že nepotřebuje legitimitu pro svá rozhodnutí hledat u jiných autorit.

výroků v KRÁL, R. Questioning the Recent Challenge of the Czech Constitutional Court to the ECJ. *European Public Law*. 2013, No. 2, str. 271 a násl.

²²⁹ Patrně se zdá, jako by jediným ústavním soudem, který se snaží vůči Soudnímu dvoru EU vymezovat, byl německý spolkový soud. Tak tomu samozřejmě není. Německému spolkovému soudu ale nelze upřít jistou průkopnickou roli na straně jedné. Byl to totiž on, kdo zejména v oblasti ochrany lidských práv určoval směr a byl zdrojem inspirace pro soudy jiných členských států, včetně českého Ústavního soudu. Závěry spolkového soudu nadto byly dobře teoreticko-právně uchopené a vyargumentované. V neposlední řadě hraje svou roli hledisko politické. Závěr učiněný soudem českým bude mít takřka jistě na fungování Evropské unie jiný dopad než tentýž závěr vyslovený německým spolkovým soudem.

²³⁰ CLAES, M. The Validity and Primacy of EU Law and the 'Cooperative Relationship' between National Constitutional Courts and the Court of Justice of the European Union. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1, str. 153.

Nezpochybnitelnou roli hrají též faktory politické v podobě vztahů mezi členskými státy navzájem. Pluralismus a určitá konkurence mezi soudy, resp. obecně mezi Evropskou unií a členskými státy zase vedou k vyšší potřebě Soudního dvora EU zdůrazňovat své výjimečné a autonomní postavení při výkladu práva. Ve vnitrostátním právu se soudy takto vymezovat nemusí. Samotný výklad práva a používané metody výkladu tím ale nijak dotčeny nejsou.

3.2 Vnější vlivy na výklad práva Evropské unie

Vliv vnitrostátního práva a vnitrostátních soudů na Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie je zřetelný. Nezanedbatelný a neopominutelný je též vliv soudů mezinárodních a mezinárodního práva.²³¹ Zřejmá je přitom paralela se vztahem Soudního dvora EU k soudům vnitrostátním a k vnitrostátnímu právu. Zdůrazňuje totiž autonomní povahu sebe i práva Evropské unie a odmítá možnost jakéhokoliv podřízení se vnější autoritě. Dobrovolně akceptovaný vliv nicméně za přípustný považuje obdobně, jako tak činí i v případě vlivů vnitřních.

Rozlišovat proto můžeme následující situace. Za první, právo Evropské unie je vykládáno orgánem jiné mezinárodní organizace závazně pro Soudní dvůr EU. Tuto možnost Soudní dvůr EU nepřipouští a předchází již jen možnosti jejího vzniku.²³²

Za druhé, právo Evropské unie je ovlivněno výkladem pomocí mezinárodního práva²³³ v rozsahu, v jakém je to nezbytné pro dodržení vnějších závazků Evropské

²³¹ Nutné je přitom rozlišovat mezi vlivem, které tyto soudy mohou mít jednak na výklad unijního práva jako takového a také na interpretaci mezinárodního práva, především tedy mezinárodních smluv, jimiž je Evropská unie vázána. Druhé uvedené již bylo rozebíráno v rámci výkladu v kapitole 2.2.2.

²³² Viz posudek Soudního dvora (pléna) ze dne 18. prosince 2014. Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod Věc Avis 2/13 a posudek Soudního (pléna) dvora 8. března 2011. Návrh dohody - Vytvoření jednotného systému řešení sporů týkajících se patentů - Soud pro evropské patenty a patenty Společenství. Posudek 1/09.

²³³ A zde není nutno rozlišovat, zda je, či není účasten nějaký orgán mezinárodní organizace.

unie. Mezinárodní právo se stává referenčním kritériem při výkladu právních aktů Unie.²³⁴ Tento vliv Soudní dvůr EU akceptovat musí, opačný závěr by znamenal nepřipustnou možnost porušování mezinárodního práva. Tato situace je obdobou nepřímého účinku unijního práva (zejména směrnic) na právo vnitrostátní a v judikatuře Soudního dvora se projevila např. v rozhodnutích *Fediol*²³⁵ a *Nakajima*.²³⁶ Oba případy se týkaly možného (a nakonec nepřiznaného) účinku práva Světové obchodní organizace. Soudní dvůr EU v nich dovedl povinnost jejich zohlednění při výkladu unijního práva v důsledku čehož v případě *Fediol* byla založena možnost jednotlivce dovolat se určité mezinárodní smlouvy tehdy, pokud na její ustanovení akt přijatý Evropskou unií odkazuje a v případě *Nakajima* tehdy, pokud Unie zamýšlela splnit zvláštní závazek přijatý v rámci těchto smluv.²³⁷ Oba

²³⁴ Viz stanovisko generálního advokáta - Jääskinen - 8. května 2014. Rada Evropské unie a další proti Vereniging Milieudefensie a Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht. Spojené věci C-401/12 P až C-403/12 P. ECLI:EU:C:2014:310, odst. 44.

²³⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. června 1989. *Fédération de l'industrie de l'huilerie de la CEE (Fediol) proti Komisi Evropských společenství*. Věc 70/87. ECLI:EU:C:1989:254.

²³⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. května 1991. *Nakajima All Precision Co. Ltd proti Radě Evropských společenství*. Věc C-69/89. ECLI:EU:C:1991:186.

²³⁷ Jak vysvětluje generální advokát Maduro, dle Soudního dvora EU v obou popsanych situacích dáva Evropská unie najevo, že má v úmyslu se řídit právem WTO a že se dobrovolně zřiká prostoru pro uvážení při uplatňování pravidel WTO, který má k dispozici. Stanovisko generálního advokáta - Póiares Maduro - 20. února 2008. *Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM) a Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC (C-120/06 P), Giorgio Fedon & Figli SpA a Fedon America, Inc. (C-121/06 P) proti Radě*. ECLI:EU:C:2008:98, odst. 41.

uvedené případy jsou stále „živé“,²³⁸ Soudní dvůr EU na ně opakovaně odkazuje, a to i v relativně nedávné judikatuře.²³⁹

Za třetí je to situace, kdy je Soudní dvůr EU při výkladu práva Evropské unie vázán výkladem pomocí mezinárodního práva v rozsahu, v jakém je to nezbytné pro dodržení vnitřních závazků Evropské unie. Tak je tomu v případě Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a dlužno dodat, že jde o velmi specifickou situaci, která nemá v případě jakékoliv jiné mezinárodní smlouvy obdoby. Důvodem je znění článku 6 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii, které tuto mezinárodní smlouvu prohlašuje za součást obecných zásad práva Evropské unie.²⁴⁰ Její postavení je proto nesrovnatelné s kteroukoliv jinou mezinárodní smlouvou.²⁴¹ Toto postavení následně ovlivňuje Soudní dvůr EU, a to zejména pokud jde o rozhodovací činnost Evropského soudu pro lidská práva.

²³⁸ K podrobnější analýze viz Týč. Srovnej ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Vnější obchodní vztahy Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 83. ERRICO, J. *The WTO In: the EU: Unwinding the Knot*. [online]. [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z <http://www.lawschool.cornell.edu/research/ILJ/upload/Errico-final.pdf>, str. 190 a násl. případně VALDHANS, J., MYŠÁKOVÁ, P. K právním aspektům Světové obchodní organizace ve vztahu k ES - část IV. Přímý účinek práva WTO na teritorium ES - judikatura. *Obchodní právo*. 2008, č. 11, str. 16-27.

²³⁹ Naposledy např. v rozsudku Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 16. července 2015. Evropská komise proti Rusal Armenal ZAO. Věc C-21/14 P. ECLI:EU:C:2015:494.

²⁴⁰ Mimochodem, za zvláštní přítom považujeme vymezení této mezinárodní smlouvy. Článek 6 odst. 3 Smlouvy o EU ji totiž označuje jako „Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod“ za stavu, kdy oficiální název této smlouvy je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a přívlastek „evropská“ je sice zaužívaný a dostatečně rozlišující, avšak neoficiální. Máme totiž za to, že v textu právního předpisu či smlouvy by měl být důraz kladen v první řadě na formální přesnost zvláště za stavu, kdy tuto smlouvu jednoznačně identifikovat lze, aniž by to přítom bylo na újmu srozumitelnosti právní úpravy.

²⁴¹ Snad s výjimkou Charty OSN, v jejímž případě ale Smlouva o Evropské unii používá pojem obecnější a podstatně opatrnější formulaci. Hlásí se jen k dodržování zásad a cílů Charty Organizace spojených národů (a mezinárodního práva). Viz článek 3 odst. 5 a článek 21 odst. 1 Smlouvy o Evropské unii.

Za čtvrté je to situace, kdy je unijní právo interpretováno ze strany orgánu mezinárodní organizace postaveného Soudnímu dvoru EU na roveň. Tato situace je rovněž specifická a nastává v případě Dohody o Evropském hospodářském prostoru. Tato smlouva totiž může být interpretována také Soudem ESVO v rámci členských států Evropského sdružení volného obchodu, kteří jsou touto smlouvou vázány. Formálně vzato sice tento soud neinterpretuje právo Evropské unie, ale mezinárodní smlouvu jako pramen mezinárodního práva veřejného. Materiálně tak ale činí s ohledem na fakt, že touto smlouvou je právo Evropské unie *de facto* „exportováno“ do nečlenských států.

Za páté je to možnost inspirace rozhodovací činností jiného orgánu z titulu autority, jež tento orgán používá, tedy postup, který je směrem dovnitř Evropské unie ve vztahu k vnitrostátním soudům nemyslitelný. Vůči soudům mezinárodním se ovšem Soudní dvůr EU nemusí nijak vymezovat. Ve vztahu k nim se totiž neuplatní princip nadstátnosti, který by mohl být v politické rovině dotčen. Příkladem této situace je přiznání interpretační autority Radě pro celní spolupráci (*Customs Co-operation Council*)²⁴² v rozhodnutí *Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen* proti *Inspecteur der invoerrechten en accijnzen*,²⁴³ při výkladu společného celního sazebníku.²⁴⁴

Rozlišovat lze samozřejmě také měkké a tvrdé vnější vlivy na výklad práva Evropské unie. Pro oba případy ovlivňování platí, že jsou odvislé od ochoty Soudního dvora

²⁴² Nyní Světová celní organizace (*World Customs Organization*).

²⁴³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. listopadu 1975. *Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen* proti *Inspecteur der invoerrechten en accijnzen*. Věc 38/75. ECLI:EU:C:1975:154, odst. 24.

²⁴⁴ Nařízení Rady (EHS) č. 1/71 ze dne 17. prosince 1970, kterým se mění nařízení (EHS) č. 950/68 o společném celním sazebníku.

EU vnější vliv přijmout za svůj.²⁴⁵ Příklad tvrdého vlivu je demonstrovatelný na případě Marshall.²⁴⁶ Ten se sice týkal primárně přímého účinku směrnice v horizontálních vztazích a jeho nepřipustnosti. Přesto byl v tomto rozhodnutí přímý účinek směrnice založen. Soudní dvůr EU totiž konstatoval, že „*tam, kde je jednotlivec oprávněn v soudním řízení dovolávat se směrnice vůči státu, tak může činit bez ohledu na to, zda příslušný stát jedná v daném vztahu jako zaměstnavatel nebo z pozice veřejného orgánu. V každém případě je totiž nutné zabránit tomu, aby stát měl prospěch z vlastního porušení komunitárního práva.*“²⁴⁷ Tento přístup je v podstatě totožný s širokým pojetím odpovědnosti státu podle mezinárodního práva veřejného a jeho pojetím přičitatelnosti určitého protiprávního jednání státu.²⁴⁸ Toto pojetí přitom ostře kontrastuje s konceptem vnitrostátním, neboť podle vnitrostátního práva by odpovědnost založena nejspíše nebyla. K porušení došlo primárně ze strany britského zákonodárce, který směrnicí nedostatečně implementoval. Ve

²⁴⁵ Srovnej úpravu v ústavě Jihoafrické republiky, která v článku 39 odst. 1 stanoví, že soudy mohou vzít v potaz zahraniční právo a musí zohlednit právo mezinárodní. Taková povinnost Soudnímu dvoru EU ve zřizovacích smlouvách uložena nebyla, ani z nich nevyplývá. K ústavě viz <http://www.gov.za/documents/constitution/chapter-2-bill-rights> a podrobný rozbor je proveden In: LOLLINI, A. Legal argumentation based on foreign law: An example from case law of the South African Constitutional Courts. *Utrecht Law Review*. 2007, Vol. 3, Issue 1, str. 60 a násl.

²⁴⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 26. února 1986. M. H. Marshall proti Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching). Věc 152/84. ECLI:EU:C:1986:84.

²⁴⁷ Viz odst. 4 citovaného rozhodnutí.

²⁴⁸ Srovnej článek 4 návrhu článků o odpovědnosti států za mezinárodně protiprávní jednání vypracovaný Komisí pro mezinárodní právo a komentář k tomuto ustanovení, který ustálenost tohoto pojetí odpovědnosti v mezinárodním právu demonstruje též na rozhodovací praxi. Dostupné z http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf.

vnitrostátním právu je odpovědnost státu za legislativní činnost i nečinnost parlamentu v podstatě vyloučená.²⁴⁹

Do kategorie na pomezí tvrdých a měkkých vlivů na výklad by podle našeho názoru mohla patřit řada rozhodnutí, v nichž Soudní dvůr EU dovedl zásady aplikace práva Evropské unie v členských státech. Máme za to, že mezinárodním právem veřejným bylo ovlivněno jeho uvažování v případech zásady přímého i nepřímého účinku. Obojí má totiž svůj odraz v mezinárodním právu veřejném, jen v podání Soudního dvora EU byl dosah těchto zásad zvýrazněn.²⁵⁰

Za příklad měkkého ovlivňování Soudního dvora EU lze považovat případy, které se týkají vztahu unijního a mezinárodního práva, zejména pak ve známém rozhodnutí Kadi.²⁵¹ Konstitucionalistická perspektiva práva tak charakteristická pro Soudní dvůr EU v případech, které se týkaly unijního práva samého, zde byla nahrazena internacionalistickým přístupem. Soudní dvůr EU podle této logiky uznává primát mezinárodního práva²⁵² a nijak nezpochybňuje možnost vytvoření mezinárodního sankčního mechanismu. Nutno ale dodat, že na straně druhé jej podmiňuje,²⁵³ a to požadavkem dodržování lidských práv a respektu vůči zásadám

²⁴⁹ Důvody pro takové vyloučení, jakož i srovnání pojetí odpovědnosti státu za škodu v právu Evropské unie a v právu USA, jsou velmi dobře rozebrány v publikaci: MELTZER, D. J. Member State Liability In: Europe and the United States. *International Journal of Constitutional Law*. 2006, č. 4, str. 20 a násl.

²⁵⁰ Srovnej podobnou argumentaci v publikaci MOORHEAD, T. European Union Law as International Law. *European Journal of Legal Studies*. 2012, Vol. 5, Issue 1, str. 108.

²⁵¹ Viz rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 3. září 2008. Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation proti Radě Evropské unie a Komise Evropských společenství. Spojené věci C-402/05 P a C-415/05 P. ECLI:EU:C:2008:461.

²⁵² Viz citované rozhodnutí Kadi, odst. 291 a 292.

²⁵³ Kokott hovoří o dualistickém přístupu s ochotou ke kompromisu. Viz KOKOTT, J., SOBOTTA, CH. The Kadi Case – Constitutional Core Values and International Law – Finding the Balance? *The European Journal of International Law*. 2012, Vol. 23, No. 4, str. 1017 a násl.

svobody, demokracie a dodržování lidských práv a to tak, jak jsou chráněny v unijním právu.²⁵⁴ Výstižný je proto popis použitý Lavranosem, který oba systémy práva označuje za dvě planety v jednom vesmíru práva.²⁵⁵ To ovšem nic nemění na výsledku, z něhož vyplývá přístup k unijnímu právu respektující požadavky Charty OSN.

Paradoxní na popsaném přístupu Soudního dvora EU je nicméně fakt, že se argumentačně ocitl v pozici obdobné té, kterou zastávala řada národních ústavních soudů k jeho vlastní judikatuře o přednosti unijního práva před právem ústavním. Tribunál mimochodem nahlížel na diskutovaný problém perspektivou mezinárodního práva veřejného ještě výrazněji a možnost přezkumu unijního práva provádějícího akt přijatý v rámci OSN připustil jen, pokud by referenčním rámcem mělo být *ius cogens* mezinárodního práva veřejného.

Celá věc je mimořádně zajímavá též proto, že znamenala začátek soudního dialogu mezi oběma soudy Evropské unie, který pokračoval ve věci Kadi II, kde Tribunál argumentačně velmi přesvědčivě na dřívější rozsudek Soudního dvora ve věci Kadi reagoval.²⁵⁶ Tato diskuse je zároveň pozoruhodná i z pohledu teoreticko-právního, jelikož toto rozhodnutí Kadi II bylo rovněž napadeno opravným prostředkem, a to Velkou Británií, kdy její hlavní argumenty vycházely z toho, že *vzhledem k čl. 3 odst. 5*

²⁵⁴ Problematice zejména v návaznosti na judikaturu Soudního dvora EU týkající se lidských práv a na případ Kadi se dlouhodobě věnuje Šišková. Odkazujeme proto v podrobnostech na její dílo. Viz ŠIŠKOVÁ, N. The Judicial Doctrine of Fundamental Rights In: The Light of the Kadi Case In: *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*. 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, str. 513 a násl., případně ŠIŠKOVÁ, N. Zamyšlení se nad případem Kadi – nový mezník v evropské soudní doktríně základních práv? *Právní fórum*. 2010, roč. 7, str. 612-615.

²⁵⁵ Viz LAVRANOS, N. Judicial Review of UN Sanctions by the European Court of Justice. *Nordic Journal of International Law*. 2009, Vol. 78, Issue 3.

²⁵⁶ Viz rozsudek Tribunálu (sedmého senátu) ze dne 30. září 2010. Yassin Abdullah Kadi proti Evropské komisi. Věc T-85/09. ECLI:EU:T:2010:418, odst. 112 a násl.

*a 21 SEU a článku 351 SFEU má povinnost členských států EU dodržovat rozhodnutí Rady bezpečnosti přednost před povinnostmi, jež mohou vyplynout ze Smluv o EU; EU musí považovat ustanovení Charty OSN a rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN přijatá na jejich základě za závazná; přezkum opatření EU, jimiž jsou prováděna rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN, soudy Unie je neslučitelný se závazným účinkem rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN; a je-li jakýkoli přezkum opatření EU, jimiž se přesně provádějí rezoluce Rady Bezpečnosti, vůbec vhodný, Soudy unie musí náležitě zohledňovat povahu a cíl Charty OSN a úlohu Rady bezpečnosti...*²⁵⁷

Výsledkem je stav, kdy se unijní soudy, legislativní orgány, jakož i členské státy zjevně nemohou shodnout na vztahu unijního práva a systému práva OSN, potažmo práva mezinárodního. Jak trefně ovšem poznamenává Istrefi, i v situacích, kdy soudci právo tvoří, měli by podle Dworkina jako zástupci zákonodárce právo dotvářet tak, jak by jej přijal zákonodárce sám.²⁵⁸ Je to důsledkem doktrinální neuchopenosti unijního práva a toho, že jeho výklad a utváření jsou ovlivňovány ad hoc podle aktuálních potřeb v rámci jednotlivých soudních řízení. Demonstruje to rovněž pozici Soudního dvora EU jako orgánu nejen soudního, ale též politického se všemi důsledky, které to může mít v oblasti výkladu unijního práva.

3.2.1 Ovlivňování výkladu práva EU Evropským soudem pro lidská práva

3.2.1.1 Východiska vztahu Evropské unie a systému ESLP

Na příkladu ochrany základních lidských práv a svobod v právu Evropské unie lze podle našeho soudu demonstrovat specifický charakter jí samotné i jejího práva. Striktně vzato, zřizovací smlouvy jsou mezinárodními smlouvami a jako takové by

²⁵⁷ Viz kasační opravný prostředek podaný dne 16. prosince 2010 Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irsku proti rozsudku Tribunálu (sedmého senátu) vydanému dne 30. září 2010 ve věci T-85/09, Yassin Abdullah Kadi v. Evropská komise. Věc C-595/10 P.

²⁵⁸ ISTREFI, K. The Application of Article 103 of the United Nations Charter In: the European Courts: The Quest for Regime Compatibility on Fundamental Rights. [online]. *European Journal of Legal Studies*. Vol. 5, Issue 2 [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z <http://www.ejls.eu/11/139UK.html>.

měly být interpretovány ve světle účelu jimi sledovaného. Tím ochrana lidských práv a svobod nebyla.²⁵⁹ K ochraně lidských práv sloužila Úmluva o ochraně lidských práv a svobod. Zakládající státy tří Evropských společenství byly její smluvní stranou a byly jí proto vázány při veškeré jejich činnosti, tedy i v rámci Společenství.

Emancipace unijního práva a jeho autonomní pojetí nutně muselo vést také k „osvobození se“ od všech limitů vyplývajících z vnitrostátních právních řádů, tedy i problematiky lidských práv a svobod. To je ovšem perspektiva práva Evropské unie tak, jak je zastávána Soudním dvorem EU.

Problém spočívá v tom, že je tu též perspektiva mezinárodně-právní, která je až překvapivě často při zkoumání mechanismu ochrany lidských práv v případech Evropské unie zanedbávána. Dojde-li k porušení lidských práv a svobod v rozsahu, ve kterém jsou chráněny právem Evropské unie, vzniká mezinárodně právní odpovědnost Evropské unie. Ta ale může být založena tehdy, pokud se (1) Unie dopustí jednání v rozporu s mezinárodním právem a (2) toto jednání jí zároveň bude přičitatelné. V opačném případě je možné, že budou odpovědny členské státy samy.²⁶⁰

Otázka přičitatelnosti určitého jednání přitom představuje zcela zásadní problém, a to zejména v případě takové organizace, jakou je Evropská unie. Důvodem je složitý propletenec vztahů mezi Evropskou unií a jejími členskými státy, který se projevuje jak v rovině právní, tak i faktické. Prvou rovinou máme na mysli situaci, kdy na sebe závazky bere Unie a/nebo její členské státy v oblastech, kde má pravomoc Unie buď zcela, nebo alespoň částečně. Znamená to tedy, že ten, kdo má pravomoc určitou otázku regulovat (vnitřně, tzn. ve vztahu mezi EU a jejími členskými státy), nemusí nutně být ten, kdo bude právně zavázán vůči státům třetím. Příkladem může být původní faktické zapojení EHS do GATT (1947), kdy smluvní stranou této smlouvy

²⁵⁹ Viz článek 31 odst. 1 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

²⁶⁰ Nehledě na možnost odpovědnosti společné.

byly členské státy, přestože vnitřně již pravomoci vykonávalo výlučně již zmíněné EHS.

Druhou rovinu pak představuje fakt, že vlastní realizace závazků Evropské unie je zpravidla zajišťována členskými státy. To znamená ten, kdo určitý mezinárodní závazek *de facto* plní (a kdo může též porušit), nemusí nutně být ten, kdo je *de iure* zavázán.²⁶¹ Příkladem z jiné oblasti práva může být praktická realizace společné obchodní politiky Evropské unie, která je administrativně zajišťována orgány členských států.²⁶² V jedné z věcí, kde se tato skutečnost projevila, panel WTO tento stav uznal, když konstatoval: „*We recall the European Communities' explanation of its domestic constitutional arrangements, set out at paragraph 7.98, that Community laws are generally not executed through authorities at Community level but rather through recourse to the authorities of its member States which, in such a situation, act de facto as organs of the Community, for which the Community would be responsible under WTO law and international law in general.*“²⁶³ Takové uznání ale není samozřejmé a záleží vždy na ochotě třetí strany.

²⁶¹ Viz European Communities – Protection of Trademarks and Geographical Indications for Agricultural Products and Foodstuffs. Complaint by the United States. WT/DS174/R Report of the Panel z 15. března 2005 odst. 7.269. [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/174r_e.pdf. Srovnej též komentář k této problematice ve Vídeňské úmluvě II, z něhož vyplývá, že praxe mezinárodního práva v tomto není jednotná viz. Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries – 2011 str. 101. [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_11_2011.pdf. Šturma rovněž dochází k závěru, že tento přístup WTO je patrně ojedinělý, když v obdobných situacích dosud nebyl ECHR aplikován. ŠTURMA, P. Drawing a Line between the Responsibility of International Organization and its Member States under International Law. [online]. In: *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2011, Vol. 2 [Cit. 28. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.cyil.eu/contents-cyil-2011/>.

²⁶² Celní správa je národní. Stejně tak výkon správního soudnictví zůstává v pravomoci členských států.

²⁶³ Viz European Communities – Protection of Trademarks and Geographical Indications for Agricultural Products and Foodstuffs. Complaint by the United States. WT/DS174/R Report of the Panel z 15. března 2005 odst. 7.269. [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/174r_e.pdf. Srovnej též komentář k této problematice ve Vídeňské úmluvě II, z něhož vyplývá, že praxe mezinárodního práva

Oběma naznačeným situacím je společné to, že jsou důsledkem přenosu státních pravomocí na Evropskou unii. Evropská unie tak v mezinárodním právu vystupuje způsobem, jako kdyby se stala federativním státem, ačkoliv je i nadále jen mezinárodní organizací. Její členské státy sice i nadále působí jako samostatný aktér mezinárodního práva, ovšem s dobrovolně unijním, nikoliv mezinárodním právem omezenou působností.

V obecnější rovině lze konstatovat, že problém přičitatelnosti určitého protiprávního jednání Evropské unie se střetává s konceptem tzv. sdílené suverenity, jež zatím v případě tradičních mezivládních organizací nemá své místo.²⁶⁴ Ústavní otázky uspořádání Evropské unie, vymezení jejich pravomocí a rozsahu svěřených těchto pravomocí se projevují též navenek ve sféře mezinárodního práva. Tam, kde z pohledu mezinárodního práva bývá takřka výlučně výhradním aktérem stát, v evropském prostoru nastupuje Evropská unie. Mezinárodní právo veřejné ale zatím stále mezi státy a mezinárodními organizacemi rozlišuje. Pravidla pro mezinárodní organizace mezivládní povahy proto nejsou dostačující tehdy, má-li příslušná mezinárodní organizace nadstátní charakter. Lépe by vyhovovalo pojetí obdobné státu, to ale zatím není mezinárodnímu právu vlastní.

Členské státy Evropské unie se zároveň spolupodílely na vzniku mimořádně efektivního mechanismu prosazování mezinárodního práva v oblasti ochrany

v tomto není jednotná viz. Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries – 2011, str. 101. [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_11_2011.pdf. Šturma rovněž dochází k závěru, že tento přístup WTO je patrně ojedinělý, když v obdobných situacích dosud nebyl Evropským soudem pro lidská práva aplikován. ŠTURMA, P. Drawing a Line between the Responsibility of International Organization and its Member States under International Law. [online]. In: *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2011, Vol. 2 [Cit. 28. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.cyil.eu/contents-cyil-2011/>.

²⁶⁴ Viz k problematice HAMUĚLÁK, O. National Sovereignty In the European Union view from the Czech Perspective. Cham: Springer, 2016, str. 45 a násl.

základních lidských práv a svobod. Evropský soud pro lidská práva je tím, že k němu mají přímý přístup jednotlivci, v mezinárodním společenství vpravdě výjimečný.²⁶⁵ Důsledky pro členské státy Evropské unie v případě pochybení ze strany Evropské unie jsou zjevné.

Problematika odpovědnosti mezinárodních organizací není v mezinárodním právu dosud kodifikována. Komentář k návrhu článků o odpovědnosti mezinárodních organizací²⁶⁶ v této souvislosti připomíná případ *Bosphorus Hava Yollary Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi v. Irsko*.^{267, 268} V něm se veškerá výše nastíněná rizika stala skutečností. Evropský soud pro lidská práva v této věci v principu dovodil, že členské státy se nemohou vyhnout odpovědnosti tak, že příslušné rozhodnutí nepřijmou ony samy, ale mezinárodní organizace, které svěřily část svých

²⁶⁵ Srovnej HARPAZ, G. The European Court of Justice and its Relationship with the European Court of Human Rights: the Quest for Enhanced Reliance, Coherence and Legitimacy. *Common Market Law Review*. 2009, Vol. 46, str. 106.

²⁶⁶ Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries – 2011, [online]. [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_11_2011.pdf, str. 94.

²⁶⁷ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bosphorus Hava Yollary Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi v. Irsko*, rozsudek velkého senátu z 30. června 2005, sp. zn. 45036/98.

²⁶⁸ Případ *Bosphorus* nebyl prvním případem Evropského soudu pro lidská práva, který se přímo týkal Evropské unie. Význam nelze upřít též rozhodnutí *Matthews v. Velká Británie*. To však není relevantní z pohledu této kapitoly, neboť se netýká možného porušení standardu ochrany lidských práv a svobod Evropskou unií, ale přímo členským státem. Viz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Matthews v. Velká Británie*, rozsudek velkého senátu z 18. února 1999, ECLI:CE:ECHR:1999:0218JUD002483394. K podrobné analýze předcházejících rozhodnutí viz např. DOUGLAS-SCOTT, S. A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights Acquis. *Common Market Law Review*. 2006, Vol. 43, str. 636 a násl.

pravomocí.^{269, 270} Dlužno dodat, že odpovědnost Irska v konečném důsledku konstatována nebyla proto, že i Evropské společenství v rozhodné době zajišťovalo dostatečnou (ekvivalentní) úroveň ochrany základních práv. Byla-li nezbytná ochrana zajištěna, pak ani nemohlo dojít k obcházení mezinárodněprávních závazků ze strany Irska.²⁷¹

Případ Bosphorus²⁷² byl specifický tím, že spadl do oblasti bývalého prvního pilíře Evropské unie, kde ochrana základních lidských práv, jakož i nezbytné procesní záruky byly na unijní úrovni dostatečně zajištěny i přesto, že Evropská unie vlastní právně závazný akt kodifikující a chránící lidská práva a svobody neměla. Situace by byla ale podstatně komplikovanější, pokud měl být v dané době dotčen akt přijatý v tehdejší II. nebo III. pilíři Evropské unie. Procesní záruky umožňující jednotlivci bránit svá základní lidská práva zde totiž buď vůbec neexistovaly (což platilo pro

²⁶⁹ Toto pravidlo lze chápat jako konkretizaci jiného pravidla formulované Evropským soudem pro lidská práva, které stanovilo, že „if a State contracts treaty obligations and subsequently concludes another international agreement which disables it from performing its obligations under the first treaty it will be answerable for any resulting breach of its obligations under the earlier treaty“. Viz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci X v. Německo, rozhodnutí pléna ze dne 10. června 1958. ECLI:CE:ECHR:1958:0610DEC000023556, s. 25.

²⁷⁰ Viz odst. 154 rozhodnutí Bosphorus, kde se stanoví: „In reconciling both these positions and thereby establishing the extent to which a State's action can be justified by its compliance with obligations flowing from its membership of an international organisation to which it has transferred part of its sovereignty, the Court has recognised that absolving Contracting States completely from their Convention responsibility in the areas covered by such a transfer would be incompatible with the purpose and object of the Convention; the guarantees of the Convention could be limited or excluded at will, thereby depriving it of its peremptory character and undermining the practical and effective nature of its safeguards ... The State is considered to retain Convention liability in respect of treaty commitments subsequent to the entry into force of the Convention....“

²⁷¹ Viz odst. 155 a 156 rozhodnutí Bosphorus.

²⁷² Případ byl řešen též Soudním dvorem EU, viz Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. července 1996. Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret AS proti Minister for Transport, Energy and Communications a dalším. Věc C-84/95. ECLI:EU:C:1996:312.

společnou zahraniční a bezpečnostní politiku),²⁷³ nebo byly jen omezené (což platilo pro oblast spolupráce justiční a v trestních věcech).²⁷⁴

Soudní dvůr nicméně v případě Gestoras Pro Amnistía, Juan Mari Olano Olano a Julen Zelarain Errasti proti Radě Evropské unie v reakci na tuto skutečnost dovedl, že *„je věcí členských států, a zejména jejich soudů vykládat a uplatňovat vnitrostátní procesní pravidla upravující podání žaloby takovým způsobem, který umožňuje fyzickým a právnickým osobám napadnout soudní cestou legalitu všech rozhodnutí a jiných vnitrostátních opatření týkajících se vypracování nebo použití aktu Evropské unie vůči nim a požadovat náhradu případně utrpěné škody.“*

Jinými slovy, Soudní dvůr EU konstatoval, že za stavu, kdy Unie nedisponuje potřebnou pravomocí zajistit ochranu, není možné daný stav chápat tak, že ochrana nebude poskytována vůbec, ale je úkolem členských států ji upravit.²⁷⁵ V situaci, kdy by vnitrostátní právo takové záruky nebylo schopnost jednotlivci poskytnout, by dle

²⁷³ Zde ale Evropská unie neměla mít vůbec pravomoc přijímat právní akty s účinkem na jednotlivce, problém tedy neměl nastat.

²⁷⁴ Možnost pokládat předběžné otázky z vnitrostátních řízení, kde by jednotlivce patrně byl dotčen, a proto se i domáhal svých práv, byla omezena jen na některé akty stanovené článkem 35 odst. 1 SEU (rámcová rozhodnutí a rozhodnutí, úmluvy a opatření k jejich provedení) a závisela na dobrovolném podřízení se státu Soudnímu dvůru v této oblasti (dle článku 35 odst. 2). Dále mohla být ochrana jednotlivce zajištěna jen nepřímo prostřednictvím žalob podaných členskými státy nebo Komisí za podmínek stanovených v článku 35 odst. 6 SEU.

²⁷⁵ Viz odst. 56 rozsudku Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 27. února 2007. Gestoras Pro Amnistía, Juan Mari Olano Olano a Julen Zelarain Errasti proti Radě Evropské unie. Věc C-354/04 P. ECLI:EU:C:2007:115.

našeho názoru jen těžko mohly být uplatněny závěry limitující odpovědnost státu²⁷⁶ dovozené v rozhodnutí Evropským soudem pro lidská práva ve věci Bosphorus.²⁷⁷

Za této situace je proto vcelku pochopitelné, že členské státy ve Smlouvě o EU zakotvily, že „[z]ákladní práva, která jsou zaručena Evropskou úmlouvou o ochraně lidských práv a základních svobod a která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, tvoří obecné zásady práva Unie.“²⁷⁸ Toto ustanovení je totiž možné chápat konvenčně v tom smyslu, že jeho cílem bylo dosáhnout vysoké úrovně ochrany lidských práv a svobod v Evropské unii. Nabízí se ale také výklad, že spíše než o ochranu lidských práv, šlo členským státům o ochranu jejich postavení před důsledky činnosti Evropské unie v rámci mezinárodního práva. Prostřednictvím tohoto ustanovení totiž dosáhly na straně Evropské unie splnění předpokladu vyplývajícího z výše citovaného rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bosphorus, a to totiž ekvivalentní ochrany základních práv a svobod.²⁷⁹ Jakkoliv nepopíráme význam

²⁷⁶ Přestože byl ústředním hybatelem dotčených případů jednotlivec, stále řešíme výhradně mezinárodněprávní odpovědnost Evropské unie resp. členských států a nikoliv jejich odpovědnost za škodu způsobenou dotčenému jednotlivci.

²⁷⁷ Předpokládáme proto, že zakotvení článku 275 SFEU Lisabonskou smlouvou, který jednotlivcům umožňuje za určitých okolností podat žalobu na neplatnost i ve věcech spadajících do rámce společné zahraniční a bezpečnostní politiky, bylo důsledkem tehdy neuspokojivého stavu ochrany s přesahy do sféry mezinárodněprávní odpovědnosti Unie a členských států.

²⁷⁸ Článek 6 odst. 3 Smlouvy o EU.

²⁷⁹ Tím ovšem není vyloučena možnost vzniku odpovědnosti členského státu ve zvláštních případech. Předpoklad ekvivalentní ochrany totiž neplatí absolutně, jak ostatně dokazuje rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Michaud proti Francii, kde tento soud konstatoval, že „projednávaný případ se od případu Bosphorus liší, jelikož na rozdíl od tohoto případu SD EU dosud neměl příležitost posuzovat otázku týkající se základních práv, o kterých je rozhodováno v projednávané věci. Státní rada odmítla položit předběžnou otázku a daná otázka nebyla přezkoumána SD EU ani v jiném případě. V projednávané věci tedy Státní rada rozhodovala předtím, než relevantní mezinárodní mechanismus dohlížející nad základními právy – v zásadě ekvivalentní tomu podle Úmluvy – mohl prokázat svůj plný potenciál a věc posoudit. Presumpce srovnatelného standardu ochrany se proto neuplatní a Soud musí sám posoudit, zda namítaný zásah byl v demokratické

důvodu prvního, zdůvodnění druhé považujeme, byť možná poněkud přízemně a pragmaticky, za prioritní.

3.2.1.2 Normativní pojetí vlivu ESLP na Soudní dvůr EU

Právní úprava článku 6 odst. 3 Smlouvy o EU vymezující práva zaručená Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod jako obecné zásady práva Unie je významná v tom smyslu, že identifikuje prameny práva Evropské unie. Neříká ovšem nic o způsobu výkladu těchto práv. To může být zejména v případě relativně obecně formulovaných norem obsažených v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod problém. Způsob výkladu se totiž může v případě jinak gramaticky totožných ustanovení lišit.

Uvedené ustanovení je právě proto doplněné pravidlem obsaženým v Listině základních práv Evropské unie, které stanoví, že „[p]okud tato listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jsou smysl a rozsah těchto práv stejné jako ty, které jim přikládá uvedená úmluva. Toto ustanovení nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu.“²⁸⁰ Máme za to, že toto ustanovení reaguje na pravidlo výkladu mezinárodních smluv, podle kterého se při výkladu smluv přihlíží k účelu těchto smluv.²⁸¹ Účelem Evropské unie a jejího práva je primárně ekonomická integrace, zatímco účelem Evropské úmluvy je ochrana lidských práv.²⁸² Výklad proto může být rozdílný a toto ustanovení podle našeho názoru

společnosti nezbytný.“ Viz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Michaud proti Francii, rozsudek senátu páté sekce z 6. prosince 2012 ve věci č. 12323/11, ECLI:CE:ECHR:2012:1206JUD001232311.

²⁸⁰ Článek 52 odst. 3 Listiny základní práv Evropské unie.

²⁸¹ Článek 31 odst. 1 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

²⁸² Srovnej argumentaci v analogické věci týkající se jeho poměru k Soudu dvoru EHP v posudku Soudního dvora ze dne 14. prosince 1991. Návrh dohody mezi Společenstvím, na jedné straně, a státy Evropského sdružení volného obchodu, na straně druhé, týkající se vytvoření Evropského hospodářského prostoru. Posudek 1/91. ECLI:EU:C:1991:490, odst. 49 a 50.

nastíněný problém řeší. Předpokládá totiž shodu výkladu nebo odklon zajišťující vyšší úroveň ochrany.

Je tu ovšem ještě třetí rovina, která se týká osoby provádějící výklad. Perspektiva Evropského soudu pro lidská práva může být odlišná od pojetí zastávaného Soudním dvorem EU.²⁸³ S tímto problémem se podle našeho názoru žádné z citovaných ustanovení nevyořadává. Oba soudy mají paralelní a vzájemně nezávislé postavení, jeden není nadřazen druhému. Byť je tedy Soudní dvůr EU povinen rozhodovat podle stejných norem jako Evropský soud pro lidská práva, není vázán jeho výkladem. Otázkou je, zda by přece jen nebylo možné v právu Evropské unie najít oporu pro opačný argument.

Smlouva o fungování EU předpokládá nedotknutelnost mezinárodních závazků členských států předcházejících vznik Evropských společenství.²⁸⁴ Rada Evropy vznikla v roce 1949, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod vstoupila v platnost v roce 1953, Evropské společenství tedy předchází.²⁸⁵ Podle této logiky by proto bylo možno dovozovat, že Soudní dvůr EU by se neměl odchylovat od standardu dovozeného Evropským soudem pro lidská práva, jelikož by se to mohlo dotknout jejich závazků vzniklých na základě Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Tento široký výklad ale odmítáme jako nesprávný. Cílem Smlouvy o fungování EU bylo v tomto případě zajistit, aby se vznik Evropské unie neprojevil negativně vůči třetím státům tak, že by důsledkem bylo porušení

²⁸³ Ostatně, i v rámci ČR na úrovni okresních soudů při práci s českým právem se leckdy advokát setká s rozdílným výkladem týchž ustanovení českého práva.

²⁸⁴ Podle článku 351 odst. 1 Smlouvy o fungování EU, platí že „[p]ráva a povinnosti vyplývající ze smluv uzavřených před 1. lednem 1958 nebo pro přistupující státy přede dnem jejich přistoupení mezi jedním nebo několika členskými státy na jedné straně a jedním nebo několika třetími zeměmi na straně druhé nejsou Smlouvami dotčeny.“

²⁸⁵ Evropské společenství uhlí a oceli předchází podpisem.

mezinárodního práva, zejména zásady *pacta sunt servanda*. Případné porušení Evropské úmluvy ale typicky dopad na třetí stát mít nebude, dotčeným bude pouze jednotlivec z některého z členských států Evropské unie.²⁸⁶ Tím samozřejmě neříkáme, že by tato smlouva neměla být dodržována. Jen, že tento druh porušení nespadá do věcného rámce článku 351 odst. 1 Smlouvy o fungování EU.

Listina základních práv Evropské unie dále stanoví, že „[s]oudy Unie a členských států náležitě přibližují k vysvětlením vypracovaným jako pomůcka pro výklad této listiny.“²⁸⁷ Vysvětlení k tomu dodávají, že „[o]dkaz na EÚLP zahrnuje jak úmluvu, tak její protokoly. Smysl a rozsah zaručených práv jsou určeny nejen zněním těchto aktů, ale též judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie.“²⁸⁸ Vysvětlení sama o sobě právně závazná nejsou. Otázkou je též, co rozumět termínem „přibližují“,²⁸⁹ který zjevně vyznívá jinak, než pokud by např. bylo použito imperativnější znění „jsou vázány“. Přesto se domníváme, že smyslem uvedeného ustanovení a vůlí členských států patrně bylo judikaturu Evropského soudu pro lidská práva do rámce přejímaného standardu ochrany lidských práv a svobod zahrnout.²⁹⁰ Historický

²⁸⁶ Viz též CANOR, I. Primus inter pares. Who is the ultimate guardian of fundamental rights in Europe? *European Law Review*. 2000, Vol. 25, str. 4.

²⁸⁷ Článek 52 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie.

²⁸⁸ Vysvětlení k Listině základních práv (2007/C 303/02). Dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0017:0035:cs:PDF>.

²⁸⁹ Formulace v německé a anglické jazykové verzi vyznívá obdobně. Tedy spíše jako doporučení.

²⁹⁰ V tomto ohledu stojí za pozornost fakt, že směr vlivu není jednostranný. I Evropský soud pro lidská práva čerpá z judikatury Soudního dvora EU, a to dokonce bez jakéhokoliv formálního uchopení vztahu těchto soudů v Úmluvě o ochraně základních práv a svobod a tedy i bez odkazů podobných těm, které jsou obsaženy ve Smlouvě o EU a v Listině základních práv Evropské unie. BRONCKERS, M. The Relationship of the EC Courts with Other International Tribunals: Non-committal, Respectful or Submissive? *Common Market Law Review*. 2007, Vol. 44, str. 807.

výklad ovšem hovoří proti takovému pojetí, protože výslovná zmínka o závaznosti judikatury nebyla do Listiny začleněna, ač byla jako jedna z možností zvažována.²⁹¹

Znamená to tedy, že Soudní dvůr EU nemá tak nezávislé postavení, jak by se na základě kapitoly první a druhé mohlo zdát? Jsme toho názoru, že nikoliv. V první řadě, Soudní dvůr EU není Evropskému soudu pro lidská práva instančně podřízen. Za druhé, zohlednění judikatury Evropského soudu pro lidská práva se týká pouze obecných zásad právních, nikoliv ostatních pramenů práva Evropské unie. Za třetí, pokud jde o základní práva, která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, i ony musí být dle našeho soudu interpretovány způsobem odpovídajícím jejich výkladu ve vnitrostátních právních řádech členských států. Soudní dvůr EU má tedy pracovat s těmito prameny tak, jak jsou interpretovány vnitrostátními soudy. Za čtvrté, Soudnímu dvoru EU nic nebrání odchýlit se od výkladu v případě, kdy je sám skutkový stav odlišný.²⁹² Za páté, Soudní dvůr EU může provést vlastní výklad tam, kde příslušná norma Evropským soudem pro lidská práva dosud v potřebném rozsahu interpretována nebyla.

Otázkou jsou rovněž možné důsledky porušení pravidla obsaženého v článku 6 odst. 3 Smlouvy o fungování EU a článku 52 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie. Obě normy jsou totiž imperfektní a sankci za své porušení nestanoví. Z pohledu členských států by ale zjevné a neodůvodněné nerespektování standardu ochrany základních lidských práv a svobod Soudním dvorem EU tak, jak je garantováno Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod, mělo být podle našeho názoru považováno za jednání *ultra vires*.

²⁹¹ LOCK, T. *The European Court of Justice and International Courts*. Oxford University Press, 2015, str. 182 a 183.

²⁹² Ostatně, ani sám Evropský soud pro lidská práva svými předchozími rozhodnutími vázán není. Nelze je ani považovat za pramen práva.

Vše výše uvedené by se mohlo změnit v případě, kdy by se Evropská unie stala smluvní stranou Úmluvy tak, jak to ostatně předpokládá článek 6 odst. 2 Smlouvy o EU. Vítězem v takovém případě budou členské státy, jelikož se tím do značné míry vyřeší výše nastíněný problém s možnou odpovědností za jednání Evropské unie. Na straně Rady Evropy již překážky přístupu Evropské unie byly eliminovány,²⁹³ stalo se tak přijetím 14. protokolu k Úmluvě o ochraně základních práv a svobod.²⁹⁴ Problémy nicméně přetrvávají na straně Evropské unie. Soudní dvůr EU totiž v již citovaném posudku 2/13 neshledal návrh dohody kompatibilní se zřizovacími smlouvami.²⁹⁵ Dlužno dodat, že se tak nestalo poprvé, byť prve tomu bylo z jiných právních důvodů.²⁹⁶

S jistou špetkou jízlivosti se nabízí otázka, zda se Evropské unie rovněž analogicky netýkají závěry dovozené Soudním dvorem EU v rozhodnutí Komise v. Belgie týkající se výkladu článku 351 Smlouvy o fungování EU. Východiska jsou totiž

²⁹³ K problematice vztahu Evropské unie k úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod viz např. KUIJER, M. The Accession of the European Union to the ECHR: a gift for the ECHR's 60th anniversary or an unwelcome intruder at the party? [online]. *Amsterdam Law Forum*. 2011, Vol. 3, No. 4 [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z <http://amsterdamlawforum.org/article/view/240>, str. 17 a násl.

²⁹⁴ Viz článek 15 Protokolu č. 14. Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention. [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680083711>.

²⁹⁵ Podrobný rozbor důvodů přesahuje možnosti a zaměření této práce. Viz např. FOREJTOVÁ, M. *Přistoupit či nepřistoupit k EÚLP – to je oč tu už nebeží*. [online]. [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/pristoupit-ci-nepristoupit-k-evropske-umluve-o-ochrane-lidskych-prav-to-je-oc-tu-uz-nebezi>.

²⁹⁶ Důvodem byl především nedostatek pravomoci na straně tehdejšího Evropského společenství a nemožnost zhojit tento nedostatek, a to ani na základě článku 352 Smlouvy o fungování EU (tehdy 308 SES). Viz posudek Soudního dvora ze dne 28. března 1996. Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Posudek 2/94. ECLI:EU:C:1996:140.

stejná. Článek 6 odst. 2 smlouvy o EU obdobně jako článek 351 Smlouvy o fungování EU ukládá povinnost dosáhnout určitého výsledku v oblasti regulace dotčené mezinárodním právem a ve vztahu vůči jinému subjektu mezinárodního práva. V obou případech chybí lhůta pro splnění této povinnosti, rozdíl je jen ten, že první ustanovení je adresováno Evropské unii, zatímco druhé členskými státy. Přesto máme za to, že i po Evropské unii lze očekávat aktivní, skutečné a okamžité²⁹⁷ vyvinutí úsilí k dosažení účelu sledovaného článkem 6. odst. 2 Smlouvy o EU, v opačném případě totiž Evropská unie porušuje unijní právo, obdobně jako jej porušovala i Belgie.²⁹⁸ Zdůrazňujeme, že uvedené ustanovení je skutečně jen o úsilí, které má stát vyvinout.²⁹⁹ V každém případě, sankce chybí. A do přistoupení nebude poměr Soudního dvora EU k Evropskému soudu pro lidská práva uspokojivě právně vyřešen.

Vedle povinnosti respektovat judikaturu Evropského soudu pro lidská práva založené mezinárodní smlouvou se samozřejmě nabízí další možná vysvětlení nepravního charakteru opírající se o vzájemný respekt obou soudů, argument posílení vlastní legitimacy, z důvodu snazší identifikace nedostatků výkladu a právní

²⁹⁷ Viz stanovisko generálního advokáta - La Pergola - 20. dubna 1999. Komise Evropských společenství proti Belgickému království. Věc C-170/98. ECLI:EU:C:1999:182, odst. 10.

²⁹⁸ Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 14. září 1999. Komise Evropských společenství proti Belgickému království. Věc C-170/98. ECLI:EU:C:1999:411.

²⁹⁹ Výsledek je ale vždy odvislý od vůle třetí, a tedy nezávislé země, nemusí ho proto přes veškeré rozumně vynaložené úsilí být dosaženo.

úpravy, pro získání nadhledu a perspektivy,³⁰⁰ z důvodu spravedlnosti a předvídatelnosti, s ohledem na ekonomii soudního rozhodování atd.³⁰¹

3.2.1.3 Realita vlivu Evropského soudu pro lidská práva na Soudní dvůr EU

Skutečností je, že řada práv obsažených v Listině a v Úmluvě je obsahově i významem buď totožná, případně je širšího věcného záběru,³⁰² což nahrává jejímu zohledňování v judikatuře Soudního dvora EU. Obecný přístup Soudního dvora EU je nekonfrontační.³⁰³ Z jeho rozhodnutí lze dovést v zásadě trojí způsob použití judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Úmluvy o ochraně základních práv a svobod. Za prvé, často jimi argumentují strany řízení s tím, že Soudní dvůr EU sice tyto argumenty v přehledové části rozsudku zmíní, aniž by se jimi dále jakkoliv zabýval. Za druhé, Soudní dvůr EU použije Úmluvu o ochraně základních práv a svobod jako podpůrný argument pro jím zvolené řešení, kdy ale vlastní výklad provede sám.³⁰⁴ A konečně za třetí, nejvýraznější zohlednění nastává tehdy, když Soudní dvůr odkáže přímo na výklad Úmluvy o ochraně lidských práv

³⁰⁰ LOCK, T. The Influence of EU Law on Strasbourg Doctrines. *European Law Review*. 2016, Vol. 41, Issue 6.

³⁰¹ HARPAZ, G. The European Court of Justice and its Relationship with the European Court of Human Rights: the Quest for Enhanced Reliance, Coherence and Legitimacy. *Common Market Law Review*. 2009, Vol. 46, str. 109.

³⁰² Pro srovnání viz komentář k článku 52 obsažený ve vysvětlení k Listině základních práv (2007/C 303/02). Dostupné z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0017:0035:cs:PDF>.

³⁰³ BRONCKERS, M. The Relationship of the EC Courts with Other International Tribunals: Non-committal, Respectful or Submissive? *Common Market Law Review*. 2007, Vol. 44, str. 604.

³⁰⁴ Viz odkaz na vinařskou legislativu v rozsudku Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979. Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz. Věc 44/79. ECLI:EU:C:1979:290. ECLI:EU:C:2005:709, odst. 17-19.

a svobod prováděný Evropským soudem pro lidská práva, s tímto standardem pracuje a používá jej pro vlastní vyřešení věci.³⁰⁵

V naprosté většině případů nedochází ke vzniku problémů a výklad základních práv a svobod mezi Soudním dvorem EU a Evropským soudem pro lidská práva je souladný. Přesto se lze setkat se situacemi, kdy může být rozpor, či alespoň nesoulad, konstatován. Riziko střetu ostatně vzrůstá úměrně tomu, jak se rozšiřují pravomoci Evropské unie, a to zejména do oblastí přesahujících prostou ekonomickou spolupráci členských států.³⁰⁶ To byl původně případ judikatury obou soudů vztahující se ke generálním advokátům a právu na spravedlivý proces.³⁰⁷ Tato série případů započala u Evropského soudu pro lidská práva ve věci Vermeulen v. Belgie,³⁰⁸ a to bez jakékoliv vazby na Evropskou unii. Týkala se případu pana Vermeulena a řízení o úpadku, které proti němu bylo vedeno. Jeho případ se postupně přes jednotlivé instance dostal až před Kasační soud. Tento soud věc projednal, slyšení přitom postupně byli soudce-zpravodaj, dále právní zástupce pana Vermeulena a zcela na závěr generální advokát (*avocat général*), který se následně zúčastnil i porady soudu. Panu Vermeulenu vadilo především to, že nemohl

³⁰⁵ Viz například konkrétní citace výkladu prováděného Evropským soudem pro lidská práva v rozsudku Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 28. července 2016. JZ v. Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmiście. Věc C-294/16 PPU. ECLI:EU:C:2016:610, odst. 51 a 52.

³⁰⁶ Odborná literatura upozorňuje na rizika zejména v oblasti migrace a opatření z trestního práva. Viz HARPAZ, G. The European Court of Justice and its Relationship with the European Court of Human Rights: the Quest for Enhanced Reliance, Coherence and Legitimacy. *Common Market Law Review*. 2009, Vol. 46, str. 119.

³⁰⁷ Srovnej DOUGLAS-SCOTT, S. A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights Acquis. *Common Market Law Review*. 2006, Vol. 43, str. 643, případně LOCK, T. *The European Court of Justice and International Courts*. Oxford University Press, 2015, str. 176.

³⁰⁸ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Vermeulen v. Belgie, rozsudek velkého senátu z 20. února 1996, sp. zn. 19075/91. ECLI:CE:ECHR:1996:0220JUD001907591.

prostřednictvím svého právního zástupce reagovat na tvrzení generálního advokáta a tedy že neměl možnost promluvit u soudu jako poslední na závěr ústního jednání. Dále poukazoval na problematičnost přítomnosti generálního advokáta při poradě soudců.

Role generálního advokáta byla v tomto případě podobná institutu generálního advokáta, který působí u Soudního dvora EU. V rozhodnutí je na tuto skutečnost také poukazováno. Je proto jako *amicus curiae* nikoliv protivníkem stran, ale měl by ochraňovat neutralitu a objektivitu řízení a také jednotnost a konzistentnost judikatury.³⁰⁹ Pro Evropský soud pro lidská práva nicméně bylo podstatné to, že i jako objektivní a nestranný orgán má generální advokát s ohledem na svou poradní funkci schopnost ovlivňovat soud v jeho rozhodování. Právo na spravedlivý proces ovšem musí být podle tohoto soudu interpretováno tak, že strana má právo vědět o předložených důkazech a má mít možnost vyjadřovat se k nim, což ale v tomto případě splněno nebylo.

Po tomto rozhodnutí nutně bylo jen otázkou času, kdy bude rozpor s právem na spravedlivý proces namítán v řízení před Soudním dvorem EU. Stalo se tak relativně záhy, a to v rozhodnutí *Emesa Sugar*.³¹⁰ Skutkový stav této věci byl odlišný oproti případu *Vermeulen v. Belgie*. Styčný bod naproti tomu spočíval v tom, že se společnost *Emesa Sugar* domáhala možnosti vyjádřit se ke stanovisku generálního advokáta. Soudní dvůr EU ovšem odmítl vyhovět. Tím se ale odchýlil od předchozího rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva.

Soudní dvůr EU přitom vyšel z pojetí generálního advokáta v právu Evropské unie. Konstatoval přitom mimo jiné, že generální advokát není reprezentantem vnějšího

³⁰⁹ Srovnej společný nesouhlasný názor soudců Gölcüklü, Matschera a Pettitiho.

³¹⁰ Usnesení Soudního dvora ze dne 4. února 2000. *Emesa Sugar (Free Zone) NV proti Aruba*. Věc C-17/98. ECLI:EU:C:2000:69.

úřadu, který by se účastnil řízení před Soudním dvorem EU, ale s ohledem na své postavení přímou součástí Soudního dvora EU. Z jeho pozice kolegy soudců potom nevyplývá, že by radil soudcům či kterékoliv ze stran v rámci ústního řízení. Jeho úkolem je zahájit rozpravu soudců, kterou právě svým stanoviskem iniciuje.³¹¹ Nadto, ústní fáze řízení může být Soudním dvorem EU znovu otevřena, je-li to podle jeho názoru nezbytné, což ale nebylo v tomto případě Emesa Sugar navrhováno, ani to nebylo z jiného důvodu potřebné.

Jinými slovy, Soudní dvůr EU neudělal nic jiného, než že se pokusil identifikovat znaky odlišující postavení generálních advokátů v právu Evropské unie od jejich analogie v právu belgickém proto, aby si vytvořil podmínky pro odlišný právní závěr. To je nepochybně správný postup.³¹² Otázkou ovšem je, zda tyto odlišnosti byly vyhodnoceny správně jako dostatečně relevantní pro odlišné právní závěry. Jsme spíše toho názoru, že nikoliv.³¹³ Máme totiž za to, že Evropský soud pro lidská práva vyšel z funkčního pojetí generálního advokáta v belgickém právu a z účelu tohoto institutu. Závěry vyplývající z tohoto přístupu jsou platné také pro generální advokáty u Soudního dvora EU. Soudní dvůr EU se naproti tomu soustředil na znaky formální, a ty skutečně generálního advokáta odlišují. Patrně to vyzní vůči Soudnímu dvoru EU nehezky, ale od soudu, který tak často klade důraz na účelový výklad práva, asi jiný, než účelový přístup k sobě samému nebylo možné čekat.³¹⁴

³¹¹ Viz usnesení Soudního dvora EU ve věci Emesa Sugar odst. 14.

³¹² Práce s fakty a jejich vlivem na právní řešení je rozvinutá především v angloamerickém právním prostředí. Postup Soudního dvora EU je touto perspektivou učebnicovou ukázkou vyhodnocení dřívějšího rozhodnutí a jeho významu pro rozhodnutí ve vlastní věci. Srovnej např. SLOCUM, R. W. *Legal Reasoning, Writing and Other Lawyering Skills*. 3. vyd. LexisNexis. 2006, str. 138 a násl. či MCGREGOR, D. B., ADAMS, C. M. *The International Lawyers Guide to Legal Analysis and Communication In: the United States*. Aspen Publisher, 2008, str. 147.

³¹³ Tím netvrdíme, že závěry Evropského soudu pro lidská práva považujeme za správné. Jako přesvědčivější se nám jeví vysvětlení v obou disentech.

³¹⁴ Otázkou je, jaký vliv sehrály neprávní faktory. Francie i Belgie tento institut znaly a používaly. Náhled soudců z těchto (a dalších) členských států možná mohl významně ovlivnit rozhodování Soudního dvora EU samého.

Tyto případy demonstrují vliv Úmluvy o ochraně základních práv a svobod a Evropského soudu pro lidská práva na Soudní dvůr EU. Přes veškerou svou autonomii zjevně nepovažoval za nutné testovat sílu svého postavení v případných následných sporech, které by mohly být vedeny Evropským soudem pro lidská práva proti členským státům. Namísto toho radši uzpůsobil svůj výklad a přesto, že jinak často bývá v odůvodňování stručný, tak zde se s problémem vypořádal argumentačně vcelku pečlivě. Úmluva ovšem podle našeho názoru porušena nebyla. Výklad, který Soudní dvůr EU zaujal, možná není souladný, rozhodně ale není *contra legem*.

Evropský soud pro lidská práva následně dostal příležitost reagovat na rozhodnutí Soudního dvora EU ve věci Kress,³¹⁵ v němž se zabýval obdobou (či spíše vzorem) institutu generálního advokáta u Soudního dvora EU ve francouzském právním prostředí. Neučinil tak přímo v tom smyslu, že by provedl rozbor argumentů Soudního dvora EU a odmítl je. Naznačil nicméně, že, za prvé, rozhodný není formální stav, v tomto případě hledisko, že generální advokát je nezávislý a nestranný, čímž implicitně odmítl první část argumentů Soudního dvora EU.³¹⁶ Za druhé konstatoval, že je pro něj faktický stav pohled strany řízení, která v případě, kdy jsou její argumenty generálním advokátem v jeho stanovisku odmítnuty, těžko bude vnímat tento úřad jako osobu vůči ní nestrannou. Tím Evropský soud pro lidská práva odmítl druhou část argumentů Soudního dvora EU, která se snažila prokázat, že generální advokát je vnitřní součástí soudu společně s kolegy-soudci. Přímý rozpor mezi argumenty Soudního dvora EU a Úmluvou o ochraně lidských práv a svobod tak, jak je vykládána Evropským soudem pro lidská práva, přirozeně konstatován nebyl.

³¹⁵ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kress v. Francie, rozsudek velkého senátu z 7. června 2001, sp. zn. 39594/98. ECLI:CE:ECHR:2001:0607JUD003959498.

³¹⁶ Srovnej LOCK, T. *The European Court of Justice and International Courts*. Oxford University Press, 2015, str. 176.

Soudní dvůr EU se ani takovým náznakem ze strany Evropského soudu pro lidská práva ovlivnit nenechal a ve věci C-127/02³¹⁷ usnesením ze dne 28. dubna 2004 žádost společnosti Kokkelvisserij ze dne 11. února 2004 o povolení předložit písemná vyjádření ke stanovisku generální advokátky nebo o možnost odpovědět na toto stanovisko jiným způsobem zamítl.³¹⁸ Z odůvodnění tohoto usnesení přitom nemáme dojem, že by Soudní dvůr EU měl být jen snahu na Evropský soud pro lidská práva a zejména jeho rozhodnutí Kress jakkoliv reagovat. Spíše se zdá, jako by usoudil, že strategie „mrtvého brouka“ představuje nejlepší způsob, jak se vyhnout problémům, a diskuse, pokud vůbec byla vedena, tak zůstala skryta jen na úrovni samotných soudců.³¹⁹

Společnost ovšem následně využila možnosti a na Evropský soud pro lidská práva se obrátila se stížností proti takovému postupu. Tento soud ve svém rozhodnutí připomněl svou judikaturu, která se týkala generálních advokátů obecně (a kterou Soudní dvůr EU do značné míry nerefletoval), aby následně konstatoval, že, za prvé, povaha řízení o předběžné otázce má specifickou povahu, za druhé, jde o řízení před soudem mezinárodní organizace, tzn. odpovědnost členského státu je omezena jen na případy závažného porušení standardů ochrany lidských práv, za třetí, možnost ochrany práv jednotlivce znovuotevřením ústní fáze řízení po

³¹⁷ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 7. září 2004. Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee a Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels proti Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Věc C-127/02. ECLI:EU:C:2004:482.

³¹⁸ Ibidem, odst. 20.

³¹⁹ Soudní dvůr EU odkázal jen na Statut Soudního dvora EU, který žádné ustanovení přiznávající stranám právo vyjádřit se ke stanoviskům generálních advokátů nepřiznával. Dále připomněl své rozhodnutí Emesa Sugar a závěry z něj vyplývající. Podotýkáme, že usnesení bohužel nebylo veřejně vyhlášeno, pracujeme proto s jeho citací obsaženou v rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U. A. v. Nizozemí, rozsudek třetí sekce z 20. ledna 2009, sp. zn. 13645/05. ECLI:CE:ECHR:2009:0120DEC001364505.

přednesení stanoviska generálního advokáta není jen teoretická, ale empiricky lze prokázat její funkčnost, a za čtvrté, vlastní rozhodování ve věci samé je vedeno před vnitrostátním soudem, ten proto může předběžnou otázku v případě potřeby položit znovu a tím potřebnou ochranu práv jednotlivce zajistit. Rozhodnutí vyznívá jednoznačně smírně.

Co z uvedených případů vyplývá pro Soudní dvůr EU? Je zjevné, že vzájemný respekt obou soudů vede k tomu, že se obě instituce snaží spíše konfliktním situacím předcházet, než je vytvářet.³²⁰ Od Soudního dvora EU se rozhodně neočekává slepé následování Evropského soudu pro lidská práva. Má prostor pro vlastní způsob výkladu Úmluvy o ochraně základních práv a svobod. Pokud tento soud dostatečným způsobem zdůrazní odlišnost skutku či dotčené unijní právní úpravy od případu řešeného Evropským soudem pro lidská práva nebo od v takovém případě dotčené vnitrostátní úpravy, pak se pohybuje v rámci prostoru, který každý soud včetně soudů členských států má pro vlastní uvážení. Dojde-li k takto odůvodněnému odchýlení se, lze předpokládat spíše souladný přístup na straně Evropského soudu pro lidská práva. Máme za to, že takový přístup je racionální a správný.

³²⁰ Kosář hovoří o „*defenzivní pozici*“ zaujaté Evropským soudem pro lidská práva vůči právu unijnímu. Viz KOSÁŘ, D. Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích? *Právní rozhledy*. 2006, č. 4, str. 135–141.

3.2.2 Ovlivňování výkladu práva EU Soudem ESVO³²¹

3.2.2.1 Východiska vztahu Evropské unie a členských států ESVO

V rámci kapitoly zaměřené na Evropský hospodářský prostor a Soud ESVO³²² nemá význam detailně rozebírat důvody navázání této formy spolupráce obdobně, jako jsme tak učinili v případě kapitoly předchozí zaměřené na Evropský soud pro lidská práva. Důvodem je skutečnost, že zde chybí obdobný vliv mezinárodního práva veřejného a v evropském prostoru společně sdílené paradigma ochrany lidských práv a svobod. Spolupráce s členskými státy Evropského sdružení volného obchodu je logická, neboť se jedná o státy evropské, hospodářsky vyspělé, s Evropskou unií sousedící, sdílející mnohdy společnou historii, jejíž přesahy lze vysledovat až do současnosti.³²³

Oblast hospodářské spolupráce, kde byly vztahy mezi Evropskou unií a státy Evropského sdružení volného obchodu navázány nejužěji, nadto není problematická obdobně, jako tomu bylo v případě lidských práv, jelikož se dotýká jiných zájmů jednotlivců.³²⁴ Nezanedbatelný je taktéž fakt, že tato forma spolupráce

³²¹ České označení této instituce je problematické. Dohoda o Evropském hospodářském prostoru hovoří o Soudu ESVO (ve svém článku 108), Soudní dvůr EU ve svých rozhodnutích používá tento pojem, ale lze se setkat též s označením Soudní dvůr ESVO. S ohledem na text Dohody o Evropském hospodářském prostoru používáme v této práci pojem použití v ní samé.

³²² Soud ESVO je ve skutečnosti soudem zřízeným pro výklad Dohody o Evropském hospodářském prostoru. Název byl pojat takto patrně proto, aby byl odlišen od Soudního dvora Evropského hospodářského prostoru, který měl podle původních návrhů vykonávat soudní funkci jak pro Evropskou unii, tak i pro státy ESVO. Tato koncepce byla ovšem Soudním dvorem EU posudkem 1/91 odmítnuta. Srovnej posudek Soudního dvora ze dne 14. prosince 1991. Posudek 1/91. ECLI:EU:C:1991:490, odst. 36 a násl.

³²³ Viz např. spolupráce severoevropských států v rámci Severské rady a projekt severské pasové unie, který měl následně přesah k Evropské unii a jejímu schengenskému prostoru.

³²⁴ Pokud bychom si měli vypůjčit terminologii českého Ústavního soudu, dotýká se spolupráce s ESVO „pouze“ tzv. „jednoduchého práva“.

nepředcházela vzniku Evropské unie podobně, jako tomu bylo v případě systému ochrany lidských práv v rámci Rady Evropy, ale vzniká až po něm, za plného přispění Evropské unie. A konečně, z hlediska Evropské unie není nevýznamná ani skutečnost, že z pohledu politického to byly státy Evropského sdružení volného obchodu, kdo byl v politicky nevýhodnějším postavení při sjednávání Dohody o Evropském hospodářském prostoru (dále jen „Dohoda“).³²⁵

Klíčovou zásadou určující vztah Evropské unie a Soudního dvora EU, na straně jedné, a členských států Evropského sdružení volného obchodu, které jsou smluvní stranou Dohody společně se Soudem ESVO na straně druhé, je zásada homogenity. Ta vyplývá z podstaty věci. Cílem Dohody bylo vytvořit jeden ekonomický prostor převzetím části práva Evropské unie státy, které členy Evropské unie nejsou a ani nechtějí být. K převzetí došlo prostřednictvím Dohody, tedy mezinárodní smlouvy, která sice z formálního hlediska vytváří paralelní úpravu vůči úpravě unijní, ale která z pohledu faktického reguluje jeden a tentýž ekonomický prostor. Zásada homogenity je reakcí na tuto skutečnost a má mezi obě paralelní části³²⁶ Dohody vnést soulad. Významnou měrou se projevila v textu Dohody a důsledky má pro činnost Soudního dvora EU i Soudu ESVO.

³²⁵ Tato skutečnost se projevila zřetelně např. v oblasti přijímání práva. Státy Evropského sdružení volného obchodu jsou vázány legislativou přijímanou Evropskou unií s tím, že nemají reálnou možnost ovlivnit její výslednou podobu, jelikož se jinak než prostřednictvím konzultačních mechanismů nepodílí na schvalování této legislativy v rámci legislativního procesu. GOVAERE, I., CAPIAU, J., VERMEERSCH, A. In *Between Seats: The Participation of the European Union In: International Organizations. European Foreign Affairs Review*. 2004, Vol. 9, str. 169 a 170.

³²⁶ V obdobné literatuře se hovoří o dvou pilířích. Jeden zahrnuje Evropskou unií a její členské státy, klíčovou roli v něm hraje Soudní dvůr EU, druhý zahrnuje členské státy ESVO, které jsou smluvní stranou Dohody. Popisu přes pilířovou strukturu se v této publikaci budeme vyhýbat pro tradičně odlišný význam přisuzovaný „pilířům“ v rámci unijního práva. K pilířové struktuře vzniklé na základě Dohody viz též BAUR, G. *Decision-Making Procedure and Implementation of New Law In: BAUDENBACHER, C. (eds.) The Handbook of EEA Law*. Springer International Publishing, 2016, str. 47 a násl.

3.2.2.2 Normativní pojetí vlivu Soudu ESVO na Soudní dvůr EU

Na rozdíl od systému ochrany lidských práv v rámci Rady Evropy jsou vztahy Evropské unie a části členských států ESVO³²⁷ formalizovány a relativně podrobně upraveny v Dohodě. Ta je mezinárodní smlouvou, která byla uzavřena Evropskou unií,³²⁸ je proto z perspektivy Evropské unie pramenem unijního práva. Z hlediska systémového nemá Dohoda nijak výjimečné postavení. Její status v unijním právu je určen článkem 216 Smlouvy o fungování EU, má proto přednost před sekundárním právem³²⁹ a je nedílnou součástí unijního práva stejně, jako kterákoliv jiná smlouva.³³⁰

Dohoda má proto v právu Evropské unie nižší právní sílu než zřizovací smlouvy a vyšší než právo sekundární. To je ostatně druhá odlišnost ve srovnání s ochranou lidských práv, neboť ty jsou součástí unijního práva jako obecné zásady právní, nejsou ale zároveň pramenem mezinárodního práva a mají „ústavní“ charakter. V případě Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod tedy v současné době Soudní dvůr EU nemůže aplikovat tuto smlouvu přímo,³³¹ neboť je aplikována obecná zásada právní, jejíž obsah je určen prostřednictvím této smlouvy. Naproti tomu v případě Dohody dochází k její přímé aplikaci. V důsledku toho vzniká problém

³²⁷ Spolupráce na základě Dohody se netýká Švýcarska.

³²⁸ Společně s členskými státy Evropské unie jako jedna smluvní strana.

³²⁹ Jde o ustálený a mnohokrát potvrzený přístup. Z novějších rozhodnutí je uplatňován např. ve věci ATAA, kde zároveň Soudní dvůr EU odkazuje na předchozí rozhodnutí pracující s uvedenou aplikační zásadou. Viz rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 21. prosince 2011. Air Transport Association of America a další proti Secretary of State for Energy and Climate Change. Věc C-366/10. ECLI:EU:C:2011:864, odst. 50.

³³⁰ V judikatuře Soudního dvora a ve stanoviscích generálních advokátů je v tomto kontextu pravidelně odkazováno na rozsudek Soudního dvora ze dne 30. dubna 1974. R. & V. Haegeman proti Belgickému státu. Věc 181-73. ECLI:EU:C:1974:41, odst. 5.

³³¹ Zde není myšlena aplikace ve smyslu bezprostřední použitelnosti, tedy aplikační zásady.

s jejím výkladem, neboť jako u většiny mezinárodních smluv není centralizován, a tudíž může být u obou stran této Dohody odlišný.³³²

Jelikož je ale Dohoda mezinárodní smlouvou, mohou mít jí používané pojmy odlišný význam od těchž pojmů, které jsou vlastní unijnímu primárnímu a sekundárnímu právu.³³³ Soudní dvůr EU tento přístup uplatňuje v případě mezinárodních smluv vcelku konzistentně.³³⁴ Tohoto rizika si Evropská unie i členské státy Evropského sdružení volného obchodu byly vědomy, což ostatně dokládá již preambule Dohody, která stanoví, že „*při plném obledu na nezávislost soudů je cílem smluvních stran dospět ke shodnému výkladu a uplatňování této dohody a těch právních předpisů Společenství, které jsou do této dohody v zásadě převzaty, a dospět ke stejnému zacházení s jednotlivci a hospodářskými subjekty, pokud jde o čtyři svobody a podmínky hospodářské soutěže*“. Očekává se tedy homogenita výkladu a uplatňování Dohody a na jejím základě přijatého práva. Podstatný je přitom výsledek.³³⁵

Toto ustanovení je z hlediska výkladu důležité proto, že má potenciál částečně eliminovat důsledky teze vycházející z účelu, který je sledován zřizovacími

³³² Původně centralizovaný měl být, to ale nebylo akceptovatelné pro Soudní dvůr EU.

³³³ Jako mezinárodní smlouva podléhá obecně pravidlům výkladu mezinárodního práva veřejného. Z ryze formálního hlediska stojí za pozornost, že v kontextu této smlouvy Soudní dvůr EU odkazoval na pravidla výkladu obsažená ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu v čl. 31. Formální je poznámka proto, že tato Vídeňská úmluva Evropskou unií nezavazuje, ani se jí netýká. Pravda, je chápána jako kodifikace mezinárodního obyčeje.

³³⁴ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 26. října 1982 ve věci Hauptzollamt Mainz proti C. A. Kupferberg & Cie KG a. A. Věc 104/81. ECLI:EU:C:1982:362, odst. 30 či rozsudek Soudního dvora ze dne 9. února 1982. Polydor Limited a RSO Records Inc. proti Harlequin Records Shops Limited a Simons Records Limited. Věc 270/80. ECLI:EU:C:1982:43, odst. 15.

³³⁵ To znamená, že odůvodnění rozhodnutí Soudního dvora EU či Soudu ESVO může být rozdílné včetně použitých argumentů za předpokladu, že výsledné rozhodnutí není odlišné. Proto se hovoří též o „kreativní homogenitě“. Viz HLINKOVÁ, K. Interakce Soudního dvora EU a Soudního dvora Evropského sdružení volného obchodu In: SEHNÁLEK, D, TÝČ, V. (eds.) *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 110.

smlouvami na straně jedné, mezinárodní smlouvou uzavřenou Evropskou unií na straně druhé. Je-li odlišný účel, pak by podle tohoto přístupu měl být odlišný též výklad. Lze totiž podle našeho názoru mít za vyvratitelnou domněnku, že účel bude vždy odlišný,³³⁶ a to s ohledem na specifické charakteristiky Evropské unie a cíl, který je jejím prostřednictvím sledován – „stále užší unie evropských národů“.³³⁷ Toto ustanovení otevřeně deklaruje snahu dosáhnout stejného výkladu unijního práva i Dohody, a to i za situace, kdy může být jimi sledovaný účel odlišný.³³⁸

Význam tohoto prohlášení ovšem nelze přeceňovat, jak ostatně bude demonstrováno dále. Soudní dvůr EU rozdíl přece jen činí,³³⁹ patrně v obavě z ovlivňování výkladu unijního práva „zvnějšku“ prostřednictvím judiciálního mechanismu zřízeného v rámci Evropského hospodářského prostoru, který by ve výsledku mohl ohrozit autonomní povahu unijního práva. Teze o odlišném účelu a systému přitom v případě Dohody dle našeho soudu neobstojí, je totiž účelová.³⁴⁰

³³⁶ Zde je myšlen účel zřizovacích smluv na straně jedné a účel mezinárodní smlouvy uzavřené Evropskou unií se třetím státem na straně druhé.

³³⁷ Jde o argument používaný Soudním dvorem EU zpravidla tehdy, mají-li být ospravedlněny jeho „aktivistické“ závěry jako např. ve známém rozhodnutí Pupino, kdy nepřímý účinek typický pro směrnice byl dovozen též pro rámcová rozhodnutí. V případě běžné mezinárodní smlouvy by tento argument uplatnitelný nebyl. Viz Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 16. června 2005. Trestní řízení proti Marii Pupino. Věc C-105/03. ECLI:EU:C:2005:386.

³³⁸ Mimochodem, státy ESVO Dohodu za specifickou považují, z jejich pohledu jde o mezinárodní smlouvu *stricto sensu*, která je základem samostatného právního řádu. Srovnej BAUDENBACHER, C. *The EFTA Court Fifteen Years On* [online], s. 1 [Cit. 12. 8. 2017]. Dostupné z http://www.eftacourt.int/fileadmin/user_upload/Files/News/2009/15_Years_EFTA_Court.pdf.

³³⁹ Srovnej posudek Soudního dvora ze dne 14. prosince 1991. Posudek 1/91. ECLI:EU:C:1991:490 odst. 14. a násl.

³⁴⁰ Viz SCHEU, H. CH. Koncepce komunitárního práva v praxi Evropského soudního dvora a v právní teorii. *Mezinárodní vztahy*. 2002, č. 1, str. 10.

Máme ovšem za to, že samotná unijní úprava argumentům Soudního dvora EU nasvědčuje, ale jen částečně. Dohodou totiž Soudnímu dvoru EU může být určeno, jak má postupovat při jejím výkladu, a tedy že má v zájmu dosažení stejného výsledku přisuzovat pojmům Dohody význam obdobný, jako mají pojmy unijního práva. Již ale není akceptovatelná teze, že by výklad, ke kterému se dospělo interpretací Dohody, měl být následně směrodatným pro celé právo Evropské unie. Možné by to totiž bylo jen v případě práva sekundárního. Nelze ale připustit, že by výklad mezinárodní smlouvy uzavřené Evropskou unií měl změnit výklad zřizovacích smluv uzavřených členskými státy, a především, že by třetí státy, resp. jejich soudy, mohly takto vlastním výkladem Dohody pro Soudní dvůr EU závazně měnit výklad primárního práva.

Krom prohlášení reaguje na problematiku výkladu Dohody také její článek 6, jehož cílem je zajistit již zmíněnou homogenitu její interpretace s právem Evropské unie. Toto ustanovení předpokládá, že s unijním právem totožná nebo podobná pravidla obsažená v Dohodě budou vykládána v souladu s judikaturou Soudního dvora EU předcházející podpisu Dohody.³⁴¹ Navázání rozhodného data na okamžik podpisu mimochodem naznačuje opatrnost na straně členských států Evropského sdružení volného obchodu. Z pohledu Soudního dvora EU toto ustanovení nepředstavuje žádné riziko. Nijak neomezuje jeho autonomní a dominantní postavení při výkladu unijního práva, ani nemůže vést ke změně jeho judikatury. Týká se pouze Dohody, zavazuje Soud ESVO a ovlivňuje výhradně jeho výklad. Dlužno dodat, že interpretační prohlášení nejrůznějšího druhu jsou v případě mezinárodních smluv vcelku obvyklou praxí.

³⁴¹ Srovnej též posudek Soudního dvora ze dne 14. prosince 1991. Posudek 1/91. ECLI:EU:C:1991:490, odst. 46, který toto pojetí potvrzuje.

Judikatura Soudního dvora EU přijatá po podpisu Dohody nebyla opomenuta. Odkaz na ni je obsažen ve smlouvě, kterou byl Soud ESVO zřízen.³⁴² Rozdíl spočívá v tom, že k rozhodnutím Soudního dvora EU přijatým po podpisu je povinen pouze přihlížet. Žádné ustanovení, které by mohlo obdobně zavazovat Soudní dvůr EU, v celém právu EHP obsaženo není. Z hlediska praktického v tom, jak je judikatura přijatá před a po podpisu Dohody Soudem ESVO používána, rozdíl není.³⁴³

Stejnorodost výkladu je zajišťována také institucionálně. Soudní dvůr EU samozřejmě není ani v takovém případě podřízen jiné instituci.³⁴⁴ Tvůrci tohoto mechanismu ale patrně vycházeli z předpokladu, že určité nesrovnalosti ve výkladu Soudním dvorem EU a Soudem ESVO by mohly být způsobeny nedostatečnou informovaností o rozhodovací činnosti soudu druhého. Proto byl Smíšený výbor EHP pověřen vytvořením systému výměny informací o soudních rozhodnutích³⁴⁵ a dále zkoumáním judikatury obou soudů za účelem identifikace případných rozdílů,³⁴⁶ ovšem bez toho, že by jeho rozhodnutí Soudní dvůr EU mohl zavazovat. Smíšený výbor EHP byl rovněž pověřen řešením sporů o výklad, a to z podnětu

³⁴² Viz článek 3 Dohody mezi státy ESVO o zřízení Kontrolního úřadu a Soudního dvora [Agreement between the EFTA States on the Establishment of a Surveillance Authority and a Court of Justice (Surveillance and Court Agreement)].

³⁴³ HLINKOVÁ, K. Interakce Soudního dvora EU a Soudního dvora Evropského sdružení volného obchodu In: SEHNÁLEK, D., TÝČ, V. (eds.) *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 109.

³⁴⁴ V původním znění Dohody tomu tak nebylo. K podrobné analýze viz BRONCKERS, M. The Relationship of the EC Courts with Other International Tribunals: Non-committal, Respectful or Submissive? *Common Market Law Review*. 2007, Vol. 44, str. 606 a 607.

³⁴⁵ Srovnej článek 106 Dohody.

³⁴⁶ Srovnej článek 105 Dohody.

Evropské unie či zúčastněných členských států ESVO, opět ale bez možnosti autoritativního vlivu na rozhodovací činnost Soudního dvora EU.³⁴⁷

Další potenciální způsob sjednocování výkladu představuje institut předběžných otázek kladených Soudnímu dvoru EU. Možnost položit předběžnou otázku může být založena postupem podle protokolu č. 34.³⁴⁸ Ani tento institut ale neumožňuje ovlivnit Soudní dvůr EU při výkladu práva, je naopak prostředkem, kterým tato instituce může určovat způsob, jakým bude Dohoda a na jejím základě přijaté právo interpretována v dotčených členských státech ESVO.

Vidíme proto, že krom zjevně vyjádřeného účelu a záměru dosáhnout při výkladu homogenity nelze z Dohody dovodit nic, co by Soudní dvůr EU mohlo jakkoliv ovlivňovat při výkladu práva Evropské unie i Dohody a práva přijatého na jejím základě. Vztah mezi Soudním dvorem EU a Soudem ESVO je vztahem paralelním, kdy je ale řadou dílčích aspektů rovnováha vychýlena ve prospěch Soudního dvora EU. Navíc, srovnáme-li možné důsledky odchýlení se od judikatury Evropského soudu pro lidská práva s důsledky nerespektování judikatury Soudu ESVO, zjistíme, že rozdíl je značný.

V prvním případě totiž nikoliv nereálně hrozí vznik mezinárodněprávní odpovědnosti členských států Evropské unie, a tedy i dovození negativních důsledků Evropským soudem pro lidská práva vůči členským státům. Obdobný důsledek již ale nehrozí v případě, že by Soudní dvůr EU porušil Dohodu nerespektováním principů homogenity. Mezinárodně odpovědná by byla pouze Evropská unie sama. Nutno ovšem podotknout, že vůbec vznik okolností, které by

³⁴⁷ Tato otázka byla předmětem zkoumání ve druhém posudku Soudního dvora EU k přepracované Dohodě. Soudní dvůr EU vzal za dostatečnou argumentaci opírající se o dohodnutý zápis (procès-verbal agrée) k dotčeným ustanovením Dohody, z něhož vyplývala závaznost pouze pro Soud ESVO. Viz posudek Soudního dvora ze dne 10. dubna 1992. Posudek 1/92. ECLI:EU:C:1992:189.

³⁴⁸ Protokol o možnosti soudů států ESVO žádat Soudní dvůr ES, aby rozhodl o výkladu pravidel Dohody EHP odpovídajících pravidlům ES.

vedly k založení takové odpovědnosti, je sám o sobě těžko představitelný. Rozhodování odlišně od judikatury Soudu ESVO by samo o sobě nestačilo. Koneckonců, Soudní dvůr EU tomuto soudu není nijak podřízen a jak vyplývá z článku 6 Dohody, článku 3 Dohody mezi státy ESVO o zřízení Kontrolního úřadu a Soudního dvora a posudku 1/92, je to naopak Soud ESVO, od koho se očekává přizpůsobení se výkladu provedeného Soudním dvorem EU.

Jakkoliv se tedy navenek a z judikatury Soudního dvora EU může zdát, že vliv Evropského soudu pro lidská práva a jeho judikatury na právo Evropské unie a způsob, jakým je vykládáno, je totožný s vlivem Dohody a Soudu ESVO, není tomu tak. V praxi odůvodňování jednotlivých rozhodnutí je ovšem rozdíl skutečně kvalitativně neznatelný. Hledisko kvantitativní hovoří jednoznačně ve prospěch spolupráce Soudního dvora EU a Soudu ESVO.³⁴⁹

3.2.2.3 Realita vlivu Soudu ESVO na Soudní dvůr EU

V první řadě je nutné na úvod této kapitoly zdůraznit, že rozhodnutí, v nichž byl Soudní dvůr EU při výkladu unijního práva ovlivněn Soudem ESVO, je skutečně mnoho v podstatě ze všech oblastí spolupráce na základě Dohody.³⁵⁰ Soud ESVO měl příležitost rozhodovat jako první např. ve věcech týkajících se televize bez hranic, pracovního práva, problematiky paralelních dovozů a *repackaging*, státních podpor a bezpečnosti potravin.³⁵¹ Jde o desítky rozhodnutí, inspirovan byl jak

³⁴⁹ Viz HARPAZ, G. The European Court of Justice and its Relationship with the European Court of Human Rights: the Quest for Enhanced Reliance, Coherence and Legitimacy. *Common Market Law Review*. 2009, Vol. 46, str. 127 a 128.

³⁵⁰ Pro přehled viz např. BAUDENBACHER, C. *The EFTA Court Fifteen Years On* [online]. [Cit. 12. 8. 2017]. Dostupné z http://www.eftacourt.int/fileadmin/user_upload/Files/News/2009/15_Years_EFTA_Court.pdf.

³⁵¹ BAUDENBACHER, C. The EFTA Court: An Actor In: the European Judicial Dialogue. *Fordham International Law Journal*. 2004, Vol. 28, Issue 2, str. 366.

Soudní dvůr EU, tak i Tribunál a argumentačně z rozhodnutí Soudu ESVO vycházeli ve svých stanoviscích také generální advokáti.³⁵²

Rozbor jednotlivých rozhodnutí nepovažujeme za nezbytný. Rozsahem by to bylo na samostatnou práci a teoretický přínos z pohledu tématu této práce by byl nulový. Jednotlivé rozsudky samozřejmě svůj význam mají, ale v příslušném odvětví práva, do jehož rámce spadají.³⁵³ Z pohledu systémového je podstatně významnější fakt, že Soudní dvůr EU akceptoval vliv Soudu ESVO jak (1) na výklad unijního práva, tak (2) na výklad Dohody a na jejím základě přijatého práva. Zatímco u druhého je to pochopitelné, prvé naznačuje skutečnou akceptaci Soudu ESVO jako rovného partnera.³⁵⁴ Srovnáme-li opět techniku práce s rozhodnutími Soudu ESVO s rozhodnutími Evropského soudu pro lidská práva, zjistíme zřetelný rozdíl. V případě Evropského soudu pro lidská práva jsme konstatovali dvojí přístup. Soudní dvůr EU buď odkazuje velmi obecně, nebo naopak přebírá relativně obsáhle argumentaci. Přístup k rozhodnutím Soudu ESVO je v tomto ohledu jiný. Odkazy na ně jsou prováděny obdobně, jako na dřívější judikaturu Soudního dvora EU samého. Zdá se, jako by i tímto způsobem byla homogenita práva Evropské unie a Dohody proklamována.

³⁵² Ibidem.

³⁵³ Pro zájemce odkazujeme na odbornou literaturu. Vyčerpávající přehled je obsažen v publikaci BAUDENBACHER, C. The EFTA Court: An Actor In: the European Judicial Dialogue. *Fordham International Law Journal*. 2004, Vol. 28, Issue 2. V tuzemské odborné literatuře stojí za pozornost kapitola HLINKOVÁ, K. Interakce Soudního dvora EU a Soudního dvora Evropského sdružení volného obchodu In: SEHNÁLEK, D., TÝČ, V. (eds.) *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. Ta však do značné míry z Baudenbachera vychází.

³⁵⁴ Zároveň je tu kontrast s přístupem Soudního dvora vůči Tribunálu. Pan profesor Malenovský kdysi na své přednášce na Právnické fakultě poznamenal, že postavení soudců Tribunálu je nelehké. Soudní dvůr totiž často ochotně přezkoumá jejich rozhodnutí a zaujme odlišný právní názor. Koneckonců, v této práci již citovaná série rozhodnutí Kadi je toho příkladem.

Demonstrovat tento rovný přístup lze např. na známém rozhodnutí Dánské vitamíny,³⁵⁵ které bývá vyučováno na právnických fakultách v kontextu výkladu článku 34 Smlouvy o fungování EU a tedy dovolených omezení svobody pohybu zboží. Jak vyplývá z argumentace v tomto rozhodnutí a ze stanoviska generálního advokáta,³⁵⁶ způsob výkladu článku 34 Smlouvy o fungování EU za daného skutkového stavu má původ v dřívějším rozhodnutí Soudu ESVO ve věci Kellog.³⁵⁷ Soudní dvůr EU přitom na rozhodnutí Soudu ESVO odkazuje ve dvou případech společně s odkazem na své dřívější rozhodnutí³⁵⁸ a nic nenasvědčuje tomu, že by nebyly brány za zcela rovnocenné.³⁵⁹ Z tohoto pohledu má Soud ESVO u Soudního dvora EU výjimečné postavení. Rozhodnutí Soudu ESVO ve věci Kellog je zároveň ukázkou případu, kdy tento soud zcela zásadně ovlivnil způsob uvažování Soudního dvora EU při výkladu článku 34 Smlouvy o fungování EU ve vazbě na bezpečnost v oblasti potravin.³⁶⁰

³⁵⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. září 2003. Komise Evropských společenství proti Dánskému království. Věc C-192/01. ECLI:EU:C:2003:492.

³⁵⁶ Stanovisko generálního advokáta - Mischo - 12. prosince 2002. Komise Evropských společenství proti Dánskému království. Věc C-192/01. ECLI:EU:C:2002:760, odst. 100 a odst. 125–128.

³⁵⁷ Rozhodnutí Soudu ESVO ze dne 5. dubna 2001. Kontrolní úřad proti Norskému království. Věc E3/00. Dostupné z http://www.eftacourt.int/uploads/tx_nvcases/3_00_Judgment_EN.pdf.

³⁵⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. září 2003. Monsanto Agricoltura Italia SpA a další proti Presidenza del Consiglio dei Ministri a dalším. Věc C-236/01. ECLI:EU:C:2003:431. V němž je mimochodem na rozhodnutí Soudu ESVO Kontrolní úřad proti Norskému království v odst. 106 také odkazováno.

³⁵⁹ Viz citované rozhodnutí Dánské vitamíny, odst. 49 a 51.

³⁶⁰ Dlužno dodat, že toto až filosofické nastavení je tradičně vlastní evropskému kontinentu a přeneslo se i do dalších oblastí práva, příkladem může být např. uplatnění principu předběžné opatrnosti (*Precautionary Principle*) v oblasti práva geneticky modifikovaných organismů. Zde je navíc patrná odlišnost od jiného filosofického přístupu, který převládl v USA a který vychází z principu podstatné rovnocennosti (*Substantial Equivalence Principle*). Srovnej např. MEEUS, M. A Tale of Two Continents: GMO Regulations In: the United States and

Žádný svazek není idylický a paralelní struktury zákonitě vedou ke vzniku problémů, které je obtížnější odstranit ve srovnání se strukturami hierarchickými. Na straně druhé, praxe ukazuje, že existence dvou soudů je přínosná, jelikož Soud ESVO myšlenkově obohatil svými rozhodnutími právo Evropské unie o teoreticko-právně významné koncepty a ovlivnil tím zcela zásadně, jak ostatně bylo již naznačeno, výklad základních ustanovení upravující ekonomické svobody vnitřního trhu Evropské unie. Přesto nastaly i případy, kdy Soudní dvůr EU vliv Soudu ESVO neakceptoval a rozhodl odlišně.

Příkladem takové situace podle odborné literatury³⁶¹ je další známý případ unijního práva vztahujícího se k obchodu se zbožím. Tím je rozhodnutí ve věci *Silhouette*,³⁶² které mělo svou paralelu v rozhodnutí Soudu ESVO ve věci *Mag Instrument Inc. v California Trading Company Norway, Ulsteen*.³⁶³ Obě rozhodnutí se shodně týkala směrnice o ochranných známkách³⁶⁴ a problematiky vyčerpání práv z ochranné známky v situaci, kdy je zboží uvedeno na trh třetího státu. Výklad se týká konkrétně článku 7 odst. 1 citované směrnice, podle kterého „[o]chranná známka neopravňuje

the European Union [online]. [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://berkeleytravaux.com/tale-two-continents-gmo-regulations-united-states-european-union/>.

³⁶¹ HLINKOVÁ, K. Interakce Soudního dvora EU a Soudního dvora Evropského sdružení volného obchodu In: SEHNÁLEK, D., TÝČ, V. (eds.) *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 104 a BAUDENBACHER, C. The EFTA Court: An Actor In: the European Judicial Dialogue. *Fordham International Law Journal*. 2004, Vol. 28, Issue 2, str. 372 a násl.

³⁶² Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. července 1998. *Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG* proti *Hartlauer Handelsgesellschaft mbH*. Věc C-355/96. ECLI:EU:C:1998:374.

³⁶³ Rozhodnutí Soudu ESVO ze dne 3. prosince 1997. *Mag Instrument Inc. proti California Trading Company Norway, Ulsteen*. Věc E-2/97. Dostupné z http://www.eftacourt.int/uploads/tx_nvcases/2_97_Advisory_Opinion_EN_01.pdf.

³⁶⁴ První směrnice Rady 89/104/EHS ze dne 21. prosince 1988, kterou se sblíží právní předpisy členských států o ochranných známkách.

majitele, aby zakázal její užívání pro zboží, které bylo pod touto ochrannou známkou uvedeno majitelem nebo s jeho souhlasem na trh ve Společenství.“

Rozhodnutí obou soudů vyzněla poněkud odlišně. Soud ESVO ve svém výroku uvedl: *„Article 7, paragraph 1 of Council Directive 89/104/EEC (Trade Mark Directive) referred to in Annex XVII to the EEA Agreement is, in the EEA context, to be interpreted as leaving it up to the EFTA States to decide whether they wish to introduce or maintain the principle of international exhaustion of rights conferred by a trade mark with regard to goods originating from outside the EEA.“* Zatímco Soudní dvůr EU konstatoval: *„National rules providing for exhaustion of trade-mark rights in respect of products put on the market outside the EEA under that mark by the proprietor or with its consent are contrary to Article 7(1) of First Council Directive 89/104/EEC of 21 December 1988 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks, as amended by the Agreement on the European Economic Area of 2 May 1992.“*

S ohledem na fakt, že rozhodnutí Soudu ESVO předcházelo rozhodnutí Soudního dvora EU je pozoruhodné, že v rozsudku druhého uvedeného není o předchozím rozhodnutí soudu prvního ani zmínka. Vysvětlit si to dovedeme jen tím, že mezi soudci Soudního dvora EU panovaly rozdílné představy o právním řešení a jeho rozsudek je proto výsledkem konsensu, v rámci něhož musela část uvažování zůstat skryta.

Rozdíl v obou jinak velmi podobných případech spočívá v tom, že Soud ESVO vyšel z účelu Dohody a zohlednil specifické postavení dotčených členských států

ESVO³⁶⁵ a zároveň na základě judikatury Soudního dvora EU dovedl účel ochranné známky ve vazbě na zájmy spotřebitele.³⁶⁶

Soudní dvůr EU naproti tomu vyšel z povahy směrnice, a nejen z toho, co je jejím cílem, ale také z faktu, že členskými státy umožňuje odchýlit se od harmonizovaných norem pouze v některých případech souvisejících s vyšší úrovní ochrany.³⁶⁷ Důraz byl kladen na vnitřní trh a liberalizaci v rámci něj. Zájem na volném obchodu uvnitř Evropské unie dostal přednost před zájmem spotřebitelovým, který by nepochybně z mezinárodního vyčerpání práv k ochranné známce profitoval nižší cenou obdobně, jako je tomu v případě vyčerpání unijního. Evropský hospodářský prostor a jeho režim byl zmíněn pouze mimochodem a v podstatě jako podpůrný argument pro závěry Soudního dvora EU.³⁶⁸

S rozhodnutím Soudního dvora EU kontrastuje stanovisko generálního advokáta,³⁶⁹ který se s rozhodnutím Soudu ESVO poctivě vypořádal. Jsme toho názoru, že generální advokát závěry Soudu ESVO v zásadě nevyloučil, tedy alespoň pokud jde o výklad dotčené směrnice a její dopad na členské státy ESVO. Přesto ale ve výsledku dospěl ke stejnému závěru jako následně Soudní dvůr EU a možnost mezinárodního vyčerpání práv k ochranné známce odmítl. Argumentoval přitom

³⁶⁵ Výše byl zmiňován posudek 1/91 a důraz, který Soudní dvůr EU kladl na zdůraznění odlišeného účelu Dohody od zřizovacích smluv. V rozhodnutí *Mag Instrument Inc. proti California Trading Company Norway, Ulsteen* zaujal stejný názor i Soud ESVO (odkazem právě na posudek 1/91). Vyšel přitom z toho, že Evropská unie vytvořila celní unii, zatímco státy ESVO tvoří jen zónu volného obchodu. Viz rozsudek ve věci *Mag Instrument Inc. proti California Trading Company Norway, Ulsteen* odst. 25.

³⁶⁶ Viz rozhodnutí ve věci *Mag Instrument Inc. proti California Trading Company Norway, Ulsteen*, odst. 20.

³⁶⁷ Viz rozhodnutí ve věci *Silhouette* odst. 25 a 26.

³⁶⁸ V tom smyslu, že problematika vyčerpání může být upravena a rozšířena o třetí země obdobně, jako se to stalo v případě členských států ESVO. *Ibidem*, odst. 30.

³⁶⁹ Stanovisko generálního advokáta - *Jacobs* - 29. ledna 1998. *Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG proti Hartlauer Handelsgesellschaft mbH*. Věc C-355/96. ECLI:EU:C:1998:33.

odlišně od Soudního dvora EU unijním nařízením o ochranné známce,³⁷⁰ které obsahovalo takřka identickou úpravu vyčerpání práv k ochranné známce, jako směrnice. Odlišnosti mezi oběma ustanoveními byly jen formulační, nikoliv ale obsahové.³⁷¹ V průběhu přijímání tohoto nařízení přitom byla Komisí původně navržená možnost mezinárodního vyčerpání práv k ochranné známce odmítnuta a upravena byla pouze možnost vyčerpání unijního. Generální advokát proto dovozoval úmysl upravit tuto otázku stejně i prostřednictvím směrnice s tím, že směrnice pro vlastní řešení členským státům prostor neponechává. Shodně se Soudním dvorem EU dále generální advokát argumentoval možnými (nežádoucími) účinky mezinárodního vyčerpání práv o ochranné známce na obchod na vnitřním trhu.³⁷²

Soudní dvůr EU a generální advokát dospěli na základě částečně odlišného zdůvodnění k stejnému závěru. Jejich rozhodnutí se přitom liší od rozhodnutí Soudu ESVO už jen tím, že důraz kladli na zájmy Evropské unie a jejího vnitřního trhu. Soud ESVO naproti tomu položil důraz na účel známkoprávní ochrany a na její dopady na spotřebitele. Odlišnost jeho přístupu pak spočívá v tom, že v celém rozhodnutí velmi pečlivě postupoval tak, aby bylo zřetelné, že se jeho závěry týkají pouze dotčených členských států ESVO, ale již nikoliv Evropské unie. Soudní dvůr EU ani generální advokát takto na problém nepohlíželi, v centru jejich zájmů byl vnitřní trh a zájem na jeho fungování, kterému zjevně byli ochotni obětovat zájmy dotčených členských států ESVO.³⁷³

³⁷⁰ Nařízení Rady (ES) č. 40/94 ze dne 20. prosince 1993 o ochranné známce Společenství.

³⁷¹ Viz článek 13 odst. 1 citovaného nařízení.

³⁷² Viz stanovisko generálního advokáta - Jacobs - 29. ledna 1998. *Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG proti Hartlauer Handelsgesellschaft mbH*. Věc C-355/96. ECLI:EU:C:1998:33, odst. 59–62.

³⁷³ Nabízí se samozřejmě otázka, který přístup je věcně lepší. Jsme ale toho názoru, že hodnocení z naší strany je s ohledem na zaměření práce zbytečné a nadto by tato otázka měla být zodpovězena spíše odborníkem na oblast

3.3 Důsledky a dílčí závěr

Tato kapitola poskytuje druhou část odpovědi na výchozí výzkumnou otázku č. 1, tzn., zda jsou zvláštnosti výkladu práva Evropské unie způsobeny institucionálními faktory, tedy systémovým (resp. strukturálním) nastavením soudní moci v Evropské unii. Soudní dvůr EU při výkladu práva Evropské unie mnohdy řeší tytéž problémy, které jsou rozhodovány jinými, na něm institucionálně nezávislými soudy. Zkoumání postupu Soudního dvora EU a srovnávání jeho rozhodovací činnosti s tím, jak v obdobných či stejných věcech rozhodovaly jiné soudy, je podle našeho názoru užitečné ze tří hlavních důvodů. Za prvé, toto srovnání může poskytnout informaci o tom, čím je výklad unijního práva prováděn Soudním dvorem EU zvláštní, a za druhé, ukázat, zda v předchozí kapitole této práce rozebírané systémové postavení Soudního dvora EU má skutečně absolutní charakter, jak by se mnohdy na první pohled mohlo zdát. Za třetí, takové zkoumání má smysl, neboť je schopno odhalit, zda je Soudní dvůr EU ochoten a schopen při výkladu unijního práva zohlednit jiné autority a vzít závěry, které dříve učinily, za své.

Pokud jde o první otázku, nezdá se nám, že bychom identifikovali jakékoliv zásadní odlišnosti v činnosti Soudního dvora EU a jiných soudů v oblasti výkladu práva, které by svědčily o existenci něčeho, čím by unijní právo bylo jedinečné a odlišné. Odlišné závěry v podobných či stejných věcech jsou podle našeho názoru

práva duševního vlastnictví. Pro zajímavost ale uvádíme, že Soudním dvorem EU a generálním advokátem proklamovaná odlišnost případu *Silhouette* ve věci skutku i práva byla dnes již prezidentem Soudu ESVO a v době rozhodování analyzovaných případů jeho soudcem Baudenbacherem zhodnocena nikoliv překvapivě značně kriticky. Poukazoval přitom na rozdílnost politiky deklarované (zájem Evropské unie stát se nejkonzervativnější ekonomikou světa) a politiky reálně prosazované (vytvářející bariéry obchodu). Na straně druhé, jeho kritické stanovisko je s ohledem na jeho pozici pochopitelné. BAUDENBACHER, C. The EFTA Court: An Actor In: the European Judicial Dialogue. *Fordham International Law Journal*. 2004, Vol. 28, Issue 2, str. 373.

vysvětlitelné a pochopitelné. Ostatně ani soudy v rámci jednoho systému často nerozhodují stejné spory stejně.

Pokud jde o druhou otázku, zdá se, že Soudní dvůr EU je ochoten „naslouchat“ a reflektovat činnost jiných soudů a také vnímat realitu mezinárodního práva, jakož i vnitrostátních právních řádů.³⁷⁴ Patrně jen z politických důvodů není ovlivnění vnitrostátními soudy výslovně přiznáváno. To ale neznamená, že k němu fakticky nedochází. V případě ovlivnění realitou mezinárodněprávní již Soudní dvůr EU tyto zábrany nemá. Podle všeho se nám jeví, že vnější i vnitřní vlivy na činnost Soudního dvora EU se mnohdy zásadně projevují v jeho rozhodovací činnosti. Neznamená to přirozeně negaci závěrů učiněných v předchozí kapitole. Soudní dvůr EU výsadní postavení při výkladu unijního práva nepochybně má, není ale „slepý a hluchý“, naopak naslouchá jiným soudům a je přístupný soudnímu dialogu. O absolutním charakteru postavení Soudního dvora EU proto nemůže být řeč.

Pokud jde o třetí otázku, z předchozích kapitol vyplývá závěr, že možnosti komparativního výkladu zůstávající nevyužity. Pokud jde o mezinárodní soudy, jsou možnosti Soudního dvora EU limitované. S ohledem na věci, které tento soud řeší, je totiž bližší národním soudům (ústavním, správním a civilním), naopak otázek, které má společné s mezinárodními soudy, rozhoduje relativně málo, případně k překryvu nedochází prakticky vůbec, což je případ například Mezinárodního soudního dvora. Tam, kde spolupráce přichází v úvahu a má smysl, je potom ve skutečnosti jen omezeného rozsahu.

³⁷⁴ Vnitrostátní právo (a dodáváme, že vlastně i právo mezinárodní) tvoří slovy Malenoského „jakýsi „humus“, z něhož se právo EU vyživuje a roste.“ MALENOVSKÝ, J. Triptych zobrazování Soudního dvora ES: arbitr, „motor integrace“ nebo „velký manipulátor“? *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2007, č. 10, str. 1073.

Příkladem nejužšího ovlivňování jsou interakce s Evropským soudem pro lidská práva a Soudem ESVO. Úkoly, které oba tyto soudy plní jsou diametrálně odlišné. Odlišná je také vazba na Soudní dvůr a její normativní zakotvení.

V prvním případě můžeme uvažovat o jisté skryté konkurenci mezi soudy ústavní povahy.³⁷⁵ Skryté proto, že otevřeně oba Evropský soud pro lidská práva a Soudní dvůr EU až na zanedbatelné výjimky zohledňují jeden druhého,³⁷⁶ a to jak v rovině systémové (pravomoc jednoho není zpochybňována druhým), tak i v rovině interpretační (rozhodnutí jsou vzájemně zdrojem inspirace).

Ve druhém případě je vztah odlišný.³⁷⁷ Soudní dvůr EU a Soud ESVO jsou soudy paralelními,³⁷⁸ vzájemně instančně nezávislími. Přesto je znatelná převaha Soudního dvora EU, jehož pozice při výkladu byla institucionálně ošetřena tak, aby byla na Soudu ESVO nezávislá. Naproti tomu na Soud ESVO dopadá plnou vahou princip homogenity. Judikatura Soudního dvora EU sice pro něj není závazná ve smyslu precedentu, při výkladu je jí ale vázán (pokud jde o judikaturu předcházející podpisu Dohody), případně k ní musí přihlížet (pokud jde o judikaturu novější). Z rozhodovací praxe přitom vyplývá, že Soudní dvůr EU nahlíží na judikaturu

³⁷⁵ Lock hovoří o systému brzd a rovnováh, které byly judikaturou Soudního dvora EU a Evropského soudu pro lidská práva postupně vytvořeny. V případě Soudu ESVO nic takového nevidíme. LOCK, T. *The European Court of Justice and International Courts*. Oxford University Press, 2015, str. 217.

³⁷⁶ Právní teorie hovoří o „*judicial restraint*“ a konceptu ekvivalentní ochrany. Viz ŠTURMA, P. Evropská unie a členské státy před Evropským soudem pro lidská práva [ve světle případu Bosphorus]. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2007, č. 1, str. 7.

³⁷⁷ Tato odlišnost může být rovněž faktickým důsledkem jisté nekonfliktnosti Soudu ESVO, který zjevně nepovažuje za nutné se vůči Soudnímu dvoru EU jakkoliv vymezovat. Evropský soud pro lidská práva byl na rozdíl od Soudního dvora EU první, zahrnuje více států a je specializovaný, řeší jen otázky lidských práv a svobod. Soud ESVO má naproti tomu postavení slovy Hlinkové „mladšího bratříčka“. Viz HLINKOVÁ, K. Interakce Soudního dvora EU a Soudního dvora Evropského sdružení volného obchodu In: SEHNÁLEK, D., TÝČ, V. (eds.) *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 111.

³⁷⁸ Soud ESVO nemůže na rozdíl od Evropského soudu pro lidská práva „obejít“ Soudní dvůr EU a unijní právo a rozhodnout o určité otázce sám. Je příslušný pro dotčené členské státy ESVO.

Soudu ESVO jako na cenný zdroj jak myšlenkového bohatství, tak i jako na legitimizující nástroj ve smyslu podpory vlastních závěrů odkazem na obdobné závěry Soudu ESVO.

Mezi vlivem Evropského soudu pro lidská práva a Soudem ESVO je ještě jeden nezanedbatelný rozdíl. Z pohledu členského státu totiž Soud ESVO interpretuje jedno, a to samé právo, jako Soudní dvůr EU. V konečném důsledku proto nemůže dojít ke vzniku situace, kdy by se výklad unijního práva vnitrostátními soudy rozštěpil v tom smyslu, že by v některých případech vnitrostátní soudy musely přihlížet k závěrům Soudního dvora EU, zatímco v jiných by byly vázány závěry Soudu ESVO. Výklad Soudního dvora EU v tomto případě vždy převáží.

V případě Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod je situace odlišná a k takovému rozdělení dojít může. Případný výklad Soudního dvora EU odlišující se od pojetí Evropského soudu pro lidská práva musí být členskými státy v rámci ochrany lidských práv dodržován, a to nejen při výkladu a aplikaci práva Evropské unie, ale i ve věcech vnitrostátního práva, spadají-li do rámce pravomocí Evropské unie. Mimo sféru unijního práva tento vliv samozřejmě neexistuje. Potenciál odlišného výkladu zde proto na rozdíl od práva Evropského hospodářského prostoru existuje.

Co zůstává nevyužito v plné míře je potenciál vnitrostátních soudů. Soudní dvůr EU z vcelku pochopitelných politických důvodů s rozsudky vnitrostátních soudů nepracuje a neodkazuje na ně. Pečlivě strážena aura nadřazenosti vyplývající z nadstátního pojetí této instituce se s takovým přístupem neslučuje. Bylo by to nadto problematické též z pohledu samotných členských států. Evropská unie jako spolek demokraticky si rovných států se s oficiální a otevřenou preferencí vlivu vybraného národního práva neslučuje. Přesto si vnitrostátní právo cestu do unijního práva našlo, a to právě v rámci jeho výkladu Soudním dvorem EU. Jen to není přiznáváno.

Soudní dvůr EU tedy s komparativní metodou výkladu aktivně pracuje, metodicky ale problematicky či snad přesněji - omezeně. Srovnávání je totiž povrchní a

omezuje se jen na odkaz na vnitrostátní právo či na rozhodnutí jiného soudu. V rozhodnutích Soudního dvora EU tedy komparativní přístup spíše než ve výkladu práva spočívá v hledání argumentů pro podporu vlastních závěrů.³⁷⁹ To ovšem neznamená, že k ní nedochází pro vnějšího pozorovatele skrytě v rámci soudních porad.

³⁷⁹ Jednotlivé metody komparativního výkladu jsou poměrně dobře rozebrány v níže uvedeném článku. Soudní dvůr EU nejlépe charakterizuje použití komparace označované jako „*independent mode of reasoning*“, kdy je cizí právo či rozhodnutí používáno jako argument pro či proti určitému rozhodnutí. V případě rozhodnutí Soudního dvora EU je výhradním pravidlem použití *in favorem*. Viz DAMMANN, J., C. The Role of Comparative Law In: Statutory and Constitutional Interpretation. [online]. *St. Thomas Law Review*. 2002, Vol. 14 [Cit. 14. 1. 2018]. Dostupné z <http://heinonline.org>, str. 521.

IV. Specifika jazykového výkladu práva Evropské unie

Východiskem výkladu práva je jeho textové zachycení. Prostřednictvím textu zákonodárce sděluje své představy o žádoucím uspořádání společnosti. Je tedy důležitým komunikačním prostředkem a zároveň převodníkem mezi mocí zákonodárnou a mocí soudní. Shoda již ale není o tom, kdo, tedy zda soudy, či zákonodárce, je oprávněn s tímto převodníkem manipulovat. Jazykem teorie práva jde o otázku, zda má být soudní výklad výkladem objektivním nebo subjektivním. Čárka před slovem „nebo“ přitom není záměrně, máme totiž za to, že myslitelná je i varianta zahrnující oba přístupy.

Z předchozích kapitol vyplývá, že Soudní dvůr EU má mimořádné postavení při výkladu práva Evropské unie. Má v podstatě monopol na určování směrodatného a tedy správného výkladu tohoto práva. Je sice ochoten nechat se ovlivnit ze strany vnitrostátních práv či práva mezinárodního a reflektuje přitom praxi jiných mezinárodních soudů, v zásadě je to ale on sám, kdo rozhoduje o tom, jaké myšlenky budou převzaty a kterými rozhodnutími se inspiruje či na ně alespoň odkáže. Nemá proto problém „razit“ vlastní cestu a vlastní výklad práva.

Limity jeho činnosti přesto existují a textové zachycení je jedním z nich. Jako autonomní soud má Soudní dvůr EU široký prostor pro vlastní pojetí výkladu unijního práva. S ohledem na své hierarchické postavení nečelí přímé konkurenci ze strany jiného soudu, ať už unijního, vnitrostátního ale i mezinárodního. V jeho činnosti a ve způsobu, jakým právo Evropské unie vykládá, se projevují též neprávnické limity. Soudní dvůr EU je zjevně ochoten reflektovat možné politické důsledky svého rozhodování pro členské státy, činí tak ovšem jen ve výjimečných případech.

Na první pohled je ovšem paradoxní, že vše výše uvedené platí při výkladu unijního práva pouze pro Soudní dvůr EU, již ale nikoliv pro soudy členských států. Ty jsou totiž vázány výkladem Soudního dvora EU, v důsledku čehož je jejich práce s právem Evropské unie o poznání méně kreativní, objevná či aktivistická. Máme

proto za to, že je nezbytné rozlišovat za prvé „tvůrčí přístup“ k výkladu práva Evropské unie, který sice není národním soudům zapovězen, ale kde má rozhodující a dlužno dodat, že také poslední slovo Soudní dvůr EU. Předpoklady pro tvůrčí přístup má přitom ideální, a to jak již zmíněným systémovým nastavením, tak i v důsledku toho, že zejména text zřizovacích smluv je poměrně rámcový.

Za druhé je to ona „rutina práce s právem“, u níž se proces výkladu nebude nijak výrazně odlišovat bez ohledu na to, zda bude prováděn Soudním dvorem EU či soudy členských států. Máme tím na mysli to, že rozdíl mezi Soudním dvorem EU a soudy členských států nebude v „procesu“ či „technice“ použití výkladových metod či jejich odlišném pojetí, ty jsou totiž zcela stejné. Rozdíl je pouze a jenom v tom, že Soudní dvůr EU při výkladu unijního práva vychází primárně z textu unijní legislativy, zatímco soudy členských států musí kromě něj zohlednit též způsob, jak byl tento text Soudním dvorem EU vyložen.

Demonstrovat by uvedené bylo možné takto – Soudní dvůr EU upřesnil v rozhodnutí *Cassis de Dijon* výkladem článku 34 Smlouvy o fungování EU pojem „zakázané opatření s obdobným účinkem“. Základem mu přitom byl text tohoto ustanovení, který, jak je vidno, je velmi obecný a sám o sobě nepříliš návodný. S ohledem na své systémové postavení a s ohledem na působení vlivů, které byly demonstrovány v předchozích kapitolách, dospěl k určitému výsledku příznivému z pohledu vnitřního trhu a tedy i samotné Evropské unie. V rámci gramatického výkladu nutně musel vyjít z běžného významu tohoto pojmu; faktu, že unijní právo je interpretováno autonomně ve více jazykových verzích atd. Jenže, stejně ale musí následně v relevantních případech postupovat kterýkoliv vnitrostátní soud s tím jediným rozdílem, že je vázán interpretačními závěry Soudního dvora již vyslovenými v rozhodnutí *Cassis de Dijon*. Ostatně, i národní soud by mohl, ještě před rozhodnutím Soudního dvora EU, dospět k závěru, že dané ustanovení je nutné interpretovat takto široce prointegračně.

Rozdíl tedy v jejich postupu v zásadě není, resp. by neměl být, právně by to nebylo zdůvodnitelné. Důležité ovšem je, že primárním hybatelem je Soudní dvůr EU, ne

soudy členských států. Z tohoto pohledu pak platí, že bavíme-li se o zvláštnostech výkladu práva Evropské unie, pak tyto zvláštnosti mohou být indukovány za první specifickými systémovými charakteristikami tohoto práva a za druhé Soudním dvorem EU v důsledku jeho specifického přístupu k tomuto právu. A platit to bude v podstatě pro všechny metody výkladu, ne jen jazykovou.

Hodláme-li hovořit o jazykovém výkladu v případě práva Evropské unie, musíme se vypořádat se dvěma relativně samostatnými, přesto však souvisejícími okruhy problémů. První z nich zahrnuje vše, co týká jazykového výkladu jako takového, tedy tak, jak je tradičně chápán teorií práva. V tomto pojetí budeme přistupovat k jazykovému výkladu jako k obecné metodě výkladu práva a budeme jím rozumět především výklad gramatický. Druhý okruh problémů je charakteristický především pro Evropskou unii, zatímco ve vnitrostátní teorii práva nebývá akcentován. Souvisí s mnohojazyčnou povahou jejího práva a v tomto smyslu jde o specifickou metodu srovnání jednotlivých textů.

4.1 Systémové charakteristiky práva Evropské unie a jejich vliv na jazykový výklad tohoto práva

Právo Evropské unie je specifické svým mnohojazyčným zachycením. S mnohojazyčností se ale pojí řada problémů, které se projevují nejen při výkladu práva, ale ve své podstatě již při jeho přijímání. Text předpisu je výsledkem legislativního procesu,³⁸⁰ je ztělesněním představ zákonodárce o určitém uspořádání věcí. Právo Evropské unie je zachyceno v 24 jazycích. Na první pohled to může

³⁸⁰ A nutno podotknout, že v případě Evropské unie je i legislativní proces nastaven tak, že může generovat chyby. V odborné literatuře se lze setkat s názory, že spíše než podle kvality právní úpravy je úspěšnost legislativního procesu hodnocena podle množství vyprodukovaných předpisů. Spojíme-li to s faktem, že Unie zasahuje do nejrůznějších politik, které mnohdy používají velmi specifickou terminologii, je jasné, že je na problém zaděláno. Viz SANDSTROM, G. Guest editorial: Knocking EU law into shape. *Common Market Law Review*. 2003, č. 40, str. 1308.

znamenat, že zachycení je přesnější, než pokud by bylo zachyceno jen v jednom jazyce. Občas je totiž náročné převést myšlenku do textu i v rodném jazyce,³⁸¹ zvláště ma-li jít o text právní, kde jsou nároky na preciznost formulací vyšší.

Příklad takového zpřesnění významu lze demonstrovat na nařízení o hygieně potravin,³⁸² které v příloze II. odst. 9 hovoří o *vhodném příslušenství pro převlékání pracovníků*, slovenská verze obdobně požaduje *„primerané zariadenia na prezliekanie zamestnancov“*; zatímco německá hovoří o *„Umkleideraum“* a francouzská o *„vestiaire“*. Česká a slovenská verze přitom nejsou problematické proto, že by nepostihovaly přesně to, co zákonodárce očekává. Jsou však přesto nedostatečné, jelikož připouští i jiné, v daném případě nechtěné způsoby výkladu. Znění v dalších jazycích, které je konkrétnější, umožňuje zpřesnit význam verze české (a slovenské).

Z tohoto pohledu mnohojazyčné vyjádření může být prospěšné. To by ale platilo pouze v případě, kdy by zákonodárce veškeré jazyky skutečně dobře ovládal. Patrně ale nebude příliš odvážené bez empirického ověření tvrdit, že takovým množstvím jazyků žádný z členů unijních zákonodárných orgánů nehovoří. V konečném důsledku tak mnohojazyčnost naopak vypovídací hodnotu textu ve srovnání s jednojazyčnými režimy práva snižuje.³⁸³

Právo Evropské unie je tedy projednáváno³⁸⁴ a zachyceno v tolika jazycích, že zúčastněné osoby jen těžko mohou mít jistotu, zda to, proč hlasovaly, a to, čeho

³⁸¹ Nad tímto tvrzením jsme dlouho váhali, zda jej ponechat. Je totiž dvojsečné a nebezpečné. Především pro jeho autora, píše-li habilitační práci.

³⁸² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 852/2004 ze dne 29. dubna 2004 o hygieně potravin.

³⁸³ Srovnej stanovisko generální advokátky - Trstenjak - přednesené dne 8. března 2007. Albert Reiss Beteiligungsgesellschaft mbH proti Land Baden-Württemberg. Věc C-466/03. ECLI:EU:C:2005:390. Poznámka č. 33.

³⁸⁴ Kdysi na exkurzi v Evropském parlamentu nám bylo mimochodem uváděno, že tlumočníci dostávají od řečníků dopředu připraveno zachycení řeči, a to více či méně věrně. V ústním vysoupení dotčeného poslance

chtěli dosáhnout, skutečně našlo svou cestu do všech jazykových verzí. To, co by jinak mohlo být výhodou, se v případě zachycení práva stává naopak problémem. Lidský jazyk obecně a jazyk právní zvláště totiž fungují jinak, než např. jazyk programovací (strojový) s jasně danými hodnotami. Programovací jazyk snadno převedeme do jedniček a nul srozumitelných počítači a jeho příkazy pracují s konstantami a proměnnými, které jsou matematicky přesně dány, stejně jako příkazy samy.

Právo však takto nefunguje. Právo je charakteristické obecností zachycení norem. Zatímco tedy v případě dobrého programátora volba konkrétního programovacího jazyka takřka nehraje roli, matematické zachycení totiž ve výsledku bude ve všech jazycích stejné, v případě jazyka lidského narážíme na problém spojený s praktickou nemožností zajištění zcela identického překladu z jazyka jednoho do jazyka jiného. Mnohojazyčnost zachycení práva Evropské unie by proto měla snižovat váhu jazykového výkladu ve srovnání s jinými metodami. To už ovšem odlišnost od běžně jednojazyčného práva vnitrostátního je. Naproti tomu nejde o praxi, která by se zásadně lišila od výkladu práva mezinárodního či vnitrostátního práva států vícejazyčných.

V Komisi a Radě je nadto legislativa projednávána v pracovních jazycích.³⁸⁵ Paralelní projednávání ve všech 24 jazycích by totiž jen stěží bylo možné fakticky, natož ekonomicky. Do ostatních autentických jazyků je teprve následně překládána³⁸⁶

ale může ad hoc docházet ke změnám, které tlumočníci ne vždy přesně zachytí. Tlumočeno tak nemusí být to, co bylo řečeno. Obdobná informace byla poskytnuta i na Soudním dvoře EU.

³⁸⁵ Existence pracovních jazyků je předvídána článkem 6 nařízení č. 1 o užívání jazyků v Evropském hospodářském společenství. Srovnej též rozsudek Tribunálu (šestého senátu) ze dne 31. března 2011. Italská republika v. Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV). Věc T-117/08. ECLI:EU:T:2011:131, odst. 55.

³⁸⁶ Jsme si vědomi problematičnosti pojmu „překládána“. Z pohledu právního totiž o překlady jedné „původní“ verze nejde, všechna autentická znění jsou původní.

překladaři. Z praktických důvodů je používána též nepřímá metoda překladu přes pivoční jazyky. Celý tento proces je nutně zdrojem chyb, které za normálních okolností, je-li právo zachyceno v jednom jediném jazyce, prakticky nevznikají.³⁸⁷ Přítomnost těchto chyb je snadno empiricky prokazatelná v eurlexu.³⁸⁸ Vlastní opravu (*corrigendum*) alespoň v jedné jazykové verzi má řada unijní předpisů. I tato skutečnost kompromituje jazykovou metodu výkladu oproti ostatním. Zde již ale odlišnost od vnitrostátního prostředí neshledáváme. Snad jen v četnosti chyb, což je ale faktor nepravý.

Nutno podotknout, že chyby vzniklé v překladu mohou být způsobeny nejenom nevhodným použitím slov vedoucích k posunu významu právní normy, ale i termínů, které jsou běžné spíše než pro jazyk právní, pro jazyk hovorový. Problém může nastat také tehdy, pokud se pojem, který má více významů v jazyce, z něhož se překládalo, použije neuváženě v několika ustanoveních téhož právního předpisu.

Obě situace lze demonstrovat na příkladu směrnice o klamavé a srovnávací reklamě.³⁸⁹ Tato směrnice vymezuje ve svém českém znění reklamu jako „každé

³⁸⁷ Příkladem by se jistě našlo mnoho. Z nám blízké oblasti lze zmínit kupř. nevhodný překlad v nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, které v českém jazyce používalo termín „soudní příslušnost“, stejně jako čl. 81 odst. 2 písm. c) Smlouvy o fungování EU. Z pohledu české teorie práva by přitom bylo správné použití termínu „pravomoc“, což by bylo ostatně shodné se slovenským zněním obou norem, které s pojmem „pravomoc“ pracuje.

³⁸⁸ Kupříkladu nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech bylo opraveno v celkem 12 případech ze všech jazykových verzí, z toho dvě se týkaly jazyka českého. A to toto nařízení představuje legislativu, která vychází z dříve uzavřené mezinárodní smlouvy. Dalo by se proto předpokládat, že text již bude vycizelován. Opravovány přitom nejsou jen jazyková znění států, které přistoupily po 1. květnu 2004, u nichž by to člověk spíše předpokládal. Podobně je tomu v případě mnoha dalších unijních předpisů.

³⁸⁹ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/114/ES ze dne 12. prosince 2006 o klamavé a srovnávací reklamě.

*předvedení související s obchodem, živností, řemeslem nebo svobodným povoláním, jehož cílem je podpora odbytu zboží nebo poskytnutí služeb, včetně nemovitostí, práv a závazků.*⁶⁹⁰ Za klamavou označuje tato směrnice každou reklamu, „*kteřá jakýmkoli způsobem, včetně předvedení, klame nebo pravděpodobně může klamat osoby, kterým je určena nebo které zasáhne, a která pro svůj klamavý charakter pravděpodobně ovlivní jejich ekonomické chování, nebo která z těchto důvodů poškodí nebo může poškodit jiného soutěžitele.*“⁶⁹¹ Spojíme-li obě definice dohromady do jednoho tvrzení, pak české znění říká že, *klamavá reklama je každé klamavé předvedení, které jakýmkoliv způsobem, včetně předvedení klame...* Výsledkem je definice v kruhu vzniklá dvojným použitím téhož českého slova v rozdílném kontextu. Dlužno dodat, že stejný problém může nastat i v právu vnitrostátním.³⁹²

Typ nesprávnosti způsobené nevhodným použitím hovorového slova spočívá v použití slova „*pravděpodobně*“ ve výše citované definici klamavé reklamy. Unijní zákonodárce přitom měl zjevně na mysli spíše význam, který je spojen v českém jazyce se slovy „*zřejmé*“, „*zjevné*“ nebo též „*očividné*“.³⁹³ Oba tyto problémy jsou sice snadno odstranitelné výkladem i v rámci české jazykové verze způsobem stejným, jakým by byly eliminovány i tehdy, pokud by šlo o chyby legislativy české. Z pohledu praktického proto problém nepředstavují. Ovšem to je neomlouvá, vyskytovat by

³⁹⁰ Viz článek 2 písm. a) směrnice 2006/114.

³⁹¹ Viz článek 2 písm. b) směrnice 2006/114.

³⁹² Definice klamavé reklamy v českém právu je toho důkazem. Viz komentář k § 2985 OZ, HAJN, P. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolter Kluwer CZ, 2014. str. 1178.

³⁹³ Obě zde zmiňované ukázky nesprávnosti jsou zároveň příkladem situace, kdy český zákonodárce v rámci procesu implementace dokázal vytvořit přesnější a vhodnější znění právní úpravy, než je to, které bylo ve směrnici vzorem. Blíže viz ONDREJOVÁ, D. *Nekalá soutěž v novém občanském zákoníku. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, str. 94. ONDREJOVÁ, D. Klamavá reklama v (novém) občanském zákoníku. *Právní rozhledy.* 2015, č. 5, str. 159 a násl. a ONDREJOVÁ, D., SEHNÁLEK, D. *Vliv práva Evropské unie na českou regulaci nekalé soutěže a nekalých obchodních praktik.* Brno: Masarykova univerzita, 2016, str. 59.

se neměly.³⁹⁴

Je tu též otázka možnosti překladu právního textu jako takového.³⁹⁵ Přeložit lze patrně vše, mnohdy však komplikovaně, opisem či s doprovodným vysvětlením. Je tomu tak zvláště tehdy, jde-li o pojmy a instituty národním právním řádům vzájemně neznámé.^{396, 397} Především to platí pro odlišnosti mezi common law a právem kontinentálním, ty jsou totiž mnohdy značné.³⁹⁸ V textech právních předpisů však pro obsírnější vysvětlování není prostor a ne vše se dá vyřešit preambulí s odůvodněním³⁹⁹ či úvodními ustanoveními s definicemi. „Básnická licence“ (*licentia poetica*) je při překladu právního předpisu neakceptovatelná.⁴⁰⁰ Na rozdíl od předkladů právních institutů zpravidla nevznikají problémy při překladech věcí (resp. nepřímého objektu) právní úpravy.⁴⁰¹

³⁹⁴ Skutečností totiž je, že advokáti se často a rádi chytají těchto nedostatků a snaží se jimi argumentovat ve svůj prospěch, a to zvláště za stavu, kdy jiné a rozumnější argumenty nemají. Soudy se následně s těmito problémy musí vypořádávat a stojí je to čas, který by mohly věnovat problémům skutečným.

³⁹⁵ Této problematice je z pohledu lingvistického věnována celá Tomášková publikace. Odkazujeme proto na ni. TOMÁŠEK, M. *Překlad v právní praxi*. 2. vyd. Praha: Linde, 2003.

³⁹⁶ Rozdílnost pojmů a institutů byla ostatně v nedávné době použita jako argument proti psaní habilitačních prací v anglickém jazyce na Masarykově univerzitě. Argumentoval jimi Bejček v poznámkách k návrhu čl. 2 odst. 3 Řádu habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem na MU na jednání Akademického senátu dne 24. dubna 2017 v odst. 31, stejné důvody ve svém vyjádření uvedl též Křepelka.

³⁹⁷ Konkrétní příklady z oblasti práva Evropské unie zmiňuje Tomášek. Viz TOMÁŠEK, M. Viktor Knapp v bráně jazyků. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2013, č. 12, str. 1181 a 1182.

³⁹⁸ Dlužno dodat, že ke stejnému cíli lze dojít různými cestami. Tudíž, mezi common law a kontinentálním právem či na nižší úrovni nebude rozdílů primárně ve výsledku, ale v různých institutech použitých k jeho dosažení.

³⁹⁹ Podle článku 296 Smlouvy o fungování EU jsou odůvodnění povinná.

⁴⁰⁰ Koneckonců, i překlady nejprodávanější knihy světa (Bible) nejsou jednotné.

⁴⁰¹ Viz výše uváděný příklad nařízení o hygieně potravin – koncept šatny bude ve všech členských státech víceméně stejný. Naproti tomu, pojetí odpovědnosti za protiprávní jednání se již může zásadně lišit. První

Při práci s unijní legislativou je navíc prakticky nemožné zohlednit všechny ostatní jazykové verze. Základní srovnání lze sice provést i ve více jazycích, strojové překlady mohou pomoci. Plného porozumění významu pojmu ve všech jeho jazykových mutacích za současných možností nelze rozumně dosáhnout. Právně proto lze sice požadovat zohlednění všech jazykových verzí, fakticky takový výklad prostě nelze provést.

Pouze na okraj připomínáme faktory jazykově-filosofické. Podle některých teorií jazyk předurčuje myšlení a tudíž i chování. Určitý jev pojmenovaný v daném jazyce může mít v závislosti na tomto pojmenování různý dopad na jednotlivce. Máme nicméně za to, že fakta hovoří spíše proti takovému pojetí, za celou mnohojazyčnou existenci Evropské unie⁴⁰² takový důsledek nikdy nebyl zpozorován.

Problém s mnohojazyčností spočívá také v tom, že jazykové zachycení práva Evropské unie je dynamické. Mění se s počtem členských států. Jazyk nově přistoupivšího státu získává stejné postavení, jako mají jazyky původní. Legislativa se přeloží, znění vyhlásí ve zvláštním vydání Úředního věstníku EU a napříště se i toto znění stává součástí jednoho celku, podle kterého by výklad měl být prováděn. Pokud by naopak členský stát projekt integrace v rámci Evropské unie opustil, i jeho jazyk přestane být jazykem práva této mezinárodní organizace. Potenciální problémy s tím spojené reálně nevznikají jen proto, že členská základna mezinárodních organizací má obecně tendenci být stabilní.

Ne vše v oblasti jazykového výkladu lze ovšem svádět jen na mnohojazyčnost. Výše naznačená specifika překladů právních předpisů vedou příležitostně, přesto však

přeložíme relativně snadno, druhé již může být problém. Srovnej též GAMBARO, A. Interpretation of Multilingual Legislative Texts. [online]. *Electronic Journal of Comparative Law*. 2007, vol 11, [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://www.ejcl.org/113/article113-4.pdf>, str. 7.

⁴⁰² V počátcích šlo o dva germánské a dva románské jazyky, nyní je samozřejmě paleta podstatně širší.

znatelně k tomu, že i v rámci jedné jazykové verze práva Evropské unie dochází k použití různých pojmů s potenciálně odlišným významem v situacích, kdy to nebylo úmyslem.⁴⁰³ Demonstrovat tento problém je možno na příkladu evropského mezinárodního práva soukromého, které prostřednictvím zvláštních a mnohdy až dadaisticky označených⁴⁰⁴ ustanovení v jednotlivých nařízeních⁴⁰⁵ upravuje pravidla provádění dřívějších smluv uzavřených členskými státy a vylučuje toto provádění z důvodu věcného nahrazení uvedených smluv těmito nařízeními.

Dalším problémem z pohledu jazykového výkladu a jistou specifičností práva Evropské unie (nikoliv již ale metod a postupu jeho výkladu) je fragmentace právní úpravy, která byla typická například v oblasti soukromého práva Evropské unie. V oblasti spotřebitelského práva jednotlivé směrnice definují každá v rámci své působnosti pojem „spotřebitele“ pomocí často odlišných definic. Pojetí spotřebitele má sice určité společné prvky, které jim všem jsou vlastní, v jednotlivostech se ale

⁴⁰³ Tyto problémy na příkladu překladů právních předpisů Evropské unie v období souvisejícím se vstupem České republiky do Evropské unie podrobně mapuje Křepelka. Viz KŘEPELKA, F. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 120 a násl.

⁴⁰⁴ Je zarážející, že ani v případě tak banální záležitosti, jakou je označení periodicky se opakujícího institutu v rámci předpisů z jedné politiky, nebylo dbáno na terminologickou jednotu. Dotčená ustanovení jednotlivých nařízení jsou proto uvozena názvy „*Vztah k mezinárodním smlouvám*“, „*Vztahy ke stávajícím mezinárodním úmlouvám a dohodám*“, „*Dobody se třetími zeměmi*“, „*Vztah k jiným nástrojům*“, aniž by pro takové rozlišování byl nějaký racionální důvod.

⁴⁰⁵ Článek 44 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení, článek 69 nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech výživovacích povinností, článek 22 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, články 59-63 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, články 67-73 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, článek 85 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/848 ze dne 20. května 2015 o insolvenčním řízení.

přístupy liší.⁴⁰⁶ Situace se pravda zlepšuje s tím, jak jsou dřívější dílčí předpisy postupně souborně kodifikovány.

4.2 Normativní přístup k řešení problému s textovým zachycením práva Evropské unie

Jazykový režim zřizovacích smluv je určen článkem 55 Smlouvy o EU, dle kterého má všech 24 znění stejnou platnost.⁴⁰⁷ Režim sekundárního práva je dán obdobně nařízením č. 1 o užívání jazyků v Evropském hospodářském společenství v aktuálním znění.⁴⁰⁸ Toto nařízení bylo přijato na základě článku 342 Smlouvy o fungování EU podle aktuálního číslování.⁴⁰⁹ Zvláštní režim omezující počet používaných jazyků umožňuje v oblasti práv duševního vlastnictví zavést článek 118

⁴⁰⁶ Skutečně je několik případů pro demonstraci:

Směrnice Rady ze dne 13. června 1990 o souborných službách pro cesty, pobyty a zájezdy v článku 2 odst. 4 definuje spotřebitele jako osobu, „*která si koupí nebo se zaváže, že si koupí, soubor služeb („hlavní smluvní strana“) nebo jakákoliv osoba, jejímž jménem se hlavní smluvní strana zavazuje ke koupi souboru služeb („ostatní příjemci“) nebo jakákoliv osoba, na kterou hlavní smluvní strana nebo ostatní příjemci převedou soubor služeb („příjemce“)*“.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů, v článku 2 odst. 1 definuje spotřebitele jako fyzickou osobu, „*která ve smlouvách, na které se vztahuje tato směrnice, jedná za účelem, který nelze považovat za její obchodní činnost, podnikání, řemeslo nebo povolání*“.

Dnes již zrušená směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách v článku 2 písm. b) stanovila, že spotřebitelem je fyzická osoba, „*která ve smlouvách, na které se vztahuje tato směrnice, jedná pro účely, které nespadají do rámce její obchodní nebo výrobní činnosti nebo povolání*“.

⁴⁰⁷ Čeština se stala autentickým zněním zřizovacích smluv na základě článku Aktu o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyprské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie, sekundární právo na základě jeho článku 58.

⁴⁰⁸ A nařízení č. 1 o užívání jazyků v Evropském společenství pro atomovou energii.

⁴⁰⁹ Původně se jednalo o článek 217 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství a právě na jeho základě bylo toto nařízení přijato.

Smlouvy o fungování EU. Chápame-li jej ovšem správně, týká se toto ustanovení výhradně jazyků úředních, v nichž má být s úřady komunikováno např. při registraci patentů. Neznamená tedy možnost omezit počet jazyků, v nichž by byla právní úprava práv duševního vlastnictví přijímána.⁴¹⁰

Máme přitom za to, že ze zřizovacích smluv ani z obecných zásad právních či na základě kategorických požadavků⁴¹¹ nelze dovodit právo jednotlivce na to, aby legislativa byla Evropskou unií přijímána v úředním jazyce státu, jehož je občanem a kterému zároveň rozumí.⁴¹² Stávající stav je proto kompromisem mezi členskými státy, který ještě lze považovat za únosný z pohledu jejich ústavního práva (vždy právě jeden národní úřední jazyk je zároveň úředním jazykem Evropské unie) a zároveň z pohledu ekonomického. Zdá se přitom logické, že jazyky sekundárního práva svým počtem následují jazyky zřizovacích smluv. Přesto si lze představit přístup odlišný, kdy by jeden či několik jazyků byly povýšeny nad jiné a pouze znění v nich by bylo zněním autentickým. Pro mezinárodní právo je takový přístup

⁴¹⁰ Naproti tomu možnost omezení jazyků úředních již byla potvrzena i Soudním dvorem EU, např. v rozsudku Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 5. května 2015. Španělské království v. Rada Evropské unie. Věc C-147/13. ECLI: ECLI:EU:C:2015:299.

⁴¹¹ V úvahu přichází např. zásada právní jistoty.

⁴¹² Ač to bylo formulováno obecněji, lze to patrně dovodit z případu Kik, kde Soudní dvůr EU konstatoval „Nicméně tyto zmínky nemohou být považovány za projev obecné zásady práva Společenství, která by každému občanovi zaručovala právo na to, aby vše, co může mít vliv na jeho zájmy, bylo za všech okolností sepsáno v jeho jazyce.“ Generální advokátka Kokott alespoň takto v případě Skoma-Lux v tomto duchu argumentovala. Za zajímavé považujeme to, že generální advokátka používá rozhodnutí Kik bez náznaku pochybností, máme totiž za to, že argumentace na jeho základě znamená jeho širší použití a generální advokátka v něm Soudnímu dvoru EU vkládá do úst něco, co možná nevyslovil. Případ Kik se totiž netýkal jazyka práva, ale řízení. Srovnej rozsudek Soudního dvora ze dne 9. září 2003. Christina Kik proti Úřadu pro harmonizaci na vnitřním trhu (ochranné známky a vzory) (OHIM). Věc C-361/01 P. ECLI:EU:C:2003:434, odst. 82, a stanovisko generální advokátky - Kokott - 18. září 2007. Skoma-Lux s.r.o. proti Celnímu ředitelství Olomouc. Věc C-161/06. ECLI:EU:C:2007:525, odst. 37.

charakteristický,⁴¹³ pro národní výjimečně též.⁴¹⁴ Jednotlivec by přitom na svých právech nemusel být dotčen, za předpokladu, že by měl možnost se přes Úřední věstník EU seznámit alespoň s překladem ve vlastním jazyce,⁴¹⁵ judikatura Soudního dvora EU hovoří právě jen o možnosti seznámit se a ta by v takovém případě dána byla.⁴¹⁶

4.2.1 Požadavek srovnávání autentických textů a návazný výklad

Řešení problému s mnohojazyčností je judikaturou Soudního dvora EU ustáleně řešeno⁴¹⁷ a osvětleno, problému se dostatečně věnuje též odborná literatura.⁴¹⁸ Shrňme-li stručně požadavky, pak z nich vyplývá povinnost srovnávat všechny autentické verze bez ohledu na to, zda jsou původními či zda se staly autentickými až dodatečně, jazyky mají rovné postavení, při výkladu je nutno přihlížet k účelu právní úpravy, systematice, ekonomii, informace relevantní pro výklad ustanovení

⁴¹³ Vídeňská úmluva o smluvním právu dokonce takové řešení výslovně předvídá v čl. 31 odst. 1.

⁴¹⁴ Příklady viz GAMBARO, A. Interpretation of Multilingual Legislative Texts. [online]. *Electronic Journal of Comparative Law*. 2007, vol 11, [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://www.ejcl.org/113/article113-4.pdf> a KŘEPELKA, F. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 28 a 29.

⁴¹⁵ Což je ostatně praxe mezinárodních smluv v České republice. Viz článek 10 Ústavy a požadavek vyhlášení.

⁴¹⁶ Srovnej rozsudek Soudního dvora ze dne 25. ledna 1979. A. Racke proti Hauptzollamt Mainz. Věc 98/78. ECLI:EU:C:1979:14, odst. 15.

⁴¹⁷ Odborné literatuře je společné, že jako první, klíčové a komplexní rozhodnutí Soudního dvora EU zabývající se výkladem je uváděn rozsudek Soudního dvora ze dne 6. října 1982. Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità. Věc 283/81. ECLI:EU:C:1982:335, odst. 18–20.

⁴¹⁸ Z mnohých zmiňujeme BOBEK, M., BŘÍZA, P., KOMÁREK, J. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 529 a násl. KRÁL, R. *Narižzení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 88 a násl., KŘEPELKA, F. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 77 a násl., RASMUSSEN, H. Towards a Normative Theory of Interpretation of Community Law. [online]. *University of Chicago Legal Forum*. 1992, č. 1 [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1992/iss1/7>, str. 149 a další.

unijního práva může rovněž poskytnout historie jeho vzniku,⁴¹⁹ v případě možnosti nutno volit verzi, která šetří práva jednotlivce.⁴²⁰ Zapovězen je výklad jen v rámci jedné jazykové verze,⁴²¹ což je důsledek rovného postavení jazyků v Evropské unii,⁴²² řešením není ani mechanický přístup⁴²³ zohledňující pouze počty jednotlivých verzí,⁴²⁴ nebo dokonce velikost populace tyto jazyky používající.⁴²⁵

Za pozoruhodnou považujeme skutečnost, že se Soudní dvůr EU ve všech svých rozhodnutích omezuje pouze na požadavek srovnání všech jazykových verzí, aniž by ale dovedl v teoretické rovině další postup následující po tomto srovnání. Výsledkem srovnání je totiž jen zjištění rozdílu, již ale není řečeno, jak s ním naložit. Je přitom zjevné, že jazykový výklad je pouhým odrazovým můstkem pro další

⁴¹⁹ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 27. října 2016. *Evropská komise v. Spolková republika Německo*. Věc C-220/15. ECLI:EU:C:2016:815.

⁴²⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. listopadu 1969. *Erich Stauder proti Stadt Ulm - Sozialamt*. Věc 29-69. ECLI:EU:C:1969:57.

⁴²¹ Rozsudek Soudního dvora (osmého senátu) ze dne 19. dubna 2007. *UAB Profisa proti Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Věc C-63/06. ECLI:EU:C:2007:233, odst. 13.

⁴²² Srovnej BOBEK, M. *Multilingualism of the European Union Law In: the National Courts: Beyond the Textbooks* In: KJÆR, A. L., ADAMO, S. *Linguistic Diversity and European Democracy*. Routledge: 2016, str. 133.

⁴²³ Generální advokát Bobek hovoří o „přehlasování jazyka“. Viz stanovisko generálního advokáta M. Bobek přednesené dne 12. prosince 2017. Věc C-16/16 P *Belgické království proti Evropské komisi*. ECLI:EU:C:2017:959, odst. 140.

⁴²⁴ Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 29. dubna 2004. *Björnekulla Fruktindustrier AB proti Procordia Food AB*. Věc C-371/02. ECLI:EU:C:2004:275.

⁴²⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. dubna 1998. *The Queen proti Commissioners of Customs and Excise, ex parte EMU Tabac SARL, The Man In: Black Ltd, John Cunningham*. Věc C-296/95. ECLI:EU:C:1998:152.

metody výkladu. Definice toho, co má být tímto můstkem, ovšem v rozhodnutích Soudního dvora EU chybí.⁴²⁶

Výsledkem srovnání autentických textů totiž může být zjištění existence zásadního rozporu mezi jednotlivými jazykovými verzemi, nebo částečného překryvu ve významech. První varianta znamená, že jednotlivé jazykové verze nejsou nijak slučitelné, což přirozeně vytváří nejistotu ohledně využití dalších výkladových metod. Druhá varianta vede k identifikaci takového výkladu, který může být zároveň společný všem jazykovým verzím, přesto je také problematická. Lze totiž uvažovat o těchto možnostech dalšího postupu:

1. zohlednění pouze průsečíku všech množin významů tvořených jednotlivými jazykovými verzemi, tzn. nejužší možný přístup;
2. zohlednění součtu všech množin významů tvořených jednotlivými jazykovými verzemi, tzn. široký přístup;
3. odklon od možných významů vytvořením nové množiny významu dovozeného ve vazbě na všechny jazykové verze, tzn. potenciálně i nad rámec toho, co je v jednotlivých textech obsaženo.

První přístup se nabízí jako vhodné řešení, je-li tedy taková shoda zjištěna. Problém však nastane tehdy, pokud se texty sice svými významy překrývají, ale zároveň jsou natolik jasné a zjevné a zároveň odlišné, že redukce jejich významu pouze na dílčí výseč by byla z pohledu jazykového výkladu nelogická a v rozporu s obvyklým významem textu. Zároveň může dojít ke zúžení původně zamýšleného významu daného textu v rozporu s tím, co zákonodárce původně zamýšlel a co je je účelem dané úpravy. Takové nevhodné zúžení lze demonstrovat na rozhodnutí ve věci C-

⁴²⁶ Tím nemáme na mysli stanovení pořadí výkladových metod. To je další a samostatný problém. Takové pořadí mimochodem z praktických důvodů Soudním dvorem EU nebylo stanoveno. Viz KŘEPELKA, F. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 78.

298/07,⁴²⁷ v němž byla mimo jiné řešena otázka, zda je poskytovatel služeb povinen podle článku 5 odst. 1 písm. c) směrnice o elektronickém obchodu⁴²⁸ uvést před uzavřením smlouvy s příjemcem služby telefonní číslo, aby bylo umožněno rychlé navázání kontaktu a přímá a účinná komunikace.

Problém spočíval v tom, že požadavek uvádění telefonního čísla nebyl v textu předmětného ustanovení výslovně obsažen.⁴²⁹ Generální advokát Colomer ale upozornil na fakt, že španělský termín „*señas*“ se obvykle v běžné řeči vztahuje k něčí adrese, zatímco francouzský pojem „*coordonnées*“ zahrnuje i telefonní číslo. Slova „*details*“ a „*Angaben*“ v angličtině resp. němčině jsou naproti tomu druhová a označují jakýkoli typ informace.⁴³⁰ Úzký přístup k výkladu by proto v tomto případě znamenal, že požadavek telefonního čísla z článku 5 odst. 1 písm. c) směrnice o elektronickém obchodu dovést nelze, což by ale bylo v rozporu s účelem této směrnice, tj. poskytnout jakékoliv údaje potřebné k přímému a účinnému spojení s poskytovatelem služby.⁴³¹ Těmto podmínkám telefonické spojení nepochybně vyhovuje.⁴³²

⁴²⁷ Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. října 2008. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände - Verbraucherzentrale Bundesverband eV proti deutsche internet versicherung AG. Věc C-298/07. ECLI:EU:C:2008:572.

⁴²⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu.

⁴²⁹ Článek 5 odst. 1 písm. c) směrnice o elektronickém obchodu stanovil jen obecnou povinnost uvést „údaje, které umožňují rychlé navázání kontaktu s poskytovatelem služeb a přímou a účinnou komunikaci s ním“.

⁴³⁰ Stanovisko generálního advokáta - Cosmas - 19. března 1998. Komise Evropských společenství proti Španělskému království. Věc C-298/97. ECLI:EU:C:1998:119, odst. 21.

⁴³¹ *Ibidem*, odst. 23.

⁴³² Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. října 2008. Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände - Verbraucherzentrale Bundesverband eV proti deutsche internet versicherung AG. Věc C-298/07. ECLI:EU:C:2008:572, odst. 28.

Druhý přístup považujeme za potenciálně problematický, zejména pokud by jím měl být dotčen jednotlivec. Nadto může i on, byl-li by uplatněn mechanicky, vést k závěrům, které nejsou v souladu s původním účelem právní úpravy a úmyslem zákonodárce.

Třetí přístup spíše odmítáme, jelikož znamená negaci významu textu úpravy jako takového a rizikem je potencialita vzniku arbitrárních řešení.

Jak již bylo uvedeno, slabinu v judikatuře Soudního dvora EU spatřujeme v tom, že jako druhý krok uvádí požadavek přihlídnutí k systematice a účelu právní úpravy, aniž by ale stanovila, co dělat dále s vlastním textem. Odkaz na další metody výkladu přitom sám o sobě není dostačující, ty se ostatně používají i obecně, tzn. tam, kde v různých jazykových verzích konflikt nevzniká. Podstatu tohoto problému lze podle našeho soudu dobře demonstrovat na pravidlech výkladu mnohojazyčných mezinárodních smluv v mezinárodním právu veřejném.

Vídeňská úmluva o smluvním právu předpokládá použití jazykového výkladu a v rámci významů z něj plynoucích výkladu účelového.⁴³³ Není-li ale možné rozpory v jednotlivých jazykových verzích takto a za použití dalších obecných výkladových pravidel⁴³⁴ odstranit, nastupují pravidla zvláštní, specifická pro mnohojazyčné smlouvy. Pomineme-li variantu řešení prostřednictvím rozhodujícího textu, která v právu Evropské unie není z důvodů výše již rozebíraných myslitelná, má být výsledek dosažen přijetím významu, který se zřetelem k předmětu a účelu smlouvy tyto texty nejlépe sblíží.⁴³⁵ Tento postup v sobě obsahuje zdánlivý rozpor, neboť účelový výklad je součástí jak obecného postupu (který ale selhal), tak i speciálního řešení. Logika zde ale je a spočívá v provedení posunu v hermeneutickém kruhu.

⁴³³ Viz článek 31 Vídeňské úmluvy o smluvním právu.

⁴³⁴ To znamená obecného pravidla dle článku 31 a doplňkových prostředků dle článku 32 citované smlouvy.

⁴³⁵ Viz článek 33 odst. 4 Ibidem.

Postup při výkladu totiž předpokládá zjištění účelu právní úpravy, a to především na základě textu, kterým je tato úprava zachycena. To je činěno v rámci procesu předporozumění. Na základě takto zjištěného účelu je následně volen ten význam textu, který účelu odpovídá nejlépe. Textem jsme tedy začali, abychom se k němu také vrátili. Vídeňská úmluva o smluvním právu v rámci obecného postupu předpokládá práci s textem v konkrétním jazyce, zatímco v řešení speciálním se podle našeho názoru musí zohlednit texty všech jazykových verzí. To znamená, že provedeme změnu našeho původního mínění zjištěného v procesu předporozumění, což přirozeně může ovlivnit to, jak definujeme zjištěný účel. Následně volíme takový význam, a to ze všech jazykových verzí, který tomu účelu odpovídá nejlépe.

V konečném důsledku tak fakticky (samozřejmě nikoliv právně) může být účel identifikován podle obecného pravidla výkladu podle Vídeňské úmluvy o smluvním právu odlišně od účelu zjištěného podle speciálního pravidla pro mnohojazyčné smlouvy. Zároveň je ale možné, a to je klíčové, tímto způsobem dosáhnout správného a jednotného výkladu, jelikož jazyková verze, která se ke zjištěnému účelu přibližuje méně, nebude aplikována. Zohledněním všech jazykových verzí se tedy nutně nerozumí požadavek nalezení jejich shody.

Výše uvedený závěr přirozeně platí podle našeho názoru také pro právo unijní, aniž by to ale bylo jakkoliv v judikatuře Soudního dvora EU zdůrazněno či odbornou literaturou reflektováno. Hovoří-li tedy Soudní dvůr EU o přihlížení k účelu právní úpravy při řešení problému s rozdíly mezi jednotlivými jazykovými verzemi, má tím podle našeho názoru na mysli zohlednění účelu zjištěného postupem obdobným tomu obsaženému v článku 33 odst. 4 Vídeňské úmluvy o smluvním právu spíše, než postupem podle článku 31 odst. 1 této smlouvy.

Praktickým důsledkem takového postupu je možnost určení jako rozhodné určité jazykové verze, byť by tato byla verzí menšinovou či dokonce zcela ojedinělou, a přesto, že by se lišila zcela zásadně a neslučitelně od ostatních jazykových verzí. Toto řešení je proto plně v souladu s veškerými následnými a v této práci již zmiňovanými

požadavky, které vyplývají z judikatury Soudního dvora EU vztahující se k mnohojazyčnosti.

Pokud bychom naproti tomu v procesu výkladu unijního práva výše uvedený posun při vymezování účelu neprovedli a omezili se jen na účel zjištěný v kroku prvním, mohli bychom v některých případech dospět ke zcela nesprávnému právnímu řešení.

Dlužno dodat, že v praxi výše popsané teoretické postupy nemusí vždy nalézt své uplatnění. Demonstrovat to lze na rozhodnutí Soudního dvora EU ve spojených věcech C-261/08 a C-348/08,⁴³⁶ které se týkalo konfliktu španělské jazykové verze Schengenského hraničního kodexu,⁴³⁷ která stanovila povinnost vyhoštění státního příslušníka třetí země tam, kde všechny ostatní jazykové verze zakládaly pouze možnost takového postupu.⁴³⁸ Soudní dvůr EU v tomto rozhodnutí v rámci řešení konfliktu nejprve připomenul svou dřívější judikaturu řešící tyto situace,⁴³⁹ aby následně vše popřel konstatováním, že jelikož „*je v projednávaném případě španělská jazyková verze čl. 11 odst. 3 nařízení č. 562/2006 jediná, jež se odchyluje od znění jiných jazykových verzí, je třeba učinit závěr, že skutečnou vůlí zákonodárce nebylo uložit dotyčným členským státům povinnost vyhostit z jejich území státního příslušníka třetí země v případě, že nevyvrátí domněnku uvedenou v odstavci 1 téhož článku, nýbrž ponechat jim možnost tak učinit.*“⁴⁴⁰ Účel právní úpravy byl takto stanoven tím nejprimitivnějším možným způsobem, který se fakticky rovná jinak Soudním dvorem EU neuznávané

⁴³⁶ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 22. října 2009. María Julia Zurita García (C-261/08) a Aurelio Choque Cabrera (C-348/08) proti Delegado del Gobierno en la Región de Murcia. Spojené věci C-261/08 a C-348/08. ECLI:EU:C:2009:648.

⁴³⁷ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 562/2006 ze dne 15. března 2006, kterým se stanoví kodex Společenství o pravidlech upravujících přeshraniční pohyb osob.

⁴³⁸ Rozhodnutí María Julia Zurita García odst. 53.

⁴³⁹ Viz odst. 54 a 55 citovaného rozhodnutí.

⁴⁴⁰ Odstavec 56 citovaného rozhodnutí.

majorizaci jazykových verzí. Fakt, že další odstavce analyzovaného rozhodnutí se zavedených teoretickoprávních postupů správně drží, je pouze malým ospravedlněním takové simplifikace. Ta totiž, vytržená z kontextu, může mít v jiných věcech potenciál vést k nesprávným závěrům.

Co z výše uvedeného vyplývá? Klasické schéma právní informatiky „data-informace-znalost“ zůstává v případě práva Evropské unie samozřejmě nedotčeno. Rozdíl oproti obvyklým přístupům např. v českém právu spočívá v tom, že „informaci“ nelze spolehlivě získat z jednoho jazyka. Kategorie „data“ proto v případě Evropské unie zahrnuje všech 24 úředních jazyků. Pracujeme-li pouze s jazykem jedním, lze se sice dobrat správné informace, je zde ale riziko její chybovosti vyplývající z neúplnosti vstupních dat. Právo Evropské unie je takto zachyceno vlastně ve dvou vrstvách. V jednotlivých jazycích za prvé, a za druhé je tu meta-vrstva, která vzniká zohledněním všech jazykových verzí. Soudy, a platí to jak pro soudy členských států, tak i pro Soudní dvůr EU, by měly pracovat s touto meta-vrstvou.

Otázkou potom je, zda je to povinnost a koho se tato povinnost týká, resp. jaké mohou být důsledky jejich porušení. Máme za to, že orgány Evropské unie, jakož i veškeré orgány členských států, mají povinnost pracovat nikoliv jen s jednou jazykovou verzí, ale *ex officio* s výše definovanou meta-vrstvou. Je totiž jejich povinností aplikovat unijní právo správně a jak již bylo řečeno, omezení se na jednu jazykovou verzi může vést k tomu, že získaná informace o právní úpravě není úplná či přesná.

Pokud jde o jednotlivce, je situace komplikovanější. Je samozřejmě v zájmu jednotlivce srovnávání provádět, máme však za to, že o povinnost stanovenou unijním právem se nejedná.⁴⁴¹ Jestliže totiž zásada právní jistoty dává jednotlivci

⁴⁴¹ Křepelka ve své práci zkoumá s daným problémem úzce související otázku vnitrostátního prosazování unijního práva vůči jednotlivcům a dospívá k závěru, že ani v rámci ní se právem Evropské unie nepředpokládá

právo seznámit se s právní úpravou v jazyce, kterému rozumí,⁴⁴² pak nutně musí vylučovat situaci, kdy je toto právo rozměňováno povinností sledovat znění v jazycích, jež mu srozumitelné nejsou. Tato povinnost jednotlivci přesto může být ve zvláštních případech založena, nikoliv již ale unijním právem. Možná je totiž např. odpovědnost advokáta za škodu, kterou svému klientovi způsobil nesprávnou právní radou či vadným postupem ve věci tím, že neprovedl alespoň základní srovnání jazykových verzí relevantní právní úpravy.

4.2.2 Určování významu textu

Mnohojazyčná povaha práva Evropské unie znamená, že je používáno v členských státech ve stejném jazyce, jakými jsou zachyceny také vnitrostátními právní řády. To samo o sobě asi není nijak překvapivé, problém je ovšem s významem jednotlivých pojmů a institutů. Zobecníme-li, jde o otázku koexistence dvou relativně samostatných systémů práva, jež jsou zachyceny prostřednictvím stejných dat (jazyků). Za této situace je podle našeho soudu myslitelných pět základních přístupů. Za první, význam těmto datům je připisován centrálně a je tedy oběma systémům společný; za druhé, význam těchto dat určují jednotlivé dílčí systémy, zde je charakteristická značná různorodost; za třetí, centrální systém používá data, která mají vlastní význam, ale zároveň data, jimž je význam přisuzován systémy dílčími, které jej samy stanoví, oba systémy se prolínají; za čtvrté, oba systémy jsou zcela nezávislé, jsou používána stejná data, nicméně jim je v rámci obou systémů připisován význam samostatně, a tedy i potenciálně odlišně; a konečně za páté, oba systémy jsou nezávislé, používají stejná data, těm je připisován význam potenciálně

automatická a plná možnost jednání ve vlastním jazyce. KŘEPELKA, F. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 64.

⁴⁴² Srovnej KRÁL, R. Nařízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 10.

různý, tyto systémy se zároveň částečně překrývají s tím, že v místech překryvu centrální data ovlivňují význam dat dílčích.

První přístup je charakteristický pro federace, máme za to, že takto bylo organizováno předrevoluční československé právo. Druhý přístup je charakteristický pro mezinárodní právo za situace, kdy chybí autorita, která by výklad sjednocovala, tedy skoro vždy. Třetí systém je uplatňován v Kanadě⁴⁴³ a čtvrtý systém by mohl vystihovat Evropskou unii, pokud by ovšem v jejím případě nebyl problém s již naznačenými překryvy.⁴⁴⁴ Vhodněji proto popisuje spíše ty případy zmíněné v přístupu druhém, kdy interpretační autorita existuje, a příkladem by mohl být například standard vytvořený Evropským soudem pro lidská práva při interpretaci Úmluvy o ochraně základních práv a svobod ve vztahu k národním kodifikacím. Právo Evropské unie podle našeho názoru v konečném důsledku nejlépe definuje přístup pátý, jelikož jen on reflektuje specifické projevy směrnic zvláště a ostatních pramenů tohoto práva obecně při výkladu vnitrostátního práva. Máme samozřejmě na mysli především nepřímý účinek a povinnost souladného výkladu implementované legislativy. Důvod pro existenci pátého přístupu totiž spatřujeme ve směrnících.

Terminologií Soudního dvora EU tedy lze konstatovat, že pátý přístup je charakteristický autonomním výkladem unijního práva společně s povinností eurokonformního výkladu. Ten se ovšem neuplatňuje absolutně. Existují tři zvláštní

⁴⁴³ Odborná literatura hovoří též o „*bijuralismu*“ (*bijuralism, le bijuridisme*). Viz GAMBARO, A. Interpretation of Multilingual Legislative Texts. [online]. *Electronic Journal of Comparative Law*. 2007, vol 11, [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://www.ejcl.org/113/article113-4.pdf>, str. 2. HALBERSTAM, Daniel, REIMANN, Mathias. *Federalism and Legal Unification: A Comparative Empirical Investigation of Twenty Systems*. Springer Science & Business Media, 2013, str. 181, a dále zachycení textu zákona o interpretaci Kanady v článku 8 Interpretation Act (R. S. C., 1985, c. I-21) na stránkách kanadské vlády Interpretation Act (R. S. C., 1985, c. I-21). [online]. [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/I-21/index.html>.

⁴⁴⁴ Srovnej např. rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 26. května 2005. Kingscrest Associates Ltd a Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise. Věc C-498/03. ECLI:EU:C:2005:322.

situace, které všechny mají povahu ne příliš častých výjimek. Prostor pro vnitrostátní právo a ovlivňování výkladu (připisování významu datům) unijního práva totiž přichází v úvahu (1) v případě výjimek a kategorických požadavků, které limitují svobody vnitřního trhu; (2) dále tehdy, pokud samo unijní právo na právo vnitrostátní odkazuje; (3) a konečně i v situaci, kdy sice unijní právo na vnitrostátní právo neodkazuje, ale určit obsah právní normy není možné pomocí unijního práva samého včetně obecných zásad právních.

Výjimky a kategorické požadavky chápeme jako rámcové pojmy, jejichž vnější limity jsou stanoveny unijním právem, ale v rámci těchto limitů je možná konkretizace právem vnitrostátním. Výklad těchto pojmů proto bude v jednotlivostech různý v různých členských státech, stejně jako se liší např. vnímání veřejné mravnosti. O skutečně nezávislém určování obsahu těchto pojmů unijního práva právem vnitrostátním ale nemůže být řeč.⁴⁴⁵

Odkaz na vnitrostátní právo má paralelu v odkazu na právo mezinárodní, který již v této práci byl demonstrován v jiné souvislosti na příkladu práva Světové obchodní organizace v rozhodnutích Nakajima a Fediol. Za obdobu by bylo možno považovat též způsob řešení smluvní odpovědnosti Evropské unie, což je sice institut unijní, ale řešení má povahu do určité míry podobnou kolizní normě a odkazuje na vnitrostátní právní řády.⁴⁴⁶ Lze se setkat i s případy, kdy Evropská unie rezignuje na

⁴⁴⁵ Dle Soudního dvora EU sice členské státy „v podstatě mají možnost v souladu s vnitrostátními potřebami, které se mohou v jednotlivých členských státech a v různých obdobích lišit, určit požadavky veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti, zejména jako odůvodnění odchylky od základní zásady volného pohybu osob, avšak tyto požadavky musí být chápány striktně, takže jejich dosah nemůže být jednostranně určován jednotlivými členskými státy bez kontroly ze strany orgánů Evropské unie.“ Srovnej např. rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 22. května 2012. P. I. v. Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid. Věc C-348/09.ECLI:EU:C:2012:300, odst. 23.

⁴⁴⁶ Možnost interpretace unijního práva na základě odkazu na právo vnitrostátní byla řešena např. v rozsudku Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 18. prosince 2007. Société Pipeline Méditerranée et Rhône (SPMR)

vlastní definici a odkáže na právo vnitrostátní z ryze praktických důvodů, kdy jednotné unijní definici brání praktické důvody.⁴⁴⁷

Třetí situaci jsme zaznamenali v judikatuře Tribunálu, který s tímto konceptem ve svých rozhodnutích pracoval,⁴⁴⁸ a dále ve stanovisku generální advokátky Trstenjak.⁴⁴⁹ V případě Soudního dvora EU jsme obdobně explicitní vysvětlení způsobu výkladu odkazem na vnitrostátní právo nezaznamenali. Máme nicméně za to, že Soudní dvůr EU požadoval v podstatě totéž například při vymezování rozsahu náhrady škody způsobené jednotlivci porušením unijního práva v rámci odpovědnosti státu za škodu typu Francovich.⁴⁵⁰

proti Administration des douanes et droits indirects a Direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières (DNRED). Věc C-314/06. ECLI:EU:C:2007:817.

⁴⁴⁷ Tato situace nastala v případě terminologie týkající se bourání a porcování masa, neboť praktiky a postupy používané v členských státech i jejich jednotlivých regionech se liší. Evropská komise proto v nařízení 2787/81 tuto skutečnost zohlednila a použila odkaz na právo vnitrostátní. Soudní dvůr EU tuto skutečnost reflektoval a ponechal na vnitrostátních soudech, aby určily význam pojmu „*flambet*“, („*thin flank*“, „*Fleisch- und Knochendünnung*“). Konstatoval přitom „*However, where the Community legislature incorporates into a regulation an implied reference to national customs and practices, it is not for the Court of Justice to give a uniform community definition of the terms used.*“ Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 18. ledna 1984. Ekro BV Vee- en Vleeshandel proti Produktschap voor Vee en Vlees. Věc 327/82. ECLI:EU:C:1984:11.

⁴⁴⁸ Srovnaj rozsudek Soudu prvního stupně (čtvrtého senátu) ze dne 18. prosince 1992. Lilian R. Khouri proti Komisi Evropských společenství. Věc T-85/91. ECLI:EU:T:1992:121, odst. 33, a rozsudek Soudu prvního stupně (druhého senátu) ze dne 22. dubna 1993. Automobiles Peugeot SA a Peugeot SA proti Komisi Evropských společenství. Věc T-9/92. ECLI:EU:T:1993:38, odst. 39.

⁴⁴⁹ Stanovisko generální advokátky - Trstenjak - přednesené dne 8. března 2007. Albert Reiss Beteiligungsgesellschaft mbH proti Land Baden-Württemberg. Věc C-466/03. ECLI:EU:C:2005:390, odst. 65.

⁴⁵⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. března 1996. Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a další. Spojené věci C-46/93 a C-48/93. ECLI:EU:C:1996:79, odst. 83.

Autonomie práva Evropské unie je možná trochu uměle upevňována prostřednictvím používání specifických pro Evropskou unii jedinečných pojmů.⁴⁵¹ Přesto se v řadě případů nelze vyvarovat použití stejných termínů (dat), jaká jsou používána ve vnitrostátních právních rádech.⁴⁵² Nutno přitom podotknout, že zavedení nových zvláštních termínů, které jsou vlastní pouze právu unijnímu, v sobě skrývá jisté riziko.⁴⁵³ S ohledem na zásadu právní jistoty a princip právního státu totiž nelze akceptovat zachycení práva textem natolik odlišným od obecného jazyka, že by byl jednotlivci nesrozumitelným.^{454,455}

Z povahy věci ovšem unijní právo může být autonomní jen na právním jazyce konkrétního právního řádu, ne na jazyce jako takovém. Obecný jazyk má proto

⁴⁵¹ Nejde přitom jen o nově zaváděné odborné právní termíny, ale i o specifické a z pohledu původního jazyka mnohdy nesprávné používání pojmů obecných. Zatímco ale situace první je spíše záměrem, druhá je patrně nechtěným důsledkem mnohojazyčnosti Evropské unie a faktu, že interní komunikace v Evropské unii je vedena lidmi v jazyce, který není jejich jazykem rodným. Srovnej např. snahu některé z těchto nesprávností vysvětlit a napravit ze strany Evropského účetního dvora v elektronické publikaci *Misused English words and expressions*. In: EU publications. [online]. Dostupné z http://www.eca.europa.eu/Other%20publications/EN_TERMINOLOGY_PUBLICATION/EN_TERMINOLOGY_PUBLICATION.pdf.

⁴⁵² Příkladem je např. použití pojmu „podnik“ pro účastníka hospodářské soutěže v unijním právu a obdobného termínu v dřívějším českém obchodním zákoníku pro označení věci sloužící k podnikání.

⁴⁵³ Postup, kdy jsou vytvářeny či přejímány nové koncepty, dosud vlastnímu právnímu řádu neznámé, které je proto nutné pojmenovat, není jedinečný jen pro Evropskou unii. V odborné literatuře jsme našli popis postupu Japonska, které při přejímání institutů a pojmů z evropských právních řádů zavedlo mnoho neologismů a převzalo také znaky z čínštiny. Dalším podobným případem je Německo a jeho BGB. Viz GAMBARO, A. Interpretation of Multilingual Legislative Texts. [online]. *Electronic Journal of Comparative Law*. 2007, vol 11, [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://www.ejcl.org/113/article113-4.pdf>, str. 4 a 5.

⁴⁵⁴ Srovnej MELZER, F. *Metodologie nalézání práva* 1. vyd. Tribun EU, 2008, str. 67.

⁴⁵⁵ Zde máme na mysli srozumitelnost právní. Požadavek srozumitelnosti lingvistické je ovšem neméně důležitý. K problému těchto dvou „srozumitelností“ viz SMEJKALOVÁ, T. Srozumitelnost práva. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2013, č. 5, str. 459.

mimořádný význam při výkladu unijní úpravy. Prvořadě samozřejmě budou definice pojmů často obsažené v úvodních ustanoveních právních předpisů. Ovšem za stavu, kdy chybí, mají být podle Soudního dvora EU „význam a dosah pojmů, které unijní právo nijak nedefinuje, určeny v souladu s jejich obvyklým smyslem v běžném jazyce s přiblížením ke kontextu, ve kterém jsou použity, a cílům, které sleduje právní úprava, jejíž jsou součástí“.⁴⁵⁶

Nejde tedy o nic specifického, postup je v zásadě stejný, jako v případě výkladu českého práva,⁴⁵⁷ a jde jen o jinými slovy vyjádřený teoretický model tří oblastí interpretovaného pojmu.⁴⁵⁸ Z publikací zaměřených na výklad common law se zdá, že i v jejich případě lze nalézt shodu, a to se dvěma ze tří pravidel používaných pro výklad textu. Důraz na běžný význam jazyka v první části výše citované věci se kryje s „plain meaning rule“ a zohlednění cíle směřuje stejným směrem, jako „golden rule“.⁴⁵⁹

4.2.3 Právní problémy spojené s mnohojazyčností z pohledu jednotlivce

Z mnohojazyčné povahy vyplývají určité problémy, které v právech jednojazyčných obvykle nenastávají či se nemohou vůbec vyskytnout. Odpovědnost za řešení těchto problémů leží na soudech, a to jak vnitrostátních, tak unijních. Ne vždy je přitom nutné klást předběženou otázku, Soudní dvůr EU totiž pravidla pro eliminaci problémů definoval vcelku jasně. Mnohdy ale ani ona nebudou dostačující

⁴⁵⁶ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 24. června 2015. Hotel Sava Rogaška, Gostinstvo, turizem In: storitve, d. o. o. v. Republika Slovenija. Věc C-207/14. ECLI:EU:C:2015:414. odst. 25.

⁴⁵⁷ Srovnej např. tvrzení Ústavního soudu, že „výrazům použitým v textu zákona je třeba rozumět v tom smyslu, jaký mají obecně ve spisovném jazyce, není-li relevantní důvod pro odlišnou interpretaci.“ Viz náleží Ústavního soudu ze dne 27. června 2000, sp. zn. II. ÚS 157/97. ECLI:CZ:US:2000:2.US.157.97. Toto rozhodnutí přitom i jinak souvisí s tématem této práce. Ústavní soud v něm totiž provedl srovnávací jazykový výklad obdobně, jako je to dnes povinností v rámci mnohojazyčného práva Evropské unie.

⁴⁵⁸ Jádro pojmu, oblast pochybností a oblast spadající mimo rámec interpretovaného pojmu. Viz MELZER, F. *Metodologie nalézáni práva*. 1. vyd. Tribun EU, 2008, str. 96-98.

⁴⁵⁹ Chybí „mischief rule“, jakkoliv i ono by bylo možno dovést jak pro právo unijní, tak i české. Nezdá se však, že by tento druh výkladu hrál významnější roli.

k vyřešení sporných otázek výkladu. Jak už bylo výše uvedeno, tak k řešení přispívá též unijní exekutiva prostřednictvím oprav textu vyhlášených v Úředním věstníku.

Nebudeme v dalším textu rozebírat případy, kdy text určitého právního přepisu v jedné či více jazykových verzích zcela chybí. Máme totiž za to, že se jedná o situaci, která byla do značné míry jedinečná, nastala v souvislosti s přístupem a nutností překladů rozsáhlého množství textů během relativně krátké doby,⁴⁶⁰ a která je za běžných podmínek členství prakticky vyloučená.⁴⁶¹

Zajímavější je naproti tomu situace, kdy jsou v textech při srovnání zjištěny rozdíly. Máme za to, že v takovém případě je nutné rozlišovat zjištěné rozdíly malého rozsahu; nebo jestli jde o rozdíly značné, jejichž znění a význam jsou vzájemně odlišné či dokonce protichůdné. Roli dále hraje, zda zjištěné rozdíly již byly osvětleny rozhodnutím Soudního dvora EU či eliminovány prostřednictvím opravy v Úředním věstníku.

⁴⁶⁰ K problémům s překlady při vstupu České republiky do Evropské unie podrobně viz KŘEPELKA, F. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 93 a násl.

⁴⁶¹ Nutno ovšem podotknout, že chybějící překlady v jazycích nových členských států nebyly tak výjimečné, jak by se mohlo zdát. Dokazují to i položené předběžné otázky a rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 11. prosince 2007. *Skoma-Lux s.r.o. proti Celnímu ředitelství Olomouc*. Věc C-161/06. ECLI:EU:C:2007:773, dále pak rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 4. června 2009. *Balbiino AS proti Põllumajandusminister a Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskus*. Věc C-560/07. ECLI:EU:C:2009:341 a rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 29. října 2009. *Rakvere Lihakombinaat AS proti Põllumajandusministeerium a Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus*. Věc C-140/08. ECLI:EU:C:2009:667. A konečně též rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 23. října 2007. *Polská republika proti Radě Evropské unie*. Věc C-273/04. ECLI:EU:C:2007:622. Srovnej též EVAS. T. *Judicial Application of European Union Law in post-Communist Countries: The Cases of Estonia and Latvia*. [online]. Routledge, 2016 [Cit. 30. 6. 2017]. ISBN 9781317110071. Dostupné z <https://books.google.cz/books?id=TDsfDAAAQBAJ&pg=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false>.

1. Malé rozdíly v textu, které dosud nebyly odstraněny Soudním dvorem EU či opravou, lze řešit běžnými výkladovými postupy tak, jak vyplývají z judikatury Soudního dvora EU. Problémy v praxi zpravidla nevznikají, teoreticko-právně ale existují;

2. velké a tedy zjevné rozdíly či přímo rozpory, které dosud nebyly eliminovány, již komplikace mohou způsobit. Vlastní postup výkladu bude přirozeně stejný jako v předchozím bodě. Domníváme se ale, že je nutné dále rozlišovat, zda je výsledek interpretace ve prospěch jednotlivce nebo k jeho tíži, a to buď tím, že zhoršuje jeho právní postavení, či proto, že mu ukládá novou dosud neexistující povinnost.

Příkladem zlepšení právního postavení na straně jednoho jednotlivce a zároveň zhoršení na straně jednotlivce druhého je chyba vzniklá ve slovenském znění nařízení Brusel I⁴⁶² článek 5 odst. 2. Toto ustanovení totiž stanovilo příslušnost soudu ve věcech výživného podle bydliště povinného, čímž se slovenská verze odlišovala od všech verzí ostatních. Nadto to byl i zjevný nesmysl z pohledu systematického, jelikož pravidlo speciální pro určení zvláštní příslušnosti se shodovalo s pravidlem obecným. Správným výkladem tohoto předpisu sice dochází ke zhoršení postavení povinného (nutnost vést spor v zahraničí se všemi důsledky z toho vyplývajícími), ale k založení nové povinnosti nedochází. Strpět soudní řízení by tento jednatelce byl povinen tak jako tak. Jiným příkladem je známé rozhodnutí Stauder, v němž byl požadavek volby jazykové verze a výkladu zlepšující postavení jednotlivce přímo konstatován.⁴⁶³ Založení nové dosud neexistující povinnosti je

⁴⁶² Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

⁴⁶³ V tomto rozhodnutí německá verze stanovila „Die Mitgliedstaaten treffen alle erforderlichen Maßnahmen damit ... die Begünstigten der In: Artikel 1 vorgesehenen Maßnahmen Butter nur gegen einen auf ihren Namen ausgestellten Gutschein erhalten können.“ Francouzská verze stanovila, že kupony by měly být „bon individualisé“, holandská verze stanovila „op naam gestelde bon“, a podle italské verze máslo by mělo být

v těchto případech podle našeho soudu vyloučené. Analogicky lze podle našeho názoru ve prospěch takového závěru totiž použít argumentaci Soudního dvora EU z případu Skoma-lux, kde bylo konstatováno: „*kategorický požadavek právní jistoty vyžaduje, aby právní úprava Společenství umožnila dotčeným osobám seznámit se přesně s rozsahem povinností, které jim ukládá, což lze zaručit pouze řádným vyhlášením v úředním jazyce adresáta.*“⁴⁶⁴ Založení nové povinnosti proto není možné, jelikož zjevná odlišnost příslušné jazykové verze znamená, že za prvé v daném jazyce dotčený právní předpis nebyl vyhlášen řádně⁴⁶⁵ a za druhé, že se osoby mluvící tímto jazykem neměly se svou povinností možnost seznámit přesně.⁴⁶⁶

3. Řešení malých i velkých chyb bude po odstranění pochybností rozhodnutím Soudního dvora EU stejné. Rozhodným bude výklad poskytnutý tímto soudem, a to i tehdy, pokud by tak měla být založena jednotlivci zcela nová povinnost, samozřejmě za předpokladu řádného vyhlášení daného rozhodnutí.

4. Řešení malých i velkých chyb v případě, že dojde k jejich úřední opravě, je podle našeho názoru komplikovanější. Nejde totiž ani tak o výklad jako takový, jako spíše

vydáno oproti „buono individualizzato“. Mezi těmito dvojicemi byl proto zjevný rozpor. Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 12. listopadu 1969. Erich Stauder proti Stadt Ulm - Sozialamt. Věc 29-69. ECLI:EU:C:1969:57.

⁴⁶⁴ Srovnej rozhodnutí Skoma-Lux, odst. 38.

⁴⁶⁵ Tento závěr Soudního dvora EU je mimochodem dalším projevem vlivu vnitrostátního práva na právo Evropské unie a judikaturu Soudního dvora EU. V tomto případě jde o vliv práva francouzského. Viz BOBEK, M., BŘÍZA, P., KOMÁREK, J. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 516.

⁴⁶⁶ Král dovozuje opačný závěr a připouští možnost založení nové povinnosti u jednotlivců, kteří měli možnost v určitých situacích kvalifikovaně zjistit přesný rozsah povinností, jež se jich týkají. Máme za to, že toto pragmatické řešení vyjádřené před rozhodnutím ve věci Skoma-lux spíše neobstojí, jakkoliv nelze vyloučit korekci ze strany Soudního dvora EU, která by Králem zmiňované případy zjevně znalosti relevantních povinností zohlednila. Praktické důvody pro takový posun v judikatuře Soudního dvora EU bezesporu existují a jejich odmítání lze považovat za projev formalismu. Viz KRÁL, R. *Narážení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 92 a 93.

o jeho důsledky. Opravy představují úřednický zásah do textu předpisu prováděný mimo vlastní legislativní postup a vlastně až poté, co celý legislativní proces skončil.⁴⁶⁷ Jak již bylo výše uvedeno, je výklad unijního práva činěn podle všech autentických jazykových verzí. Úřednická oprava proto může teoreticky vést ke změně výkladu celého předpisu. Máme proto za to, že je nutné rozlišovat opravy skutečně technické, které nijak nemění obsah právní úpravy od oprav, které jsou ve skutečnosti spíše novelami.⁴⁶⁸ Extrémním příkladem zmiňovaným odbornou literaturou⁴⁶⁹ je oprava nařízení Komise (ES) č. 865/2006 ze dne 4. května 2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s těmito druhy. Opravou je měněn nejen obsah tohoto nařízení, ale i jeho název. Počet oprav, z nichž některé jsou zásadní, je 122, a to v nařízení, které má jen 75 článků celkem.

Jsme dále toho názoru, že vnitrostátní soudy jsou *a priori* vždy vázány texty unijních předpisů ve znění provedených oprav bez ohledu na jejich charakter. Mají-li ale pochybnosti o výkladu, a to zejména v případech *de facto* novel, pak je namístě položení předběžné otázky Soudnímu dvoru EU. Vnitrostátní soudy totiž samy nemohou rozhodovat o platnosti unijního práva a máme za to, že to platí včetně jeho oprav. Soudní dvůr EU naproti tomu takové oprávnění má a v případě, kdy by oprava skutečně změnila obsah celého předpisu ve smyslu posunu jeho významu, může podle našeho soudu její použití odmítnout. Nejednalo by se přitom o

⁴⁶⁷ Jejich účinek je ovšem navázán na předpis, který opravují. BOBEK, M. Corrigenda In: the Official Journal of the European Union: Community Law as quicksand. *European Law Review*. 2009, Vol. 34, str. 953-

⁴⁶⁸ Srovnej BOBEK, M. Multilingualism of the European Union Law In: the National Courts: Beyond the Textbooks In: KJÆR, A. L., ADAMO, S. *Linguistic Diversity and European Democracy*. Routledge: 2016, str. 128 a rovněž BOBEK, M., BŘÍZA, P., KOMÁREK, J. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 521.

⁴⁶⁹ Viz BOBEK, M. Corrigenda In: the Official Journal of the European Union: Community Law as quicksand. *European Law Review*. 2009, Vol. 34, str. 951.

konstatování neplatnosti, protože ta se v případě oprav váže přímo na opravovaný předpis.

4.3 Srovnávací jazykový výklad v judikatuře Soudního dvora EU (a navázní na výklad účelový)

Textové zachycení práva Evropské unie ve všech jejích úředních jazycích představuje pouhé východisko pro použití dalších interpretačních metod, v tom se toto právo nijak neliší od práva mezinárodního a vnitrostátního. Ryze textualistický přístup⁴⁷⁰ k tomuto právu z povahy věci není možný, resp. praktický. Nesvědčí mu mnohojazyčné zachycení, ani vysoká míra obecnosti či rámcovosti primárního práva. Větší význam lze textu připsat podle našeho názoru v případě sekundárního práva, i zde ale zůstává problém spojený s jeho mnohojazyčným zachycením.

Naznačené rozlišování je přitom podle našeho názoru důležité. Řada publikací o Soudním dvoru EU hovoří jako o aktivistické instituci. Pomíjí přitom fakt, že Soudní dvůr EU využívá jen možností, které mu text legislativy skýtá. Čím konkrétnější a věcně obsáhlejší úprava, tím méně kreativity u něj spatřujeme. Mezinárodněprávní povaha zřizovacích smluv je ve výkladu přibližuje běžným mezinárodním smlouvám a interpretační praxi mezinárodního práva veřejného.⁴⁷¹

S primárním právem je spojen další problém, který jej *de facto* odlišuje od práva sekundárního. Změny zřizovacích smluv jsou náročné na provedení, a to jak

⁴⁷⁰ Sobek textualismus definuje jako teorii „interpretace právních předpisů, která zdůrazňuje dělbu státní moci, a proto odmítá, aby soudci pod různými záminkami ignorovali, že zákonodárce něco explicitně stanovil, a aby si tak sami hráli na zákonodárce.“ SOBEK, T. Argumenty teorie práva. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, str. 283. K výkladu tohoto pojmu viz též ŠKOP, M. Interpretace práva jako literární interpretace In: Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhan, J. (eds.) Dny práva – 2010 – Days of Law. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, str. 2983 a násl.

⁴⁷¹ Pro tu je důraz na účel (intencionalismus) typický. Srovnej MALANÍK, M. Koncepce evolutivního výkladu – metodologické ukotvení interpretační techniky. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, č. 2, str. 242.

z důvodů právních, tak, a to především, z důvodů politických. Jejich text proto musí být pokud možno nadčasový. Jazyk je však relativně statickou kategorií. Jistě, významy pojmů se v běžném životě mohou měnit a tato změna je relativně snadnost identifikovatelná.⁴⁷² Použití odborné terminologie ve zřizovacích smlouvách ale těmto posunům ve významu spíše brání. Stejně tak není pravděpodobné, že by ke změně významu určitého pojmu došlo zároveň a přitom stejně ve více unijních jazycích. Řada ustanovení zřizovacích smluv proto za celou dobu existence Společenství a Unie nedoznala žádné změny, a to jak formálně, tak i materiálně (myšleno z hlediska jazykového).

Účelový výklad svou dynamičností pomáhá slabiny statického textualistického přístupu k primárnímu právu překonávat. Rovněž intencionalismus se z tohoto pohledu jeví jako vhodná metoda výkladu zřizovacích smluv. Přílišný důraz na účel právní úpravy a úmysl normotvůrce, obojí na úkor textu, se naproti tomu nejeví případný u práva sekundárního. Zde totiž nevýhody zmíněných metod začínají převyšovat výhody s nimi spojené.

Soudní dvůr EU ryze textualistický přístup k výkladu práva odmítl. Učinil tak jednak výslovně při výkladu práva sekundárního v rozhodnutí *Grad*,⁴⁷³ jakož i mnohokrát mlčky, a to i při výkladu práva primárního. Lze přitom konstatovat, že Soudní dvůr EU při výkladu zřizovacích smluv spoléhá na jejich text různou měrou. Základním přístupem je přirozeně ten, který textové znění skutečně považuje za výchozí a

⁴⁷² Otázkou pak je, jaký význam slovům přiznat, zda ten, který měla v době přijetí dotčené právní úpravy, či význam nový. Judikaturu Soudního dvora EU k této otázce jsme nedohledali. Preferujeme spíše řešení první.

⁴⁷³ Soudní dvůr EU v tomto rozhodnutí nadřadil účelový výklad výkladu jazykovému. Konstatoval totiž: „It is true that a literal interpretation of the second paragraph of article 4 of the decision might lead to the view that this provision refers to the date on which the Member State concerned has brought the common system into force in its own territory. However, such an interpretation would not correspond to the aim of the directives in question.“ Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 6. října 1970. *Franz Grad proti Finanzamt Traunstein*. Věc 9-70. ECLI:EU:C:1970:78, odst. 12 a 13.

zároveň rozhodující. Druhý přístup je charakteristický v tom, že v textu smlouvy sice Soudní dvůr EU hledá oporu, aby ale následně za použití dalších výkladových metod dovedl jeho význam. Tento přístup je charakteristický například pro judikaturu vztahující se k ekonomickým svobodám vnitřního trhu a zcela ukázkovou je učebnicová linie případů Dassonville, Cassis de Dijon, Keck a Mithouard a Gourmet. Tento přístup umožňuje Soudnímu dvoru EU v jednotlivých případech reagovat na specifické okolnosti řešené věci a zároveň dotčenou normu kreativně rozvíjet.⁴⁷⁴

Třetí situace je nejkontroverznější. Soudní dvůr EU někdy neváhá postavit text zřizovacích smluv stranou, aby jazykovému výkladu zcela nadřadil metody jiné, především metodu výkladu účelového. Tyto případy znamenají výhru teleologického přístupu nad textualismem. Jejich výčet přitom není malý, důsledky pro Evropskou unii, členské státy a jednotlivce jsou značné. Do této kategorie lze zařadit veškerou judikaturu Soudního dvora EU, kterou byl formulován přímý účinek unijního práva a jeho nadstátnost, tedy známé a v této práci již citované případy Van Gend en Loos, Costa vs. ENEL a další.

Patrně nejzřetelnějším příkladem odklonu od textualismu a úplné popření jazykového výkladu představuje podle našeho názoru případ Černobyl.⁴⁷⁵ Tento případ je poměrně známý, proto jen stručně shrneme, že v něm byla řešena otázka možnosti na straně Evropského parlamentu podat žalobu na neplatnost za stavu, kdy příslušná procesní norma obsahovala výčet orgánů, aniž by zahrnovala i Evropský parlament.⁴⁷⁶ Soudní dvůr EU i přesto tuto možnost dovedl.

⁴⁷⁴ Tím máme na mysli to, že nejde o kasuistické rozšiřování výčtu situací, jichž se určitá norma věcně týká, ale o skutečné soudcovské dotváření jí samotné.

⁴⁷⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. října 1991. Evropský parlament proti Radě Evropských společenství. Věc C-70/88. ECLI:EU:C:1991:373.

⁴⁷⁶ Viz článek 173 Smlouvy o EHS.

Příslušný výčet orgánů oprávněných podat žalobu na neplatnost však měl taxativní povahu, kategorie oprávněných byla určena naprosto přesně. Žádný prostor pro vlastní uvážení, pro širší výklad neexistoval. Byla to přesně ta situace, kde je na místě použití techniky *expressio unius est exclusio alterius*. Na rozdíl od výše zmíněného případu Cassis de Dijon, kde byl sice rovněž obsažen taxativní výčet výjimek v článku 36 Smlouvy o fungování EU, ale kde použití této techniky na místě nebylo pro rozdílnou povahu dovolených omezení pohybu zboží dovozených v tomto rozhodnutí výkladem článku 34 téže smlouvy.

V případě Černobyl Soudní dvůr EU takovou oporu v jiném ustanovení zřizovacích smluv neměl. Přesto konstatoval, že: „...*musí zajistit plné používání těch ustanovení smluv, která se týkají institucionální rovnováhy, a dbát na to, aby Parlament i ostatní orgány nebyly dotčeny na svých pravomocích, aniž by mohly předložit věc soudu jedním ze způsobů upravených Smlouvami, který lze použít určitým a účinným způsobem. Neexistence takového ustanovení ve Smlouvách, které by Parlament opravňovalo podat žalobu na neplatnost, může představovat mezeru v procesním právu, nesmí však převážet nad základním zájmem na zachování a dodržování institucionální rovnováhy stanovené ve smlouvách zakládajících Evropská společenství. V důsledku toho může Parlament podat u Soudního dvora žalobu na neplatnost aktu Rady nebo Komise za podmínky, že se žaloba týká pouze ochrany pravomocí Parlamentu a opírá se pouze o důvody vycházející z jejich porušení. Je-li tato podmínka splněna, vztahují se na žalobu na neplatnost podanou Parlamentem pravidla, která Smlouvy stanoví pro žalobu na neplatnost podanou ostatními orgány.*“⁴⁷⁷

Tam, kde měl být použit jazykový výklad, Soudní dvůr EU text zřizovacích smluv zcela ignoroval a použil podle našeho názoru nesprávně argument analogií a především účelem zřizovacích smluv v podobě čehosi, co je označeno jako „*institucionální rovnováha*“. A především, při použití této argumentace by bylo možno dojít ke stejnému závěru dokonce i za situace, kdy by dotčené ustavení ve

⁴⁷⁷ Viz případ Černobyl, odst. 25-27.

zřizovacích smlouvách zcela chybělo. Jinými slovy, pokud by členské státy chtěly mít jistotu o skutečně používaném obsahu právní úpravy, pak nesmí text norem formulovat standardně například použitím taxativních výčtů, ale musí používat přímé zákazy, resp. výslovná vyloučení. Jestliže by totiž dotčené ustavení jasně stanovilo, že Evropský parlament tuto pravomoc nemá, pak by Soudní dvůr EU těžko mohl konstatovat opak. Legislativně technicky je ovšem takový postup dosti problematický až nevhodný.

Paradoxní na případě Černobyl je fakt, že argument „institucionální rovnováhou“ ve skutečnosti vytváří nerovnováhu jinou, systémovou. Soudní dvůr EU jistě může upozornit na nedostatky legislativy. Může dokonce překonávat mezery v právu prostřednictvím jeho výkladu.⁴⁷⁸ Nesmí ale podle našeho názoru suplovat roli orgánu normotvorného, a to ani kdyby důvod byl sebebohulibější. Bylo tedy věci členských států, aby z pozice „pánů smluv“ potřebnou úpravu přijaly.⁴⁷⁹

Příkladem situace, kdy ustanovení obsahující pravidlo chování, jež by Soudní dvůr EU mohl účelově interpretovat, vůbec neexistuje, je ostatně jiné známé a zde již citované rozhodnutí, a to případ Francovich. V něm Soudní dvůr EU, bez vazby na text zřizovacích smluv, dovozuje existenci normy, pro kterou v takovém rozsahu⁴⁸⁰ není opora ani ve vnitrostátních právních řádech členských států. Přitom z jazykového výkladu při zohlednění běžné praxe mezinárodních organizací jasně vyplývá vůle členských států takový typ odpovědnosti na unijní úrovni neupravovat.

⁴⁷⁸ Příklady rozumného a proto přípustného překonávání mezer v právu jsou rozebrány v publikaci VALENTINE, D. G. *The Court of Justice of the European Communities*. London: Stevens & Sons and South Hackensack, New Jersey: Fred B. Rothman & Co., 1965, str. 383 a násl. Valentine připomíná především rozsudek Soudního dvora ze dne 23. dubna 1956. *Groupement des Industries Sidérurgiques Luxembourgeoises proti Vysokému úřadu ESUO*. Spojené věci 7-54 a 9-54. ECLI:EU:C:1956:2 „*The silence of the Treaty on this point cannot be interpreted to the disadvantage of the undertakings and associations.*“

⁴⁷⁹ Což se ostatně také Maastrichtskou smlouvou stalo.

⁴⁸⁰ Odpovědnost členského státu za činnost jeho zákonodárského orgánu, jež vedla ke způsobení škody jednotlivci.

To totiž nevylučuje možnost založení takové odpovědnosti ve vnitrostátním právu z vůle členského státu, jakkoliv to asi není pravděpodobné. To už ale není věcí soudu, nýbrž normotvůrce a také jeho (politické) odpovědnosti.

V souhrnu takto Soudní dvůr EU rozhodoval v několika případech, vždy se ale jednalo o situace zásadní se značným vlivem na členské státy i jednotlivce obecně. Veškerá tato rozhodnutí představují ukázkou teoreticko-právně nepřijatelného odklonu od textu práva, který není vysvětlitelný ani mnohojazyčností práva Evropské unie, ani její nadstátní povahou. Jde o čistě politické rozhodování, které Soudní dvůr EU činí prostě proto, že může, jak ostatně bylo vysvětleno v druhé kapitole této práce. Domníváme se nicméně, že tyto postupy výkladu nepředstavují specifikum výkladu práva Evropské unie. Soudy členských států samozřejmě mají povinnosti aplikovat unijní právo tak, jak bylo Soudním dvorem EU vyloženo. Nejsou již ovšem povinny odklánět se stejnou měrou od textu práva Evropské unie, ani to není teoreticko-právně správné a žádoucí.

4.4 Specifika výkladu rozhodnutí Soudního dvora EU

Nejen z této práce, ale i z děl jiných autorů věnujících se právu Evropské unie je patrný význam rozhodnutí Soudního dvora EU při výkladu unijního práva. Odkazuje se na ně mnohdy více než na vlastní legislativu a lze se setkat též s autory, kteří je dokonce za pramen práva považují.⁴⁸¹ Hovoříme-li v této práci o mnohojazyčnosti práva Evropské unie, nabízí se proto také otázka jazykového režimu rozhodnutí Soudního dvora EU. Je totiž zjevné, že při pozornosti, která je rozsudkům věnována, je zde rovněž potenciál přílišného zaměření se jen na jednu jazykovou verzi. V konečném důsledku tak hrozí nesprávné pochopení sdělení Soudního dvora EU stejně, jako je tomu v případě výkladu unijní legislativy jen v jedné jazykové verzi.

⁴⁸¹ KOMÁREK, J. Federal elements In: the Community judicial system: Building coherence In: the Community legal order. *Common Market Law Review*. 2005, Vol. 42, Issue 1, str. 15 a násl.

Rozdíl mezi rozhodnutími Soudního dvora EU a unijním právem přece jenom je a vyplývá přímo z vnitřních předpisů Soudního dvora. Jeho Jednací řád totiž jako obecné pravidlo stanoví, že „rozhodným zněním dokumentu je znění vyhotovené v jednacím jazyce“ řízení.⁴⁸² Obdobně pravidlo obsahuje též Jednací řád Tribunálu.⁴⁸³ Teoreticky tak může být rozhodným zněním kterýkoliv z 24 unijních úředních a autentických jazyků.⁴⁸⁴ Rozhodnutí jsou obecně vyhlášována ve všech úředních jazycích, autentické znění je ovšem pouze to, které bylo vyhotovené v jednacím jazyce řízení.⁴⁸⁵

Za správný postup bychom považovali, pokud by se porozumění rozhodnutí Soudního dvora EU zajišťovalo tak, jak oba jednací řády předpokládají, tedy přes rozhodné znění. Pouze tam, kde by textualistický přístup k tomuto znění narazil na své limity, by přicházelo v úvahu, a to před použitím dalších výkladových metod, pouze podpůrné zohlednění ostatních jazykových verzí. Opačně, v případě jakéhokoliv rozporu mezi jednotlivými jazykovými verzemi rozhodnutí Soudního dvora EU, by verze vyhotovená v jednacím jazyce měla převážet.

V praxi ovšem výše uvedené má své limity. Za prvé, tendence používat rozhodnutí ve vlastním, tj. pravděpodobně nikoliv rozhodném znění, bude přinejmenším stejně

⁴⁸² Viz článek 41 Jednacího řádu Soudního dvora. Nutno též uvést, že uvedené pravidlo počítá alternativně s dalšími možnostmi ve specifických případech.

⁴⁸³ Viz článek 49 Jednacího řádu Tribunálu.

⁴⁸⁴ Možnost upravit si tuto otázku vlastními předpisy Soudnímu dvoru EU vyplývá z článku 7 nařízení č. 1 o užívání jazyků v Evropském hospodářském společenství.

⁴⁸⁵ Zvláštní režim mají pracovněprávní věci zaměstnanců Evropské unie, kde překlady pořizovány nejsou, resp. jen shrnutí rozhodnutí. Viz SHUIBHNE, N. N. Case C-361/01 P, Kik v. Office for Harmonization In: the Internal Market (Trade Marks and Designs), (Kik IV), judgment of 9 September 2003, not yet reported. *Common Market Law Review* 2004, č. 41, str. 1097.

vysoká, jako v případech unijních předpisů, spíše však nižší.⁴⁸⁶ V případě nedostupnosti vlastní jazykové verze lze předpokládat práci v některém z jazyků, které jsou čtenáři známy, lze tedy očekávat tendenci ke zohledňování světových jazyků.⁴⁸⁷

Druhý limit výše uvedeného spočívá ve vnitřním režimu Soudního dvora EU. Aniž by to bylo výslovně právně zakotveno, je vnitřním pracovním jazykem, ve kterém se vedou porady soudců, francouzština.⁴⁸⁸ V tomto jazyce tedy soudci vedou rozpravy o rozhodnutí a je to toto znění, které je *de facto* zněním původním. Rozhodné znění je vlastně až kopií vzniklou překladem znění francouzského.⁴⁸⁹ Logické a v souladu s úmyslem soudu by proto bylo, kdyby se při čtení rozsudků vycházelo právě z francouzského znění.⁴⁹⁰

Že uvedený problém není jen teoretickým lze demonstrovat např. na rozhodnutí Keck a Mithouard.⁴⁹¹ Francouzské znění tohoto rozhodnutí používá termín „*la commercialisation*“,⁴⁹² který lze s ohledem na fakt, že ve francouzštině, pokud je

⁴⁸⁶ Povědomí o mnohojazyčnosti unijního práva je vysoké, dokládá to i počet publikací citovaných na toto téma v této práci. Většina z nich se ovšem rozsudky Soudního dvora EU a problémy s jejich jazykovým režimem vůbec nezaobírá. Lze proto usuzovat, že vědomí rizika spojeného s tímto fenoménem je u rozsudků patrně nižší.

⁴⁸⁷ Především angličtiny, němčiny a francouzštiny.

⁴⁸⁸ Srovnej SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Súdny systém Európskej únie*. Bratislava: EUROIURIS–Európske právne centrum, o.z., 2006, str. 144.

⁴⁸⁹ To přirozeně neplatí tam, kde je francouzština zároveň jednacím jazykem řízení.

⁴⁹⁰ DERLÉN, M. Multilingual interpretation of CJEU case law: rule and reality. *European Law Review*. 2014, Vol. 39, str. 298.

⁴⁹¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. listopadu 1993. Trestní řízení proti Bernardu Keckovi a Danielu Mithouardovi. Spojené věci C-267/91 a C-268/91. ECLI:EU:C:1993:905.

⁴⁹² „*En revanche, il y a lieu de considérer que, contrairement à ce qui a été jugé jusqu'ici, n'est pas apte à entraver directement ou indirectement, actuellement ou potentiellement le commerce entre les États membres, au sens de la jurisprudence Dassonville (arrêt du 11 juillet 1974, 8/74, Rec. p. 837), l'application à des produits en provenance d'autres États membres de dispositions nationales qui limitent ou interdisent certaines modalités de vente, pourvu qu'elles s'appliquent à tous les opérateurs concernés*

nám známo, není používán pojem „marketing“, vyložit buď právě jako „marketing“ v širokém smyslu zahrnujícím prodej ale též propagaci produktů, nebo jen jako pouhý prodej zboží ve smyslu prostého uvedení na trh. Anglické znění rozsudku převzalo první, tzn. širší význam. Naproti tomu německé znění podle našeho názoru nasvědčuje spíše užšímu pojetí, neboť v daném místě používá termín „*der Absatz*“.⁴⁹³ Rozdíl mezi anglickým a německým zněním je zjevný. Zdá se přitom, že odborná veřejnost se kloní k pojetí širšímu.⁴⁹⁴ Nabízí se přitom otázka, zda v tomto případě nedošlo k posunu, který Soudní dvůr EU vlastně ani nezamýšlel, ale který když nastal, tak jej vzal za svůj.

Na obdobný problém s potenciálně rozdílným významem různých jazykových znění téhož rozhodnutí Soudního dvora EU jsme narazili u rozhodnutí Cassis de Dijon.⁴⁹⁵ Weiler totiž odmítá obecně přijímaný obecný princip vzájemného uznávání, který je z tohoto rozhodnutí dovozován. Hovoří namísto toho o „*funkčním paralelismu*“ (*functional parallelism*). Dovojuje, že Soudní dvůr EU v tomto rozhodnutí formuloval

exercant leur activité sur le territoire national, et pourvu qu'elles affectent de la même manière, en droit comme en fait, la commercialisation des produits nationaux et de ceux en provenance d'autres États membres.“ Ibidem, odst. 16.

⁴⁹³ „Demgegenüber ist entgegen der bisherigen Rechtsprechung die Anwendung nationaler Bestimmungen, die bestimmte Verkaufsmodalitäten beschränken oder verbieten, auf Erzeugnisse aus anderen Mitgliedstaaten nicht geeignet, den Handel zwischen den Mitgliedstaaten im Sinne des Urteils Dassonville (Urteil vom 11. Juli 1974 In: der Rechtssache 8/74, Slg. 1974, 837) unmittelbar oder mittelbar, tatsächlich oder potentiell zu behindern, sofern diese Bestimmungen für alle betroffenen Wirtschaftsteilnehmer gelten, die ihre Tätigkeit im Inland ausüben, und sofern sie **den Absatz** der inländischen Erzeugnisse und der Erzeugnisse aus anderen Mitgliedstaaten rechtlich wie tatsächlich In: der gleichen Weise berühren.“ Ibidem.

⁴⁹⁴ Viz např. TÝČ, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 7. vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2017, str. 178, kde autor hovoří o „marketingových strategiích“ či publikace TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., MALENOVSKÝ, J., PELIKÁNOVÁ, I., PETRLÍK, D., KŘEPELKA, F., KUNERTOVÁ, T., PÍTROVÁ, L., PŘEVŘÁTIL, J., SEHNÁLEK, D., SMOLEK, M., a ŠMEJKAL, V. *Právo Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, str. 216, v níž se pojednává též o „*zákazech určité reklamy*“. Obojí nasvědčuje pojetí širšímu.

⁴⁹⁵ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 20. února 1979. Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. Věc 120/78. ECLI:EU:C:1979:42.

prostý požadavek konkrétního srovnání paralelních vnitrostátních standardů soudy či úřady členských států v jednotlivých věcech.

Domníváme se, že tyto závěry jsou možná vysvětlitelné tím, že Weiler čerpal z německé jazykové verze tohoto rozhodnutí.⁴⁹⁶ Za rozhodný považujeme odstavec 8 tohoto rozhodnutí, který stanoví: „*Překážky pohybu uvnitř Společenství vyplývající z rozdílů vnitrostátních právních předpisů týkajících se uvádění dotčených výrobků na trh musí být přípustné tehdy, **pokud** lze tato ustanovení považovat za nezbytná k tomu, aby se vyhovělo kategorickým požadavkům týkajícím se zejména účinnosti daňového dohledu, ochrany zdraví, poctivosti obchodního styku a ochrany spotřebitelů.*“⁴⁹⁷ Tento překlad plně odpovídá anglickému znění a v zásadě též znění německému. To lze ale chápat i jinak.

Německá verze totiž může být pojata tak, že Soudní dvůr EU říká: „*Překážky vnitřního trhu Společenství, které vyplývají z rozdílů národních úprav týkajících se odbytu těchto výrobků, **musí být přijímány do té míry, která je nutná k tomu, aby bylo učiněno zádosti závažným požadavkům, především požadavkům účinné daňové kontroly, ochrany veřejného zdraví, řádného obchodního styku a ochrany spotřebitele.***“⁴⁹⁸ Slovo „*soweit*“ použité v německém znění má totiž dva významy. Jeden z nich („pokud“) byl převzat do anglického a českého znění. Ten druhý („do té míry“) možná vysvětluje odlišné Weilerovo pojetí toho, co Soudní dvůr EU případem Cassis de Dijon sděluje. Požadavek individuálního vyhodnocování povahy dotčené legislativy je pak totiž pochopitelný. Skutečností ovšem je, že v odborné literatuře, jakož i v navazujících

⁴⁹⁶ Dlužno dodat, že zcela správně, neboť právě němčina byla jazykem tohoto řízení.

⁴⁹⁷ Neoficiální překlad rozhodnutí pořízený Evropskou komisí dostupný na webových stránkách Soudního dvora EU https://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-CS-ARRET-C-0120-1978-200406993-05_00.html.

⁴⁹⁸ V německém originále: „*Hemmnisse für den Binnenhandel der Gemeinschaft, die sich aus den Unterschieden der nationalen Regelungen über die Vermarktung dieser Erzeugnisse ergeben, müssen hingenommen werden, soweit diese Bestimmungen notwendig sind, um zwingenden Erfordernissen gerecht zu werden, insbesondere den Erfordernissen einer wirksamen steuerlichen Kontrolle, des Schutzes der öffentlichen Gesundheit, der Lauterkeit des Handelsverkehrs und des Verbraucherschutzes*“.

soudních rozhodnutích Soudního dvora EU jsme pro tento přístup nenalezli podporu.⁴⁹⁹

Soudní dvůr EU se problémem výkladu vlastních rozhodnutí již měl možnost zabývat a do budoucna je pravděpodobné, že se stávajícím vysokým počtem jazyků, do nichž jsou jeho rozsudky překládány, pravděpodobnost opětovného výskytu takového problému poroste. V rozhodnutí Bacardi⁵⁰⁰ byl Soudní dvůr EU nucen pracovat se svým dřívějším rozhodnutím ve věci Söhl & Söhlke proti Hauptzollamt Bremen,⁵⁰¹ které v německé verzi používalo pojem „Zollbehandlung mit Abgabenbegünstigungen“, patrně proto, že odpovídal pojmu používanému v článku 900 odst. 1 písm. o) nařízení 2454/93,⁵⁰² namísto aby používalo správné „Zollpräferenzbehandlung“ (*preferential tariff treatment, preferenční sazební zacházení*). Soudní dvůr v rozsudku Bacardi pouze suše konstatoval, že se německé znění liší od všech ostatních, a ty jsou proto rozhodné, aniž by se zabýval faktem, že právě německé znění bylo zněním závazným. Toto rozhodnutí je však na místě brát s jistou rezervou. Jak totiž Derlén⁵⁰³ správně upozorňuje, Soudní dvůr EU pouze reagoval na zjevnou chybu v překladu, zapříčiněnou nadto unijní legislativou.⁵⁰⁴ Přesto jsme

⁴⁹⁹ BERNARD, N. Flexibility in European Single Market In: BARNARD, C. *The Law of the Single European Market: Unpacking the Premises*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2002, str. 104.

⁵⁰⁰ Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 27. září 2001. Bacardi GmbH proti Hauptzollamt Bremerhaven. Věc C-253/99. ECLI:EU:C:2001:490.

⁵⁰¹ Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 11. listopadu 1999. Firma Söhl & Söhlke proti Hauptzollamt Bremen. Věc C-48/98. ECLI:EU:C:1999:548.

⁵⁰² Nařízení Komise (EHS) č. 2454/93 ze dne 2. července 1993, kterým se provádí nařízení Rady (EHS) č. 2913/92, kterým se vydává celní kodex Společenství.

⁵⁰³ DERLÉN, M. Multilingual interpretation of CJEU case law: rule and reality. *European Law Review*. 2014, Vol. 39, s. 295 a násl.

⁵⁰⁴ A obdobně podle Derléna postupoval i ve věci Aalborg, kde ale neuvedl, které jiné konkrétní verze má na mysli. Problém zde totiž spočíval v tom, že závazná znění byla v dánštině, angličtině, francouzštině a italštině,

toho názoru, že tato skutečnost měla v rozhodnutí Soudního dvora EU explicitně být uvedena, jelikož takto je jeho vyznění zavádějící.

4.5 Důsledky a dílčí závěr

Tato kapitola poskytuje první část odpovědi na výchozí výzkumnou otázku č. 2, tzn., zda jsou zvláštnosti výkladu práva Evropské unie způsobeny právem Evropské unie jako takovým, zejména jeho textovým zachycením. Z toho, co bylo v této kapitole rozebráno, vyplývá nižší význam jazykového výkladu v případě práva Evropské unie, tedy alespoň pokud jde o první pojetí jazykového výkladu nastíněné v úvodu celé této kapitoly, tj. jako obecné výkladové metody. Základní funkci ale tato metoda plní stejnou, obdobně jako tomu je v případě jazykového výkladu vnitrostátního práva a práva mezinárodního. Je základním a také výchozím zdrojem poznání obsahu právní úpravy.⁵⁰⁵

Významnější je role jazykového výkladu ve smyslu specifické metody srovnávání jednotlivých textů. Většina problémů při výkladu unijního práva je přitom spíše faktické povahy.⁵⁰⁶ Mnohojazyčnost tohoto práva představuje zátěž pro všechny

kteřá jediná se lišila. Ibidem. Srovnej též rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 7. ledna 2004. Aalborg Portland A/S (C-204/00 P), Irish Cement Ltd (C-205/00 P), Ciments français SA (C-211/00 P), Italcementi - Fabbriche Riunite Cemento SpA (C-213/00 P), Buzzi Unicem SpA (C-217/00 P) a Cementir - Cementerie del Tirreno SpA (C-219/00 P) proti Komisi Evropských společností. Spojené věci C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P a C-219/00 P. ECLI:EU:C:2004:6.

⁵⁰⁵ Srovnej např. nález Ústavního soudu Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. prosince 1997, ve kterém tento soud rovněž označil jazykový výklad za výklad „startovní“, když konstatoval: „*Dalším naprosto neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace, vycházející pouze z jeho jazykového výkladu. Jazykový výklad představuje pouze prvotní přiblížení se ke aplikované právní normě. Je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd.). Mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně nebo v důsledku nevědomosti, smysl a účel právní normy, činí z práva nástroj odcizení a absurdity.*“

⁵⁰⁶ Ve své publikaci je podrobně rozebírá Křepelka. Viz KŘEPELKA, F. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, str. 48 a 49.

interpretující orgány, ale i pro jednotlivce. Požadavky Soudního dvora EU týkající se rovnostářského srovnávání jednotlivých verzí jsou sice formálně správné, prakticky ale nerealizovatelné.

V konečném důsledku není mnohojazyčnost práva Evropské unie zajímavá z pohledu specifik jazykového výkladu, jako spíše pro své politické důsledky.⁵⁰⁷ Soudní dvůr EU je mnohojazyčností práva, pokud jde o postup výkladu, ovlivněn minimálně. Rozhoduje totiž s důrazem na teleologický výklad (resp. funkční výklad) a to činil ještě předtím, než se mnohojazyčnost projevila vůbec jako problém. Zpětně ji proto lze vnímat jen jako dílčí ospravedlnění obecně utilitárního přístupu Soudního dvora EU k výkladu práva. Z pohledu národních soudů je spíše technickou komplikací, která v praxi bude patrně spíše přehlížena, ledaže by šlo o chybu zjevnou a známou, případně pokud by to některá za stran požadovala.

Zásadnějším problémem ve srovnání s fenoménem mnohojazyčnosti je účelové nerespektování textu jako východiska interpretace práva Evropské unie.⁵⁰⁸ Textualistický přístup k unijnímu právu je Soudním dvorem EU pragmaticky potlačován na úkor přístupů jiných. Zásady přednosti, přímého účinku, odpovědnosti státu za škodu a další přitom znepovažujeme za špatné, právě naopak. Měly ale být přijaty normotvůrcem, nikoliv soudní cestou.

V obecné rovině se zdá, že srovnatelné volnější sepětí s textem práva a příklon k jiným metodám výkladu lze předpokládat u soudů, které vykazují obdobné charakteristiky, jako Soudní dvůr EU. Jde tedy patrně o důsledek jejich systémového postavení, spíše než o vlastnost či specifičnost práva. V podmínkách České

⁵⁰⁷ K nim viz v předchozí poznámce citované dílo na str. 47.

⁵⁰⁸ Odborná literatura používá termín „*black letter interpretative model*“, jehož podstata spočívá v tom, že není-li určitý způsob výkladu textem unijní legislativy výslovně zakázán, je možný, i když pro tento způsob výkladu v textu předpisu chybí jakákoliv opora. Viz CANOR, I. Primus inter pares. Who is the ultimate guardian of fundamental rights in Europe? *European Law Review*. 2000, Vol. 25, pozn. č. 34.

republiky je takovým soudem Ústavní soud, jakkoliv se tato instituce až na výjimky profilovala spíše konzervativně. Společné charakteristiky lze nicméně nalézt, příkladem takových rozhodnutí je kauza Melčák,⁵⁰⁹ rozhodnutí o Lisabonské smlouvě⁵¹⁰ či nedávné rozhodnutí ve věcech uznání rodičovských práv osob stejného pohlaví.⁵¹¹

Ani vlastnosti práva však nejsou zcela bez významu a nelze je proto opomíjet. I to lze opět demonstrovat na příkladu českého Ústavního soudu a jeho činnosti týkající se těch ustanovení české Ústavy, která se „*příliš nepovedla*“.⁵¹² Profesor Filip v této souvislosti připomíná rozhodnutí ve věci „novely zákona o střetu zájmů („volební zákon“ podle čl. 40 Ústavy)⁵¹³ a rozhodnutí ve věci evropského zatýkacího rozkazu,⁵¹⁴ kdy v obou případech hovoří o potřebě „*představitosti*“ na straně

⁵⁰⁹ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. září 2009 - Kauza Melčák - zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny jednorázovým ústavním zákonem. ECLI:CZ:US:2009:Pl.US.27.09.1.

⁵¹⁰ Malenovský si ve svém komentáři k tomuto rozhodnutí klade otázku, zda Ústavní soud „*nezašel ve své „básnické licenci“ příliš daleko, až do hájemství ústavodárce.*“ MALENOVSKÝ, J. „Evropské nálezy“ a mezinárodněprávní základy práva ES/EU: Ústavní soud ČR i česká nauka pokračují v zastřelování. *Soudní rozhledy*. 2009, č. 8, str. 281-286. Viz též nález pléna Ústavního soudu Pl. ÚS 19/08 ze dne 26. listopadu 2008, ECLI:CZ:US:2008:Pl.US.19.08.1.

⁵¹¹ Nález Ústavního soudu I. ÚS 3226/16 ze dne 29. června 2017 - Neuznání zahraničního právního a faktického rodičovství jednoho z mužů tvořících stejnopohlavní pár je v rozporu s právem na rodinný život a s nejlepším zájmem dítěte. ECLI:CZ:US:2017:1.US.3226.16.2.

⁵¹² Profesor Filip zcela otevřeně používá v této souvislosti termín „*legislativní paskvil*“. Viz FILIP, J. Evropský zatýkací rozkaz před ústavními soudy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2005, roč. 13, č. 2, str. 162.

⁵¹³ Nález pléna Ústavního soudu Pl. ÚS 13/05 ze dne 22. června 2005 - Novela zákona o střetu zájmů („volební zákon“ podle čl. 40 Ústavy). ECLI:CZ:US:2005:Pl.US.13.05.

⁵¹⁴ Nález pléna Ústavního soudu Pl. ÚS 66/04 ze dne 3. května 2006 - Evropský zatýkací rozkaz (eurozatykač). ECLI:CZ:US:2006:Pl.US.66.04.

Ústavního soudu nezbytné k jejich vyřešení.⁵¹⁵ Podobnost se způsobem práce Soudního dvora EU v řadě jeho rozhodnutí je nápadná.

Zcela zřetelně je ochota českého Ústavního soudu rozejít se s textem právní úpravy ve prospěch dosažení potřebného účelu demonstrovatelná právě na jeho rozhodnutí ve věci evropského zatýkacího rozkazu, které kontrastuje s přístupem jeho polského protějšku v obdobné věci.⁵¹⁶ Polský ústavní soud přímočarým a širokým jazykovým výkladem ústavy dospěl k závěru, že možnost dovodit odchýlení se od textu polské ústavy⁵¹⁷ způsobem, který by v této věci vedl k souladu s právem unijním, není dána. Pokud totiž polská ústava zakazuje vydání,⁵¹⁸ nelze výklad tohoto pojmu zcela podřídít zákonnému právu a tomu, jak tento termín definuje, ale je nutné dotčené ustanovení interpretovat tak, aby zahrnovalo také instituty obdobné, včetně institutu předání.⁵¹⁹ Naproti tomu český Ústavní soud jazykovou metodu výkladu použil pouze jako výchozí bod, dotčené ustanovení Listiny základních práv a svobod⁵²⁰ interpretoval úzce,⁵²¹ a za použití dalších výkladových metod s preferencí varianty

⁵¹⁵ Viz FILIP, J. Výše citované dílo.

⁵¹⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 kwietnia 2005 r., P 1/05 STOSOWANIE EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA DO OBYWATELI POLSKICH. [online]. [Cit. 30. 1. 2018] dostupný z http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/omowienia/P_1_05_PL.pdf. (dále bude používán pro zjednodušení jen „rozhodnutí polského Ústavního soudu P 1/05“)

⁵¹⁷ Konkrétně jejího článku 51 odst. 1.

⁵¹⁸ Článek 55 odst. 1 Polské ústavy (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej) stanovil: „*Ekstradycja obywatela polskiego jest zakazana.*“

⁵¹⁹ K podrobné analýze viz též FILIP, J. Evropský zatýkací rozkaz a rozhodování ústavních soudů. *Právní zpravodaj*. 2005, roč. 6, č. 8, str. 3-7.

⁵²⁰ Článek 14 odst. 4 Listiny základních práv a svobod stanoví „... *Občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti.*“

⁵²¹ Podle Filipa a Zemánka by dokonce nešlo ani o úzký výklad proto, že „...*Předání“ občana a „opuštění vlasti“ jsou tu dvě zcela mimoběžné kategorie.*“ Srovnej ZEMÁNEK, J. Evropskoprávní meze přezkumu ústavnosti transpozice

konformní s právem Evropské unie⁵²² dospěl k závěru opačnému jeho polský protějšek a než by po prvním přečtení naznačoval text Listiny.

Rozdíl mezi Soudním dvorem EU a kupř. českým Ústavním soudem je ovšem také faktický a daný je především tím, že agenda Ústavního soudu je ve srovnání se Soudním dvorem EU značně omezená, neboť u druhého jmenovaného zahrnuje i výklad „jednoduchého práva“ z oblasti vnitřního trhu a sektorových politik. Zde všude pak mohl a stále může být tvůrčí výklad s volnou vazbou na text potenciálně uplatňován.

Z pohledu systémového se Soudní dvůr EU svým místy až frivolním přístupem k textu primárního práva na straně jedné mlčky hlásí ke kontinentální právní tradici, aby však mnohdy fakticky zastřeně rozhodoval obdobně, jako soudy angloamerické. Ty totiž, s ohledem na svou normotvornou pravomoc, svými precedenty doplňují činnost legislativních orgánů tam, kde jimi nebyla dosud realizována. V konečném důsledku tak je pro tyto soudy parlament konkurencí. Tím lze vysvětlit menší ochotu kreativně pracovat s textem norem již přijatých legislativními orgány,⁵²³ přijetí normy vlastní (precedentu) je z tohoto pohledu snazším řešením.

rámcového rozhodnutí o eurozatykači. *Právní rozhledy*. 2006, č. 3, str. 90–95. A FILIP, J. Evropský zatýkácí rozkaz a rozhodování ústavních soudů. *Právní zpravodaj*. 2005, roč. 6, č. 8, str. 3-7.

⁵²² Což je požadavek vyplývající jak z českého právního řádu, především článku 1 odst. 2 Ústavy, tak i z práva Evropské unie, a to dokonce i pro předlisabonský třetí pilíř. Viz TOMÁŠEK, M. Cesty k eurokonformnímu výkladu v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 7, str. 200–203. V obecné rovině též KRÁL, R. K přezkumu ústavnosti českých předpisů transponujících, popř. implementujících komunitární či unijní akty. *Právní rozhledy*. 2005, č. 6, str. 218-220.

⁵²³ Například anglické soudy preferují uplatnění „plain meaning rule“ tam, kde by Soudní dvůr EU použil výklad účelový. Viz CANOR, I. Primus inter pares. Who is the ultimate guardian of fundamental rights in Europe? *European Law Review*. 2000, Vol. 25. pozn. č. 32.

V. Specifika funkčního výkladu práva Evropské unie

5.1 Normativní přístup k funkčnímu výkladu práva Evropské unie – subjektivní a obektivní hledisko

Alternativou vůči striktně textualistickému přístupu k právu jsou přístupy intencionalistické⁵²⁴ a účelové.⁵²⁵ Oba mohou mít v případě práva Evropské unie své opodstatnění. Pro mezinárodní právo veřejné a výklad mezinárodních smluv je obecně charakteristický přístup první, kladoucí důraz na účel sledovaný normotvůrcem v době přijetí právní úpravy, tedy na jeho úmysl.⁵²⁶ I proto je označován jako subjektivní účelový výklad.⁵²⁷ Druhý přístup je zaměřen na účel

⁵²⁴ Podrobně k tomuto druhu výkladu v českém (a slovenském) právu viz např. DORKOVÁ, M. Historický výklad a jeho limity In: DÁVID, R., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J. (eds.) *Dny práva – 2010 – Days of Law*. 1. vyd. Brno: Právnická fakulta, Masarykova univerzita, 2010.

⁵²⁵ Česká teorie práva tradičně vychází z jiného členění metod výkladu a obvykle nehovoří o výkladu funkčním. To, co v této kapitole označujeme jako funkční přístup, zahrnuje v české teorii teleologický výklad a historický výklad. Důvod pro toto odlišné pojetí v této práci spočívá ve snaze reflektovat též mezinárodněprávní aspekty unijního práva (zejména práva primárního) a snaha systémově zahrnout do této kapitoly též problematiku *effet utile*, která v dosahu tradičního vnitrostátního dělení pod teleologický a historický výklad přímo a bez dalšího podřaditelná není.

⁵²⁶ LINDERFALK, U. *On the Interpretation of Treaties: The Modern International Law as Expressed In: the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*. Springer Science & Business Media, 2007, str. 205.

⁵²⁷ Hovoříme-li o mezinárodním právu veřejném, je mimořádně zajímavé podívat se do starší literatury z období krátce po vzniku tří Společenství. Chevallier si kupř. klade otázku, zda je Soudní dvůr EU soudem mezinárodním, či vnitrostátním. Za jedno z kritérií přitom volí použití subjektivního účelového výkladu, který je podle něj charakteristický pro mezinárodní soudy. Specifičnost spatřuje v tom, že na rozdíl od vnitrostátních soudů, které vždy musí dospět k určitému rozhodnutí, mohou mezinárodní soudy za určitých okolností (např. chybí-li právní úprava) odmítnout rozhodovat. Na závěr pak dospívá ke zjištění, že Soudní dvůr EU sice je mezinárodním soudem, zároveň ale stále více používá metody interpretace vlastní soudům vnitrostátním. Posun v použití výkladových metod Soudním dvorem EU za dobu jeho existence je tedy znatelný, uvážíme-li současný stav a hypotézu, která je v této práci testována. CHEVALLIER, R. M. Methods and Reasoning of the European Court in Its Interpretation of Community Law. *Common Market Law Review*. 1965, Vol. 2, str. 22, 23 a 35.

právní úpravy posuzovaný bez vazby na úmysl normotvůrce,⁵²⁸ a to interpretujícím orgánem v době jeho výkladu.⁵²⁹

Účelový výklad práva sestává ze tří vzájemně souvisejících komponent – zahrnuje za prvé textové zachycení právní úpravy, za druhé vlastní účel právní úpravy a za třetí prostor pro uvážení interpretujícího orgánu.

5.1.1 Textové zachycení právní úpravy – výchozí předpoklad účelového výkladu

Jazykový výklad je označován jako východisko pro výklad účelový. V podmínkách mnohojazyčného práva může být účelový výklad nástrojem řešení odlišností jednotlivých jazykových verzí téhož právního předpisu. Háček ovšem spočívá v tom, že tyto odlišnosti ve skutečnosti zvětšují prostor, v rámci kterého je následně hledán účel právní úpravy. Stejně tak je tento prostor zvětšován užíváním nových blížeji nedefinovaných pojmů především v právu primárním. Účelový výklad takto poskytuje Soudnímu dvoru EU, ale též soudům členských států větší volnost při hledání správného významu interpretované normy ve srovnání s jednojazyčným zachycením práva. Limity textového zachycení unijního práva proto mohou zvýrazňovat nedostatky účelového výkladu.

5.1.2 Vlastní účel právní úpravy – subjektivní hledisko

Určení úmyslu normotvůrce může být problém. Členské státy se dokonce zapříčinily o to, aby jeho identifikace nebyla snadná. V případě zřizovacích smluv tím, že

⁵²⁸ Ten ostatně mnohdy ani není možné zjistit. Srovnej ŠKOP, M. Interpretace práva jako literární interpretace. In: Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J. (eds.) *Dny práva – 2010 – Days of Law*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, str. 2981.

⁵²⁹ Subjektivní účelový výklad nachází svu cestu čím dál více také do vnitrostátního práva. Příkladem je nový český občanský zákoník. Viz SOBOTKA, M. Úmysl zákonodárce v novém občanském zákoníku. In: VEČEŘA, M., MACHALOVÁ, T., VALDHANS, J. (eds.) *Dny práva 2013 – Days of Law 2013*. 1. vyd. BRNO: Masarykova univerzita, 2014, str. 109.

travaux préparatoires byly uchovány v tajnosti, je identifikace úmyslu zakládajících členských států limitovaná nebo dokonce nemožná. Odraz podle našeho soudu našel pouze v argumentu o vytváření „stále užší unie evropských národů“,⁵³⁰ na ten lze totiž nahlížet jak subjektivně (šlo o úmysl „otců zakladatelů“),⁵³¹ tak i objektivně (účelem, který je smlouvou sledován, je integrace členských států).⁵³²

O úmyslu členských států přinejmenším v prvních letech existence Společenství mohla svědčit jejich vyjádření v řízeních před Soudním dvorem EU.⁵³³ Kupříkladu v rozhodnutí Vand Gend en Loos belgická a především případem dotčená nizozemská vláda vcelku zřetelně dává najevo svůj právní názor na otázku přímého účinku unijního práva, přesto nebyly Soudním dvorem EU vyslyšeny.⁵³⁴ Popravdě, nemáme to Soudnímu dvoru EU za zlé. Naopak, z ryze doktrinálního hlediska

⁵³⁰ Rasmussen nicméně vcelku trefně dodává, že pokud „otcové zakladatelé“ chtěli vytvořit „unii“, pak původní text Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství svědčí o tom, že tomuto cíli příliš úsilí nevěnovali. Na straně druhé si členské státy podle všeho již tehdy uvědomovali možná rizika spojená se zahrnutím teze o „stále užší unii evropských národů“ do preambule této smlouvy. Srovnej RASMUSSEN, H. Towards a Normative Theory of Interpretation of Community Law. [online]. *University of Chicago Legal Forum*. 1992, č. 1 [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1992/iss1/7>, str. 137.

⁵³¹ Zde se mají na mysli členské státy jako tvůrci zřizovacích smluv. V úvahu přichází totiž ještě možnost vzít v potaz úmysl konkrétních osob, které smlouvy vytvářely. Této možnosti se budeme věnovat dále v textu.

⁵³² Argument stále užší unie evropských národů přitom není Soudním dvorem EU nadužíván. Dokonce, možná ale pro nás poněkud paradoxně, v klíčových rozhodnutích Van Gend en Loos a Costa vs. ENEL zcela chybí.

⁵³³ Konstitucionalizace zřizovacích smluv takovým úmyslem podle Rasmussena nebyla. RASMUSSEN, M. From Costa v ENEL to the Treaties of Rome: A Brief History of a Legal Revolution In: MADURO, M., P., AZOULAI, L. *The Past and Future of EU Law. The Classics of EU law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*. Oxford: Hart Publishing, 2010, str. 84.

⁵³⁴ V jednom ze svých rozhodnutí z té doby Soudní dvůr EU dokonce explicitně možnost výkladu vycházejícího z úmyslu členských států za stavu absence *travaux préparatoires* odmítl. Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 1. června 1961. Gabriel Simon proti Soudnímu dvoru Evropských společenství. Věc 15-60. ECLI:EU:C:1961:11. Pro další výklad viz VALENTINE, D. G. *The Court of Justice of the European Communities*. London: Stevens & Sons and South Hackensack, New Jersey: Fred B. Rothman & Co., 1965, str. 370 a násl.

postupoval správně, pokud tato vyjádření jako projev záměru členských států nevzal v potaz. Důvodů je více. Jednak je to otázka „autorství“, lze vládu považovat skutečně za tvůrce textu smlouvy? A je zachována kontinuita v případě změny personálního obsazení toho orgánu? Stačí vyjádření jedné vlády či alespoň většiny atd. Máme za to, že odpověď je ve všech případech nikoliv. Intencionalistický přístup by v tomto případě přinesl více teoreticko-právních problémů nežli užítku.⁵³⁵

Z dnešního pohledu by navíc byl tento přístup nevhodný též proto, že vnáší nerovnováhu mezi členské státy, tedy z důvodů politických. Státy, které přistoupily, by totiž následně byly vázány právem interpretovaným podle úmyslu, který by jim mnohdy nemohl být přesně znám. Redefinice úmyslu pro každé přistoupení či pro každou změnu zřizovacích smluv je pak z povahy věci nesmyslná.

Další problém spatřujeme ve skutečnosti, že členské státy mnohdy společný úmysl možná ani neměly.⁵³⁶ V této práci již bylo zmiňováno, že zřizovací smlouvy jsou psány často velmi obecným jazykem. To mohl být záměr, stejně tak to ale mohl být důsledek neschopnosti identifikovat společně sdílený cíl a najít jedno řešení, které

⁵³⁵ Nad rámec výše uvedeného připomínáme, že jak *travaux préparatoires*, tak i zde uvedené zdroje poznání obsahu právní úpravy mají textem zřizovacích smluv omezené použití. Pouze text těchto smluv je totiž zdrojem poznání právní normy. Viz ŠKOP, M. Některé techniky jazykové metody interpretace práva. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2017, č. 9, str. 774.

⁵³⁶ Je to dobře demonstrovatelné např. na prvotní úpravě společné zemědělské politiky ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství. Jednak celá úprava byla obecná natolik, že vymezovala, čeho se bude týkat, ale již ne jak, navíc článek 43 této smlouvy stanovil „Zur Erarbeitung der Grundlinien für eine gemeinsame Agrarpolitik beruft die Kommission unmittelbar nach Inkrafttreten dieses Vertrags eine Konferenz der Mitgliedstaaten ein, um einen Vergleich ihrer Agrarpolitik, insbesondere durch Gegenüberstellung ihrer Produktionsmöglichkeiten und ihres Bedarfs, vorzunehmen.“, čímž v podstatě přiznával neschopnost členských států shodnout se na fungování této politiky a odkládal tento problém do budoucna.

umožní tohoto cíle dosáhnout.⁵³⁷ Problém tak sice byl obecně uchopen, jeho řešení se ale pohodlně odložilo do budoucna.⁵³⁸

Dalším argumentem proti širšímu uplatnění této metody je čas a s ním spojený společenský vývoj. Od založení Evropského společenství uplynulo více než půl století. Nahlížen na zřizovací smlouvy perspektivou šedesát let starou v sobě skrývá potenciál nesprávných závěrů. A tento faktor bude s dalším uplynulým časem jen výraznější. Demonstrovatelné je to na výkladu ústavy USA, kde otázka výkladu s ohledem na sledovaný účel, nebo úmysl otců zakladatelů, je mnohdy zcela zásadní, neboť příklon k jedné či druhé variantě může vést ke zcela rozdílným právním závěrům.⁵³⁹

V případě sekundárního práva jsou předpoklady k zohlednění úmyslu normotvůrce vytvořeny povinnou existencí odůvodnění právní úpravy v každém právním předpise přijímaném Evropskou unií. Přesto se nám jeví, že v praxi Soudní dvůr EU s touto nenormativní částí unijních předpisů příliš nepracuje,⁵⁴⁰ a pokud již ano, pak

⁵³⁷ Týč a Charvát upozorňují na to, že stejný problém existuje také v případě práva sekundárního. Viz CHARVÁT, R., TÝČ. V. *European Court of Justice as Law-Maker: Example of Intellectual Property Protection on EU Internal Market In: Dny práva – 2009 – Days of Law. The conference proceedings.* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [Cit. 14. 1. 2018]. Dostupné z https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/mezin_soud/Tyc_Charvat.pdf.

⁵³⁸ A přeneslo se buď na bedra unijního zákonodárce, nebo soudy, které se s daným problémem musí vypořádat cestou výkladu.

⁵³⁹ Srovnej např. DORF, M. C. *Normative and Descriptive Constitutional Theory: The Case of Original Meaning.* [online]. *Cornell Law Faculty Publications.* 1997 [Cit. 14. 1. 2018]. Dostupné z <http://scholarship.law.cornell.edu/facpub/103>.

⁵⁴⁰ Výjimky nicméně existují, srov. např. rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 27. října 2016. *Evropská komise v. Spolková republika Německo.* Věc C-220/15. ECLI:EU:C:2016:815, odst. 40-42. Další případy jsou uváděny v publikaci SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Primárne právo Európskej Únie (aplikácia v ýklad práva Únie s judikaturou).* 3. vyd. Bratislava: EUROIURIS –Európske právne centrum, o.z., 2010, str. 108.

pouze v omezené míře.⁵⁴¹ Odborná literatura jim nicméně přikládá nezanedbatelný význam.⁵⁴² Považujeme za důležité zdůraznit, že jakkoliv mohou být odůvodnění podobná důvodovým zprávám k českým zákonům, jejich povaha je přece jen odlišná. Zatímco důvodové zprávy jsou produktem činnosti orgánu, který návrh legislativy předložil, a proto mají význam z pohledu historické metody výkladu práva, jsou odůvodnění předpisů Evropské unie jako jejich nedílná součást diskutována tež orgány, které unijní legislativu přijímají a mají proto význam též z pohledu výkladu funkčního.⁵⁴³ Podobně se jen zřídka přihlíží k pracovním dokumentům předcházejícím vlastní přijetí právního předpisu.⁵⁴⁴ V obecné rovině se nicméně Soudní dvůr EU ke „skutečné vůli původce“ opakovaně hlásí,⁵⁴⁵ tedy alespoň pokud jde o výklad sekundárního práva.

Zjevný, byť explicitně ve smlouvách nevyjádřený, úmysl členských států jako normotvůrce v případě výkladu zřizovacích smluv naproti tomu Soudní dvůr EU v některých důležitých případech zcela a podle našeho názoru vědomě a úmyslně

⁵⁴¹ Soudní dvůr EU vcelku správně reflektuje povahu odůvodnění, když konstatoval, že „*body odůvodnění aktu Společenství nemají právní závaznost a nemohou být užitečně uplatňovány jako důvod pro odchýlení se od vlastních ustanovení dotčeného aktu ani pro výklad těchto ustanovení ve smyslu zjevně odporujícím jejich znění*“. Srovnej rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 2. dubna 2009. Hauptzollamt Bremen proti J. E. Tyson Parketthandel GmbH Hanse j. Věc C-134/08. ECLI:EU:C:2009:229, odst. 16.

⁵⁴² KRÁL, R. Nařízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 9.

⁵⁴³ FRÖHLICH, R. Odůvodnění legislativních aktů Evropské unie In: COFOLA 2011 - *Sborník příspěvků z konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity 29. 4.-1. 5. 2011 v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, str. 391.

⁵⁴⁴ Zohledněny byly např. v rozsudku Soudního dvora ze dne 23. února 1988. Spojené království Velké Británie a Severního Irsku proti Radě Evropských společenství. Věc 131/86. ECLI:EU:C:1988:86, odst. 25-27.

⁵⁴⁵ Z nedávné doby srov. např. rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 22. října 2009. María Julia Zurita García (C-261/08) a Aurelio Choque Cabrera (C-348/08) proti Delegado del Gobierno en la Región de Murcia. Spojené věci C-261/08 a C-348/08. ECLI:EU:C:2009:648, odst. 54.

ignoroval. Příkladem je rozhodnutí Dassonville⁵⁴⁶ a Cassis de Dijon⁵⁴⁷ a v nich prováděný výklad článku 34 Smlouvy o fungování EU. Domníváme se totiž, že úmyslem členských států ve skutečnosti bylo regulovat výhradně obchodní opatření uplatňovaná při dovozu či vývozu zboží a nikoliv také vnitřní legislativu, která s obchodem úzce nesouvisí a sleduje jiný cíl. Ještě marktantnější je nereflektování úmyslu členských států demonstratelné na případu Centros.⁵⁴⁸ Nedovedeme si totiž vůbec představit, že by členské státy měly v úmyslu ustanoveními upravujícími svobodu usazování připustit možnost obcházení vlastní vnitrostátní legislativy kogentně stanovící požadavky na obchodní společnosti.

Podobně mohl být podle našeho názoru opomenut úmysl členských států v rozhodnutí Lusi a Carbone.⁵⁴⁹ Pokud totiž Soudní dvůr EU vyloučil platby z dosahu svobody kapitálu,⁵⁵⁰ tak tím upřednostnil svobodu pohybu služeb na úkor svobody pohybu kapitálu. To vše za stavu, kdy ustanovení o službách má vůči jiným svobodám vnitřního trhu subsidiární povahu.⁵⁵¹ Nabízel se přitom i postup odlišný vycházející z toho, že formulací článku 56 Smlouvy o fungování EU členské státy

⁵⁴⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1974. Procureur du Roi proti Benoît a Gustave Dassonville. Věc 8-74. ECLI:EU:C:1974:82.

⁵⁴⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 20. února 1979. Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. Věc 120/78. ECLI:EU:C:1979:42.

⁵⁴⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. března 1999. Centros Ltd proti Erhvervs- og Selskabsstyrelsen. Věc C-212/97. ECLI:EU:C:1999:126.

⁵⁴⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 31. ledna 1984. Graziana Luisi a Giuseppe Carbone proti Ministero del Tesoro. Spojené věci 286/82 a 26/83. ECLI:EU:C:1984:35

⁵⁵⁰ Ibidem, odst. 37.

⁵⁵¹ Srovnej článek 57 Smlouvy o fungování EU stanovící, že „Za služby se podle Smluv pokládají výkony poskytované zpravidla za úplatu, pokud nejsou upraveny ustanoveními o volném pohybu zboží, kapitálu a osob.“

sledovaly umožnění pohybu služeb pouze v rámci možnosti dané svobodou pohybu kapitálu. Tedy omezeně.

Výše uvedeným se nesnažíme naznačit, že by závěry Soudního dvora EU nebyly v daných rozhodnutích správné. Pouze upozorňujeme na fakt, že existovala i jiná možnost výkladu, která by úmyslu členských států patrně konvenovala lépe.

Výslovně Soudní dvůr EU dále odmítl možnost zohlednit při výkladu zápis z jednání Rady.⁵⁵² To je mimochodem právně zajímavý závěr, který není ojedinělý.⁵⁵³ Rada totiž skutečně není orgánem, který by byl oprávněn podávat autentický, ale ani legální výklad. Na možná úskalí spojená se širším zohledňováním zápisů z jednání Rady ostatně upozorňuje i generální advokát Darmon,⁵⁵⁴ na rozdíl od Soudního dvora EU ale dospívá k závěru, že za určitých podmínek k takovému dokumentu při výkladu přihlédnout lze.⁵⁵⁵ Soudní dvůr EU bohužel svůj zamítavý postoj nijak neodůvodnil a konstatoval jen, že by to bylo myslitelné pouze za předpokladu, pokud by daný předpis na takový zápis odkazoval. Máme nicméně za to, že tento závěr nelze absolutizovat.⁵⁵⁶ Možná totiž mohl být ovlivněn faktem, že v této věci

⁵⁵² Rozsudek Soudního dvora ze dne 26. února 1991. *The Queen proti Immigration Appeal Tribunal, ex parte Gustaff Desiderius Antonissen*. Věc C-292/89. ECLI:EU:C:1991:80, odst. 18.

⁵⁵³ Srovnej rozsudek Soudního dvora ze dne 19. března 1996. *Komise Evropských společenství proti Radě Evropské unie*. Věc C-25/94. ECLI:EU:C:1996:114, odst. 38.

⁵⁵⁴ Stanovisko generálního advokáta - Darmon – 8. listopadu 1990. *The Queen proti Immigration Appeal Tribunal, ex parte Gustaff Desiderius Antonissen*. Věc C-292/89. ECLI:EU:C:1990:387.

⁵⁵⁵ Za prvé, musí se týkat dokumentu, který je příslušný orgán oprávněn přijmout, za druhé nesmí být v rozporu s textem úpravy, k níž se vztahují, a za třetí nesmí obcházet legislativní proces a vytvářet paralelní úpravu. Srovnej citované stanovisko odst. 26-26.

⁵⁵⁶ V jednom dřívějším rozhodnutí totiž k prohlášení obsaženém v zápise z jednání Rady Soudní dvůr EU přihlédl. Srovnej Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. února 1979. *Státní zastupitelství proti Vincentu Auerovi*. Věc 136/78. ECLI:EU:C:1979:34, odst. 25.

zápis nijak nepřispíval k osvětlení výkladu dotčeného ustanovení,⁵⁵⁷ není to ale pravděpodobné.⁵⁵⁸ Z pohledu intencionalistického ale není důvodu k takovému dokumentu nepřihlédnout, způsobilost podat určitou informaci o původním záměru normotvůrce totiž má.

Zmínili jsme možnost odkazu na jiný dokument, jako jeden z požadavků Soudního dvora EU. Příkladem takové situace na úrovni primárního práva je Listina základních práv Evropské unie. Ta totiž výslovně přikazuje Soudnímu dvoru EU a soudům členských států přihlížet k vysvětlením ke svému obsahu.⁵⁵⁹

Malý důraz, který Soudní dvůr EU při výkladu klade na přípravné materiály a úmysl normotvůrce resp. „otců zakladatelů“, hodnotíme v konečném důsledku kladně. Rizikem jejich využití by v případě Evropské unie bylo především subjektivní posuzování takového úmyslu, zvláště za stavu, kdy nebyl znám ani u primárního práva a v důsledku tajného jednání v Radě ani v případě práva sekundárního. Praktickým důsledkem by též byla určitá konzervace vývoje Evropské unie.⁵⁶⁰ Jeho použití jako pouze podpůrné metody nicméně představitelné je, čemuž zřejmě výkladová praxe Soudního dvora EU odpovídá, byť v menší míře, než jak je tomu obvyklé u práva mezinárodního.⁵⁶¹ Nic specifického zde ovšem neshledáváme a platí

⁵⁵⁷ Slovy generálního advokáta: „*the declaration referred to in the national court's second question does not seem to me to afford the slightest useful guidance.*“ Viz citované stanovisko generálního advokáta Darmona, odst. 28.

⁵⁵⁸ Alespoň to nijak nevyplývá z pozdějšího rozsudku Soudního dvora ze dne 19. března 1996. Komise Evropských společenství proti Radě Evropské unie. Věc C-25/94. ECLI:EU:C:1996:114.

⁵⁵⁹ Podle článku 52 odst. 3 Listiny základní práv Evropské unie. „[s]oudy Unie a členských států náležitě přihlížejí k vysvětlením vypracovaným jako pomůcka pro výklad této listiny.“

⁵⁶⁰ Srovnej v principu podobnou argumentaci proti subjektivnímu účelovému výkladu v publikaci BREDIMAS, A. *Methods of interpretation and community law*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company. 1978, str. 64.

⁵⁶¹ Vídeňská úmluva o smluvním právu definuje v článku 32 přípravné materiály jako podpůrný prostředek výkladu.

to též pro soudy národní, u nichž lze předpokládat a zároveň požadovat postup obdobný. Za teoreticko-právně problematické považujeme pouze výše naznačené excesy, kdy byl zjevný úmysl členských států zcela nereflktován. V případě výkladu sekundárního práva jsme obdobné excesy neidentifikovali.

Zcela neakceptovatelný je odkaz na autora konkrétního předpisu či ustanovení unijního práva.⁵⁶² Obecně taková možnost nepřichází v úvahu, neboť takové autorství zpravidla není známo, nebo jde o výsledek kolektivní činnosti více osob. Již zde bylo také připomenuto, že členské státy v případě zřizovacích smluv úmyslně vytvořily podmínky pro to, aby takovou možnost výkladu zcela eliminovaly.⁵⁶³ Přesto v souvislosti se zamýšleným vystoupením Velké Británie vyvstal problém, zda lze již jednou oznámený záměr vystoupit z Evropské unie⁵⁶⁴ vzít jednostranně zpět. Lord Kerr, který se k autorství článku 50 Smlouvy o EU hlásí, v této souvislosti zastává, že to možné je.⁵⁶⁵ Takové vyjádření je samozřejmě civilním názorem jednoho z občanů EU, který nikoho, včetně Soudního dvora EU, nijak nezavazuje.

5.1.3 Vlastní účel právní úpravy – objektivní hledisko

Zohlednění objektivního účelového výkladu výše uvedené nedostatky přístupu intencionalistického překonává. Je neutrální z pohledu zakládajících a přistoupivších členských států. Je vhodnější, neboť staví na objektivním základě textu právní

⁵⁶² Argumentum ab auctoritate – viz TELEČ, I. *Metodika výkladu právních předpisů: (právně hermeneutická technika)*. 1. vyd. Brno: Karbo, 2001, str. 39.

⁵⁶³ V odborné literatuře se příležitostně dá setkat s názory, z nichž vyplývá, že osoby, které se podílely na procesu sjednávání obsahu zřizovacích smluv, patrně nepředpokládaly v plném rozsahu dosah toho, co právě tvoří. Srovnej RASMUSSEN, H. Towards a Normative Theory of Interpretation of Community Law. [online]. *University of Chicago Legal Forum*. 1992, č. 1 [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1992/iss1/7>, str. 135.

⁵⁶⁴ Dle článku 50 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii.

⁵⁶⁵ Srovnej <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-37852628>.

úpravy, z něhož samého by měl být dovozován. I on má ale zjevné nedostatky. Účel je Soudním dvorem EU mnohdy redukován na nejobecnější úroveň zájmů Evropské unie jako prostředku a zároveň sledovaného cíle Evropské integrace. Normám je takto přiznáván nejširší možný význam, je-li to v zájmu vnitřního trhu či obecně Evropské unie,⁵⁶⁶ nebo naopak význam nejužší možný, jde-li o výjimky ze svobod vnitřního trhu, jež by mohly sloužit individuálním potřebám a zájmům členských států. Argument takto volně a široce pojímaným účelem proto vede k překračování běžného významu textu a v konečném důsledku vede ke snížení významu jiných výkladových metod.

Z pohledu normativního tedy považujeme za nezbytné identifikovat v procesu výkladu unijních předpisů objektivní racionální a dostatečně konkrétní účel interpretované právní úpravy. Tento zdánlivě jednoduchý požadavek se může dále zkomplikovat tím, že ve skutečnosti může právní úprava sledovat účelů více. Často tyto účely budou vzájemně slučitelné, což je příklad prointegračního cíle sledovaného zřizovacími smlouvami obecně,⁵⁶⁷ který je kompatibilní s dalšími účely sledovanými konkrétními ustanoveními upravujícími např. vnitřní trh.⁵⁶⁸ Jde totiž o vztah cíle obecného a zvláštního. Obdobně by problém nevznikl v situacích, kdy cíle jsou paralelní, tedy nikoliv protichůdné. Řešením je v takovém případě poměrování těchto účelů a hledání toho, který převažuje, či účelu kompromisního.⁵⁶⁹

⁵⁶⁶ Zde by bylo možno odcítovat celou řadu případů interpretujících základní ustanovení ekonomických svobod vnitřního trhu. Zcela ukázkovým příkladem je ovšem rozhodnutí ve věci Dassonville, případně celá linie případů z oblasti práva duševního vlastnictví týkající se existence práva a jeho vyčerpání (k čemu je právo, jež pro vyčerpání nelze znovu vykonat) a další.

⁵⁶⁷ Argument „stále užším svazkem mezi národy Evropy“.

⁵⁶⁸ To znamená v podobě vnitřního trhu bez překážek obchodu se zbožím, službami...

⁵⁶⁹ Viz MELZER, F. *Metodologie nalézání práva* 1. vyd. Tribun EU, 2008, str. 124.

Může ovšem nastat situace, kdy účely sledované právní úpravou takto vzájemně kompatibilní nebudou a budou směřovat k různým interpretačním výsledkům. Tyto situace již v rámci objektivního účelového výkladu řešitelné nebudou a bude nutné zohlednění dalších výkladových metod a argumentů.⁵⁷⁰ K těmto situacím v unijním právu často dochází tehdy, střetnou-li základní práva⁵⁷¹ a zájem na (často restriktivní) úpravě fungování určité unijní politiky.⁵⁷² I v rámci „jednoduchého práva“ je ovšem často obtížné vypořádat se s účely, které jsou příslušnou právní úpravou sledovány, a to jak na úrovni primárního práva,⁵⁷³ tak i práva sekundárního.⁵⁷⁴

Domníváme se přitom, že Soudní dvůr EU v praxi výše popsané postupy ve své činnosti reflektuje. Problém ovšem spočívá v rozsudcích samotných, neboť často jen náznakem odhalují, jakým konkrétním způsobem Soudní dvůr EU jednotlivé účely poměřil a zhodnotil. Demonstrovat to lze na známém (a populárním)⁵⁷⁵

⁵⁷⁰ Ibidem.

⁵⁷¹ Ve smyslu základních práv a svobod chráněných Listinou základních práv Evropské unie.

⁵⁷² Viz např. střet vlastnického práva a práva na svobodnou volbu podnikání s hospodářskou potřebou omezení nadprodukce vína v rozsudku Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979. Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz. Věc 44/79. ECLI:EU:C:1979:290. ECLI:EU:C:2005:709.

⁵⁷³ Například střet svobody pohybu zboží s ochranou práv duševního vlastnictví v rozsudku Soudního dvora ze dne 16. července 1998. Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG proti Hartlauer Handelsgesellschaft mbH. Věc C-355/96. ECLI:EU:C:1998:374.

⁵⁷⁴ Takový střet lze demonstrovat na účelu ochrany hospodářské soutěže před nekalosoutěžním jednáním, ochranou spotřebitele a ochranou práv duševního vlastnictví v případě směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/114/ES ze dne 12. prosince 2006 o klamavé a srovnávací reklamě, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004. Viz PELIKÁNOVÁ, R. M., CÍSAŘOVÁ, J., BENEŠ, M. The misleading perception of the purpose of the protection against misleading advertising by the EU law and its impact on the Czech republic. *Lawyer Quarterly*. 2017, č. 7, str. 145-161.

⁵⁷⁵ Případ je atraktivní svým obsahem, dotýká se informací zveřejňovaných na internetu, i praktickým dopadem, relevantní je potenciálně pro každého z nás, kdo internet používáme. Paradoxní na tomto případě je, že řeší tzv.

rozhodnutí *Gonzalez v. Google Spain*,⁵⁷⁶ ve kterém se střetlo právo na informace, právo na svobodu projevu a právo podnikat. Soudní dvůr sice v tomto rozhodnutí hovoří o nutnosti „hledat *spravedlivou rovnováhu*“;⁵⁷⁷ rozhoduje však bez jakékoliv hlubší analýzy, argumentace,⁵⁷⁸ poměrování těchto práv a testu proporcionality.⁵⁷⁹ Je přitom možné, že ve skutečnosti tyto kroky provedeny byly, odůvodnění rozsudku je ovšem nijak nepřiznává.

5.1.4 Prostor pro uvážení interpretujícího orgánu

Veškerá rizika výkladu vycházejícího z účelu právní úpravy jsou zároveň nevýhodou tehdy, pokud má orgán účelovou metodu používající příliš volné postavení. A Soudní dvůr EU, jak bylo demontrováno v druhé kapitole této práce, takové speciální postavení má. Účelová metoda výkladu se takto snadno může stát nástrojem „činění dobra“ a prostředkem realizace politických cílů.

Za ideální přístup považujeme ten, který striktně vychází z textu a v rámci možných řešení problému zohledňuje to řešení, které konvenuje úmyslu normotvůrce a zároveň účelu právní úpravy. Specifikace účelu nicméně vyžaduje ještě další zpřesnění, jak již na jiném místě této práce bylo uvedeno, řada ustanovení zřizovacích smluv se za celou dobu existence Evropské unie nezměnila. Společenské

„právo být zapomenut“, kdy ovšem Mario Costeja González v konečném důsledku více pro to, aby zapomenut nebyl, snad ani učinit nemohl.

⁵⁷⁶ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 13. května 2014. *Google Spain SL a Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) a Mario Costeja González*. Věc C-131/12.ECLI:EU:C:2014:317.

⁵⁷⁷ Viz odst. 81 citovaného rozhodnutí.

⁵⁷⁸ MÍŠEK, J. Vyhledávač jako správce osobních údajů. *Revue pro právo a technologie*. Masarykova univerzita, 2014, roč. 5, č. 9, str. 229.

⁵⁷⁹ MÍŠEK, J. Právní kýč: Argumenty v zasetí kořátek a lidských práv. In: ŠKOP, M., MALANÍK, M., KLUSOŇOVÁ, M. *Kreativita v právu 2014*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, str. 68.

podmínky i podstata a povaha Evropské unie ale prošly zásadními proměnami. Z tohoto pohledu je podle našeho názoru sice nutné vycházet z původního účelu právní úpravy, ale jako korektiv použít kritéria zohledňující stávající společenskou realitu a účel sledovaný nyní. Jeho nezohledněním by se právní úprava stala nefunkční. Přílišný důraz na stávající stav a odmítnutí účelu původního by naproti tomu znamenalo vychýlení rovnováhy od záměru „otců zakladatelů“ směrem k moci soudní. Tyto závěry přitom platí podle našeho názoru obecně, tzn. jak pro Soudní dvůr EU, tak i pro soudy vnitrostátní.

Nejmarkatnější projevy přístupů zohledňujících text, úmysl a účel právní úpravy lze vysledovat v judikatuře Soudního dvora EU vztahující se k přímému účinku mezinárodních smluv. Soudní dvůr EU se tímto účinkem poprvé⁵⁸⁰ zabýval ve věci *International Fruit*.⁵⁸¹ Tento případ se týkal sporu mezi dovozci ovoce a Nizozemím (*Produktschap voor Groenten en Fruit*) ohledně uplatňování omezení dovozu ovoce z třetích zemí. Napadána byla rozhodnutí Komise upravující pravidla dovozu jablek, a to z důvodu jejich tvrzeného rozporu s článkem XI GATT 1947, tedy ustanovením zakazujícím uplatňování kvantitativních omezení dovozu. Generální advokát Mayras ve stanovisku k tomuto případu nejdříve připomenul praxi Německa a Itálie, z níž vyplynulo, že v prvním státě přímý účinek přiznán nebyl a v Itálii ano, ovšem jen cestou inkorporace prostřednictvím vnitrostátního předpisu. V konečném důsledku tak v ani jednom z těchto států GATT skutečný přímý účinek přiznán nebyl. Generální advokát dále zdůraznil, že podle jeho přesvědčení měly strany GATT úmysl upravit pouze vztahy mezi sebou, a nikoliv vůči jednotlivcům.

⁵⁸⁰ Nepodařilo se nám dohledat žádné dřívější rozhodnutí v této věci. I generální advokát Mayras ve svém stanovisku tuto problematiku označuje za „panenskou oblast“ dosud neprozkoumanou judikaturou Soudního dvora EU. Neměli jsme důvod generálnímu advokátovi nevěřit. Viz stanovisko generálního advokáta - Mayras - 25. října 1972. *International Fruit Company NV a další proti Produktschap voor Groenten en Fruit*. Spojené věci 21 až 24-72. ECLI:EU:C:1972:89.

⁵⁸¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. prosince 1972. *International Fruit Company NV a další proti Produktschap voor Groenten en Fruit*. Spojené věci 21 až 24-72. ECLI:EU:C:1972:115.

Následně posuzoval obsah GATT a jednotlivých ustanovení jako dříve Soudní dvůr EU ve věci Van Gend en Loos a poukázal na následující skutečnosti:

1. GATT 1947 obsahovala řadu jasně a konkrétně definovaných pravidel, k nimž se ale také vázalo mnoho omezení a výjimek;
2. mechanismus řešení sporů vzniklých při provádění GATT 1947 byl nedostatečný;
3. GATT 1947 nebyla ratifikována. Její použití tak vycházelo z Protokolu o dočasné aplikaci. Ten podmiňoval použití části GATT 1947 jejím souladem s platnou legislativou.

Na základě těchto závěrů generální advokát přímý účinek daného ustanovení GATT odmítl. Soudní dvůr se s Mayresovými závěry v zásadě ztotožnil. Zkoumal přitom obdobně jako v rozhodnutí Van Gend en Loos ducha, stavbu a znění GATT 1947. Na rozdíl od generálního advokáta připomněl i preambuli, z níž vyplývala reciprocita⁵⁸² vztahů založených GATT 1947.⁵⁸³ Stejně jako generální advokát, i Soudní dvůr následně GATT 1947 vytkl „ohebnost“ jednotlivých ustanovení, nedostatečnost mechanismu řešení sporů⁵⁸⁴ a možnost jednostranného suspendování plnění závazků vzniklých na základě GATT 1947. Došel proto

⁵⁸² K analýze institutu reciprocity viz BERKEY, J. O. *The European Court of Justice and Direct Effect for the GATT: A Question Worth Revisiting*. European Journal of International Law, roč. 1998, č. 9, str. 630.

⁵⁸³ „...ve snaze přispěti k uskutečnění těchto cílů uzavřením **recipročních a vzájemně výhodných** dohod, které směřují k podstatnému snížení cel a jiných překážek obchodu a k odstranění diskriminace v mezinárodním obchodě,...

⁵⁸⁴ Pro srovnání režimu řešení sporů na základě GATT 1947 a dle nových pravidel v rámci WTO viz např. CIHELKOVÁ, E. *Regionalismus a multilateralismus: základy nového světového obchodního řádu?* Praha: C.H. Beck, 2010, str. 68.

k závěru, že GATT 1947 přímý účinek nemá. Dospěl mimochodem k témuž výsledku, jako kupříkladu soudy USA.⁵⁸⁵

Z výše uvedeného vyplývá podstatný závěr. Ač to primární právo výslovně nestanoví, uplatňuje unijní právo monistický přístup k mezinárodnímu právu veřejnému⁵⁸⁶ a připouští možnost přímého účinku mezinárodních smluv.⁵⁸⁷ Přímý účinek bude možný především tehdy, pokud to smlouva sama stanoví. Text je tedy základ. V opačném případě, pokud to z ní implicitně vyplyne, přičemž úmysl smluvních stran vyjádřený třeba i jen v preambuli hraje nezanedbatelnou roli.⁵⁸⁸ Následně je ale nutné zkoumat obsah příslušné smlouvy. Požadavky na jasnost, bezpodmínečnost a bezvýhradnost se uplatní stejně, jako v rozhodnutí Van Gend en Loos. Testování přímého účinku tak probíhá dvoustupňově.⁵⁸⁹ V případě GATT 1947 selhal tento test již v prvním stupni. Nebylo tak nutné zkoumat povahu dotčeného ustanovení.

⁵⁸⁵ Viz MATSUSHITA, M., SCHOENBAUM, T. J., MAVROIDIDS, P. C. *The World Trade Organization: Law, Practice, and Policy*. Oxford University Press, 2004, str. 101.

⁵⁸⁶ Viz např. argumentaci Evropské komise v rozsudku Soudu prvního stupně (pátého rozšířeného senátu) ze dne 3. února 2005. Věc T-19/01. Chiquita Brands International, Inc., Chiquita Banana Co. BV a Chiquita Italia, SpA proti Komisi Evropských společenství. ECLI:EU:T:2005:31, odst. 104.

⁵⁸⁷ Sluší se na tomto místě opět připomenout problémy spojené se zjednodušujícím členěním pojetí vzájemného poměru práva mezinárodního a práva vnitřního na protipóly v podobě „monistického“ v. „dualistického“ přístupu. Více viz MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podst. upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, str. 410 a str. 413-417.

⁵⁸⁸ V USA otázku přímého účinku práva WTO vyřešili v rámci uruguayského kola legislativní cestou v zákoně „Uruguay Round Agreement Act“. Byl to tedy zákonodárny orgán, Kongres, kdo stanovil, že právo WTO nemá mít přímý účinek. Viz MATSUSHITA, M., SCHOENBAUM, T. J., MAVROIDIDS, P. C. *The World Trade Organization: Law, Practice, and Policy*. Oxford University Press, 2004, str. 101.

⁵⁸⁹ Viz též BERKEY, J. O. The European Court of Justice and Direct Effect for the GATT: A Question Worth Revisiting. *European Journal of International Law*. 1998, č. 9, str. 647.

Tento postup, který formálně považujeme za správný, ostře kontrastuje s postupem, který Soudní dvůr EU uplatnil právě v případě Van Gen en Loos či Costa vs. ENEL, tam se totiž úmyslem zakládajících států takto nezabýval. V rámci prvního stupně vycházel pouze z účelu vyjádřeného ve Smlouvě o EHS. Rozdíl ve výsledku obou rozhodnutí je přitom zjevný a značný. Oproštění se od úmyslu normotvůrce totiž poskytuje soudnímu orgánu větší prostor pro vlastní uvážení.

Důraz na účel nasvědčující, že textualistický přístup k právu v judikatuře Soudního dvora EU skutečně není převažující, lze dále demonstrovat na rozhodnutí Polydor,⁵⁹⁰ které se týkalo přímého účinku smlouvy uzavřené mezi Evropským hospodářským společenstvím a Portugalskem. Smlouva obsahovala prakticky identická ustanovení, jako byla ta upravující volný pohyb zboží ve Smlouvě o EHS, kterým přímý účinek přiznán byl. Soudní dvůr EU nicméně zdůraznil odlišný účel smlouvy uzavřené s Portugalskem (nesměřovala k vytvoření vnitřního trhu)⁵⁹¹ a přes totožnost textu jej přiznat odmítl.

Výše uvedené rozdíly ve výkladu mohou být vysvětleny faktem, že není interpretováno právo vnitřní, ale mezinárodní. Za stavu, kdy je text identický, stejně jako je stejný i řešený problém, ale takové vysvětlení podle našeho názoru nemůže obstát. Oporu pro tento závěr lze nalézt i v rozhodnutích týkajících se přímo unijního práva. Ostatně, některá již byla zmíněna v rámci kapitoly 4.3 této práce. Tak například ve známém rozhodnutí CILFIT⁵⁹² týkajícím se povinnosti soudů posledního stupně položit předběžnou otázku Soudní dvůr EU konstatoval, že

⁵⁹⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. února 1982. Polydor Limited a RSO Records Inc. proti Harlequin Records Shops Limited a Simons Records Limited. Věc 270/80. ECLI:EU:C:1982:43.

⁵⁹¹ Nutné je totiž vycházet z kontextu a cílů sledovaných zakládacími smlouvami na straně jedné a dotčenou mezinárodní smlouvou na straně druhé. Ibidem, odst. 14-18.

⁵⁹² Rozsudek Soudního dvora ze dne 6. října 1982. Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità. Věc 283/81. ECLI:EU:C:1982:335.

„ačkoliv čl. 177 poslední pododstavec bez jakéhokoliv omezení zavazuje vnitrostátní soudy, jejichž rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, položit Soudnímu dvoru jakoukoliv otázku výkladu, která před nimi vstala, výklad, který již Soudní dvůr na základě článku 177 poskytl, může tuto povinnost zbavit svého účelu a obsahu, zejména je-li vznesená otázka po hmotné stránce shodná s otázkou, která již byla předmětem rozhodnutí o předběžné otázce v obdobném případě.“⁵⁹³ Argumentoval tedy účelem, který je sledovaný článkem 267 odst. 3 Smlouvy o fungování EU.⁵⁹⁴ Prostým přečtením tohoto ustanovení skutečně žádnou výjimku z povinnosti předběžnou otázku položit nejsme schopni dovodit, zatímco výkladem účelovým to možné je.⁵⁹⁵

Avšak, alternativně by bylo možné vůbec neuvažovat o výjimce z obecné povinnosti předběžnou otázku položit a zaměřit výklad na pojem „*taková otázka (výkladu)*“. Nutnosti vykládat právo totiž čelí soudy v každém případě, je tedy jasné, že to nemůže být skutečným významem tohoto pojmu, šlo by o jeho nejširší možný význam. V užším formálním pojetí významu tohoto pojmu by takovou otázkou mohla být též otázka namítaná jednou ze stran. V nejužším materiálním pojetí⁵⁹⁶ by se jednalo pouze o takovou otázku, jež by se týkala opravdu jen kvalifikované pochybnosti dotčeného ustanovení.

⁵⁹³ Ve skutečnosti jde o citaci dřívějšího rozsudku Soudního dvora ze dne 27. března 1963. *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV proti Administration fiscale néerlandaise*. Spojené věci 28 až 30-62. ECLI:EU:C:1963:6.

⁵⁹⁴ Článek 267 odst. 3 Smlouvy o fungování EU stanoví: „Vystane-li taková otázka při jednání před soudem členského státu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr Evropské unie.“

⁵⁹⁵ Obecné pravidlo zní – předběžnou otázku soud posledního stupně položit musí, ledaže (výjimka z pravidla/pravidlo speciální) by byl účel sledovaný obecným pravidlem dosažen jinak, než položením předběžné otázky.

⁵⁹⁶ To by bylo součástí obou již zmíněných.

Výsledek by v případě takového textualistického přístupu k článku 267 odst. 3 Smlouvy o fungování EU byl prakticky stejný, jako u přístupu účelového, z něhož vyšel Soudní dvůr EU, ovšem bez potřeby výjimek z obecných pravidel. Prostý odkaz na účel sledovaný je ovšem jednodušší.

5.2 Effet Utile

5.2.1 Základní charakteristika

Základním výchozím předpokladem výkladu práva je existence racionálního normotvůrce, který přijímá pouze právní normy, jež za prvé sledují určitý účel, kterého by za druhé mělo být v procesu aplikace práva rozumně a efektivně dosahováno.⁵⁹⁷ Obě tyto dílčí premisy nutně musí platit jak pro právo vnitrostátní, tak i právo mezinárodní a samozřejmě též pro právo Evropské unie. Je to nicméně právo Evropské unie, u něhož je druhá premisa zvýrazňována častěji a hlasitěji, než jinde. Domníváme se přitom, že je to dáno tím, že se právo Evropské unie zformovalo až jako třetí v pořadí. Muselo se proto „sebeprosazovat“ v prostoru již dávno opanovaném právem vnitrostátním a mezinárodním, a to mnohdy „na jejich úkor“. Viděli jsme přitom již v této práci, že z pohledu institucionálního podmínky pro takové sebeprosazování se byly institucionálně nastaveny velmi příznivě. Rovněž vlastní text zřizovacích smluv, resp. způsob, jakým byly napsány, měl podstatný význam. Fakt, že některé otázky a instituty nebyly smlouvami vůbec upraveny, který byl za jiných okolností nevýhodou, dokázal Soudní dvůr EU vhodně využít. Argument požadavkem rozumného a efektivního dosažení cílů sledovaných Evropskou unií mu k tomu napomáhal.

Stalo se proto standardem, hovoří-li se o unijním právu a jeho výkladu, věnovat pozornost také jeho *effet utile*. Problém však spočívá v tom, že tento pojem nemá ostré kontury, neexistuje všeobecná shoda nad tím, jaká je jeho podstata, co je

⁵⁹⁷ BERGEL, J. L. Origins, scope and meaning of effet utile In: TICHÝ, L., POTACS, M., DUMBROVSKÝ, T. (eds.) *Effet utile*. Praha : Karlova univerzita, 2014, str. 9.

vlastně jeho obsahem, a dokonce není ani jednotné jeho označování. V práci zaměřené na specifika výkladu unijního práva ale nemůže být opomenut.

Effet utile je do angličtiny nejčastěji překládán jako *the effectiveness principle*, hovoří se též o *full effect, efficacy*. České překlady tohoto pojmu se různí. Svoboda hovoří o *užitečnosti komunitárního práva*,⁵⁹⁸ Týč o *užitečném účinku*,⁵⁹⁹ Arnold (společně s Tichým) o *pravidlu plné účinnosti*,⁶⁰⁰ *zásadě plného užítku, zásadě efektivity* či *plné účinnosti*.⁶⁰¹ České znění rozhodnutí Soudního dvora EU obvykle hovoří o *effet utile* jako o *užitečném účinku*, používají ale též jiná označení, případně o tomto jevu zcela mlčí, byť jsou jeho projevy jinak velmi patrné.⁶⁰² V dalších jazykových verzích rozhodnutí Soudního dvora EU je situace podobná. V latině je jako ekvivalent uváděna maxima *ut res magis valeat quam pereat*.⁶⁰³

Shora uvedené pokusy o přeložení pojmu *effet utile* do češtiny do určité míry osvětlují podstatu tohoto jevu. *Effet utile* znamená dle Týče dosažení maximálního účinku

⁵⁹⁸ Viz SVOBODA, P. Horizontální bezprostřední účinek směrnice. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1995, č. 7, str. 694.

⁵⁹⁹ TÝČ, V. Působení práva Evropské unie ve sféře českého právního řádu – Úvodní studie In: *Sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26.9.2006 Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*. Brno, Masarykova univerzita, 2006, str. 25.

⁶⁰⁰ TICHÝ, L, ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R. *Evropské právo*. 3. vyd, Praha: C. H. Beck, 2006, str. 231.

⁶⁰¹ *Ibidem*, str. 230.

⁶⁰² Platí to např. pro rozhodnutí Van Gend en Loos i Costa proti ENEL., v nichž jsou namísto přímého použití tohoto pojmu opisem zdůrazněny možné důsledky odlišného rozhodnutí. Ty jsou přitom stejné, jako kdyby byl daným ustanovením *effet utile* odepřen.

⁶⁰³ Seyr ostatně dovozuje základy *effet utile* až k římskému právu. Viz SEYR, S. *Der effet utile in der Rechtsprechung des EuGH*. Berlin: Duncker & Humblot, 2008, str. 94.

dané právní úpravy z hlediska jejího smyslu a účelu.⁶⁰⁴ Podobně i Arnold společně s Tichým rozumí *effet utile* povinnost zvolit v rámci teleologické metody výkladu ten způsob výkladu, který přináší z pohledu působení unijní normy nejvyšší užitek.⁶⁰⁵ Také Svoboda zdůrazňuje ve svém pojetí *effet utile* jeho zaměřenost na cíl právní normy, kdy *effet utile* slouží jako důležitý argument při dosahování tohoto cíle.⁶⁰⁶

Pokud jde o podstatu *effet utile*, není shoda, zda je jednou z obecných zásad práva Evropské unie, či jen jedním z argumentů používaných při výkladu unijního práva. Týč jej mezi obecné zásady právní řadí, a to jako zásadu aplikace práva Evropské unie v rámci obecnější skupiny systémových zásad vlastních unijnímu právu.⁶⁰⁷ Svoboda naproti tomu hovoří pouze o argumentu užitečnosti.⁶⁰⁸ Obdobné diskuse

⁶⁰⁴ TÝČ, V. Působení práva Evropské unie ve sféře českého právního řádu – Úvodní studie In: *Sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26.9.2006 Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*. Brno, Masarykova univerzita, 2006, str. 25.

⁶⁰⁵ TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R. *Evropské právo*. 3. vyd, Praha: C. H. Beck, 2006, str. 231.

⁶⁰⁶ Srovnej SVOBODA, P. Horizontální bezprostřední účinek směrnice ES. *Právník : teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1995, č. 7, str. 698; a rovněž SVOBODA, P. K povaze práva Evropské unie. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1994, č. 11, str. 950.

⁶⁰⁷ TÝČ, V. Působení práva Evropské unie ve sféře českého právního řádu – Úvodní studie In: *Sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26.9.2006 Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*. Brno, Masarykova univerzita, 2006, str. 24 a 25.

⁶⁰⁸ Viz SVOBODA, P. Horizontální bezprostřední účinek směrnice ES. *Právník : teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1995, č. 7, str. 698; a rovněž SVOBODA, P. K povaze práva Evropské unie. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1994, č. 11, str. 950.

jsou vedeny také v zahraniční literatuře.⁶⁰⁹ *Effet utile* je označován též jako meta-pravidlo.⁶¹⁰ Podle Tichého a Kocího pak jde o specifickou metodu výkladu.⁶¹¹

Pokud jde o obsah, odborná literatura rozlišuje široké a úzké pojetí *effet utile*.⁶¹² Lze se setkat dokonce i s pojetím *effet utile* ve spojení s vhodnou konstrukcí právní normy, tj. nikoliv jako jevu projevujícího se ve fázi soudního výkladu, ale již v legislativním procesu.⁶¹³

5.2.2 Podstata effet utile

Oprostíme-li se od výše naznačených možností a variant pojetí toho, co *effet utile* vlastně je a jak by se měl projevat, zjistíme, že jeho jádrem je požadavek rozumně a efektivně dosáhnout toho, co unijní právo předpokládá, a to buď přímo ve svém textu, nebo bez vazby na takový (neexistující) text svým účelem. A protože text především zřizovacích smluv je často příliš obecný a účel lze vlastně obecně pojmut

⁶⁰⁹ Ke shrnutí jednotlivých postojů viz ŠADL, U. The Role of Effet Utile In: Preserving the Continuity and Authority of European Union Law: Evidence from the Citation Web of the Pre-Accession Case Law of the Court of Justice of the EU. *European Journal of Legal Studies*. 2015, Vol. 8, No. 1, str. 23.

⁶¹⁰ MAYR, S. Putting a Leash on the Court of Justice? Preconceptions In: National Methodology v Effet Utile as a Meta-Rule. *European Journal of Legal Studies*. 2012/13, Vol. 5, Issue 2, str. 17.

⁶¹¹ TICHÝ, L., KOCÍ, M. Effet utile v právu EU : (kritická skica). *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2015, č. 2, str. 178.

⁶¹² Potacs hovoří o „effet utile im engeren Sinn“ (minimale Wirkung einer Vorschrift) a „effet utile im weiteren Sinn“ (maximale Wirkung einer Bestimmung). POTACS, M. Effet utile als Auslegungsgrundsatz. *Europarecht*. 2009, Vol. 4, str. 466 a 467.

⁶¹³ BEJČEK, J. Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo „papírový tygr“ (a škůdce soutěže a spotřebitele)? *BulletIn: advokacie*. 2012, č. 7-8, str. 25.

těž,⁶¹⁴ má Soudní dvůr EU poměrně velký prostor pro argumentaci na tomto základě.⁶¹⁵

V prvním případě se *effet utile* projevuje právně, v druhém případě, zejména tam, kde úprava zcela chybí, jsou jeho projevy spíše neprávní, politické. Pokud jde o politické aspekty, v drtivé většině případů měl *effet utile* pozitivní dopad na postavení jednotlivce vůči státu. Projevil se tedy jako nástroj ochrany jednotlivce. To podle našeho soudu bylo klíčové pro legitimizaci závěrů Soudního dvora EU. Jednal sice více jako orgán politický a méně jako orgán soudní, bylo to však vnímáno jako „spravedlivé“ a „správné“. Jinak řečeno, Soudní dvůr EU prostřednictvím *effet utile* právní normy prosazuje, ale v některých případech také *de facto* vytváří⁶¹⁶ a jeho prostřednictvím následně legitimizuje.

Obojí pojetí *effet utile* má přitom paralelu v právu vnitrostátním. V novém občanském zákoníku vyjádřený požadavek favorizace platnosti právního jednání před jeho neplatností⁶¹⁷ je příkladem takového právního projevu *effet utile*, jeho

⁶¹⁴ Statistiky tomuto závěru rovněž nasvědčují, více než třetina případů, v nichž byl použit v roce 2007 *effet utile*, se podle Tichého a Kocího týkala základních cílů zřizovacích smluv. TICHÝ, L., KOCÍ, M. Effet utile v právu EU : (kritická skica). *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2015, č. 2, str. 176.

⁶¹⁵ Za pomoci *effet utile* Soudní dvůr EU dovedl přímý účinek směrnic, přednost unijního práva, přímý účinek primárního práva, rozšířil pravomoci Evropské unie o implicitní pravomoci či dovedl odpovědnost státu za škodu. Pro další viz též TICHÝ, L. Effet utile as an arbitrary instrument of the CJEU? Differences between its application in public and private law. In: TICHÝ, L., POTACS, M., DUMBROVSKÝ, T. (eds.) *Effet utile*. Praha: Karlova univerzita, 2014, str. 47.

⁶¹⁶ *De iure* nikoliv, není totiž podle zřizovacích smluv normotvůrcem.

⁶¹⁷ Viz § 574 zákona č. 89/2012 Sb. občanský zákoník, který stanoví: „Na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné.“ Obsáhlý výklad tohoto pravidla, z něhož jsou podobnosti s *effet utile* patrné, podává Tichý. Viz ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, str. 1420 a násl.

základ lze ovšem indetifikovat přímo v Ústavě.⁶¹⁸ Příkladem druhého může být případ Melčák,⁶¹⁹ který může být nahlížen jako střet obsahu a formy, ale též jako případ provádějící systémový posun v institucionální struktuře České republiky od moci Parlamentu jako reprezentanta lidu, k moci soudní reprezentované Ústavním soudem. Základem takového posunu je přitom snaha přiznat *effet utile* článku 9 odst. 2 Ústavy,⁶²⁰ který by jinak tím, co Parlament učinil, ztratil svůj smysl. K tomu přitom dochází kreativním výkladem, který nemá oporu ve výslovném zakotvení takové pravomoci Ústavního soudu v článku 87 Ústavy.⁶²¹

Také mezinárodnímu právu není *effet utile* neznámý.⁶²² Linderfalk v této souvislosti cituje Sira Waldocka a jeho návrh prezentovaný v Komisi pro mezinárodní právo při přípravě kodifikace mezinárodního smlouvného práva.⁶²³ Jeho součástí mělo být pravidlo, že smlouvy mají být interpretovány tak, aby byla zajištěna jejich *co největší váha a účinek*.⁶²⁴ Toto pravidlo nebylo do Vídeňské úmluvy a smlouvného práva

⁶¹⁸ Srovnaj argumentaci Ústavního soudu ve vztahu k čl. 1 opírající se o princip právního státu. Nález Ústavního soudu IV. ÚS 1783/11 ze dne 23. dubna 2013 K povinnosti respektovat při výkladu smluv princip autonomie vůle smluvních stran. ECLI:CZ:US:2013:4.US.1783.11.2, odst. 29.

⁶¹⁹ Nález Ústavního soudu Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. září 2009 - Kauza Melčák - zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny jednorázovým ústavním zákonem.

⁶²⁰ Tento článek stanoví, že „Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřijatelná.“

⁶²¹ Uvedený text by neměl být kritikou daného rozhodnutí. Považujeme jej naopak za ukázkou kreativní a přínosné práce Ústavního soudu.

⁶²² Příklady včetně rozhodovací praxe viz Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries (1966). Dostupné z http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf, str. 219.

⁶²³ LINDERFALK, U. *On the Interpretation of Treaties: The Modern International Law as Expressed In: the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*. Springer Science & Business Media, 2007, str. 218.

⁶²⁴ Celé pravidlo navrhané Sirem Waldockem mělo podle Linderfalk znít: „In: the application of articles 70 an 71 a term of a treaty shall be interpreted as to give it the fullest weight and effect consistent – (a) with its natural and ordinary meaning and that of the other terms of the treaty; and (b) with the objects and purpose of the treaty.“ Ibidem.

převzato,⁶²⁵ jednak proto, že bylo podle Komise pro mezinárodní právo již implicitně obsaženo v obecném pravidle pro výklad mezinárodních smluv, a navíc proto, a to je z pohledu této práce významné, že bylo pojato příliš široce. Mohl tak vzniknout dojem, že se očekává volba takového výkladu, který bude maximalistický z pohledu smlouvou sledovaných cílů. Smyslem maximy *ut res magis valeat quam pereat* podle Komise naopak mělo být jen eliminovat ty možnosti výkladu, které by k dosažení cíle nevedly.⁶²⁶ Nezdá se nám, že by v právu Evropské unie a judikatuře Soudního dvora EU obdobné limity, pokud jde o použití *effet utile*, bylo možné dovodit. Praxe Soudního dvora EU totiž svědčí spíše o opaku.

5.2.3 Normativní přístup k *effet utile*

Považujeme za zcela samozřejmé, že je princip *effet utile* unijnímu právu vlastní. Za stavu, kdy je součástí vnitrostátního práva i práva mezinárodního, si snad ani nelze představit opačný závěr. Pokud jde o jeho normativní zakotvení, Potacs⁶²⁷ jeho základ spatřuje v preambuli⁶²⁸ a dále v úvodních ustanoveních zřizovacích smluv, z nichž vyplývá prointegrační směřování Evropské unie.⁶²⁹ Uvedená ustanovení pravda lze chápat jako projev vůle normotvůrce, který by v rámci výkladu měl být

⁶²⁵ Nutno dodat, že i přes tuto absenci výslovného zakotvení *effet utile* ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu není tento princip Mezinárodnímu soudnímu dvoru neznámý. Srovnej VĚTROVSKÝ, J. Čl. 31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu: pravidla výkladu mezinárodních smluv v judikatuře Mezinárodního soudního dvora. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2013, č. 8, str. 818 a 819.

⁶²⁶ Srovnej Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries (1966). Dostupné z http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf, str. 219.

⁶²⁷ POTACS, M. Effet utile als Auslegungsgrundsatz. *Europarecht*. 2009, Vol. 4, str. 466 a 467.

⁶²⁸ Smlouva o fungování EU hovoří o vytváření „stále užšího svazku evropských národů“, Smlouva o EU o vytváření „stále užšího svazku mezi národy Evropy“.

⁶²⁹ Především jde o článek 1 Smlouvy o EU, který hovoří o nové etapě v procesu vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy, a článek 3 téže smlouvy, který naznačuje směřování Evropské unie směrem k užší integraci.

brán v potaz. Stejně tak ale lze namítnout, že mohou mít pouze politický význam, zvláště pokud jde o preambuli.⁶³⁰

Oporu pro *effet utile* lze spatřovat rovněž v článku 4 odst. 3 Smlouvy o EU, z něhož vyplývá povinnost členských států pomocí všech nezbytných opatření zajistit plnou aplikaci a účinnost unijního práva. Stát je přitom vnímán Soudním dvorem EU spíše extenzivně. Státy jsou totiž jako celek povinny prosazovat unijní právo stejně jako své vlastní. Tuto povinnost tedy v návaznosti na to mají veškeré státní orgány, jimiž se rozumí „organizace nebo orgány, které podléhají kontrole státu, nebo které mají zvláštní pravomoci přesahující ty, jež se běžně užívají ve vztazích mezi jednotlivci.“⁶³¹ Tato povinnost dopadá i na vnitrostátní soudy, neboť jsou orgány členských států a komunitární právo prosazují.⁶³² Z pohledu zásady loajality je jedno, jestli členský stát vystupuje v určité konkrétní věci jako mocenský subjekt nebo jako účastník soukromoprávního vztahu.⁶³³ Ve všech případech je povinen postupovat v souladu s článkem 4 smlouvy o EU loajálně vůči Evropské unii a tedy zasazovat se i o *effet utile* unijního práva.

Proti argumentaci článkem 4 Smlouvy o EU lze ovšem namítnout, že by toto ustanovení přicházelo v úvahu tam, kde jsou to členské státy, kdo mají zajistit plnou účinnost Evropského práva. Nedosahuje tedy na situace a vztahy, které se členských států přímo nedotýkají, jelikož jde o vnitřní záležitosti Unie samé. Unie navíc podle

⁶³⁰ Potacs svým názorem není ojedinelý. Rebhahn jde dokonce ještě dál a argument stále užším svazkem mezi národy Evropy označuje jako zvláštní kategorii *effet utile* („*super effet utile*“). Viz REBHAWN, R. *Effet utile – towards a general principle of law?* In: TICHÝ, L., POTACS, M., DUMBROVSKÝ, T. (eds.) *Effet utile*. Praha: Karlova univerzita, 2014, str. 151.

⁶³¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. července 1990. A. Foster a další proti British Gas plc. Věc C-188/89. ECLI:EU:C:1990:313, odst. 18.

⁶³² Srovnej Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. května 1970. Komise Evropských společenství proti royaume de Belgique. Věc 77-69. ECLI:EU:C:1970:34.

⁶³³ Srovnej rozhodnutí M. H. 152/84 Marshall vs. Southampton a South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching).

tohoto ustanovení má pomáhat členským státům při plnění úkolů vyplývajících ze zřizovacích smluv, zároveň je ale má také respektovat. Což by bylo podle našeho názoru možné také považovat za argument proti *effet utile*, především tedy jeho širokému pojetí.

V konečném důsledku proto máme za to, že *effet utile* je jednou z obecných zásad právních, je proto součástí unijního práva, tvoří nezbytnou součást procesu interpretace, a to vše bez toho, že by byl přímo kdekoliv ve zřizovacích smlouvách zakotven. Případné odkazy na výše uvedená ustanovení mají podle našeho soudu jen legitimační funkci.

Jsme dále toho názoru, že uplatnění *effet utile* by mělo být limitováno textem unijního práva, který tvoří vnější meze jeho použití. Z tohoto pohledu považujeme veškeré situace, v nichž se projevil v širším pojetí, za právně sporné. Je také limitován výkladem účelovým a systematickým. Zároveň jsme přesvědčeni, že z variant výkladu, které na základě *effet utile* a výše uvedených výkladových metod vedou k rozumnému a efektivnímu dosažení cílů sledovaných unijním právem, je nutné vyjmout ty způsoby výkladu, které porušují zásadu svěřených pravomocí, proporcionality a subsidiarity. Tyto zásady totiž vnímáme tak, že limitují veškerou činnost Evropské unie, a proto i tu, v rámci níž je její právo vykládáno. Obdobně budou limitem standardy ochrany základních lidských práv a svobod a také ochrana postavení jednotlivce obecně, a to především před uložením nové povinnosti, pro kterou není v unijním či vnitrostátním právu opora.⁶³⁴

⁶³⁴ Tento závěr je demonstratelný na případech týkajících se přímého účinku směrnic či na rozhodnutí Skomalux. Viz též SEHNÁLEK, D. Effet utile a jeho projevy při interpretaci komunitárního práva. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2009, č. 8, str. 785-808.

5.3 Důsledky a dílčí závěr

Tato kapitola poskytuje druhou část odpovědi na výchozí výzkumnou otázku č. 2, tzn., zda jsou zvláštnosti výkladu práva Evropské unie způsobeny zvláštní povahou práva Evropské unie, zejména jeho textovým zachycením.

Z toho, co bylo v této kapitole v návaznosti na kapitolu předchozí rozebráno, vyplývá, že jazykový výklad práva Evropské unie má své slabiny a plně se spoléhat na tuto metodu nelze, resp. bylo by to komplikovanější, nežli je tomu v případě jednojazyčného vnitrostátního práva. Odpověď v podobě zohlednění jiných výkladových metod se proto přímo nabízí. Tato skutečnost spojuje právo Evropské unie spíše než s právem vnitrostátním s právem mezinárodním. Ostatně, i to je jeden z důvodů, proč jsme tradiční členění těchto metod vlastní vnitrostátnímu právu nahradili v této kapitole spojeným funkčním přístupem, který je uplatňován spíše a tradičněji ve vztahu k právu mezinárodnímu.

Jakkoliv má jazykový výklad v případě práva Evropské unie relativně nižší význam, základní funkci má stejnou obdobně, jako je tomu v případě jazykového výkladu vnitrostátního práva a práva mezinárodního. Je základním a také výchozím zdrojem poznání obsahu právní úpravy. Funkční přístup by měl být uplatňován v hranicích, které jsou vymezeny textem právní úpravy. Nespornou výhodou funkčního přístupu je to, že na rozdíl od mnoha jazykových verzí je jen jeden.⁶³⁵

Pokud jde o vnitřní členění funkčního přístupu, zdá se, že je zde rozdíl mezi právem primárním a právem sekundárním, což ale není příliš překvapivé s ohledem na jejich rozdílný původ a povahu. Za správný bychom považovali postup, kdy by na základě textu a v jeho mezích byl určen objektivní účel sledovaný právní úpravou.

⁶³⁵ Což platí i tehdy, pokud příslušná úprava sleduje více různých účelů. Ty by přirozeně měla sledovat stejně ve všech jazykových verzích.

Zohlednění subjektivního účelu pak považujeme za metodu pouze podpůrnou, přicházející v úvahu tam, kde objektivní účel nevede k jednoznačnému závěru.

Bude-li tedy jazykovou metodou a metodou objektivně účelovou určeno více variant výkladu, pak je dle našeho názoru na místě zohlednit s ohledem na subjektivní účel sledovaný členskými státy založením Evropské unie tu variantu výkladu, která lépe odpovídá cílům evropské integrace, jak jsou vyjádřeny v preambuli a úvodních ustanoveních zřizovacích smluv.

V případě sekundárního práva přichází v úvahu plné podpůrné využití subjektivně účelového výkladu. Relevantní informace o něm je totiž zprostředkovávána preambulemi unijních přepisů.

Zásadu *effet utile* v jejím úzkém pojetí vnímáme jako samozřejmou součást interpretace unijního práva. Na jejím základě by z variant řešení, k nimž dospějeme výše popsaným postupem, měla být eliminována ta z nich, která nejsou rozumně a efektivně schopna zajistit realizaci vykládané právní normy.

Jsme toho názoru, že posud unijní právo nevykazuje žádná specifika, která by jej koncepčně a zásadně odlišovala od výkladu vnitrostátního práva, alespoň tedy pokud jde o právo kontinentální a české. Odlišná by byla perspektiva common law, kde je důraz na účelový výklad významně nižší.

Vrátíme-li se zpět k zásadě *effet utile*, v širším pojetí je tato zásada problematická, jelikož vede k výsledkům, které nemají přímou oporu v textu. Domníváme se, že její aplikací Soudní dvůr EU překračuje meze vymezené mu zakládacími smlouvami.⁶³⁶ Činí tak proto, že může (viz kapitola II.), jeho rozhodnutí nejsou zpochybňována, naopak spíše dochází k jejich akceptaci (viz kapitola III.).

⁶³⁶ Podle článku 19 Smlouvy o EU Soudní dvůr EU: „Zajišťuje dodržování práva při výkladu a provádění Smluv.“ Nikoliv tvorbu práva.

Tím se dostáváme k faktické stránce věci. Domníváme se, že Soudní dvůr EU neuplatňuje textualistický přístup, ale funkční. Důraz je kladen na objektivně účelový výklad s tím, že intencionalistý přístup Soudní dvůr EU používá v podstatě jen tam, kde se mu to hodí. Často je totiž zřejmý úmysl členských států zcela přehlížen. *Effet utile* je pak využíván jako nástroj, jehož účelem je dodat takovému postupu akceptovatelné odůvodnění.

VI. (Nezamýšlené) důsledky výkladu Soudního dvora EU na právo vnitrostátní

V kapitole III. této práce byl zkoumán vliv vnitrostátního práva na rozhodování Soudního dvora EU a rozebrány byly též interakce s prostředím vnějším, u nichž byla zohledněna též reflexe práva unijního. Z pohledu členského státu Evropské unie se nabízí další perspektiva vycházející z opačného směru vlivu a interakcí. Působení práva Evropské unie na právo vnitrostátní je přitom několikeré a Soudní dvůr EU svým přístupem k výkladu unijního práva byl významným činitelem formování a zprostředkovávání tohoto vlivu.

Za prvé lze rozlišovat pozitivní (aktivní) působení unijního práva na právo vnitrostátní. To je zajišťováno harmonizací, kdy jsou na unijní úrovni stanovovány více či méně konkrétně standardy vnitrostátní úpravy soukromého práva. Výklad výchozích unijních standardů je následně směrodatný též pro výklad práva vnitrostátního, jež je výsledkem implementace. Tento vliv unijního práva je doprovázen tzv. nepřímým účinkem v podobě povinnosti eurokonformního výkladu vnitrostátního práva. Předcházen je výkladem unijního práva pro potřeby jeho implementace do práva vnitrostátního.⁶³⁷

Za druhé je to působení negativní (pasivní), které je zprostředkováno judikaturou Soudního dvora EU vážící se zcela typicky k ustanovení Smlouvy o fungování EU, jež upravují vnitřní trh. Podstata tohoto druhého typu působení na vnitrostátní právo spočívá v tom, že Evropská unie aktivně neurčuje, co a jak má být vnitrostátním právem upravováno, ale stanoví meze této úpravě. Tím limituje nejen národního normotvůrce, ale často též soudy vnitrostátní právo interpretující.

⁶³⁷ Viz KRÁL, R. Specifika výkladu směrnic EU pro účely jejich transpozice In: SEHNÁLEK, D, TÝČ, V. (eds.) *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, str.138 a násl.

Vliv první v této práci nebudeme zkoumat. Otázka nepřímého účinku unijního práva na právo vnitrostátní by sama o sobě byla hodna samostatného zpracování. Nadto, v tuzemské i zahraniční literatuře se tomuto fenoménu věnovala značná pozornost a vstupovali bychom tak přímo do oblasti, která již byla kvalitně zpracována jinými. Přiznáváme přitom, že nás toto téma rovněž svádělo, přesto nepovažujeme za vhodné výsledky tohoto našeho bádání v této práci dále rozvíjet. Došlo by totiž jen k dalšímu rozšíření záběru práce, která se má ale přes rozmanitost témat striktně pohybovat kolem osnovy zvláštností výkladu unijního práva a důsledků z toho plynoucích pro členské státy. Odkazujeme proto na odbornou literaturu, která je vskutku bohatá.⁶³⁸

⁶³⁸ Viz například následující publikace, které jsou řazeny abecedně podle příjmení autorů, nikoliv podle významu a přínosu. Nicméně, v tuzemské literatuře problematiku komplexně pokrýl především Král. Viz BETLEM, G. Zásada nepřímého účinku práva Evropských společenství. *EMP*. 1997, č. 5, s. 15 a násl. BETLEM, G. The principle of indirect effect of Community law. *European Review of Private Law. Kluwer Law International*. 1995, roč. 3, č. 1, s. 1-19. BOBEK, M., BŘÍZA, P., KOMÁREK, J. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 145. KOŽIAK, J. Princip eurokonformního výkladu (nepřímý účinek práva EU) In: HURDÍK, J. a kol. *Evropské soukromé právo v čase a prostoru : I. díl: Část teoretická, metodologická a systémová*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2017, str. 117–119. HAMULÁK, O. *Právo Evropské unie v judikatuře Ústavního soudu České republiky: reflexe členství a otázek evropského práva v ústavní judikatuře*. Praha: Leges, 2010, KRÁL, R. Vnitrostátní účinky směrnic EU. *Acta Universitatis Carolinae Juridica*, 2011, str. 25-45. KRÁL, R. Přímý účinek směrnic ES a jeho současné meze. *Jurisprudence*. 2007, č. 6, str. 3-8. KRÁL, R. *Směrnice EU z pohledu jejich transpozice a vnitrostátních účinků*. Praha: C.H. Beck, 2014. KRÁL, R. *Zásady aplikace komunitárního práva národními soudy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003, KÜHN, Z., KYSELA, J. Na základě čeho bude působit komunitární právo v českém právním řádu? *Právní rozhledy*. 2004, roč. 12, č. 1, str. 23-27. SEHNÁLEK, D. Povinnost a limity (euro)konformního výkladu vnitrostátního práva. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2008, roč. 16, č. 1, str. 8-15. SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. Primárne právo Európskej Únie (aplikácia v ýklad práva Únie s judikaturou). 3. vyd. Bratislava: EUROIURIS – Európske právne centrum, o.z., 2010, str. 172 a násl. STEHLÍK, V., HAMULÁK, O., JIRÁSEK, J., BONČKOVÁ, H., PETR, M. *Unijní právo před českými soudy*. Praha: Leges, 2014, str. 97. TÝČ, V. K aplikaci sekundárního práva ES v členských státech. *EMP*. 1999, č. 4, str. 31 a násl. TIMMERMANS, C. W. A. Directives: their Effect within the National Legal Systems. *Common Market Law Review*. 1979, roč. 16, č. 4, str. 534-535. SVOBODA, P. Horizontální bezprostřední účinek směrnice. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1995, č. 7. Tématu se věnovala více či méně soustředně také řada dalších autorů.

Vliv druhý má velmi specifické důsledky. V důsledku působení unijního práva a jeho výkladu Soudním dvorem EU totiž může dojít ke vzniku tzv. **obrácené diskriminace**, kdy následně může být jako jeden z možných následků nutné interpretovat vnitrostátní právo přijaté mimo rámec unijního práva podle unijního práva jako referenčního rámce. Druhým specifickým důsledkem je vznik situace, kdy se v důsledku působení unijního práva dostanou národní právní řády do vzájemné přímé konkurence.

Oba dva tyto jevy přitom byly zapříčiněny způsobem, jakým Soudní dvůr EU přistupuje k výkladu unijního práva.⁶³⁹ Závěry, které tento soud dovodil např. ve věcech *Cassis de Dijon*⁶⁴⁰ a *Centros*,⁶⁴¹ jsou totiž výsledkem jeho specifického přístupu k interpretaci unijního práva. Oba případy spojuje východisko v podobě obecné formulace ustanovení, jejichž interpretace se týkaly. Oba případy také představují ukázky jazykového výkladu, který dalece přesahuje běžný význam interpretovaných pojmů, jsou dále patrně v rozporu s úmyslem normotvůrce a z pohledu objektivního účelového výkladu jdou nad rámec toho, co by bylo možné při uplatnění této metody výkladu rozumně od daných ustanovení očekávat. Důsledky pro členské státy a jejich právo jsou přitom značné. Pokud by totiž takový výklad byl uplatněn na vnitrostátní úrovni, pak by jeho dosah byl omezen pouze na

⁶³⁹ Soudní dvůr EU samozřejmě nelze vinit ze všech případů obrácené diskriminace. Může k ní totiž dojít i bez vazby na jeho rozhodovací činnost např. tehdy, kdy členské státy využívají prostoru, který jim skýtá metoda minimální harmonizace a směrnici implementují nad tento minimální rámec nebo v důsledku neaplikace unijního práva na ryze vnitrostátní situace. Viz KRÁL, R. Obrácená diskriminace v komunitárním kontextu. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2003, č. 5, str. 447.

⁶⁴⁰ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 20. února 1979. *Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*. Věc 120/78. ECLI:EU:C:1979:42.

⁶⁴¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. března 1999. *Centros Ltd proti Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*. Věc C-212/97. ECLI:EU:C:1999:126.

právo daného státu. Jelikož jde ale o právo unijní, přenáší se důsledky do všech vnitrostátních právních řádů, a to způsobem, který bude dále rozebrán.

6.1 Obrácená diskriminace ve vnitrostátním právu

Fenomén obrácené diskriminace je důsledkem širokého výkladu článku 34 Smlouvy o fungování EU a dalších srovnatelných ustanovení zřizovacích smluv liberalizujících pohyb ekonomických svobod vnitřního trhu. Soudní dvůr EU je umožnil zejména svými rozhodnutími Dassonville a v něm přijatou dassonvillskou definicí⁶⁴² následně usměrněnou rozhodnutím Cassis de Dijon. Oba již byly v této práci rozebírány v rámci výkladu o vlivech vnitrostátního práva na výklad práva Evropské unie. Obdobně článku 34 Smlouvy o fungování EU bylo interpretováno též ustanovení článku 56 téže smlouvy, podle kterého jsou zakázány veškerá omezení poskytování služeb mezi podnikatelem poskytujícím služby a jejich příjemcem z jiného státu.

Pozoruhodný je z našeho úhlu pohledu fakt, že obě ustanovení Smlouvy o fungování EU shodně předpokládají pro svou aplikaci existenci unijního prvku. V prvním případě je vyjádřen spojením „mezi členskými státy“, v případě druhém se hovoří o „jiném členském státě“, než je stát příjemce služeb.⁶⁴³ A contrario tedy platí, že není-li unijní prvek přítomen, pak se uvedená ustanovení neaplikují a tedy se ani

⁶⁴² Opatření s obdobným účinkem jako množstevní omezení dovozu zakázané článkem 34 SFEU byla definována velmi extenzivně rozhodnutím Dassonville. Soudní dvůr EU zde dovedl, že: „[v]eškerou obchodní právní úpravu členských států, která by mohla at' přímo, nebo nepřímo, skutečně, nebo potenciálně narušit obchod uvnitř Společenství, je třeba považovat za opatření s účinkem rovnocenným množstevním omezením.“ Viz rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 11. července 1974. Procureur du Roi proti Benoit a Gustave Dassonville. Věc C-8/74. ECLI:EU:C:1974:82, odst. 5.

⁶⁴³ Uvedené tvrzení platí též pro řadu dalších ustanovení, která mají vazbu na vnitřní trh a jeho úpravu ve Smlouvě o fungování EU. Pohyb mezi státy je potom klíčový pro jejich aktivaci. Srovnej SHUIBHNE, N. N. *The Coherence of EU Free Movement Law: Constitutional Responsibility and the Court of Justice*. Oxford Studies In: European Law. Oxford University Press. Oxford, 2013, str. 117 a násl.

nemohou uplatnit limity vyplývající pro právo vnitrostátní z práva unijního tak, jak jsou vymezeny judikaturou Soudního dvora EU.⁶⁴⁴

Praktickým důsledkem působení těchto ustanovení o svobodě pohybu zboží a služeb na vnitrostátní právo proto může být jev označovaný jako tzv. obrácená diskriminace,⁶⁴⁵ kdy přísné ochranné požadavky vnitrostátního práva dopadají jen na subjekty (resp. zboží a služby) v daném státě, ale s ohledem na unijní právo a vnitřní trh se neuplatní na zboží⁶⁴⁶ či služby⁶⁴⁷ pocházející z jiných členských států. Je to přitom také politicky citlivý problém, a to právě proto, že negativně dotčení přísnou vnitrostátní úpravou jsou pouze jednotlivci daného státu, jeho podnikatelé, zboží či služby. To by patrně nevadilo, pokud by zde ovšem nebyl prostřednictvím vnitřního trhu stav přímé konkurence. Realita a normalita právní se zde střetává s realitou ekonomickou.

⁶⁴⁴ Uvedené tvrzení neplatí absolutně. Aplikace unijního práva totiž může být rozšířena prostřednictvím odkazu na něj v právu vnitrostátním. Viz rozsudek Soudního dvora (sedmého senátu) ze dne 18. října 2012. *Punch Graphix Prepress Belgium NV proti Belgische Staat*. Věc C-371/11. ECLI:EU:C:2012:647, odst. 27.

⁶⁴⁵ K fenoménu obrácené diskriminace v ryze vnitrostátních vztazích viz např. TRYFONIDOU, A. Reverse Discrimination In: Purely Internal Situations: An Incongruity In: a Citizens' Europe. *Legal Issues of Economic Integration* 2008, Issue 1, str. 43–67.

⁶⁴⁶ Srovnej např. rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 18. února 1987. Státní zastupitelství proti Arthuru Mathotovi. Věc 98/86. ECLI:EU:C:1987:89, v němž Soudní dvůr EU konstatoval: „*The purpose of article 30 of the Treaty is to eliminate obstacles to the **importation of goods** and not to ensure that goods of national origin always enjoy the same treatment as imported goods. A difference of treatment as between goods which is not capable of restricting imports or of prejudging the marketing of imported goods does not fall within the prohibition contained in that article.*“

⁶⁴⁷ Viz rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 21. října 1999. Peter Jägerskiöld proti Torolfu Gustafssonovi. Věc C-97/98. ECLI:EU:C:1999:515, odst. 41-45.

Nutno zdůraznit, že unijnímu právu takové rozlišování nevadí a nebrání mu.⁶⁴⁸ Soudní dvůr EU jej vcelku pochopitelně nepovažuje za výkladový problém.⁶⁴⁹ Nejde tedy o porušení unijních ústavních principů či hodnot. Zákaz diskriminace obsažený v článku 18 SFEU totiž nemůže být uplatněn, jelikož je použitelný jen v rámci smluv, a tedy ne na ryze vnitrostátní situace bez unijního prvku.⁶⁵⁰ Text dotčených ustanovení článků 34 a 56 SFEU je ostatně jasný. Extenzivním gramatickým ani teleologickým výkladem dopad těchto ustanovení na vztahy bez unijního prvku dovést nelze.

Jdeme-li do důsledků, pak možnost vzniku obrácené diskriminace v praktické rovině znamená, že určitý právní vztah může být v podmínkách vnitrostátního práva posuzován soudy členského státu na jeho základě s rozdílným výsledkem, než k jakému by se dospělo podle práva unijního, přestože veškeré dílčí prvky tohoto vztahu budou jinak zcela totožné. Posouzení totiž bude odviset od toho, zda půjde o ryze vnitrostátní situaci, či nikoliv. Otázkou je, zda je tento důsledek vlivu práva Evropské unie žádoucí, či zdá má být jen útrpně tolerován, případně lze-li mu nějak předejít.

Právně lze samozřejmě argumentovat tak, že už samotný unijní prvek je sám o sobě dostatečně odlišujícím faktorem, a že tudíž o diskriminaci nemůže být uvažováno. Popřeme tím obrácenou diskriminaci jako takovou, přesněji řečeno její podstatu spočívající v rozdílném zacházení. Při tomto pojetí může být zacházení se vztahem s unijním prvkem a bez unijního prvku rozdílné, neboť přítomnost či absence

⁶⁴⁸ Nepoužije se ani unijní princip zákazu diskriminace. Viz KRÁL, R. Obrácená diskriminace v kontextu unijního občanství. *Acta Universitatis Carolinae Juridica*. 2013, č. 2, str. 9.

⁶⁴⁹ Srovnej rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 18. února 1987. Státní zastupitelství proti Arthuru Mathotovi. Věc 98/86. ECLI:EU:C:1987:89, odst. 9.

⁶⁵⁰ Opačný závěr by znamenal extenzivní výkon pravomocí Evropské unie tam, kde svěřeny nebyly. Rovněž by byl v rozporu s principem subsidiarity, z něhož jednoznačně vyplývá požadavek řešit tyto záležitosti na odpovídající úrovni, kterou je s ohledem na čistě vnitrostátní lokalizaci vztahu úroveň vnitrostátního práva.

unijního prvku jsou dostatečně relevantní odlišností. Pak totiž i oba posuzované vztahy jsou vztahy odlišnými. Je to ovšem poněkud účelový přístup, který jen těžko obstojí ve světle teorie práva. Kupříkladu je-li vnitrostátním právem chráněn spotřebitel, pak je relevantní kvalita příslušného výrobku či obchodní praktiky podnikatele uplatňované vůči spotřebiteli. Původ zboží či podnikatele je naproti tomu pro příslušnou úpravu irelevantní. Těžko proto může být dostatečně odlišujícím faktorem.

Pokud navíc domyslíme důsledky tohoto postupu, pak to bude znamenat, že v zájmu ekvivalentního zacházení se všemi myslitelnými případy, které v praxi mohou nastat, by museli soudci aplikující právo srovnat úpravu svou s právní úpravou ve všech ostatních členských státech za účelem identifikace toho standardu, který by se v případě situace s unijním prvkem uplatnil před jejich právem a který by zároveň představoval nejnižší standard ochrany a byl by tak nejpriznivější z hlediska volnosti obchodu na unijním vnitřním trhu.

To je evidentně nemyslitelné, nesmyslné a nadto jen obtížně proveditelné. Navíc by praktickým důsledkem bylo narušení mocenského rozdělení funkcí mezi orgány zákonodárné a soudní. Soudy by totiž svou rozhodovací činností neaplikovaly úpravu vlastní vnitrostátní, řádně přijatou zákonodárcem v rámci výkonu jeho zákonodárné pravomoci v oblasti jinak unijním právem nedotčené. Zároveň by to také znamenalo, že by naše soudy rozhodovaly pasivně podle úpravy zahraniční, která by tak dostávala přednost před úpravou jejich vlastní. Jestliže je takový postup akceptovatelný, je-li zprostředkován unijním právem za účelem zajištění fungování vnitřního trhu, lze jej jen těž přijmout v situacích, kdy k tomu členský stát nic nenutí, a cenou, kterou by za to platil, by byla rezignace na vlastní úpravu.

Unijní právo sice řešení naznačeného problému nenabízí, nevylučuje však možnou reakci ze strany práva vnitrostátního. Východiskem by mohla být především rovina

ústavní,⁶⁵¹ ta však odpověď na tento specifický problém nenabízí.⁶⁵² Příkladem možného řešení v dosahu soukromého práva by podle nového českého občanského zákoníku mohlo být ustanovení § 2 odst. 1 tohoto zákona, z něhož vyplývá povinnost jeho výkladu mimo jiné ve shodě se zásadami, na nichž spočívá. Je ovšem touto zásadou i zásada ekvivalence ve smyslu rozvedení zákazu nediskriminace, a tedy stejného zacházení s týmiž situacemi? I pokud ano, pak je stejně otázkou, zda lze situace, kdy jedna zahrnuje unijní prvek a druhá nikoliv, skutečně považovat za ekvivalentní. A zde máme značné pochybnosti o naplnění tohoto požadavku.

Dalším možným vodítkem k řešení v rámci soukromého práva by mohlo ustanovení § 13 nového občanského zákoníku, podle kterého *[k]aždý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný právní případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích.*⁶⁵³ Nastíněný problém s ekvivalencí se tím ovšem vrací, aniž by byl vyřešen. Konstatovat, že unijní prvek je z pohledu právního okolností marginální, by ovšem představovalo řešení prvoplánové, zjednodušující a bohužel i chybné.

⁶⁵¹ Půjde především o článek 1, článek 3 odst. 1 a článek 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

⁶⁵² Ostatně, i podle Ústavního soudu platí, že „aby k porušení tohoto principu [rovnosti – pozn. autora] došlo, musí být splněno několik podmínek: s různými subjekty, které se nacházejí ve stejné nebo srovnatelné situaci, se zachází rozdílným způsobem, aniž by existovaly objektivní a rozumné důvody pro uplatněný rozdílný přístup...“ V námi rozebíraném problému nejde o formálně stejnou situaci, a to v důsledku přítomnosti, resp. nepřítomnosti unijního prvku. V prvním případě existence unijního prvku ospravedlňuje použití unijního práva, neboť zakládá pravomoc Evropské unie a působnost unijního práva. Ve druhém případě jde o věc vnitrostátní, tzn. potenciálně jinak regulovanou. Viz náleží pléna Ústavního soudu Pl. ÚS 42/04 ze dne 6. června 2006 Diskriminace mužů v důchodovém pojištění (institut povinného podání přihlášky k účasti na pojištění). ECLI:CZ:US:2006:Pl.US.42.04, odst. 26.

⁶⁵³ Problém konzistentního výkladu, jakož i ustanovení § 13 občanského zákoníku je podrobně rozebírán v komentářích, odkazujeme proto v podrobnostech na ně. Viz MELZER, F., TÉGL, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I.* § 1–117. Praha: Leges, 2013, str. 232 a násl. MACKOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolter Kluwer, a.s., 2014 str. 60 a násl.

V oblasti nekalé soutěže se dále nabízí použití § 2974, podle kterého platí, že *českým osobám jsou, pokud se jedná o ochranu proti nekalé soutěži, postaveny na roveň zahraniční osoby, které se v České republice účastní hospodářské soutěže*. Háček ovšem spočívá v tom, že toto ustanovení předpokládá řešení přesně opačné situace, než je námi definovaný problém. Zapovídá totiž uplatňování excesivních požadavků na zahraniční osoby, které nejsou požadovány po společnostech tuzemských. Je proto plně konformní s výše popsanou judikaturou Soudního dvora EU a požadavky unijního práva směrem k eliminaci překážek podnikání v České republice. Není již ale schopno pokrýt situace opačné, způsobené unijním právem, kdy v důsledku jeho působení je sice aplikace přísných českých standardů na zahraniční osoby jednající v nekalé soutěži vyloučena, zatímco její použití na osoby tuzemské není nijak dotčeno.

Za správné proto považujeme pouze to řešení, které vychází primárně z vnitrostátní, tzn. v našem případě české úpravy. V ryze vnitrostátních situacích by proto mělo být rozhodováno podle vlastního vnitrostátního práva bez ohledu na fakt, že by stejná situace mohla být, obsahovala-li by unijní prvek, rozhodnuta jinak. Tento přístup pak nepovažujeme za nerovné či dokonce diskriminační zacházení, jelikož reflektuje postavení České republiky a dalších členských států jako států suverénních a tedy schopných nastavit si a prosazovat vlastní standardy právní úpravy. Uvedené ovšem neplatí absolutně. V situaci, kdy totiž některý ze soudů rozhodne pod vlivem unijního práva tak, že rezignuje na plné prosazení tuzemských standardů na ochranu proti nekalé soutěži, bude na místě dané řešení přehodnotit. Správným postupem totiž bude nové vyhodnocení možnosti interpretace dotčených ustanovení vnitrostátního práva. Pokud totiž umožní, při použití obvyklých a tuzemskému právu vlastních výkladových metod, dojít k interpretaci konformní s dřívějším řešením přijatým pod vlivem unijního práva, je dle našeho názoru zcela na místě změnit dosud uplatňovaný způsob výkladu těchto ustanovení, a tedy i judikaturu. V podmínkách českého práva to znamená možnost legálně se odchýlit od požadavku obsaženého v § 13 občanského zákoníku s tím ovšem, že příště již bude rozhodováno i v ryze vnitrostátních věcech obdobně.

Problému obrácené diskriminace lze ovšem předcházet, a to legislativní cestou,⁶⁵⁴ což je řešení z právně teoretického pohledu nejméně problematické. Klade ovšem značné břemeno na vnitrostátní zákonodárny orgán, jelikož od něj toto řešení předpokládá zjištění relevantní právní úpravy v ostatních členských státech Evropské unie. Problém spočívá v tom, že takto členský stát rezignuje na ochranu toho, co považuje, resp. dříve považoval za významné.⁶⁵⁵

Definitivním řešením problému s obrácenou diskriminací je úplná harmonizace vnitrostátní legislativy unijním právem⁶⁵⁶ nebo nahrazení vnitrostátní úpravy regulací společnou, tedy opět unijní.⁶⁵⁷ Komplikací může být existence pravomoci takovou úpravu přijmout a dále politická vůle na straně Evropské komise i členských států shodnout se na vhodné právní úpravě, jakož i přesvědčení, že benefity úpravy společné převáží výhody úpravy vnitrostátní.

Z výše uvedeného je patrné, že obrácená diskriminace může představovat faktický i právní problém pro vnitrostátní právo členských států Evropské unie. Přitom tento důsledek širokého výkladu zřizovacích smluv rozhodně nebyl zamýšleným záměrem Soudního dvora EU.⁶⁵⁸

⁶⁵⁴ Zde je myšleno vnitrostátní legislativní řešení.

⁶⁵⁵ KRÁL, R. Obrácená diskriminace v komunitárním kontextu. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2003, č. 5, str. 449.

⁶⁵⁶ Částečná ani minimální harmonizace problému neřeší, naopak poskytuje prostor pro to, aby se projevil. Viz KRÁL, R. *Transpozice a implementace směrnice ES v zemích EU a ČR*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002, str. 51.

⁶⁵⁷ KRÁL, R. Obrácená diskriminace v komunitárním kontextu. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2003, č. 5, str. 449.

⁶⁵⁸ V konečném důsledku nejen Soudního dvora EU, ale i členských států jako tvůrců zřizovacích smluv. Ty mimochodem v některých případech uznávání zahraničních standardů výslovně předpokládají. Je tomu tak např. v článku 53 Smlouvy o fungování EU, který je základem pro uznávání diplomů, osvědčení a jiných dokladů o kvalifikaci, lze také uznávat rozsudky v trestních a občanských věcech dle článku 67, 81 a 82 téže smlouvy. Podpora uznávání je vyjádřena též v článku 165 téže smlouvy ve vztahu k akademickým diplomům.

6.2 Extenzivní výklad unijního práva a evoluční důsledky pro vývoj vnitrostátního práva⁶⁵⁹

6.2.1 Evoluce v právu – teoretická východiska

Důsledky výkladu unijního práva Soudním dvorem EU se projevují ve sféře vnitrostátního práva v podobě evolučních tlaků. Právo se totiž v mnoha aspektech chová podobně jako živý organismus a podléhá tedy obdobným evolučním působením. Sama myšlenka práva jako obdoby živého organismu a přenosu evoluční teorie⁶⁶⁰ do jeho sféry není nová, tradici má zejména v americkém prostředí.⁶⁶¹ V právu Evropské unie a v důsledku působení Soudního dvora EU ale získává tato teorie zcela nový rozměr.

S přístupy uplatňujícími pro oblast práva poznatky získané z biologie se lze setkat již v 19. století. Náznaky evolučního přístupu k právu lze ostatně vysledovat již v Savignyho práci *Of the vocation of our age for legislation and jurisprudence*, kde Savigny mimochodem reagoval na obdobný problém, s jakým se setkáváme na úrovni Evropské unie, a který vede k fenoménu obrácené diskriminace zkoumané v předchozím textu. Savigny rovněž reagoval na snahu na úrovni státu centralizovat

⁶⁵⁹ Tato kapitola přímo vychází z článku SEHNÁLEK, D. Evoluční teorie a právo (státní a unijní). *Sociální studia*. 2015, roč. 12, č. 2, str. 107-118. A z publikace ONDREJOVÁ, D., SEHNÁLEK, D. *Vliv práva Evropské unie na českou regulaci nekalé soutěže a nekalých obchodních praktik*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.

⁶⁶⁰ Zde máme skutečně na mysli evoluční teorii a nikoliv evolutivní výklad. K němu viz např. NOVÝ, Z. *Evolutionary Interpretation of International Treaties*. 1. vyd. Den Haag: Lex lata, 2017, str. 205-240 či NOVÝ, Z. K tzv. evolutivní interpretaci mezinárodních smluv. *Právní rozhledy*. Praha: C.H. BECK, 2016, roč. 24, č. 9, str. 319-327.

⁶⁶¹ Z literatury tuzemské je nutné připomenout především obecně pojatý článek Šmihuly, který se ovšem nevypořádá s vlivem práva Evropské unie. Viz ŠMIHULA, D. Právní systém ako produkt evolučnej selekcie. *Právnik: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2011, č. 11, str. 190 a násl.

právo a řízeně unifikovat dosud rozdrobenou právní úpravu. Savigny přitom poukazuje na fakt, že právo se samovolně a přirozeně vyvíjí v důsledku vnitřních sil, a ne v důsledku arbitrární vůle zákonodárce.⁶⁶² V Savignyho pojetí by se proto právo mělo ideálně postupně vyvíjet prostřednictvím organicky progresivní jurisprudence.⁶⁶³

Savigny je dle Elliota chápán jako představitel sociální teorie právní evoluce. Tento proud je nejstarší a v jeho pojetí se nevyvíjí ani tak právo, jako spíš společnost, kterou právo vývojově následuje. Elliot dále rozlišuje proud doktrinální, ekonomický a sociobiologický.⁶⁶⁴ Hlavní odlišnost mezi sociálním a doktrinálním přístupem k evoluci práva spočívá v tom, že doktrinální přístup se soustředí též na vývoj uvnitř práva.⁶⁶⁵ Tento rozdíl je patrný v práci Holmese, který se zaměřuje na historický vývoj jednotlivých právních institutů. V jeho práci se též objevuje srovnání s vývojem živých tvorů, což je přístup, který jsme u Savignyho nezaznamenali.⁶⁶⁶ Společný je Savignymu a Holmesovi lineární postup zkoumání vývoje práva směrem od historie po současnost a rovněž absence hlubší analýzy procesů, které ke změnám v právu vedou.

⁶⁶² VON SAVIGNY, F. C. *Of the vocation of our age for legislation and jurisprudence*. [online]. Překlad A. Hayward. [citováno 30. 1. 2015]. Dostupné z

<http://books.google.cz/books?id=JvukCY8Rbz0C&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q=arbitrary&f=false>, str. 30.

⁶⁶³ *Ibidem*, str. 182.

⁶⁶⁴ Viz ELLIOTT, E. D. *The Evolutionary Tradition In: Jurisprudence*. [online]. Faculty Scholarship Series, 1985 [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2194, str. 40.

⁶⁶⁵ *Ibidem*, str. 50.

⁶⁶⁶ Viz HOLMES, O. W. *Law In: Science and Science In: Law*. [online]. *Harvard Law Review*. Roč. 12, č. 7. 1899 [Cit. 30. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/1321177>, str. 446.

Tyto nedostatky překonává ekonomická teorie evoluce v právu, která se mi nicméně jeví jako výrazně ovlivněná americkým právním prostředím. Jako taková je jen částečně přenositelná do evropského prostředí. Tento směr dle Elliota vychází z toho, že vše neefektivní a nepotřebné musí zaniknout. Hlavním iniciátorem těchto změn jsou žalobci, protože právě oni určují, které věci budou předloženy k soudnímu vyřešení. Soudci pak následně mají možnost rozhodnutím ve věci formulovat nové pravidlo, případně modifikovat pravidlo staré, méně efektivní.⁶⁶⁷ Důraz na soudcovskou činnost činí problematickým možný přenos této teorie do evropského právního prostředí, kde je normotvorba od aplikace práva striktně oddělena, a to i v případě Evropské unie. V našem prostředí a platí to nejen pro české právo, ale též právo unijní, je soudce v zásadě omezen na výklad a aplikaci práva, nové normy proto ani z popudu žalobce tvořit nemůže. Mezi žalobcem v pozici občana–voliče a normotvorným orgánem v podobě parlamentu pak není přímá vazba (analogická té existující mezi žalobcem a obligatorně pravomocným soudem) v podobě možnosti přimět zákonodárce jednat a na jeho individuální návrh reagovat formulováním nového pravidla chování.

V podmínkách evropských, tj. např. na úrovni českého práva, tak dle našeho soudu převažuje možnost evolučního vývoje v rámci již existujících pravidel chování, spočívající v možnosti napadat stávající výklad právních pravidel a využitím systému opravných prostředků usilovat u soudů vyššího stupně o změnu jejich interpretace, která se z titulu jejich nadřazeného postavení stane přesvědčivou a akceptovatelnou pro soudy nižší.

⁶⁶⁷ Neměli jsme možnost seznámit se přímo s obsahem publikací nejvýznamnějších představitelů tohoto směru. Vycházím proto z práce již zmiňovaného Elliota. Ten za hlavní představitele směru považuje prof. Clarka, Roberta Coopera, Lewise Kornhausera, George L. Priesta a Paula Rubina. Viz ELLIOTT, E. D. *The Evolutionary Tradition In Jurisprudence*. [online]. Faculty Scholarship Series, 1985 [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2194, str. 62 a násl.

V případě práva Evropské unie obdobně jako v případě mezinárodního práva veřejného jsou mimochodem možnosti využití evolučního přístupu větší. Použití obecných termínů v mezinárodních smlouvách obecně a v zakládacích smlouvách Evropské unie speciálně přímo vybízí k evolučnímu způsobu jejich interpretace.⁶⁶⁸ V podmínkách Soudního dvora EU jde o využití tzv. *salámové metody*, kdy Soudní dvůr postupnými kroky rozšiřuje původně striktní výklad. Tímto způsobem byly formulovány a následně konkretizovány např. zásady přednosti a zásady přímého účinku unijního práva.⁶⁶⁹

Hlavní nedostatek ekonomického přístupu k teorii evoluce v právu v podobě přesvědčení, že jednotlivci se snaží především maximalizovat svůj zisk, se snaží překonat sociobiologická teorie evoluce v právu. Podle této teorie má evoluce vliv na chování organismů a toto chování v čase formuje. Z tohoto pohledu je právo jako celek, ale i jeho forma a obsah nutně produktem evoluce.⁶⁷⁰ Studium chování jednotlivců lze formulovat evoluční východiska a na jejich základě přizpůsobit obsah práva za účelem dosažení předem stanovených cílů.⁶⁷¹

Zamboni výše uvedené teorie podřazuje pod souhrnnou kategorii označovanou pojmem teorie právní evoluce (*general theory of legal evolution*). Ta dle něj zahrnuje

⁶⁶⁸ Viz SINCLAIR, I. *The Vienna Convention on the Law of Treaties*. Manchester University Press, 1984, str. 140.

⁶⁶⁹ Setkat se lze se i se směrem opačným, kdy Soudní dvůr EU naopak s ohledem na reakce právní vědy zúžil původně široký výklad. Všeobecně známými případy, v nichž se tento postup projevil, jsou rozhodnutí z oblasti obchodu se zbožím *Dassonville* a *Cassis de Dijon*.

⁶⁷⁰ Viz ELLIOTT, E., D. *The Evolutionary Tradition In Jurisprudence*. [online]. Faculty Scholarship Series, 1985 [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2194, str. 71 a násl.

⁶⁷¹ Tento přístup aplikoval kupř. Jones na problematiku zneužívání dětí, kdy se toto patologické a nežádoucí chování snaží vysvětlit na biologických základech a výhodu tohoto přístupu spatřuje v možnosti lépe pochopit tento fenomén, než by tomu bylo možné např. na základě pouhých statistických dat či vysvětlením pomocí „zdravého rozumu“ a zároveň na něj reagovat formulováním nových právních přístupů. Viz JONES, O. D., *Evolutionary Analysis In: Law: An Introduction and Application to Child Abuse*. [online]. *North Carolina Law*.

veškeré přístupy, které se zaměřují na právo snažíce se uchopit a popsat jednotlivé stupně jeho změn a vývoje. Od této teorie však odlišuje tzv. evoluční teorii práva, která se dále zaměřuje na to „*Jak?*“ a „*Proč?*“ se právo mění, aniž by ji ale zajímal cíl, který vývojové změny mají sledovat.⁶⁷² Do druhé kategorie lze zařadit především ekonomické a sociobiologické přístupy.

Zamboniho dělení má značný význam z pohledu této práce. Tato kapitola totiž nebude zaměřena na to, co Zamboni označuje evoluční teorií práva, jakkoliv se otázkám „*Jak?*“ a „*Proč?*“ nebude možné zcela vyhnout. S ohledem na povahu Evropské unie, její novost a jedinečnost, v důsledku čehož přináší výzvy, které se z naší omezené perspektivy jeví jako nové a dosud nevyzkoušené,⁶⁷³ se totiž bude nutné vypořádat především s otázkami vývoje práva jako celku, který je tvořen z relativně samostatných soupeřících částí v podobě 28 národních právních řádů a práva unijního. Pozornost tedy bude věnována zejména dynamice právních systémů, jinými slovy tomu, co poutalo pozornost Savignyho a dalších autorů již v 19. století, byť v odlišných podmínkách.

Elliot přitom identifikuje tři základní způsoby, kterými může studium biologických modelů přispět k pochopení práva. Využití biologických modelů k popisu dynamiky právních systémů patří mezi jeden z nich. Druhý se týká možnosti lépe identifikovat

⁶⁷² ZAMBONI, M. Evolutionary Theory and Legal Positivism: A Possible Marriage. [online]. The Selected Works of Mauro Zamboni. [Cit. 30. 1. 2018]. Dostupné z http://works.bepress.com/mauro_zamboni/8.

⁶⁷³ Důsledkem činnosti Evropské unie je stále významnější nahrazování národních úprav úpravou jednou, unijní. To je do jisté míry podobné situaci, kterou svého času řešil Savigny. I on totiž řešil problém, zda zachovat diverzitu právní úpravy umožňující její další postupný a přirozený vývoj, či zda ji nahradit úpravou novou, jednotnou a zároveň arbitrárně zákonodárcem vytvořenou. Zdůrazňujeme přitom, že okolnosti a kontext byly v případě Savignyho odlišné od současného stavu např. tím, že v případě Evropské unie postrádáme národ jako jednotící prvek, a dále, na rozdíl od Savignyho, uvažujeme o nahrazení jedné arbitrární úpravy jinou, která rovněž nemá bližší spojitost s tím, co Savigny označoval jako přirozené právo.

biologicky podmíněnou část práva⁶⁷⁴ prostřednictvím pochopení toho, proč a jak se lidé chovají. Třetí způsob se snaží zjistit, jak koncipovat právo efektivněji a to prostřednictvím studia lidské povahy.⁶⁷⁵ Pokud jde o první způsob, Elliot jej dále člení na evoluční model common law, model vývoje psaného práva a model vývoje právních sub-systémů. Rozdíl spočívá v měřítku. První způsob se dívá na právní řád jako celek, druhý se zaměřuje na úroveň zákonů, zatímco třetí svou pozornost obrací až na úroveň dílčích institutů a norem. Elliotovu členění však chybí perspektiva vyšší úrovně. Pohybuje se totiž v sevření národního práva, čímž ignoruje současnou právní realitu. Uznáváme však, že ta se v evropském právním prostředí s ohledem na existenci Evropské unie projevuje výrazněji než v jiných částech světa.

6.2.2 Aplikace evoluční teorie na Evropskou unii

Současné právo má tedy rozměr, který národní stát přesahuje. Této skutečnosti si je dobře vědom právě Zamboni, který *transnacionální rozměr* práva připomíná.⁶⁷⁶ Ani on však nezmiňuje *nadstátní právo* vytvářené Evropskou unií, tedy mezinárodní organizací a nikoliv státem. V evropském prostoru je proto Elliotovo členění nutné doplnit o úroveň novou, vyšší, která bude zahrnovat též dynamiku vývoje práva na úrovni práva nadstátního.⁶⁷⁷ Tato úroveň nás dále bude zajímat především.

⁶⁷⁴ Elliot výslovně používá pojem „**natural law** basis for law“, hovořit o přirozeném právu (ve smyslu *ius naturalis*) nám ale zde s ohledem na zažitý význam tohoto pojmu v českém právním jazyce a od něj odlišné Elliotovo pojetí nepřišlo na místě.

⁶⁷⁵ Viz ELLIOTT, E. D. *Law and Biology: The New Synthesis?* [online]. Faculty Scholarship Series, 1997 [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2216, str. 599.

⁶⁷⁶ Viz ZAMBONI, M. From „Evolutionary Theory and Law“ to a „Legal Evolutionary Theory“. *German Law Journal*. Roč. 9, č. 4, str. 543.

⁶⁷⁷ Nadstátní právo a transnacionální právo nejsou jedno a totéž. Jako nadstátní právo je tradičně označováno právo Evropské unie pro jeho nadřazený charakter vůči národnímu právu členských států Evropské unie. Stále nicméně jde o právo v jeho tradičním pojetí. Naproti tomu pojem transnacionální právo je užíván zejména v oblasti regulace mezinárodního obchodu, a to v souvislosti se systémem **nestátních** principů a norem

Zaměřením se na dynamiku právního vývoje na úrovni nadstátního práva vcelku úspěšně eliminujeme kritiku, které zastánci biologických přístupů k právu čelí. Ta totiž směřuje především do těch teorií, které se vyznačují snahou nalézt odpověď na otázku „*Jak?*“ a „*Proč?*“ se právo vyvíjí. Vystaveny jí proto jsou přístupy ekonomické a sociobiologické. Důvodem v případě ekonomických modelů je jejich již výše vzpomínaná omezenost pokud jde o schopnost vysvětlit určité lidské chování, kdy ekonomický přístup selhává, pokud dojde např. na altruismus. Slabina sociobiologického přístupu spočívá v tom, že lidské chování ve většině případů lze vysvětlit prostřednictvím jeho biologických základů jen obtížně a řada souvislostí tak má spíše spekulativní či hypotetický základ.⁶⁷⁸

Redukce na prostou dynamiku vývoje tyto problémy eliminuje. Slabina tohoto přístupu spočívá v tom, že zatímco k evoluci živých organismů dochází v objektivně daných podmínkách, na základě objektivně daných kritérií, posuzování evolučního vývoje práva, zvláště má-li směřovat do budoucna, bude chťe nechťe vystaveno určité míře rizika v podobě arbitrárního přístupu a hodnocení, podmíněného nadto aktuální a značně proměnlivou politickou a ekonomickou situací. Jsme si proto vědomi faktu, že vypovídací hodnota je diskutabilní a sloužit proto může jen jako doplňový zdroj zkoumání procesů v právu.

Každá koncepce zahrnující evoluci v darwinistickém pojetí se musí vypořádat se třemi klíčovými a obecně přijímanými principy *variace, selekce a retence (udržení)*. Použití

vzniklých a existujících do jisté míry nezávisle na právu státním i mezinárodním (*lex mercatoria*). Více k problematice transnacionálního práva viz ROZEHNALOVÁ, N. *Právo mezinárodního obchodu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, str. 132 a násl.

⁶⁷⁸ Viz LEITER, B., WEISBERG, M, Why Evolutionary Biology is (so Far) Irrelevant to Law [online]. *U of Texas Law, Law & Econ Research Paper* [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z <http://ssrn.com/abstract=892881> či <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.892881>.

těchto principů pro oblast sociálních věd rozpracovali Hodgson a Knudsen.⁶⁷⁹ Zamboni⁶⁸⁰ je pak vztahuje i do oblasti práva, když *variace* spatřuje v okamžiku života právního systému, kdy se objeví nové či alternativní právní pravidlo.⁶⁸¹ V tomto ohledu je podle našeho názoru jedinečná Evropská unie a především to, jakým způsobem Soudní dvůr EU interpretoval její právo. Princip vzájemného uznávání dovoditelný z již citovaných rozhodnutí *Dassonville* a *Cassis de Dijon* totiž zprostředkovává konkurenci mezi právními řády.⁶⁸² Viděli jsme totiž důsledky obrácené diskriminace. Racionální reakcí jednotlivce na takovou situaci je totiž využít možnosti, kterou mu dává právní úprava vnitřního trhu, a přesunout svou činnost do státu, kde je úprava z jeho pohledu výhodnější. Právo Evropské unie je z tohoto pohledu činitelem nezbytným pro existenci variací, jež jsou ovšem obsaženy ve vnitrostátních právních řádech členských států. Právní řády členských států přitom nejsou a nikdy nebyly stejné, proto pro vznik variací je proto veliký.

V druhém sledu nastupuje neméně důležitý proces *selekcce*, kdy adresáti práva vybírají mezi možnými variantami. Tradičním příkladem může být situace z oblasti mezinárodního práva soukromého, kdy na základě kolizních norem jednotlivci

⁶⁷⁹ HODGSON, G. M., KNUDSEN, T. *Darwin's conjecture: The search for general principles of social and economic evolution*. Chicago: University of Chicago Press, 2010, str. 34 a násl.

⁶⁸⁰ ZAMBONI, M. *Evolutionary Theory and Legal Positivism: A Possible Marriage*. [online]. The Selected Works of Mauro Zamboni. [Cit. 30. 1. 2018]. Dostupné z http://works.bepress.com/mauro_zamboni/8, str. 21 a násl.

⁶⁸¹ Moderní přístupy k evoluci připouští nejen možnost postupného vývoje, ale i možnost skokových změn či předávání špatných vlastností – i v tomto je paralela s právem zjevná. Skokovými změnami si české právo prošlo od 90. let mnohokrát a jednu z takových výrazných změn představuje i nový občanský zákoník. Pokud jde o fixaci a zachování špatných vlastností, i zde by se jistě našla celá řada příkladů.

⁶⁸² Již bylo v této práci uvedeno, že se nabízí rovněž užší způsob výkladu rozhodnutí *Cassis de Dijon*. Ten by tyto důsledky neměl, nebo pokud měl, tak jen v omezené míře. Širší podporu pro *funkční paralelismus* jsme ale v odborné literatuře ani judikatuře Soudního dvora EU nenalezli. BERNARD, N. Flexibility in European Single Market In: BARNARD, C. *The Law of the Single European Market: Unpacking the Premises*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2002, str. 104.

mohou volit právní úpravu toho státu, která nejlépe odpovídá jejich představám o uspořádání jejich vztahů. Tento proces volby je ovšem v rámci mezinárodního práva značně omezen, v obecné rovině např. veřejným pořádkem, ve zvláštních případech např. ochranou spotřebitele prostřednictvím dalších mechanismů, jakým je např. materializace kolizní volby či omezení volby práva vůbec. Kvalitativně vyšší úroveň má tato možnost volby v dosahu unijního práva. Rozsah je demonstrovatelný na příkladu práva obchodních společností a vlivu, který unijní právo mělo na jeho vývoj. Nemáme tím na mysli harmonizaci obchodních společností, ale důsledky extenzivního výkladu základních svobod Soudním dvorem EU v rozhodnutích Centros,⁶⁸³ Überseering,⁶⁸⁴ Inspire Art⁶⁸⁵ a dalších. V žádném z těchto rozhodnutí právo Evropské unie nestanovilo požadovaný obsah vnitrostátní úpravy obchodních společností, ale vyloučilo úpravu, která ač byla doposud členským státem bez problémů uplatňována, představovala překážku neslučitelnou s fungováním vnitřního trhu.

Třetím důležitým principem je *retence*, která přichází po výběru. V oblasti práva jí Zamboni rozumí vědomé (tj. nikoliv náhodné) uznání zvoleného řešení jeho transformací do právní normy – tedy platného práva.⁶⁸⁶ V případě práva obchodních společností došlo nakonec k tomu, že koncepty a myšlení vlastní anglickému právu byly přeneseny do úpravy německé, dánské i české. Vliv judikatury Soudního dvora EU zde byl značný a přitom vlastně skrytý. Přesto, z pohledu vývoje vnitrostátního

⁶⁸³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. března 1999. Centros Ltd proti Erhvervs- og Selskabsstyrelsen. Věc C-212/97. ECLI:EU:C:1999:126.

⁶⁸⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. listopadu 2002. Überseering BV proti Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC). Věc C-208/00. ECLI:EU:C:2002:632.

⁶⁸⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 2003. Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam proti Inspire Art Ltd. Věc C-167/01. ECLI:EU:C:2003:512.

⁶⁸⁶ ZAMBONI, M. *Evolutionary Theory and Legal Positivism: A Possible Marriage*. [online]. The Selected Works of Mauro Zamboni. [Cit. 30. 1. 2018]. Dostupné z http://works.bepress.com/mauro_zamboni/8, str. 24.

práva zde došlo vlivem unijního práva k výsledku podobnému, jako kdyby příslušná oblast byla částečně harmonizována.

Shrneme-li, pak lze konstatovat, že **paralelní existence dvou právních řádů – unijního a národního – v členských státech Evropské unie je zdrojem dynamického vývoje práva.** Tato dynamika má svůj zdroj především v právu členských států Evropské unie, které s ohledem na rozdílné kulturní, právní, politické a ekonomické tradice produkují rozdílné úpravy, jež ale slouží k úpravě v zásadě stejných vztahů. Právo Evropské unie často zprostředkovává, fungujíc jako katalyzátor, a to zcela typicky např. v oblasti mezinárodního práva soukromého, nestátním aktérům možnost provádění selekce volbou toho řešení, které nejlépe odpovídá jejich představám. To vše v míře, která jinde ve světě nemá obdoby. Státy pak v důsledku selekčního tlaku přejímají právní řešení konkurenční a zakotvují je ve svých úpravách, čímž eliminují úpravu, jež se neosvědčila.

Patrně nezamýšleným důsledkem způsobu, jakým Soudní dvůr EU interpretoval ekonomické svobody, který spočíval v jejich širokém výkladu směrem k liberálnímu pojetí, je tlak na vývoj vnitrostátního práva. Tento stav nepovažujeme za negativní, naopak. Z tohoto pohledu opačný efekt má unijní unifikace práva, či jeho maximální harmonizace. Ty totiž prostor pro existenci a vznik nových variací eliminují.

Dle Stakea spočívá výhoda evolučního přístupu k právu v možnosti abstraktního popisu a uchopení postupných vývojových změn práva.⁶⁸⁷ Jsme nicméně pesistimičtí pokud jde o možnou extrapolaci zjištěných závěrů do budoucna. Přesto, vztaženo na Evropskou unii, při vhodně zvoleném úhlu pohledu snad lze definovat, který přístup k ní samé a k pravomocím, kterými disponuje, povede k optimálnímu nastavení podmínek v systému práva unijního a národního právě z pohledu evolučního.

⁶⁸⁷ STAKE, J. E., *Pushing Evolutionary Analysis of Law or Evolving Law: Design Without a Designer*. [online]. [Cit. 29. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.repository.law.indiana.edu/facpub/204>, str. 877.

Členské státy by si této skutečnosti měly být vědomy. Věc se dá totiž pojmout i tak, že svým nastavením Evropské unie, jejího práva a postavení Soudního dvora EU, zejména v této práci tolik zdůrazňovaná autonomie této instituce, zároveň paradoxně vytvořily proto, aby každé další využití pravomocí Evropské unie podleho testu nezbytnosti z pohledu evolučního. Soudní dvůr EU svým širokým výkladem unijního práva, který on jediný je závazně oprávněn stanovovat, totiž ukázal, že spolupráce členských států může mít i odlišný charakter. Ne vše je nutné, aby bylo řešeno Evropskou unií přímo, vliv jejího práva je někdy dostatečný i tehdy, je-li jen zprostředkovaný.

Další vývoj unijního práva a práva státního je i v současnosti především politickou otázkou. Rizikem je proto arbitrární přístup, který spíše než účelností bude ovlivněn jinými motivačními faktory zejména ze sféry politiky. Přesto je nutné pečlivě zvažovat, kde je z pohledu evoluce vhodnější jednotná úprava a kde naopak může být výhodnější zachovat diverzitu a tím i prostor pro vznik variací v národních právních řádech. Z pohledu evolučního proto musí být řešena systémová otázka „kdo by měl určité vztahy regulovat, zda Evropská unie či členské státy“. Jde přitom o poněkud odlišný pohled ve srovnání možností výkonu pravomoci s ohledem na princip subsidiarity, která je kategorií právní.⁶⁸⁸ V našem pojetí jde totiž o určení, zda je vhodnější svěřením pravomoci Evropské unii z hlediska evolučního. Jinými slovy,

⁶⁸⁸ V případě výkonu sdílených pravomocí totiž rovněž musí být kladena otázka „Kdo je oprávněn pravomoc vykonat – zda Evropská unie či členský stát“. Rozdíl ale spočívá v tom, že princip subsidiarity se uplatňuje v té oblasti, kde Evropská unie pravomoc má. Nás zajímá spíše otázka, co by Evropská unie dělat měla a kde se angažovat je naopak nežádoucí. Efektivnější společné řešení totiž ještě nutně nemusí být v souladu s evolučním náhledem. Příkladem může být třeba oblast ochrany spotřebitele či zaměstnance, kde Unie sice angažována je, ale kde z pohledu evolučního pro společnou úpravu neexistuje jediný důvod. K otázce subsidiarity, historii tohoto principu obecně i v rámci Evropské unie a jejímu pojetí viz např. MARQUARDT, P. D. Subsidiarity and Sovereignty In: the European Union. *Fordham International Law Journal*, 1994. Vol. 18, Issue 2, str. 616 a násl.

snažíme se určit, jak by v dané oblasti zapůsobil přirozený výběr, kde by tedy vyústil v jeden velký celek, či naopak zachoval rozmanitost řešení.

Jednotná úprava je nepochybně potřeba tam, kde Unie musí jednat jako silný, efektivní a kompaktní celek a kde náročnost sledovaného cíle přesahuje možnosti jednoho státu. Empiricky lze potřebnost takové spolupráce rovněž prokázat, a to existencí soudních sporů v dané oblasti, ta totiž zpravidla signalizuje problém. Ostatně, Evropská unie již mnohokrát v minulosti na takovou situaci reagovala vlastní legislativní aktivitou.⁶⁸⁹ Ve všech ostatních oblastech zájmů členských států by měla být zachována diverzita, protože jen ta zajistí potřebnou flexibilitu, prostor pro vznik variací, a jen ona může v dostatečné míře generovat nová řešení a přístupy.

V centru pozornosti by dle našeho soudu měl být především článek 114 Smlouvy o fungování EU,⁶⁹⁰ tedy norma zakládající pravomoc Evropské unie regulovat problematiku vnitřního trhu. Je to ustanovení obecné, což samozřejmě není výtkou. Na první pohled z něj ovšem není patrné, v jakém rozsahu umožňuje Evropské unii vnitrostátní právo regulovat. Nutný je proto jeho výklad prostřednictvím s ním spjaté judikatury Soudního dvora EU.

V rozhodnutí *Tabáková reklama*⁶⁹¹ bylo dovozeno, že toto ustanovení umožňuje přijmout Evropské unii určitou legislativu tehdy, pokud z důvodu rozdílů existujících mezi vnitrostátními právními předpisy vznikají či existují překážky volného pohybu zboží i služeb nebo se takové překážky mohou pravděpodobně

⁶⁸⁹ Příkladem za všechny může být harmonizace spotřebitelského práva či práva na ochranu proti nekalé soutěži.

⁶⁹⁰ K analýze pravomoci Evropské unie harmonizovat vnitrostátní soukromé právo v oblasti vnitřního trhu na základě dalších ustanovení zřizovacích smluv včetně argumentů pro i proti takové harmonizaci viz TOMÁŠEK, M. Lesk a bída „europeizace“ občanského práva. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2004, č. 1, str. 4 a 5.

⁶⁹¹ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 5. října 2000. Spolková republika Německo proti Evropskému parlamentu a Radě Evropské unie. Věc C-376/98. ECLI:EU:C:2000:544, odst. 96.

objevit. Naproti tomu prostá rozdílnost národních úprav sama o sobě překážkou není, a tudíž pravomoc Evropské unie regulovat vnitrostátní právo nezakládá,⁶⁹² a stejně tak ji nezakládá ani riziko překážek abstraktních. Na základě analyzovaného ustanovení lze dále přijmout legislativu tehdy, mají-li být odstraněny znatelná narušení hospodářské soutěže.⁶⁹³

Logicky proto platí, že tam, kde se určitá vnitrostátní úprava bude týkat záležitostí ryze vnitrostátních, kde soutěž mezi členskými státy prakticky neexistuje, nelze dovozovat pravomoc Unie danou problematiku regulovat. A konečně, podle Soudního dvora EU článek 114 Smlouvy o fungování EU je přípustným právním základem, má-li být předejito výskytu překážek obchodu vyplývajících z nestejnorožného vývoje vnitrostátních právních předpisů.⁶⁹⁴ Tyto požadavky demonstrují širší (až bezbřehost) rozsahu pravomoci Evropské unie v pojetí Soudního dvora EU.⁶⁹⁵

Veškerá činnost Evropské unie při výkonu pravomocí dle článku 114 Smlouvy o fungování EU musí rovněž vyhovět principům subsidiarity a proporcionality.⁶⁹⁶ Obsahem principu subsidiarity je požadavek přijímat v Evropské unii legislativu na co možná nejnižší úrovni.⁶⁹⁷ Preferována je tedy úprava vnitrostátní před úpravou

⁶⁹² Ibidem, odst. 99.

⁶⁹³ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 11. června 1991. Komise Evropských společenství proti Radě Evropských společenství. Věc C-300/89, odst. 23.

⁶⁹⁴ Rozhodnutí Soudního dvora EU ze dne 8. června 2010. The Queen, na žádost Vodafone Ltd a další proti Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform. Věc C-58/08, odst. 33.

⁶⁹⁵ Podrobněji ke kritice rozhodnutí Tabáková reklama a Vodafone v tomto pojetí viz WEATHERILL, S. The Consumer Rights Directive: How and why a quest for „coherence“ has (largely) failed. *Common Market Law Review*. 2012, č. 4, str. 1307 a násl.

⁶⁹⁶ Viz článek 5 Smlouvy o Evropské unii.

⁶⁹⁷ Rozumí se tím na nižší úrovni z páru Evropská unie v. členský stát. Článek 5 odst. 3 proto nemůže být chápán tak, že unijní právo nařizuje členským státům sledovat totéž hledisko a preferovat regulaci na úrovni místní, poté

unijní všude tam, kde je to dostačující k dosažení sledovaného cíle. Problém nicméně spočívá v tom, jak se subsidiaritou pracuje sama Evropská unie. Článek 114 Smlouvy o fungování EU je přes omezení vyplývající z rozhodnutí Tabáková reklama vykládán velmi široce a ve skutečnosti ve prospěch regulace na úrovni unijní. Domníváme se totiž, že v současnosti nedochází při posuzování zohlednění požadavku subsidiarity⁶⁹⁸ k dostatečné reflexi toho, kde se nachází těžiště problému, jež má být na základě ustanovení článku 114 Smlouvy o fungování EU regulován.⁶⁹⁹ Zcela konkrétním příkladem je oblast upravená v současné době ve směrnici o nekalých obchodních praktikách, potažmo celé unijní spotřebitelské právo.

Empiricky vzato má směrnice o nekalých obchodních praktikách dopad na vztahy, které se většinou realizují pouze na vnitrostátní úrovni. Přeshraniční spory, kde by tato směrnice měla smysl, s ohledem na právní základ jejího přijetí, představují naproti tomu pouze okrajovou záležitost, se kterou se běžný advokát ani soudy v praxi často nesebkávají. Těžiště problému proto leží ve sféře vnitrostátní a s ohledem na subsidiaritu by dle našeho soudu pravomoc Evropské unie vůbec neměla být založena. Ve skutečnosti tomu tak ale není. Pokud se podíváme blíže na odůvodnění přijetí této směrnice, zjistíme, že problém je spatřován v rozdílnosti právních předpisů a s tím spojenými překážkami a nejistotou, „*jaké vnitrostátní předpisy*

regionální a až v případě nutnosti ústřední. Otázka volby úrovně v rámci státu je totiž jeho vnitřní záležitostí stojící zcela mimo dosah unijního práva.

⁶⁹⁸ Otázkou je, zda se vůbec o posuzování subsidiarity dá hovořit. Pauknerová totiž upozorňuje na fakt, že ve skutečnosti se orgány Evropské unie s touto zásadou vypořádávají jen formálně. Viz PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé a zamyšlení nad výročím Římských smluv. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2017, č. 2, str. 185.

⁶⁹⁹ Podle Weatherilla je v současné době prakticky nemožné si představit situaci, kdy by Evropská unie měla pravomoc regulovat určitou problematiku a zároveň porušovala princip subsidiarity. WEATHERILL, S. The Consumer Rights Directive: How and why a quest for „coherence“ has (largely) failed. *Common Market Law Review*. 2012, č. 4, str. 1310.

se uplatňují na nekalé obchodní praktiky poškozující ekonomické zájmy spotřebitelů.“ Směrnice dále pokračuje a dodává, že „[t]yto překážky zvyšují náklady podniků při využívání svobody vnitřního trhu, zejména pokud se chtějí zapojit do přeshraničního uvádění na trh, reklamních kampaní a podpory prodeje. Takové překážky rovněž vyvolávají nejistotu spotřebitelů ohledně jejich práv a podkopávají jejich důvěru ve vnitřní trh.“⁷⁰⁰

S takovým odůvodněním však lze jen těžko souhlasit. Tvrzená nejistota ohledně obsahu úpravy je totiž uspokojivě eliminována prostřednictvím (unijních) pravidel mezinárodního práva soukromého.⁷⁰¹ Excesivní regulací hmotného práva ze strany Evropské unie proto dochází k popření smyslu a účelu politiky jiné unijní politiky, do jejíhož rámce, jak bude dále vysvětleno, pravomoc v oblasti nekalé soutěže rovněž spadá. Empiricky je pak prokazatelné, že běžný spotřebitel, ale i malý či střední podnikatel, zahraniční úpravu vůbec nezná, nezná totiž ani úpravu vlastní, a proto v té cizí těžko může spatřovat překážku obchodu. Nadto, právní úprava bývá jen zřídka hlavním rozhodujícím faktorem ovlivňujícím jednání zákazníka a motivem pro uskutečnění přeshraniční transakce. V praxi se totiž ukazuje, že mnohem větší význam může mít např. cena, či pověst druhé strany.⁷⁰² Naopak faktickou překážkou přeshraničních transakcí bude jazyk, či delší dodací lhůta,

⁷⁰⁰ Preambule směrnice 2005/29 odst. 4.

⁷⁰¹ S ohledem na volbu nástroje - směrnici, která předpokládá úpravu vnitrostátním právem, jež z povahy věci může být rozdílná, dále na fakt, že v řadě členských států již tato problematika v nějaké míře regulována byla, tudíž bude obtížné zajistit diskontinuitu interpretační a aplikační praxe, a konečně, že přístup implementované úpravě ze strany soudů a úřadů bude poplatný též právnímu myšlení a usuzování typickému pro právo dané země, je eliminace právní nejistoty víc přáním, než realitou. Nutno ovšem přiznat, že pravidla mezinárodního práva soukromého nejistotu rovněž eliminují jen částečně. Vedou totiž k určení rozhodného práva a soudiště, ale již nic nevypovídají o standardu aplikovatelné právní úpravy, tedy o tom, co dotčené jednotlivce, podnikatele, skutečně zajímá.

⁷⁰² Jen tak lze vysvětlit masivní využívání čínských webových obchodů, na jejichž činnost je unijní regulace nedostatečná. Nízká cena nabízeného zboží je pro spotřebitele rozhodujícím a naprosto převažujícím kritériem.

případně problémy spojené s uplatňováním odpovědnosti z vadného plnění na dálku,⁷⁰³ a zde sebelépe harmonizovaná úprava nepomůže.

Popsaný přístup přitom není ojedinělý, naopak demonstruje ideové nastavení Evropské unie ve vztahu k regulaci vybraných institutů soukromého práva obecně. Potřeba „činit dobro“ prostřednictvím společné regulace i za cenu extenzivního přístupu k chápání rozsahu vlastní pravomoci, a to na úkor diverzity a soutěže mezi vnitrostátními právními úpravami, je na straně Evropské unie velmi silná. Cenou, kterou za to platíme, ale je to, že se eliminací národních úprav připravujeme o myšlenkové bohatství, rozmanitost různých přístupů, jakož i možnost testovat je v praxi, mizí tím prostor pro evoluční vývoj vnitrostátního práva.

Dalo by se přitom namítat, že tato ztráta je členskými státy akceptována, jelikož s ohledem na jejich zapojení při hlasování v Radě vyjadřují přijaté směrnice jejich shodu a vůli upravovat nekalou soutěž určitým způsobem. Tento argument však dle našeho soudu nemůže obstát, neboť opomíjí fakt, že v Radě může být hlasováno většinově a souhlas tak nemusí nutně být souhlasem všech členských států, jakož i skutečnost, že Rada je orgánem úřednickým, politickým, jehož složení se může změnit, zatímco již přijatá legislativa zůstane platnou. Rada nadto nemůže, a to ani při jednomyslném souhlasu, měnit primární právo a rozšiřovat pravomoci Evropské unie.

Potřeba harmonizace a unifikace vnitrostátního práva přitom nemusí být vnímána tak akutně, jak by mohlo vyplývat z předchozí subkapitoly zaměřené na obrácenou diskriminaci, pokud zohledníme skutečný dopad judikatury Soudního dvora EU. Prostřednictvím vzájemné konkurence vnitrostátních právních řádů lze totiž docílit podobného výsledku. Jsme si ale vědomi, že tento náš přístup je možná až

⁷⁰³ Argument vzdálenosti platí obecně, i v rámci jednoho státu. Od určité vzdálenosti přestává být z pohledu spotřebitele rozhodné, kde konkrétně sídlí prodávající. Fakticky totiž pro něj zcela přestává být dostupný.

příliš liberální na to, aby byl schůdný. Harmonizace a unifikace je z tohoto pohledu přímočařejší variantou a na první pohled také cestou jednodušší. Z dlouhodobého hlediska a nákladů pro členské státy to již platit nemusí, zvláště zohlední-li se veškeré problémy spojené s převodem směrnic do vnitrostátního práva s následnou nutností všech dotčených vnitrostátních orgánů sledovat praxi Soudního dvora EU⁷⁰⁴ a v ideálním případě též všechna jazyková znění a v konečném (nikoliv ale reálně naplnitelném) důsledku rozhodovací činnosti soudů ostatních členských států.

6.3 Důsledky a dílčí závěr

Práce zkoumající výklad práva Evropské unie zpravidla zároveň nezkoumají jeho důsledky pro vnitrostátní práva a členské státy. Přitom, specifické autonomní postavení, kterému jsme ostatně věnovali celou druhou část této práce, umožnilo Soudnímu dvoru EU interpretovat zřizovací smlouvy extenzivněji a pro-liberálně více, než se tak stalo v rámci kterékoliv jiné formy hospodářské spolupráce států. Kupříkladu režim vzniklý na základě GATT omezený jen v případě GATT na požadavek národního zacházení a přiznání nejvyšších výhod či analogicky byť jinak liberalizující GATS jsou v tomto ohledu nesrovnatelné. Jejich vliv na vnitrostátní právo ani zdaleka nedosahuje vlivu, který mají zřizovací smlouvy. Tento rozdíl přitom není ani tak způsobem vlastním textem těchto smluv, jako spíš přístupem, který vůči nim zaujal Soudní dvůr EU.

Praktickým důsledkem vedle povinnosti eurokonformního výkladu vnitrostátního práva zejména v případě nikoliv řádně a včas provedených směrnic je možnost vzniku tzv. obrácené diskriminace, kterou unijní právo sice způsobuje, ale již neřeší. Z pohledu právního obrácená diskriminace problém nepředstavuje. Je přirozeným důsledkem omezených pravomocí Evropské unie. Vznikla ovšem uměle a nemá

⁷⁰⁴ Že to není snadný úkol ani pro soudy vrcholné dokazují autoři následující publikace na řadě příkladů. Těžko potom lze očekávat, že se s úskalími poměru unijního a vnitrostátního práva úspěšně a především efektivně vypořádají soudy první a druhé stupňové. Viz STEHLÍK, V., HAMUEÁK, O., JIRÁSEK, J., BONČKOVÁ, H., PETR, M. *Unijní právo před českými soudy*. Praha: Leges, 2014.

mnohdy oporu v reálném životě, dopadá přitom negativně na jednotlivce. Vypořádat se s tímto politicky těžko akceptovatelným problémem je proto nutné v rámci vnitrostátního práva. To by podle našeho názoru nemělo být zbytečně vstřícné, důvod ke změně přístupu k jeho výkladu může být přesto založen. Bude tomu tak pro nové případy v situaci, kdy vnitrostátní soud v jiné dřívější věci rozhodne pod vlivem unijního práva tak, že přihlédne k cizí úpravě. V takovém případě lze mít za odůvodněný požadavek přizpůsobení vnitrostátního výkladu a tedy i judikatury tomuto novému přístupu ovlivněnému cizím právem, ovšem jen a pouze za předpokladu, že je takový odlišný výklad podle vnitrostátního vůbec možný. Nelze totiž od soudce očekávat ani požadovat, aby překračoval svou úlohu orgánu, který právo vykládá a aplikuje, ale již netvoří.

Dalším důsledkem specifického a extenzivního výkladu unijního práva Soudním dvorem EU je vznik přímé konkurence mezi vnitrostátními právními řády. Podobnosti s evolučními mechanismy jsou v tomto případě více než zřetelné. Tímto způsobem Soudní dvůr EU zprostředkoval vzájemné ovlivňování vnitrostátních úprav členských států v některých oblastech vnitřního trhu způsobem, který nemá srovnání s žádnou jinou mezinárodní organizací. Paradoxně přitom Soudní dvůr EU také nastavil zrcadlo sám sobě i Evropské unii. Ukazuje totiž, že perspektiva jeho výkladu některých ustanovení, jež zakládají legislativní pravomoc Evropské unie, může být jiná. Že jejich výklad může být tradiční, konzervativní, ale že stejně tak je možné při jejich interpretaci zohlednit důsledky, které judikatura Soudního dvora EU měla na vnitrostátní právo.

Vyplývá z toho, že hamornizační a unifikační tendence možná nejsou tak potřebné, jako se asi v současné době zdá, jelikož v případě potřeby mohou potřebný vývoj zajistit přirozené evoluční procesy, které probíhají též v právu. Evropská unie přitom i tak může užitečně přispět k tomuto vývoji, jehož je koneckonců původcem. Konečně, jak jsme viděli při výkladu o mnohojazyčnosti v kapitole čtvrté, je to právě Evropské unie, kdo má potřebné předpoklady. Asistence s překlady vnitrostátních předpisů, podpora překladů vynikajících národních komentářů legislativy a

vybraných sbírek judikatur může být pro přenos myšlenek mezi právními řády členských států silným impulzem. Že přitom k přenosům dochází i u samotného Soudního dvora EU jsme jasně viděli v kapitole třetí. Přispět k odbobným procesům, k nimž dochází na národní úrovni, by bylo podle našeho názoru více než žádoucí.

VII. Celkový závěr

Shrneme-li dílčí závěry v návaznosti na hypotézu a dílčí výzkumné otázky, platí následující:

1. Hypotéza se podle našeho názoru potvrdila. Neidentifikovali jsme nic, čím by se výklad unijního práva zásadně odlišoval od výkladu vnitrostátního práva. Zjištěná specifika představují pouze korekce jinak obecně platných postupů výkladu.
2. K dojmu zvláštnosti unijního práva přispívá nepochybně specifické postavení Soudního dvora EU. To se projevuje v jeho rozhodnutích. Způsob, jakým pracuje s právem, přitom nemá v oblasti mezinárodního práva veřejného obdoby. Ve vnitrostátním právu je situace jiná. Nicméně, srovnání je únosné snad jen se soudy ústavními.⁷⁰⁵ Ty ale na rozdíl od Soudního dvora běžně neinterpretují a neaplikují tzv. jednoduché právo (*einfaches Recht*). Jednoduchého práva, zejména z oblasti ekonomického práva, se přitom interpretační činnost Soudního dvora EU týká nejvíce.
3. Ono specifické postavení Soudního dvora EU ale v konečném důsledku nijak zvláštní není. Je to soud a činí to, co se od soudu očekává - nezávisle a nestranně rozhoduje. Systémové postavení Soudního dvora EU nijak nesouvisí s tím, jak je unijní právo metodologicky vykládáno. Pouze si ve svých klíčových rozhodnutích může dovolit být odvážnější, jelikož nečelí riziku přímého přezkumu nadřazeným soudním orgánem.
4. Problém spatřujeme ne v postavení Soudního dvora EU, ale v členských státech. Text zřizovacích smluv měl být lépe koncipován. Pravidla výkladu

⁷⁰⁵ Rasmussen přitom trefně upozorňuje, že toto postavení si Soudní dvůr EU vybudoval sám, jelikož z Pařížské smlouvy ani smluv Římských nijak přímo nevyplývalo. Viz RASMUSSEN, H. Towards a Normative Theory of Interpretation of Community Law. [online]. *University of Chicago Legal Forum*. 1992, č. 1 [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1992/iss1/7>, str. 150.

mohla být ve zřizovacích smlouvách upravena a vyloučena mohla být ta, která jsou z pohledu členských států a jejich zájmu nežádoucí (např. *effet utile* v širokém pojetí). Na aktivistická rozhodnutí mohlo být reagováno změnou práva.

5. Soudní dvůr EU reflektuje své okolí, vnitřní i vnější. Ze srovnání se soudem ESVO a Evropským soudem pro lidská práva nevyplývá pro Soudní dvůr EU, že by se nějak zásadně vymykal. To jeho rozhodování legitimizuje.
6. Legitimizace rozhodování Soudního dvora EU je zajišťována také členskými státy. Podílí se na tom všechny složky moci. Moc exekutivní a normotvůrná tím, že zřizovací smlouvy nijak nezměnily v reakci na předchozí rozhodnutí Soudního dvora EU, zejména ta, jež jsou v odborné literatuře označována za aktivistická. Moc soudní tím, že unijní právo prosazuje tak, jak je Soudním dvorem EU vykládáno. Platí to především pro vnitrostátní ústavní soudy, a to i tehdy, pokud mají vůči závěrům Soudního dvora EU výhrady, jako tomu je např. u zásady přednosti unijního práva před vnitrostátními standardy ochrany lidských práv. Faktické neuplatnění těchto výhrad totiž v konečném důsledku znamená nepřímou akceptaci toho, co Soudní dvůr EU svými rozhodnutími stanovil. K akceptaci dochází též přímo, jako tomu bylo např. u českého Ústavního soudu v otázce odpovědnosti typu Francovich.
7. Z pohledu právně-teoretického se proto domníváme, že Kelsenův model je pro plné vysvětlení povahy práva Evropské unie a postavení Soudního dvora EU při jeho výkladu nevyhovující, spíše se nám jeví, že stávajícímu stavu lépe konvenuje Hartův model opírající se o uznání. S jistou mírou ironie lze říci, právo Evropské unie sděluje ústy Soudního dvora to, co z jeho textu přímo nevyplývá a co členské státy nezamýšlely, ale co následně ony samy a v konečném důsledku vlastně i jednotlivci uznaly a uznávají.
8. Od vnitrostátních soudů kreativní a extenzivní výklad práva není vyžadován. Pohybují se v mantinelech vytyčených Soudním dvorem EU. Je to tedy Soudní dvůr EU, kdo je hybatelem cestou výkladu unijního práva. Používá

sice mix standardních výkladových metod, jen důraz je kladen na různé z nich jinak, což je ovšem pochopitelné s ohledem na charakteristiky práva Evropské unie. Soudy vnitrostátní naproti tomu, snad až na nutnost srovnání jazykových verzí, přichází k „hotovému“, k tomu, co již Soudní dvůr EU vytvořil. Z jejich pohledu mají rozhodující význam aplikační zásady práva Evropské unie. Znalost pravidel přednostní aplikace, přímého a nepřímého účinku zejména v případě směrnice, je nezbytná a neopomenutelná. V ostatním by ale z jejich perspektivy nemělo být unijní právo nijak zvláštní. Nic tomu nenasvědčuje.

9. Vnitrostátní soudy mohou vykládat právo Evropské unie kreativně a extenzivně, stejně jako Soudní dvůr EU.⁷⁰⁶ Není to ale třeba a brání tomu v konečném důsledku i institut řízení o předběžné otázce. Většina těch případů, které představují ona kreativní a aktivistická rozhodnutí, totiž byla svou podstatou přesně tím interpretačním problémem, který má být podle článku 267 odst. 3 Smlouvy o fungování EU svěřen Soudnímu dvoru EU. Máme dokonce za to, že kreativní a extenzivní výklad ze strany vnitrostátních soudů, byť by se principem podobal tomu, co občas činí Soudní dvůr EU, je potenciálně rizikový. Jeho důsledkem může být nestejný výklad unijního práva v členských státech.

Pokud jde o vlastní postup výkladu, navrhuje následující:

1. Na prvním místě stojí výklad jazykový. Ryze textualistický přístup ale není v případě práva Evropské unie vhodný. Limitován je mnohojazyčným zachycením unijního práva.

⁷⁰⁶ Obecně ostatně platí, že by vnitrostátní soudy měly právo Evropské unie interpretovat stejně, jako tak činí Soudní dvůr EU. Viz KRÁL, R. K těžišti výkladu směrnic ES při jejich transpozici. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2001, č. 12, str. 1293.

2. V rámci jazykového výkladu je nezbytné srovnávání všech jazykových verzí. V ideálním případě vždy, při každé aplikaci unijního práva. Prakticky je však tento požadavek nerealizovatelný.
3. Účelem srovnávání jazykových verzí není nalezení jejich průsečíku. Účelem je nalezení rozsahu uplatnění dalších metod výkladu.
4. Jazykový výklad je nutné doplnit výkladem systematickým, stejně jako je tomu v případě výkladu práva vnitrostátního.
5. Objektivně účelový výklad navazuje na jazykový výklad. Bylo by ale chybou při zjišťování účelu vycházet jen z jedné jazykové verze. Relevantní jsou všechny z nich. Výhodou této metody výkladu je to, že takto zjištěný účel je jen jeden. To umožňuje překonat případné protichůdnosti a neslučitelnosti v jednotlivých textech upřednostněním jednoho z nich. Takto zjištěný účel je univerzální a na jazyku nezávislý.
6. Zohlednění subjektivního účelu normotvůrce může v případě, je-li tento výklad činěn vnitrostátním soudem, vést k výsledkům rozdílným od těch, k nimž by ve stejné situaci dospěl Soudní dvůr EU (případ Centros, Luisi a Carbone.). Bezpečný je pouze tehdy, slouží-li výběru mezi variantami výkladu zjištěnými postupy stanovenými výše, a to ve prospěch prointegrační varianty výkladu. Rozsah využití této metody je širší v případě sekundárního práva, kde je úmysl normotvůrce snáze zjistitelný z preambulí právních předpisů.
7. S ohledem na úzké pojetí *effet utile* nesmí být zohledněny ty způsoby výkladu, které nejsou schopny rozumně a efektivně zajistit realizaci právní úpravy.
8. Široké pojetí *effet utile* není od vnitrostátních soudů vyžadováno. Naopak, je důvodem buď pro položení předběžné otázky, nebo přímo pro rozhodování na základě vnitrostátního práva.

Pokud jde o důsledky rozhodování a výkladu práva Soudním dvorem EU, platí následující:

1. Důsledky jsou značné, neboť přesahují jurisdikci jednoho státu. I vnitrostátní soudy mohou rozhodovat podobně. Rozdíl spočívá v tom, že dopustí-li se excesu v podobě kreativního a aktivistického rozhodnutí vnitrostátní soud, jsou dopady takového rozhodnutí omezeny jen na tento stát.
2. V důsledku kreativního a aktivistického výkladu unijního práva dochází k obrácené diskriminaci. To dále vytváří tlak na vnitrostátního zákonodárce a na úpravu vnitrostátní legislativy. Prostor pro utváření vlastní politiky a vlastní úpravy se tím omezuje. Zákonodárce by měl sledovat legislativu v jiných členských státech, a to v každé oblasti, kde k obrácené diskriminaci může dojít.
3. Důsledek obrácené diskriminace a zároveň působení unijního práva je zcela unikátní možnost jednotlivce zvolit právní řád, jemuž bude podřízen, a to v míře, která ve světě nemá obdoby. To zároveň vytváří empiricky prokazatelný tlak na vývoj práva ne nepodobný evolučním procesům známým z přírody. V konečném důsledku může být takový stav prospěšný, jelikož vytváří konkurenční prostředí pro vznik a testování různých právních řešení stejných problémů.
4. Obrácená diskriminace i konkurence mezi vnitrostátními právními řády je eliminovatelná harmonizací či unifikací právem Evropské unie. Problém ovšem může být s existencí pravomoce pro takou harmonizaci. V důsledku sjednocování práva ovšem mizí prostředí příznivé pro vznik nových myšlenek a právních řešení.

VIII. Conclusion

If the individual conclusions are summarised in view of the hypothesis and the individual issues to be examined, the following can be stated:

1. According to my opinion the hypothesis has been confirmed. I found nothing in which the interpretation of EU law would fundamentally differ from the construction of national laws. The specific features I identified represent mere adaptations of generally valid interpretation approaches and methods.
2. The seeming specificity of EU law is undoubtedly supported by the special position of the Court of Justice of the EU. This is manifested in its decisions. At the same time, the manner how this court works with law has no analogy in the field of public international law. The situation is different in terms of national law. Nonetheless, the only conceivable comparison is that with constitutional courts.⁷⁰⁷ They, however, unlike the Court of Justice, usually do not interpret and apply “*simple law*” (*einfaches Recht, jednoduché právo*), which is, in contrast, the most frequent subject of interpretation by the Court of Justice of the EU, especially in the field of internal market and EU policies.
3. However, this specific position of the Court of Justice of the EU is ultimately in no way special. It is a court and does what is expected of a court – makes independent and impartial decisions. The systemic position of the Court of Justice of the EU in no way relates to how EU law is methodologically construed. The only specificity lies in the fact that it can

⁷⁰⁷ Rasmussen fittingly points out that the Court of Justice has built this position itself, as nothing in this sense followed from the Treaty of Paris or the Treaty of Rome. See RASMUSSEN, H. Towards a Normative Theory of Interpretation of Community Law. *University of Chicago Legal Forum*. 1992, No. 1, Available at <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1992/iss1/7> p. 150.

be more courageous in its key decisions as it faces no risk of direct review by a superior judicial authority.

4. I do not perceive the problem in the position of the Court of Justice of the EU, but rather in the Member States. The founding treaties should have been better conceived. The treaties could have laid down rules of interpretation and could have excluded those approaches that are undesirable from the viewpoint of the Member States and their interests (e.g. *effet utile* in broad terms). Activist decisions could have been responded to by changing the EU primary law.
5. The Court of Justice of the EU reflects its surroundings, both internal and external. A comparison with the EFTA Court and the European Court of Human Rights does not indicate any fundamental deviations in the position of the Court of Justice of the EU. This fact provides legitimacy to its decisions.
6. The same is also ensured by the Member States. In fact, all the national branches of power contribute to this. The executive and legislative branches have in no way changed the founding treaties in response to earlier rulings of the Court of Justice of the EU, especially those which are considered activist decisions in professional literature. The judicial branch has been enforcing EU law as it is construed by the Court of Justice of the EU. This is true especially of national constitutional courts, even if they have some reservations towards the conclusions reached by the Court of Justice of the EU, as was true, e.g., of the principle of primacy of EU law over national standards of human rights protection. Indeed, the actual failure to voice such reservations ultimately equates to indirect acceptance of what the Court of Justice of the EU set down by its decisions. Such acceptance can even be

direct; this was true, e.g., of the ruling by the Czech Constitutional Court in a case of liability of the Francovich type.⁷⁰⁸

7. From the viewpoint of theory, I therefore consider that Kelsen's model is not suitable for full explanation of the nature of European Union law and the position of the Court of Justice of the European Union in its interpretation; I would find Hart's model based on recognition more fitting to the current state of affairs. It can be stated with some irony that through the Court of Justice, European Union law asserts things that do not directly follow from its wording and which the Member States did not intend, but which are later ultimately recognised and continue to be recognised by the Member States – and, as a matter of fact, also by individuals.
8. National courts are not expected nor required to provide any activist creative and extensive interpretation of law. They operate within the limits set by the Court of Justice of the EU. It is therefore the Court of Justice of the EU that serves as the driving force by providing interpretation of EU law. While it uses a combination of standard methods of interpretation, different emphasis is placed on various methods, which is however understandable in view of the characteristics of European Union law. In contrast, perhaps save for the need for comparing the language versions, national courts are faced with *fait accompli* which has already been created by the Court of Justice of the EU. From their viewpoint, the decisive role is played by the principles of application of EU law. Their knowledge of the rules of preferential application, and of the direct and indirect effect is necessary and irreplaceable, especially in the case of directives. Otherwise,

⁷⁰⁸ Decision of the Czech Constitutional Court. 9 February 2011 IV. ÚS 1521/10 State Liability for Damage Caused by Infringement of European Union Law. ECLI: CZ: US: 2011: 4.US.1521.10.1.

European Union law should be in no way special from their point of view. Nothing points in this direction.

9. National courts may interpret European Union law creatively and extensively, as is done by the Court of Justice of the EU.⁷⁰⁹ However, this is not necessary and is ultimately prevented by the preliminary ruling procedure. Indeed, a majority of cases that represent the mentioned creative and activist decision-making originally constituted, in their substance, an interpretation problem that was to be resolved by the Court of Justice of the EU based on Art. 267 (3) of the TFEU. I even believe that creative and extensive interpretation by the national courts would – even if this were similar, in principle, to what is occasionally pronounced by the Court of Justice of the EU – be potentially risky. Indeed, it could lead to different interpretation of EU law in the Member States.

As regards the actual procedure in interpretation, I would suggest the following:

1. Linguistic interpretation should always be primary. However, a purely textualist approach is not suitable for European Union law. It is limited by the multilingual nature of written EU law.
2. Within linguistic interpretation, it is necessary to compare all the language versions. This should ideally be done in each case of application of EU law. However, such a requirement would be unfeasible in practice.
3. It is not the purpose of comparing the language versions to find their intersections. The purpose is rather to determine the scope of application of other interpretation methods.

⁷⁰⁹ As a matter of fact, it holds generally that national courts should interpret European Union law in the same way as the Court of Justice. See KRÁL, R. K těžišti výkladu směrnic ES při jejich transpozici. (*On the Core of Interpretation of EC Directive in their Transposition*) *Právník : teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2001. No. 12. p. 1293.

4. Linguistic interpretation must be supplemented by systematic interpretation, as is true for national law.
5. Interpretation referring to the objective purpose follows linguistic interpretation. However, it would be a mistake to use only one language version to determine the purpose. All language versions are relevant. An advantage of this method of interpretation is that there is only one thus-determined purpose. This makes it possible to overcome potential contradictions and incompatibility in individual versions by preferring one of them. The purpose thus determined is universal and independent of the language.
6. If the subjective intention pursued by the legislature is taken into consideration in interpretation by a national court, this can lead to results differing from those that would be reached by the Court of Justice of the EU in the same situation (Centros, Luisi and Carbone). This is thus safe only if it serves to choose between variants of interpretation ascertained through the procedures described above and for the benefit of the pro-integration variant of interpretation. The scope of use of this method is broader than in the case of secondary law, where the legislature's intention can be more easily determined from the recitals.
7. Under the narrow concept of *effet utile*, it is not possible to reflect those results of interpretation that are not capable of reasonably and effectively ensuring implementation of the legislation.
8. The national courts are not required to approach *effect utile* in broad terms. To the contrary, that would be a reason either for making a reference for a preliminary ruling or for deciding directly on the basis of national law.

The following holds true as regards the consequences of decision-making and interpretation of law by the Court of Justice of the EU:

1. The consequences are significant as they exceed the jurisdiction of a single country. The truth is, that even national courts can make similar decisions. The difference is based on the fact that if a national court commits an excess in the form of a creative and activist decision, the impacts of such a decision are limited to the given country.
2. Creative and activist interpretation of EU law results in reverse discrimination. This further creates pressure on the national legislature towards adaption of national legislation. That, in turn, limits the scope for the creation of the country's own policies and rules even outside the scope of competence of the European Union. The legislature should monitor legislation in other Member States in every area where reverse discrimination could occur.
3. The consequence of reverse discrimination, with the simultaneous effects of EU law, is then a unique opportunity for individuals to choose their governing law – to an extent that is unprecedented in the world. This simultaneously creates an empirically demonstrable pressure on the development of law, which is not dissimilar to evolutionary processes known in nature. Such a state can ultimately be beneficial as it creates a competitive environment for the development and testing of various legal solutions to the same problems.
4. Reverse discrimination as well as competition among national laws can be eliminated by harmonisation or unification through European Union law. However, a problem could be entailed in the existence of a competence necessary for such harmonisation. The disadvantage of harmonization or unification is that the an environment favorable to the emergence of new ideas and legal solutions disappears.

Zdroje:

Odborná literatura

1. ANDERSON, D., Q., C., MURPHY, C., C. *The Charter of Fundamental Rights: History and Prospects in Post-Lisbon Europe*. [online]. EUI LAW, 2011 [Cit. 28.1. 2018]. Dostupné z <http://hdl.handle.net/1814/17597>.
2. ARNULL, A. *The European Court Union and its Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 1999, ISBN 0-19-829881-1.
3. BAUDENBACHER, C. *The EFTA Court Fifteen Years On* [online]. [Cit. 12. 8. 2017]. Dostupné z: http://www.eftacourt.int/fileadmin/user_upload/Files/News/2009/15_Years_EFTA_Court.pdf.
4. BAUDENBACHER, C. The EFTA Court: An Actor in the European Judicial Dialogue. *Fordham International Law Journal*. 2004, Vol. 28, Issue 2.
5. BAUR, G. Decision-Making Procedure and Implementation of New Law. In: BAUDENBACHER, C. (eds.) *The Handbook of EEA Law*. Springer International Publishing, 2016, ISBN 978-3-319-24341-2.
6. BEJČEK, J. Úprava tzv. významné tržní síly: přirozený krok k ochraně spotřebitele a slabšího, nebo „papírový tygr“ (a škůdce soutěže a spotřebitele)? *Bulletin advokacie*. 2012, č. 7-8.
7. BĚLOHLÁVEK, A. Pravomoci soudů a výkon rozhodnutí v kontextu vývoje evropského civilního procesu. *Právní rádce*. 2004, č. 12.
8. BĚLOHLÁVEK, A., J. International organizations in domain of international investment law. *STUDIA SPOLEČZNE*. 2014, č. 1.
9. BERGEL, J., L. Origins, scope and meaning of effet utile In: TICHÝ, L., POTACS, M., DUMBROVSKÝ, T. (eds.) *Effet utile*. Praha : Karlova univerzita, 2014, ISBN 978-80-87146-89-7.
10. BERKEY, J., O. The European Court of Justice and Direct Effect for the GATT: A Question Worth Revisiting. *European Journal of International Law*. 1998, č. 9.

11. BERNARD, N. Flexibility in European Single Market In: BARNARD, C. *The Law of the Single European Market: Unpacking the Premises*. Oxford, Portland: Hart Publishing, 2002, ISBN 1-84113-271-3.
12. BETLEM, G. The principle of indirect effect of Community law. *European Review of Private Law*. 1995, roč. 3, č. 1.
13. BETLEM, G. Zásada nepřímého účinku práva Evropských společenství. *EMP*. 1997, č. 5.
14. BLOED, A. *The External Relations of the Council for Mutual Economic Assistance*. Martinus Nijhoff Publishers, 1988, ISBN 9789024737833.
15. BOBEK, M. Corrigenda in the Official Journal of the European Union: Community Law as quicksand. *European Law Review*. 2009, Vol. 34.
16. BOBEK, M. Multilingualism of the European Union Law in the National Courts: Beyond the Textbooks In: KJÆR, A., L., ADAMO, S. *Linguistic Diversity and European Democracy*. Routledge: 2016, ISBN 9781317104926.
17. BOBEK, M., BŘÍZA, P., KOMÁREK, J. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2011, ISBN 978-80-7400-377-6.
18. BOBEK, M., KOMÁREK, J., PASSER, J.M., GILLIS, M. *Předběžná otázka v komunitárním právu*. Praha: LINDE Praha a.s., 2005, ISBN 80-7201-513-3.
19. BOGUSZAK, J., ČAPEK, J., GERLOCH, A. *Teorie práva*. Aspi Publishing, s.r.o., 2003, ISBN 80-86395-74-X
20. BREDIMAS, A. *Methods of interpretation and community law*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company. 1978, ISBN 0-444-85081-3.
21. BROBERG, M., FENGER, N. *Preliminary References to the European Court of Justice*. Oxford: Oxford University Press, 2014, ISBN 978019870402.
22. BRONCKERS, M. The Relationship of the EC Courts with Other International Tribunals: Non-committal, Respectful or Submissive? *Common Market Law Review*. 2007, Vol. 44.

23. BROWN, G., W. The European Union and Kant's idea of cosmopolitan right: Why the EU is not cosmopolitan. *European Journal of International Relations*. 2014, Vol 20, Issue 3.
24. CANOR, I. Primus inter pares. Who is the ultimate guardian of fundamental rights in Europe? *European Law Review*. 2000, Vo. 25.
25. CASTELEIRO, A., D. *The International Responsibility of the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
26. CIHELKOVÁ, E. *Regionalismus a multilateralismus : základy nového světového obchodního řádu?* Praha: C.H. Beck, 2010.
27. CLAES, M. The Validity and Primacy of EU Law and the 'Cooperative Relationship' between National Constitutional Courts and the Court of Justice of the European Union. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1.
28. COHEN, M. Judges or Hostages? The Bureaucratization of the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human In: NICOLA, F., G, DAVIES, B. (eds.) *EU Law Stories: Contextual and Critical Histories of European Jurisprudence*. Cambridge University Press, 2017.
29. CREMONA, M. *External Relations of the EU and the Member States: Competence, Mixed Agreements, International Responsibility, and Effects of International Law*. [online]. European University Institute, 2006 [Cit. 14. 1. 2018]. Dostupné z <http://hdl.handle.net/1814/6249>.
30. CHARVÁT, R., TÝČ. V. European Court of Justice as Law-Maker: Example of Intellectual Property Protection on EU Internal Market. In: *Dny práva – 2009 – Days of Law. The conference proceedings*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009 [Cit. 14. 1. 2018]. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/mezin_soud/Tyc_Charvat.pdf.
31. CHEVALLIER, R.-M. Methods and Reasoning of the European Court in Its Interpretation of Community Law. *Common Market Law Review*. 1965, Vol. 2.

32. DAMMANN, J., C. The Role of Comparative Law in Statutory and Constitutional Interpretation. [online]. *St. Thomas Law Review*. 2002, Vol 14 [Cit. 14. 1. 2018]. Dostupné z <http://heinonline.org>.
33. DASHWOOD, A. Mixicity in the Era of the Treaty of Lisbon In: HILLION, Ch., KOUTRAKOS, P. (eds.). *Mixed Agreements Revisited: The EU and its Member States in the World*. Bloomsbury Publishing, 2010, ISBN 9781847315809.
34. DE MESTRAL, A., FOX-DECENT, E. Rethinking the Relationship Between International and Domestic Law. *Mcgill Law Journal*. 2008, č. 53, roč. 2008.
35. DERLÉN, M. Multilingual interpretation of CJEU case law : rule and reality. *European Law Review*. 2014, Vol. 39.
36. DORF, M., C. Normative and Descriptive Constitutional Theory: The Case of Original Meaning. [online]. *Cornell Law Faculty Publications*. 1997 [Cit. 14. 1. 2018]. Dostupné z <http://scholarship.law.cornell.edu/facpub/103>.
37. DORKOVÁ, M. Historický výklad a jeho limity. In: DÁVID, R., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J. (eds.) *Dny práva – 2010 – Days of Law 1*. vyd. Brno: Právnická fakulta, Masarykova univerzita, 2010, ISBN 978-80-210-5305-2.
38. DOUGLAS-SCOTT, S. A Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights Acquis. *Common Market Law Review*. 2006, Vol. 43.
39. DUMBROVSKÝ, T. Suverenita a federalismus v evropské a americké integraci: doktrína interpozice Ústavního soudu ČR. *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*. 2012, č. 2.
40. ELLIOTT, E., D. *Law and Biology: The New Synthesis?* [online]. Faculty Scholarship Series, 1997 [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2216.

41. ELLIOTT, E., D. *The Evolutionary Tradition in Jurisprudence*. [online]. Faculty Scholarship Series, 1985 [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2194.
42. ERRICO, J. *The WTO in the EU: Unwinding the Knot*. [online]. [Cit. 30. 6. 2014]. Dostupné z <http://www.lawschool.cornell.edu/research/ILJ/upload/Errico-final.pdf>.
43. EVAS, T. *Judicial Application of European Union Law in post-Communist Countries: The Cases of Estonia and Latvia*. [online]. Routledge, 2016 [Cit. 30. 6. 2017]. ISBN 9781317110071. Dostupné z https://books.google.cz/books?id=TDsfDAAAQBAJ&lp_g=PP1&hl=cs&pg=PP1#v=onepage&q&f=false.
44. FENNELLY, N. Legal Interpretation at the European Court of Justice. *Fordham International Law Journal*. 1996, Vol. 20, Issue 3.
45. FILIP, J. Evropský zatýkací rozkaz a rozhodování ústavních soudů. *Právní zpravodaj*. 2005, roč. 6, č. 8.
46. FILIP, J. Evropský zatýkací rozkaz před ústavními soudy. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2005, roč. 13, č. 2.
47. FOREJTOVÁ, M. *Přistoupit či nepřistoupit k EÚLP – to je oč tu už neběžší*. [online]. [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.pravniprostor.cz/clanky/mezinarodni-a-evropske-pravo/pristoupit-ci-nepristoupit-k-evropske-umluve-o-ochrane-lidskych-prav-to-je-oc-tu-uz-nebezi>.
48. FRÖHLICH, R. Odůvodnění legislativních aktů Evropské unie. In: COFOLA 2011 - *Sborník příspěvků z konference pořádané Právnickou fakultou Masarykovy univerzity 29. 4.-1. 5. 2011 v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, ISBN 978-80-210-5582-7.
49. GAMBARO, A. Interpretation of Multilingual Legislative Texts. [online]. *Electronic Journal of Comparative Law*. 2007, vol 11, [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://www.ejcl.org/113/article113-4.pdf>.

50. GARRET, G., KELEMEN, R. D., SCHULZ, H. The European Court of Justice, National Governments, and Legal Integration in the European Union. *International Organization*. 1998, roč. 52, č. 1.
51. GERLOCH, A. Teorie práva, 4. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007 ISBN 978-80-7380-023-9.
52. GOVAERE, I., CAPIAU, J. VERMEERSCH, A. In-Between Seats: The Participation of the European Union in International Organizations. *European Foreign Affairs Review*, 2004, Vol. 9.
53. HAJN. P. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolter Kluwer CZ, 2014.
54. HALBERSTAM, Daniel, REIMANN, Mathias. *Federalism and Legal Unification: A Comparative Empirical Investigation of Twenty Systems*. Springer Science & Business Media, 2013, 559 str. ISBN 9789400773981.
55. HAMULÁK, O. *National Sovereignty in the European Union view from the Czech Perspective*. Cham: Springer, 2016, ISBN 978-3-319-45351-4.
56. HAMULÁK, O. *Právo Evropské unie v judikatuře Ústavního soudu České republiky: reflexe členství a otázek evropského práva v ústavní judikatuře*. Praha: Leges, 2010, 256 str. ISBN 978-80-87212-43-1.
57. HARPAZ, G. The European Court of Justice and its Relationship with the European Court of Human Rights: the Quest for Enhanced Reliance, Coherence and Legitimacy. *Common Market Law Review*. 2009, Vol. 46.
58. HARTLEY, T. *The foundations of European Community law : an introduction to the constitutional and administrative law of the European Community*. 5. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2003, ISBN 0199258465.
59. HARVÁNEK, J. a kol. *Právní teorie*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. 501 str. ISBN 978-80-7380-104-5.
60. HENČEKOVÁ, S. Prvky zjednocující interpretácií práva In: HAPLA, M. (eds.) *Den právní teorie. Česko-slovenská doktorandská konference o teorii práva. Sborník příspěvků z konference*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 193 str. ISBN 978-80-210-7369-2.

61. HLINKOVÁ, K. Interakce Soudního dvora EU a Soudního dvora Evropského sdružení volného obchodu In: SEHNÁLEK, D, TÝČ, V. (eds.) *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, ISBN 978-80-210-8396-7.
62. HODGSON, G. M., KNUDSEN, T. *Darwin's conjecture: The search for general principles of social and economic evolution*. Chicago: University of Chicago Press, 2010.
63. HOOPS, B. The Interpretation of Mixed Agreements in the EU after Lesoochránárske zoskupenie. [online]. *HANSE LAW REVIEW (HanseLR)*. 2014, Vol. 10 [Cit. 25. 8. 2017]. Dostupné z <http://www.hanselawreview.org/pdf14/Vol10No01Art01.pdf>.
64. HOLMES, O. W. Law in Science and Science in Law. [online]. *Harvard Law Review*, roč. 12, č. 7. 1899 [Cit. 30. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/1321177>
65. HORSLEY, T. Reflections on the Role of the Court of Justice as the „Motor“ of European Integration: Legal Limits to Judicial Lawmaking. *Common Market Law Review*. 2013, Vol. 50.
66. HORSPOOL, M. HUMPHREYS, M. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press. 2006, ISBN 9780199287635.
67. ISTREFI, K. The Application of Article 103 of the United Nations Charter in the European Courts: The Quest for Regime Compatibility on Fundamental Rights. [online]. *European Journal of Legal Studies*, Vol. 5, Issue 2 [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z: <http://www.ejls.eu/11/139UK.html>.
68. JACOBS, F., G. Judicial Dialogue and the Cross-Fertilization of Legal Systems: The European Court of Justice. *Texas International Law Journal*. 2003, Vol. 38.
69. JĘDRZEJOWSKA-SCHIFFAUER, I. Judicial Dialogue on the ECB's OMT Decision: From Autopoietic Discourse to Legal Leveraging. [online]. *Studia Prawno-Ekonomiczne*. 2016, Vol. XCIX, [Cit. 17. 10. 2017].

Dostupné z <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/108884.pdf>.

70. JONES, O., D., Evolutionary Analysis in Law: An Introduction and Application to Child Abuse. [online]. *North Carolina Law Review*. 1997, Vol. 75 [Cit. 17. 10. 2017].
Dostupné z <http://ssrn.com/abstract=611961>.
71. KELEMEN, R., D. On the Unsustainability of Constitutional Pluralism European Supremacy and the Survival of the Eurozone. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1.
72. KOKOTT, J., SOBOTTA, Ch. The Kadi Case – Constitutional Core Values and International Law – Finding the Balance? *The European Journal of International Law*. 2012, Vol. 23, No. 4.
73. KOLB, R. *Interprétation et création du droit international*. Brusel. Editions de l'Université de Bruxelles, 2006, ISBN 2-8004-1385-9.
74. KOMÁREK, J. Federal elements in the Community judicial system: Building coherence in the Community legal order. *Common Market Law Review*. 2005, Vol. 42, Issue 1.
75. KOMÁREK, J., BOBEK, M. Koho vážou rozhodnutí ESD o předběžných otázkách? – 1. část. *Právní rozhledy*. 2004, č. 19.
76. KOPAL, D.; HAMULAK, O. Outright Monetary Transactions rozhodnutí Spolkového soudu aneb kdo skutečně jedná ultra vires? *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comeniana*. 2016, roč. 35, č. 2.
77. KOSAŘ, D. Co si myslí štrasburský soud o lucemburských institucích? *Právní rozhledy*. 2006, č. 4.
78. KOUKAL, P., MYŠKA, M. Metodologické otázky tvorby evropského soukromého práva In: HURDÍK, J. a kol. *Evropské soukromé právo v čase a prostoru : I. díl: Část teoretická, metodologická a systémová*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2017.
79. KOŽIAK, J. Princip eurokonformního výkladu (nepřímý účinek práva EU). In: HURDÍK, J. a kol. *Evropské soukromé právo v čase a prostoru : I. díl:*

Část teoretická, metodologická a systémová. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

80. KNAPP, V. *Teorie práva.* Praha: C.H.Beck, 1995, ISBN 80-7179-028-1.
81. KRÁL, R. České soudy a řízení o předběžné otázce před ESD. *Evropské právo.* 2003, č. 7.
82. KRÁL, R. K přezkumu ústavnosti českých předpisů transponujících, popř. implementujících komunitární či unijní akty. *Právní rozhledy.* 2005, č. 6.
83. KRÁL, R. K těžišti výkladu směrnic ES při jejich transpozici. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva.* 2001, č. 12.
84. KRÁL, R. Obrácená diskriminace v komunitárním kontextu. *Právník: teoretický časopis pro otázky státu a práva.* 2003, č. 5.
85. KRÁL, R. Obrácená diskriminace v kontextu unijního občanství. *Acta Universitatis Carolinae Juridica.* 2013, č. 2.
86. KRÁL, R. *Nariadení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006.
87. KRÁL, R. Přímý účinek směrnic ES a jeho současné meze. *Jurisprudence.* 2007, č. 6.
88. KRÁL, R. Questioning the Recent Challenge of the Czech Constitutional Court to the ECJ. *European Public Law.* 2013, No. 2.
89. KRÁL, R. *Směrnice EU z pohledu jejich transpozice a vnitrostátních účinků.* Praha: C.H. Beck, 2014, 310 str. ISBN 978-80-7400-282-3.
90. KRÁL, R. Specifika výkladu směrnic EU pro účely jejich transpozice In: SEHNÁLEK, D, TÝČ, V. (eds.) *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie.* Brno: Masarykova univerzita, 2016, ISBN 978-80-210-8396-7.
91. KRÁL, R. *Transpozice a implementace směrnice ES v zemích EU a ČR.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2002.
92. KRÁL, R. Uznání i rozpaky nad „komunitárním“ nálezem Ústavního soudu ve věci cukerných kvót. *Právní rozhledy.* 2006, č. 11.

93. KRÁL, R. Vnitrostátní účinky směrnic EU. *Acta Universitatis Carolinae Juridica*, 2011, č. 1.
94. KRÁL, R. *Zásady aplikace komunitárního práva národními soudy*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003.
95. KŘEPELKA, F. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007, 130 s. ISBN 978-80-210-4298-8.
96. KUBŮ, L., HUNGR, P., OSINA, P. *Teorie práva*. Praha: LINDE, 2007, ISBN 978-80-7201-637-2.
97. KÜHN, Z. Ultra Vires Review and the Demise of Constitutional Pluralism : The Czecho-Slovak Pension Saga, and the Dangers of State Courts' Defiance of EU Law. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 2016, Vol. 23, Issue 1.
98. KÜHN, Z., KYSELA, J. Na základě čeho bude působit komunitární právo v českém právním řádu? *Právní rozhledy*. 2004, roč. 12, č. 1.
99. KUIJER, M. The Accession of the European Union to the ECHR: a gift for the ECHR's 60th anniversary or an unwelcome intruder at the party? [online]. *Amsterdam Law Forum*. 2011, Vol. 3, No. 4 [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z: <http://amsterdamlawforum.org/article/view/240>.
100. KUIJPER, P. J., WOUTERS, J., HOFFMEISTER, F., BAERE, G. D., & RAMOPOULOS, T. *The Law of EU External Relations: Cases, Materials, and Commentary on the EU As an International Legal Actor*. Oxford: Oxford University Press, 2013, ISBN: 9780199682485.
101. KWIECIEŃ, R. The Primacy of European Union Law over National Law Under the Constitutional Treaty. *German Law Journal*. 2005, Vol. 06, No. 11.
102. LAVRANOS, N. Judicial Review of UN Sanctions by the European Court of Justice. *Nordic Journal of International Law*. 2009, Vol. 78, Issue 3.
103. LEITER, B., WEISBERG, M. Why Evolutionary Biology is (so Far) Irrelevant to Law [online]. *U of Texas Law, Law & Econ Research Paper* [Cit.

30. 6. 2014]. Dostupné z <http://ssrn.com/abstract=892881> či <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.892881>.
104. LENAERTS, K. Some reflections on the separation of powers in the European Community. *Common Law Market Review*. 1991, č. 28.
105. LENAERTS, K. The Court's Outer and Inner Shelves: Exploring the External and Internal Legitimacy of the European Court of Justice In: ADAM, M. et al. (eds.) *Judging Europe's Judges: The Legitimacy of the Case Law of the European Court of Justice*. Hart Publishing, 2013, ISBN 9781849463355.
106. LINDERFALK, Ulf. *On the Interpretation of Treaties: The Modern International Law as Expressed in the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*. Springer Science & Business Media, 2007, 414 str. ISBN 9781402063626.
107. LOCK, T. *The European Court of Justice and International Courts*. Oxford University Press, 2015, ISBN 9780199660476.
108. LOCK, T. The Influence of EU Law on Strasbourg Doctrines. *European Law Review*, 2016, Vo. 41, Issue 6.
109. LOLLINI, A. Legal argumentation based on foreign law : An example from case law of the South African Constitutional Courts. *Utrecht Law Review*. 2007, Vol. 3, Issue 1.
110. MACKOVÁ, A. In: ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolter Kluwer, a.s., 2014.
111. MALANÍK, Michal. Koncepce evolutivního výkladu – metodologické ukotvení interpretační techniky. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, č. 2.
112. MALENOVSKÝ, Jiří: 60 let Evropských společenství: od francouzského „supranacionálního“ smluvního projektu k jeho německému „podústavnímu“ provádění. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2012, č. 7.
113. MALENOVSKÝ, J. „Evropské nálezy“ a mezinárodněprávní základy práva ES/EU: Ústavní soud ČR i česká nauka pokračují v zastřelování. *Soudní rozhledy*. 2009, č. 8.

114. MALENOVSKÝ, J. Důvěřuj, ale prověřuj: prověrka principu přednosti unijního práva před vnitrostátními měřítky pramenů mezinárodního práva. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2010, č. 8.
115. MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné : jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. 5., podst. upr. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 551 s. ISBN 978-80-210-4474-6.
116. MALENOVSKÝ, Jiří: Půlstoletí od rozsudku Costa/ENEL: je unijní právo (stále) zvláštním právním řádem? *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2015, č. 3.
117. MALENOVSKÝ, J. Triptych zobrazování Soudního dvora ES: arbitr, "motor integrace" nebo "velký manipulátor"? *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2007, č. 10.
118. MALENOVSKÝ, J. Znovu ke kompetencím Ústavního soudu ČR ve vztahu k Evropskému soudnímu dvoru a komunitárnímu právu. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2005, č. 1.
119. MARQUARDT, P. D. Subsidiarity and Sovereignty in the European Union. *Fordham International Law Journal*, 1994, Vol. 18, Issue 2.
120. MATSUSHITA, M., SCHOENBAUM, T. J., MAVROIDIDS, P. C. *The World Trade Organization: Law, Practice, and Policy*. Oxford University Press, 2004, ISBN 0-19-927425=8.
121. MAYER, F., C. The European Constitution and the Courts. Adjudicating European constitutional law in a multilevel system. [online]. *Jean Monnet Working Paper 9/03*, [Cit. 2. 6. 2017]
Dostupné z: <http://www.jeanmonnetprogram.org/archive/papers/03/030901-03.pdf>.
122. MAYR, S. Putting a Leash on the Court of Justice? Preconceptions in National Methodology v Effet Utile as a Meta-Rule. *European Journal of Legal Studies*. 2012/13, Vol. 5, Issue 2.

123. MCGREGOR, D., B., ADAMS, C., M. *The International Lawyers Guide to Legal Analysis and Communication in the United States*. Aspen Publisher, 2008, ISBN 978-0-7355-6477-0.
124. MEEUS, M. A Tale of Two Continents: GMO Regulations in the United States and the European Union [online]. [Cit. 20. 1. 2018]. Dostupné z <http://berkeleytravaux.com/tale-two-continents-gmo-regulations-united-states-european-union/>.
125. MELTZER, D., J., Member State Liability in Europe and the United States. *International Journal of Constitutional Law*. 2006, č. 4.
126. MELZER, F. *Metodologie nalézáni práva* 1. vyd. Tribun EU, 2008, ISBN 978-80-7399-359-0.
127. MELZER, F., TÉGL, P. In: MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013.
128. MÍŠEK, J. Právní kých : Argumenty v zajetí kot'átek a lidských práv. In: ŠKOP, M., MALANÍK, M., KLUSOŇOVÁ, M. *Kreativita v právu 2014*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, ISBN 978-80-210-7534-4.
129. MÍŠEK, J. Vyhledávač jako správce osobních údajů. *Revue pro právo a technologie*. Masarykova univerzita, 2014, roč. 5, č. 9, ISSN 1804-5383.
130. MLSNA, P. Vázanost soudce právem a zákonem a mezery v právu a jejich vyplňování. *Správní právo*. 2011, roč. 3, č. 4.
131. MOORHEAD, T. European Union Law as International Law. *European Journal of Legal Studies*. 2012, Vol. 5, Issue 1.
132. MUCHANOV, A. Die Handelsbeziehungen zwischen der Europäischen Union und Russland im Lichte des Völkerrechts. [online]. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 2006 [Cit. 20. 1. 2018] Dostupné z http://www.zaoerv.de/66_2006/66_2006_3_b_737_768.pdf.

133. NICOLA, F., G, National Legal Traditions at Work in the Jurisprudence of the Court of Justice of the European Union. *The American Journal of Comparative Law*. 2016, č. 64.
134. NOVÝ, Z. *Evolutionary Interpretation of International Treaties*. první vyd. Den Haag: Lex lata, 2017.
135. NOVÝ, Z. K tzv. evolutivní interpretaci mezinárodních smluv. *Právní rozhledy*. Praha: C.H. BECK, 2016, roč. 24, č. 9. ISSN 1210-6410.
136. ONDREJOVÁ, D. Klamavá reklama v (novém) občanském zákoníku. *Právní rozhledy*. 2015, č. 5.
137. ONDREJOVÁ, D. *Nekalá soutěž v novém občanském zákoníku. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014.
138. ONDREJOVÁ, D., SEHNÁLEK, D. *Vliv práva Evropské unie na českou regulaci nekalé soutěže a nekalých obchodních praktik*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 315 s. ISBN 978-80-210-8398-1.
139. PAVLÍK, J. 2004. Kantova idea věčného míru a Evropská unie [online]. [Cit. 2. 6. 2017]
Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=254.pdf>.
140. PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní právo soukromé a zamyšlení nad výročím Římských smluv. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2017, č. 2.
141. PELIKÁNOVÁ, I. Rozum, právo a interpretace. *Bulletin Advokacie*. roč. 2010, č. 12.
142. PELIKÁNOVÁ, R. M., CÍSAŘOVÁ, J., BENEŠ, M. The misleading perception of the purpose of the protection against misleading advertising by the EU law and its impact on the Czech republic. *Lanryer Quarterly*. 2017, č. 7.
143. PENNESI, F. The impossible constitutional reconciliation of the BVerfG and the ECJ in the OMT case. A legal analysis of the first preliminary referral of the BVerfG, Perspectives on Federalism. [online].

- 2016, Vol. 8, Issue 3 [Cit. 2. 6. 2017]. Dostupné z http://www.on-federalism.eu/attachments/248_download.pdf.
144. PERNICE, I. *Costa v ENEL and Simmenthal: Primacy of European Law*. In: MADURO, M., P., AZOULAI, L. *The Past and Future of EU Law. The Classics of EU law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*. Oxford: Hart Publishing. 2010, ISBN 978-1-84113-712-4.
145. PETR, M. *Unijní právo před českými soudy*. Praha: Leges. 2014, ISBN 978-80-7502-040-6.
146. PLIAKOS, A., ANAGNOSTARAS, G. Saving Face? The German Federal Constitutional Court Decides Gauweiler. *German Law Journal*. 2017, Vol. 18, No. 01.
147. POTACS, M. Effet utile als Auslegungsgrundsatz. *Europarecht*. 2009, Vol. 4.
148. POTOČNÝ, M. Vídeňská úmluva o smluvním právu. *Časopis pro mezinárodní právo*. 1970. roč. XIV, č. 1.
149. RASSMUSEN, M. From Costa v ENEL to the Treaties of Rome: A Brief History of a Legal Revolution. In: MADURO, M., P., AZOULAI, L. *The Past and Future of EU Law. The Classics of EU law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*. Oxford: Hart Publishing, 2010
150. RASMUSSEN, H. Towards a Normative Theory of Interpretation of Community Law. [online]. *University of Chicago Legal Forum*. 1992, č. 1 [Cit. 20. 1. 2018].
Dostupné z <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1992/iss1/7>
151. RASMUSSEN, M. Revolutionizing European law: A history of the Van Gend en Loos judgment. *International Journal of Constitutional Law*. 2014, roč. 12, č. 1.
152. RAWLS, J., *A Theory of Justice*. Harvard University Press, 1971, ISBN 0674017722.

153. REBHAHN, R. Effet utile – towards a general principle of law? In: TICHÝ, L., POTACS, M., DUMBROVSKÝ, T. (eds.) *Effet utile*. Praha: Karlova univerzita, 2014, ISBN 978-80-87146-89-7.
154. ROSAS, A. The Status in EU Law of International Agreements Concluded by EU Member States. *Fordham International Law Journal*. 2001, roč. 34, č. 5.
155. ROZEHNALOVÁ N., TÝČ V. et NOVOTNÁ, M., *Evropské mezinárodní právo soukromé*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, ISBN 80-210-1867-4.
156. ROZEHNALOVÁ, N. *Právo mezinárodního obchodu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 467 str.
157. ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Vnější obchodní vztahy Evropské unie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 207 str. ISBN 80-210-4073-4.
158. SACCO, R. Legal Formants: A Dynamic Approach to Comparative Law (Installment II of II). *The American Journal of Comparative Law*. 1991, č. 39.
159. SANDSTROM, G. Guest editorial: Knocking EU law into shape. *Common Market Law Review*. 2003, č. 40.
160. SHARPSTON, E. The Shock Troops Arrive in Force: Horizontal Direct Effect of a Treaty Provision and Temporal Limitation of Judgments Join the Armoury of EC Law. In: MADURO, M., P., AZOULAI, L. *The Past and Future of EU Law. The Classics of EU law Revisited on the 50th Anniversary of the Rome Treaty*. Oxford: Hart Publishing, 2010.
161. SCHEU, H., CH. Koncepce komunitárního práva v praxi Evropského soudního dvora a v právní teorii. *Mezinárodní vztahy*. 2002, č. 1.
162. SCHILLING, T. The Autonomy of the Community Legal Order: An Analysis of Possible Foundations. *Harvard International Law Journal*. 1996, Vol. 37.
163. SCHÜTZE, R. Federalism and Foreign Affairs: Mixity as an (Inter)national Phenomenon In: HILLION, Ch., KOUTRAKOS, P. (eds.) *Mixed Agreements Revisited: The EU and its Member States in the World*. Bloomsbury Publishing, 2010, ISBN 9781847315809.

164. SCHÜTZE, R. The "Succession Doctrine" and the European Union in Essays In: ARNULL, A., BARNARD, C., DOUGAN, M., SPAVENTA, E., *EU Law in Honour of Alan Dashwood*. Oxford: Hart Publishing, Bloomsbury Publishing, 2011, ISBN 9781847317810.
165. SEHNÁLEK, D. Effet utile a jeho projevy při interpretaci komunitárního práva. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2009, č. 8.
166. SEHNÁLEK, D. Evoluční teorie a právo (státní a unijní). *Sociální studia*. 2015, roč. 12, č. 2.
167. SEHNÁLEK, D. Povinnost a limity (euro)konformního výkladu vnitrostátního práva. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2008, roč. 16, č. 1.
168. SEYR, S. *Der effet utile in der Rechtsprechung des EuGH*. Berlin: Duncker & Humblot. 2008, ISBN 978-3-4281-2568-5.
169. SHUIBHNE, N., N. Case C-361/01 P, Kik v. Office for Harmonization in the Internal Market (Trade Marks and Designs), (Kik IV), judgment of 9 September 2003, not yet reported. *Common Market Law Review*. 2004, č. 41.
170. SHUIBHNE, N., N. *The Coherence of EU Free Movement Law: Constitutional Responsibility and the Court of Justice*. Oxford Studies in European Law. Oxford University Press. Oxford, 2013, ISBN 9780191511066.
171. SIMAN, M. Prejudiciálne konanie. *Justičná revue*. 2007, roč. 59, č. 8-9.
172. SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Primárne právo Európskej Únie (aplikácia v jklad práva Únie s judikaturou)*. 3. vyd. Bratislava: EUROIURIS–Európske právne centrum, o.z., 2010, ISBN 978-80-89406-06-7
173. SIMAN, M., SLAŠŤAN, M. *Súdny systém Európskej únie*. Bratislava: EUROIURIS–Európske právne centrum, o.z., 2006, ISBN 80-969554-1-1.
174. SINCLAIR, I. *The Vienna Convention on the Law of Treaties*. Manchester University Press, 1984.

175. SLOCUM, R., W. *Legal Reasoning, Writing and Other Lawyering Skills*. 3. vyd. LexisNexis. 2006, ISBN 978-1-424-8156-1.
176. SOBEK, T. *Argumenty teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008.
177. SOBOTKA, M. Úmysl zákonodárce v novém občanském zákoníku. In: VEČEŘA, M., MACHALOVÁ, T., VALDHANS, J. (eds.) *DNY PRÁVA 2013 – DAYS OF LAW 2013*. 1. vyd. BRNO: Masarykova univerzita, 2014, ISBN 978-80-210-6808-7.
178. SMEJKALOVÁ, T. Srozumitelnost práva. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2013, č. 5.
179. STAKE, J., E., Pushing *Evolutionary Analysis of Law or Evolving Law: Design Without a Designer*. [online]. [Cit. 29. 1. 2018]. Dostupné z <http://www.repository.law.indiana.edu/facpub/204>.
180. STEHLÍK, V. *Řízení o předběžné otázce v komunitárním právu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, 184 str. ISBN 80-244-1370-1.
181. STEHLÍK, V. Teoretické aspekty pojmu „soud“ v řízení o předběžné otázce podle čl. 234 SES na pozadí judikatury ESD. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2005, č. 7.
182. STEHLÍK, V., HAMULÁK, O., JIRÁSEK, J., BONČKOVÁ, H., PETR, M. *Unijní právo před českými soudy*. Praha: Leges, 2014.
183. STEHLÍK, Václav: K charakteristice vztahu mezi národními soudy a Soudním dvorem v řízení o předběžné otázce. *Evropské a mezinárodní právo*. 2005, č. 5.
184. SVOBODA, P. Horizontální bezprostřední účinek směrnice. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1995, č. 7.
185. SVOBODA, P. K povaze práva Evropské unie. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1994, č. 11.
186. SVOBODA, P. *Právní problémy tzv. vnějších smluv Evropské unie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2009, ISBN 978-80-87146-20-0.

187. SVOBODA, P. *Právo vnějších vztahů*. Praha: C.H.Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-352-3.
188. SVOBODA, Pavel. Horizontální bezprostřední účinek směrnice ES. *Právník : teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 1995, č. 7.
189. ŠADL, U. The Role of Effet Utile in Preserving the Continuity and Authority of European Union Law: Evidence from the Citation Web of the Pre-Accession Case Law of the Court of Justice of the EU. *European Journal of Legal Studies*. 2015, Vol. 8, No. 1.
190. ŠIMÍČEK, V. Výběr kandidátů na soudce Ústavního soudu a jejich schvalování Senátem [online]. *MUNI Law Working Paper* No. 2016.06, [Cit. 29. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/dokumenty/37668>.
191. ŠIŠKOVÁ, N. The Judicial Doctrine of Fundamental Rights in the Light of the Kadi Case In: *Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings*, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1.
192. ŠIŠKOVÁ, N. Zamyšlení se nad případem Kadi – nový mezník v evropské soudní doktríně základních práv? *Právní fórum*. 2010, roč. 7.
193. ŠKOP, M. ... *právo, jazyk a příběh*. 1. vyd. Praha: Auditorium, 2013, ISBN 978-80-87284-37-7.
194. ŠKOP, M. Interpretace práva jako literární interpretace. In: Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhans, J. (eds.) *Dny práva – 2010 – Days of Law*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, ISBN 978-80-210-5305-2.
195. ŠKOP, M. Kreativita v právu In: ŠKOP, M., MALANÍK, M. a KLUSOŇOVÁ, M. (eds.) *Kreativita v právu 2014 : Sborník příspěvků z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2014, 125 s. ISBN 978-80-210-7534-4.
196. ŠKOP, M. Některé techniky jazykové metody interpretace práva. *Právník: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2017, č. 9.

197. ŠMIHULA, D. Právny systém ako produkt evolučnej selekcie. *Právnik: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2011, č. 11.
198. ŠTURMA, P. Drawing a Line between the Responsibility of International Organization and its Member States under International Law. [online]. In: *Czech Yearbook of Public & Private International Law*, 2011, Vol. 2 [Cit. 28. 1. 2018]. Dostupné z: <http://www.cyil.eu/contents-cyil-2011/>.
199. ŠTURMA, P. Evropská unie a členské státy před Evropským soudem pro lidská práva [ve světle případu Bosphorus]. *Právnik: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2007, č. 1.
200. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, ISBN 978-80-7478-370-8.
201. TELEČ, I. *Metodika výkladu právních předpisů : (právně hermeneutická technika)*. 1. vyd. Brno: Karbo, 2001, 44 s. ISBN 80-238-6967-1.
202. TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R. *Evropské právo*. 3. vyd, Praha: C. H. Beck, 2006.
203. TICHÝ, L. Effet utile as an arbitrary instrument of the CJEU? Differences between its application in public and private law In: TICHÝ, L., POTACS, M., DUMBROVSKÝ, T. (eds.) *Effet utile*. Praha: Karlova univerzita, 2014, ISBN 978-80-87146-89-7.
204. TICHÝ, L., KOCÍ, M. Effet utile v právu EU : (kritická skica). *Právnik: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2015, č. 2.
205. TIMMERMANS, C. W. A. Directives: their Effect within the National Legal Systems. *Common Market Law Review*. 1979, roč. 16, č. 4.
206. TOMÁŠEK, M. Cesty k eurokonformnímu výkladu v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2006, č. 7.
207. TOMÁŠEK, M., TÝČ, V., MALENOVSKÝ, J., PELIKÁNOVÁ, I., PETRLÍK, D., KŘEPELKA, F., KUNERTOVÁ, T., PÍTROVÁ, L., PŘEVŘÁTIL, J., SEHNÁLEK, D., SMOLEK, M., a ŠMEJKAL, V. *Právo Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, 494 s. ISBN 978-80-87576-53-3.

208. TOMÁŠEK, M. Lesk a bída "europeizace" občanského práva. *Právnické: teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2004, č. 1.
209. TOMÁŠEK, M. *Překlad v právní praxi*. 2. vyd. Praha: Linde, 2003, ISBN 80-7201-427-7.
210. TOMÁŠEK, M. Aktuální projevy neutralizace národního práva právem EU. *Právní rádce*, 2012, č. 3.
211. TOMÁŠEK, Michal: Viktor Knapp v bráně jazyků. *Právnické : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2013, č. 12.
212. TRYFONIDOU, A. Reverse Discrimination in Purely Internal Situations: An Incongruity in a Citizens' Europe. *Legal Issues of Economic Integration*, 2008, Issue 1.
213. TÝČ, V. K aplikaci sekundárního práva ES v členských státech. *EMP*. 1999, č. 4.
214. TÝČ, V. *Mezinárodní, české a unijní právo mezinárodních smluv*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013, 171 str. ISBN 978-80-210-6155-2.
215. TÝČ, V. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 7. vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2017, 301 s. ISBN 978-80-7502-243-1.
216. TÝČ, V., SEHNÁLEK, D. Mezinárodní smlouva jako možný perspektivní nástroj další evropské integrace. *Právnické : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*. 2017, č. 3.
217. TÝČ, V. Působení práva Evropské unie ve sféře českého právního řádu – Úvodní studie In: *Sborník z workshopu konaného na Právnické fakultě MU v Brně dne 26.9.2006 Evropský kontext vývoje českého práva po roce 2004*. Brno, Masarykova univerzita, 2006.
218. VALDHANS, J. a MYŠÁKOVÁ, P. K právním aspektům Světové obchodní organizace ve vztahu k ES - část IV. Přímý účinek práva WTO na teritoriu ES - judikatura. *Obchodní právo*. 2008, č. 11.

219. VALENTINE, D. G. *The Court of Justice of the European Communities*. London: Stevens & Sons and South Hackensack, New Jersey: Fred B. Rothman & Co., 1965.
220. VERWEY, D. *The European Community, the European Union and the International Law of Treaties*. The Hague: T.M.C. Asser Press. 2004, 308 str. ISBN 90-6704-182-3.
221. VĚTROVSKÝ, J. Čl. 31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu: pravidla výkladu mezinárodních smluv v judikatuře Mezinárodního soudního dvora. *Právník : Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2013, č. 8.
222. VON SAVIGNY, F., C. *Of the vocation of our age for legislation and jurisprudence*. [online]. Překlad A. Hayward. [citováno 30. 1. 2015]. Dostupné z <http://books.google.cz/books?id=JvukCY8Rbz0C&printsec=frontcover&hl=cs#v=onepage&q=arbitrary&f=false>.
223. WEATHERILL, S. The Consumer Rights Directive: How and why a quest for „coherence“ has (largely) failed. *Common Market Law Review*. 2012, č. 4.
224. WEILER, J. On the Road to European Union – A new Judicial Architecture: An agenda for the Intergovernmental Conference. *Common Market Law Review*. 1990, č. 27.
225. WEILER, J., H., H. Bread and the Circus: the State of European Union. *Columbia Journal of European Law*. 1998, Vol. 4, Issue 2.
226. WEILER, J., H., H., HALTERN., U., R. The Autonomy of European Legal Order –Through Looking Glass. *Harvard International Law Journal*. 1996, Vol. 37, Issue 2.
227. ZAMBONI, M. Evolutionary Theory and Legal Positivism: A Possible Marriage. [online]. The Selected Works of Mauro Zamboni. [Cit. 30. 1. 2018]. Dostupné z http://works.bepress.com/mauro_zamboni/8.

228. ZAMBONI, M. From „Evolutionary Theory and Law“ to a „Legal Evolutionary Theory“. *German Law Journal*. roč. 9, č. 4.
229. ZEMÁNEK, J. Evropskoprávní meze přezkumu ústavnosti transpozice rámcového rozhodnutí o eurozatykači. *Právní rozhledy*. 2006, č. 3.
230. ZEMÁNEK, J. Komparatistika v evropské ústavněsoudní komunikaci. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2016, č. 2.
231. ZEMÁNEK, J. Přezkum ústavnosti Lisabonské smlouvy: obsahové otázky. *Jurisprudence*. 2009, č. 1.
232. ZEMÁNEK, Jiří. Reforma soudnictví v Evropské unii. *Evropské právo*. 2003, č. 7.

Rozhodnutí Soudního dvora a Tribunálu

1. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. května 1970. Komise Evropských společenství proti royaume de Belgique. Věc 77-69. ECLI:EU:C:1970:34.
2. Rozsudek Soudního dvora ze dne 26. února 1986. M. H. 152/84 Marshall vs. Southampton a South-West Hampshire Area Health Authority (Teaching). ECLI:EU:C:1986:84.
3. Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 11. července 1974. Procureur du Roi proti Benoît a Gustave Dassonville. Věc C-8/74. ECLI:EU:C:1974:82.
4. Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 11. června 1991. Komise Evropských společenství proti Radě Evropských společenství. Věc C-300/89.
5. Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 20. února 1979. Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. Věc 120/78. ECLI:EU:C:1979:42.
6. Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 5. října 2000. Spolková republika Německo proti Evropskému parlamentu a Radě Evropské unie. Věc C-376/98. ECLI:EU:C:2000:544.

7. Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 8. června 2010. *The Queen*, na žádost *Vodafone Ltd* a další proti *Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform*. Věc C-58/08.
8. Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. prosince 1972. *International Fruit Company NV* a další proti *Produktschap voor Groenten en Fruit*. Spojené věci 21 až 24-72. ECLI:EU:C:1972:115.
9. Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. července 1964. *Flaminio Costa* proti *E.N.E.L.* Věc 6/64. ECLI:EU:C:1964:66.
10. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. října 2008. *Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände - Verbraucherzentrale Bundesverband eV* proti *deutsche internet versicherung AG*. Věc C-298/07. ECLI:EU:C:2008:572.
11. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. října 2008. *Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände - Verbraucherzentrale Bundesverband eV* proti *deutsche internet versicherung AG*. Věc C-298/07. ECLI:EU:C:2008:572.
12. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 25. února 2010. *Firma Brita GmbH* proti *Hauptzollamt Hamburg-Hafen*. Věc C-386/08. ECLI:EU:C:2010:91.
13. Rozsudek Soudního dvora (osmého senátu) ze dne 19. dubna 2007. *UAB Profisa* proti *Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*. Věc C-63/06. ECLI:EU:C:2007:233.
14. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 1. července 1993. *Metalsa Srl*. Věc C-312/91. ECLI:EU:C:1993:279.
15. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 16. ledna 2003. *Libor Cipra* a *Vlastimil Kvasnicka* proti *Bezirkshauptmannschaft Mistelbach*. Věc C-439/01. ECLI:EU:C:2003:31.
16. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 18. ledna 1984. *Ekro BV* *Vee- en Vleeshandel* proti *Produktschap voor Vee en Vlees*. Věc 327/82. ECLI:EU:C:1984:11.

17. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 2. dubna 2009. Hauptzollamt Bremen proti J. E. Tyson Parketthandel GmbH hanse j. Věc C-134/08. ECLI:EU:C:2009:229.
18. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 29. května 1997. Friedrich Kremzow proti Rakouské republice. Věc C-299/95. ECLI:EU:C:1997:254.
19. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 7. ledna 2004. Aalborg Portland A/S (C-204/00 P), Irish Cement Ltd (C-205/00 P), Ciments français SA (C-211/00 P), Italcementi - Fabbriche Riunite Cemento SpA (C-213/00 P), Buzzi Unicem SpA (C-217/00 P) a Cementir - Cementerie del Tirreno SpA (C-219/00 P) proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P a C-219/00 P. ECLI:EU:C:2004:6
20. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 14. září 1999. Komise Evropských společenství proti Belgickému království. Věc C-170/98. ECLI:EU:C:1999:411.
21. Rozsudek Soudního dvora (sedmého senátu) ze dne 18. října 2012. Punch Graphix Prepress Belgium NV proti Belgische Staat. Věc C-371/11. ECLI:EU:C:2012:647.
22. Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 11. listopadu 1999. Firma Söhl & Söhlke proti Hauptzollamt Bremen. Věc C-48/98. ECLI:EU:C:1999:548.
23. Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 21. října 1999. Peter Jägerskiöld proti Torolfu Gustafssonovi. Věc C-97/98. ECLI:EU:C:1999:515.
24. Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 27. září 2001. Bacardi GmbH proti Hauptzollamt Bremerhaven. Věc C-253/99. ECLI:EU:C:2001:490.

25. Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 29. dubna 2004. Björnekulla Fruktindustrier AB proti Procordia Food AB. Věc C-371/02. ECLI:EU:C:2004:275.
26. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 18. února 1987. Státní zastupitelství proti Arthuru Mathotovi. Věc 98/86. ECLI:EU:C:1987:89.
27. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 22. října 2009. María Julia Zurita García (C-261/08) a Aurelio Choque Cabrera (C-348/08) proti Delegado del Gobierno en la Región de Murcia. Spojené věci C-261/08 a C-348/08. ECLI:EU:C:2009:648.
28. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 22. září 2011. Mesopotamia Broadcast A/S METV (C-244/10) a Roj TV A/S (C-245/10) proti Bundesrepublik Deutschland. Spojené věci C-244/10 a C-245/10. ECLI:EU:C:2011:607.
29. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 24. června 2015. Hotel Sava Rogaška, Gostinstvo, turizem in storitve, d.o.o. v. Republika Slovenija. Věc C-207/14. ECLI:EU:C:2015:414.
30. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 26. května 2005. Kingscrest Associates Ltd a Montecello Ltd proti Commissioners of Customs & Excise. Věc C-498/03. ECLI:EU:C:2005:322.
31. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 27. října 2016. Evropská komise v. Spolková republika Německo. Věc C-220/15. ECLI:EU:C:2016:815.
32. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 29. října 2009. Rakvere Lihakombinaat AS proti Põllumajandusministeerium a Maksu- ja Tolliameti Ida maksu- ja tollikeskus. Věc C-140/08. ECLI:EU:C:2009:667
33. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 4. června 2009. Balbiino AS proti Põllumajandusminister a Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskus. Věc C-560/07. ECLI:EU:C:2009:341 .

34. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 11. prosince 2007. Skoma-Lux sro proti Celní ředitelství Olomouc. Věc C-161/06. ECLI:EU:C:2007:773
35. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 11. září 2007. Merck Genéricos - Produtos Farmacêuticos Ld^a proti Merck & Co. Inc. a Merck Sharp & Dohme Ld^a. Věc C-431/05. ECLI:EU:C:2007:496.
36. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 13. května 2014. Google Spain SL a Google Inc. v. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) a Mario Costeja González. Věc C 131/12. ECLI:EU:C:2014:317.
37. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 16. června 2005. Trestní řízení proti Marii Pupino. Věc C-105/03. ECLI:EU:C:2005:386.
38. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 16. června 2015. Peter Gauweiler a další v. Deutscher Bundestag. Věc C-62/14. ECLI:EU:C:2015:400.
39. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 21. prosince 2011. Air Transport Association of America a další proti Secretary of State for Energy and Climate Change. Věc C-366/10. ECLI:EU:C:2011:864.
40. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 22. května 2012. P. I. v. Oberbürgermeisterin der Stadt Remscheid. Věc C 348/09. ECLI:EU:C:2012:300.
41. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 22. listopadu 2005. Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi. Věc C-144/04. ECLI:EU:C:2005:709.
42. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 23. října 2007. Polská republika proti Radě Evropské unie. Věc C-273/04. ECLI:EU:C:2007:622.
43. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 26. února 2013. Stefano Melloni v. Ministerio Fiscal, Věc C 399/11. ECLI:EU:C:2013:107.

44. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 27. února 2007. Gestoras Pro Amnistía, Juan Mari Olano Olano a Julen Zelarain Errasti proti Radě Evropské unie. Věc C-354/04 P. ECLI:EU:C:2007:115.
45. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 3. září 2008. Yassin Abdullah Kadi a Al Barakaat International Foundation proti Radě Evropské unie a Komise Evropských společenství. Spojené věci C-402/05 P a C-415/05 P. ECLI:EU:C:2008:461.
46. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 5. dubna 2016. Pál Aranyosi a Robert Căldăraru v. Generalstaatsanwaltschaft Bremen. Spojené věci C-404/15 a C-659/15 PPU. ECLI:EU:C:2016:198.
47. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 7. září 2004. Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee a Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels proti Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Věc C-127/02. ECLI:EU:C:2004:482.
48. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. března 2011. Lesoochránárske zoskupenie VLK proti Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. Věc C-240/09. ECLI:EU:C:2011:125.
49. Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 4. září 2014. Evropská komise proti Radě Evropské unie. Věc C-114/12. ECLI:EU:C:2014:2151.
50. Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. června 1961. Gabriel Simon proti Soudnímu dvoru Evropských společenství. Věc 15-60. ECLI:EU:C:1961:11.
51. Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1974. Procureur du Roi proti Benoît a Gustave Dassonville. Věc 8-74. ECLI:EU:C:1974:82.
52. Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. listopadu 1969. Erich Stauder proti Stadt Ulm - Sozialamt. Věc 29-69. ECLI:EU:C:1969:57.
53. Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. prosince 1972. International Fruit Company NV a další proti Produktschap voor Groenten en Fruit. Spojené věci 21 až 24-72. ECLI:EU:C:1972:115.

54. Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979. Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz. Věc 44/79. ECLI:EU:C:1979:290. ECLI:EU:C:2005:709.
55. Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. října 1976. LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG proti Eurocontrol. Věc 29-76. ECLI:EU:C:1976:137.
56. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. března 1983. Administration des finances de l'État proti Società petrolifera italiana SpA (SPI) a SpA Michelin italiana (SAMI). Spojené věci 267/81, 268/81 a 269/81. ECLI:EU:C:1983:78.
57. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. července 1998. Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG proti Hartlauer Handelsgesellschaft mbH. Věc C-355/96. ECLI:EU:C:1998:374.
58. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. června 1998. Hermès International (société en commandite par actions) proti FHT Marketing Choice BV. Věc C-53/96. ECLI:EU:C:1998:292.
59. Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. března 1996. Komise Evropských společenství proti Radě Evropské unie. Věc C-25/94. ECLI:EU:C:1996:114.
60. Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. listopadu 1975. Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen proti Inspecteur der invoerrechten en accijnzen. Věc 38/75. ECLI:EU:C:1975:154.
61. Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. dubna 1998. The Queen proti Commissioners of Customs and Excise, ex parte EMU Tabac SARL, The Man in Black Ltd, John Cunningham. Věc C-296/95. ECLI:EU:C:1998:152.
62. Rozsudek Soudního dvora ze dne 20. února 1979. Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. Věc 120/78. ECLI:EU:C:1979:42.

63. Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. června 1989. *Fédération de l'industrie de l'huilerie de la CEE (Fediol) proti Komisi Evropských společenství*. Věc 70/87. ECLI:EU:C:1989:254.
64. Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. dubna 1956. *Groupement des Industries Sidérurgiques Luxembourgeoises proti Vysokému úřadu ESUO*. Spojené věci 7-54 a 9-54. ECLI:EU:C:1956:2
65. Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. září 2003. *Komise Evropských společenství proti Dánskému království*. Věc C-192/01. ECLI:EU:C:2003:492.
66. Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. listopadu 1993. *Trestní řízení proti Bernardu Keckovi a Danielu Mithouardovi*. Spojené věci C-267/91 a C-268/91. ECLI:EU:C:1993:905.
67. Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. ledna 1979. *A. Racke proti Hauptzollamt Mainz*. Věc 98/78. ECLI:EU:C:1979:14.
68. Rozsudek Soudního dvora ze dne 26. října 1982 ve věci *Hauptzollamt Mainz proti C.A. Kupferberg & Cie KG a.A.* Věc 104/81. ECLI:EU:C:1982:362. odst. 30 či rozsudek Soudního dvora ze dne 9. února 1982. *Polydor Limited a RSO Records Inc. proti Harlequin Records Shops Limited a Simons Records Limited*. Věc 270/80. ECLI:EU:C:1982:43.
69. Rozsudek Soudního dvora ze dne 26. února 1991. *The Queen proti Immigration Appeal Tribunal, ex parte Gustaff Desiderius Antonissen*. Věc C-292/89. ECLI:EU:C:1991:80.
70. Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. prosince 1996. *Portugalská republika proti Radě Evropské unie*. Věc C-268/94. ECLI:EU:C:1996:461.
71. Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. července 1996. *Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret AS proti Minister for Transport, Energy and Communications a dalším*. Věc C-84/95. ECLI:EU:C:1996:312.
72. Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. dubna 1974. *R. & V. Haegeman proti Belgickému státu*. Věc 181-73. ECLI:EU:C:1974:41.

73. Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 1987. Meryem Demirel proti Stadt Schwäbisch Gmünd. Věc 12/86. ECLI:EU:C:1987:400.
74. Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 2003. Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam proti Inspire Art Ltd. Věc C-167/01. ECLI:EU:C:2003:512.
75. Rozsudek Soudního dvora ze dne 31. ledna 1984. Graziana Luisi a Giuseppe Carbone proti Ministero del Tesoro. Spojené věci 286/82 a 26/83. ECLI:EU:C:1984:35.
76. Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. prosince 1974. Yvonne van Duyn proti Home Office. Věc 41-74. ECLI:EU:C:1974:133.
77. Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. října 1991. Evropský parlament proti Radě Evropských společenství. Věc C-70/88. ECLI:EU:C:1991:373.
78. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. března 1996. Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a další. Spojené věci C-46/93 a C-48/93. ECLI:EU:C:1996:79.
79. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. března 1996. Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a další. Spojené věci C-46/93 a C-48/93. ECLI:EU:C:1996:79.
80. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. dubna 1979. Státní zastupitelství proti Tulliu Rattimu. Věc 148/78. ECLI:EU:C:1979:110.
81. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. listopadu 2002. Überseering BV proti Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC). Věc C-208/00. ECLI:EU:C:2002:632.
82. rozsudek Soudního dvora ze dne 6. října 1970. Franz Grad proti Finanzamt Traunstein. Věc 9-70. ECLI:EU:C:1970:78.
83. Rozsudek Soudního dvora ze dne 6. října 1982. Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità. Věc 283/81. ECLI:EU:C:1982:335.

84. Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. května 1991. Nakajima All Precision Co. Ltd proti Radě Evropských společenství. Věc C-69/89. ECLI:EU:C:1991:186.
85. Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. února 1979. Státní zastupitelství proti Vincentu Auerovi. Věc 136/78. ECLI:EU:C:1979:34.
86. Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. dubna 1976. Gabrielle Defrenne proti Sociétés anonymes belges de navigation aérienne Sabena. Věc 43-75. ECLI:EU:C:1976:56.
87. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. března 1999. Centros Ltd proti Erhvervs- og Selskabsstyrelsen. Věc C-212/97. ECLI:EU:C:1999:126.
88. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. února 1982. Polydor Limited a RSO Records Inc. proti Harlequin Records Shops Limited a Simons Records Limited. Věc 270/80. ECLI:EU:C:1982:43.
89. rozsudek Soudního dvora ze dne 9. září 2003. Christina Kik proti Úřadu pro harmonizaci na vnitřním trhu (ochranné známky a vzory) (OHIM). Věc C-361/01 P. ECLI:EU:C:2003:434 odst. 82 a stanovisko Stanovisko generální advokátky - Kokott - 18 září 2007. Skoma-Lux sro proti Celní ředitelství Olomouc. Věc C-161/06. ECLI:EU:C:2007:525.
90. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. září 2003. Monsanto Agricoltura Italia SpA a další proti Presidenza del Consiglio dei Ministri a dalším. Věc C-236/01. ECLI:EU:C:2003:431.
91. Rozsudek Tribunálu (čtvrtého senátu) ze dne 18. prosince 1992. Lilian R. Khouri proti Komisi Evropských společenství. Věc T-85/91. ECLI:EU:T:1992:121.
92. Rozsudek Tribunálu (druhého senátu) ze dne 22. dubna 1993. Automobiles Peugeot SA a Peugeot SA proti Komisi Evropských společenství. Věc T-9/92. ECLI:EU:T:1993:38.
93. Rozsudek Tribunálu (sedmého senátu) ze dne 30. září 2010. Yassin Abdullah Kadi proti Evropské komisi. Věc T-85/09. ECLI:EU:T:2010:418.

94. Rozsudek Tribunálu (šestého senátu) ze dne 31. března 2011. Italská republika v. Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV). Věc T-117/08. ECLI:EU:T:2011:131.
95. Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. července 1990. A. Foster a další proti British Gas plc. Věc C-188/89. ECLI:EU:C:1990:313.
96. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. května 1970. Komise Evropských společenství proti royaume de Belgique. Věc 77-69. ECLI:EU:C:1970:34.
97. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 28. července 2016. JZ v. Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście. Věc C-294/16 PPU. ECLI:EU:C:2016:610.
98. Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 18. prosince 2007. Société Pipeline Méditerranée et Rhône (SPMR) proti Administration des douanes et droits indirects a Direction nationale du renseignement et des enquêtes douanières (DNRED). Věc C-314/06. ECLI:EU:C:2007:817.
99. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 16. července 2015. Evropská komise proti Rusal Armenal ZAO. Věc C-21/14 P. ECLI:EU:C:2015:494.
100. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 5. května 2015. Španělské království v. Rada Evropské unie. Věc C-147/13. ECLI:EU:C:2015:299.
101. Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979. Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz. Věc 44/79. ECLI:EU:C:1979:290. ECLI:EU:C:2005:709.
102. Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979. Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz. Věc 44/79. ECLI:EU:C:1979:290. ECLI:EU:C:2005:709.
103. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. července 1998. Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG proti Hartlauer Handelsgesellschaft mbH. Věc C-355/96. ECLI:EU:C:1998:374.

104. Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. března 1996. Komise Evropských společenství proti Radě Evropské unie. Věc C-25/94. ECLI:EU:C:1996:114.
105. Posudek 2/13 Soudního (pléna) dvora 18. prosince 2014. Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod – Slučitelnost uvedeného návrhu se Smlouvou o EU a Smlouvou o FEU“. ECLI:EU:C:2014:2454.
106. Posudek Soudního (pléna) dvora 8. března 2011. Návrh dohody - Vytvoření jednotného systému řešení sporů týkajících se patentů - Soud pro evropské patenty a patenty Společenství. Posudek 1/09. ECLI:EU:C:2011:123.
107. Posudek Soudního dvora (pléna) ze dne 18. prosince 2014. Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod Věc 2/13. ECLI:EU:C:2014:2454.
108. Posudek Soudního dvora ze dne 10. dubna 1992. Posudek 1/92. ECLI:EU:C:1992:189.
109. Posudek Soudního dvora ze dne 14. prosince 1991. Návrh dohody mezi Společenstvím, na jedné straně, a státy Evropského sdružení volného obchodu, na straně druhé, týkající se vytvoření Evropského hospodářského prostoru. Posudek1/91. ECLI:EU:C:1991:490.
110. Posudek Soudního dvora ze dne 14. prosince 1991/91. Návrh dohody mezi Společenstvím, na jedné straně, a státy Evropského sdružení volného obchodu, na straně druhé, týkající se vytvoření Evropského hospodářského prostoru. ECLI:EU:C:1991:490.
111. Posudek Soudního dvora ze dne 28. března 1996. Přistoupení Společenství k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Posudek 2/94. ECLI:EU:C:1996:140.
112. Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. února 1988. Spojené království Velké Británie a Severního Irska proti Radě Evropských společenství. Věc 131/86. ECLI:EU:C:1988:86.

113. Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. března 1963. *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV proti Administration fiscale néerlandaise*. Spojené věci 28 až 30-62. ECLI:EU:C:1963:6.
114. Rozsudek Soudu prvního stupně (pátého rozšířeného senátu) ze dne 3. února 2005. Věc T-19/01. *Chiquita Brands International, Inc., Chiquita Banana Co. BV a Chiquita Italia, SpA proti Komisi Evropských společenství*. ECLI:EU:T:2005:31.
115. Usnesení Soudního dvora ze dne 4. února 2000. *Emesa Sugar (Free Zone) NV proti Aruba*. Věc C-17/98. ECLI:EU:C:2000:69.

Rozhodnutí Ústavního soudu

1. Nález pléna Ústavního soudu Pl.ÚS 13/05 ze dne 22. 6. 2005 *Novela zákona o střetu zájmů ("volební zákon" podle čl. 40 Ústavy)* ECLI:CZ:US:2005:Pl.US.13.05.
2. Nález pléna Ústavního soudu Pl.ÚS 19/08 ze dne 26. 11. 2008 ECLI:CZ:US:2008:Pl.US.19.08.1
3. Nález pléna Ústavního soudu Pl.ÚS 42/04 ze dne 6. 6. 2006 *Diskriminace mužů v důchodovém pojištění (institut povinného podání přihlášky k účasti na pojištění)*. ECLI:CZ:US:2006:Pl.US.42.04. odst. 26.
4. Nález pléna Ústavního soudu Pl.ÚS 66/04 ze dne 3. 5. 2006 - *Evropský zatýkací rozkaz (eurozatykač)*. ECLI:CZ:US:2006:Pl.US.66.04.
5. Nález pléna Ústavního soudu ze dne 11. června 2003 sp. zn. Pl. ÚS 11/02 *ve věci návrhu Městského soudu v Brně na zrušení slova "soudcům" v § 1 zákona č. 416/2001 Sb., o odejmutí dalšího platu za druhé pololetí roku 2001 a stanovení výše dalších platů za první a druhé pololetí roku 2002 představitelům státní moci a některých státních orgánů, soudcům, státním zástupcům, členům prezidia Komise pro cenné papíry, zástupci Veřejného ochránce práv a členům bankovní rady České národní banky*. ECLI:CZ:US:2003:Pl.US.11.02.

6. Nález pléna Ústavního soudu ze dne 31. ledna 2012 sp. zn. Pl. ÚS 5/12 - Slovenské důchody XVII - aplikace Smlouvy mezi ČR a SR o sociálním zabezpečení, závazky z mezinárodního a unijního práva. ECLI:CZ:US:2012:Pl.US.5.12.1.
7. Nález pléna Ústavního soudu. ze dne 26. 11. 2008 Pl.ÚS 19/08. ECLI:CZ:US:2008:Pl.US.19. 08. 1.
8. Nález Ústavního soudu I.ÚS 3226/16 ze dne 29. 6. 2017 - Neuznání zahraničního právního a faktického rodičovství jednoho z mužů tvořících stejnopohlavní pár je v rozporu s právem na rodinný život a s nejlepším zájmem dítěte. ECLI:CZ:US:2017:1.US.3226.16.2.
9. Nález Ústavního soudu IV.ÚS 1783/11 ze dne 23. 4. 2013 K povinnosti respektovat při výkladu smluv princip autonomie vůle smluvních stran. ECLI:CZ:US:2013:4.US.1783.11.2
10. Nález Ústavního soudu Pl.ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009 - Kauza Melčák - zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny jednorázovým ústavním zákonem. ECLI:CZ:US:2009:Pl.US.27.09.1.
11. Nález Ústavního soudu Pl.ÚS 33/97 ze dne 17. prosince 1997 Suspensivní veto prezidenta republiky - počítání lhůty podle čl. 50 odst. 1 Ústavy. ECLI:CZ:US:1997:Pl.US.33.97
12. Nález Ústavního soudu ze dne 26. 11. 2008 č. j. Pl. ÚS 19/08, 446/2008 Sb. Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. ECLI:CZ:US:2008:Pl.US.19.08.1
13. Nález Ústavního soudu ze dne 27. 6. 2000, sp. zn. II. ÚS 157/97. ECLI:CZ:US:2000:2.US.157.97.
14. Nález Ústavního soudu ze dne 9. 2. 2011 IV. ÚS 1521/10 Odpovědnost státu za škodu způsobenou porušením evropského práva. ECLI:CZ:US:2011:4.US.1521.10.1.

Rozhodnutí dalších soudů

1. Rozsudek Soudu ESVO ve věci Mag Instrument Inc. proti California Trading Company Norway, Ulsteen.
2. Rozsudek Soudu ESVO ze dne 3. prosince 1997. Mag Instrument Inc. proti California Trading Company Norway, Ulsteen. Věc E-2/97. dostupné z http://www.eftacourt.int/uploads/tx_nvcases/2_97_Advisory_Opinion_EN_01.pdf
3. Rozsudek Soudu ESVO ze dne 5. dubna 2001. Kontrolní úřad proti Norskému království. Věc E3/00. dostupné z http://www.eftacourt.int/uploads/tx_nvcases/3_00_Judgment_EN.pdf.
4. Rozhodnutí Bundesverfassungsgericht z 8. dubna 1987, č.j. 2 BvR 687/85 Kloppenburg, [Cit. 2. června 2017]. Dostupné na: <http://www.servat.unibe.ch/dfr/bv075223.html>
5. Rozhodnutí Bundesverfassungsgericht druhé senátu ze dne 15. prosince 2015 - 2 BvR 2735/14 - Rn. (1-126), ECLI:DE:BVerfG:2015:rs20151215.2bvr273514, dostupné z http://www.bverfg.de/e/rs20151215_2bvr273514.html.
6. Rozhodnutí Bundesverfassungsgericht druhého senátu z 21. června 2016 - 2 BvR 2728/13 - Rn. (1-220), ECLI:DE:BVerfG:2016:rs20160621.2bvr272813 dostupné z http://www.bverfg.de/e/rs20160621_2bvr272813.html.
7. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Bosphorus Hava Yollary Turizm ve Ticaret Anonim Sirketi v. Irsko, rozsudek velkého senátu z 30. června 2005, sp. zn. 45036/98.
8. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. s.

- Nizozemí, rozsudek třetí sekce z 20. ledna 2009, sp. zn. 13645/05. ECLI:CE:ECHR:2009:0120DEC001364505.
9. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Kress v. Francie, rozsudek velkého senátu z 7. června 2001, sp. zn. 39594/98. ECLI:CE:ECHR:2001:0607JUD003959498.
 10. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Matthews v. Velká Británie, rozsudek velkého senátu z 18. února 1999, ECLI:CE:ECHR:1999:0218JUD002483394.
 11. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Michaud proti Francii, rozsudek senátu páté sekce z 6. prosince 2012 ve věci č. 12323/11, ECLI:CE:ECHR:2012:1206JUD001232311.
 12. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Vermeulen v. v. Belgie, rozsudek velkého senátu z 20. února 1996, sp. zn. 19075/91. ECLI:CE:ECHR:1996:0220JUD001907591.
 13. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci X v. Německo, rozhodnutí pléna ze dne 10. června 1958. ECLI:CE:ECHR:1958:0610DEC000023556.
 14. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008 sp. zn. 3 Tdo 58/2008.
 15. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 27 kwietnia 2005 r., P 1/05 STOSOWANIE EUROPEJSKIEGO NAKAZU ARESZTOWANIA DO OBYWATELI POLSKICH dostupný z http://trybunal.gov.pl/fileadmin/content/omowienia/P_1_05_PL.pdf.

Stanoviska generálních advokátů

1. Stanovisko generální advokáta Darmona ze dne 19. května 1987. Meryem Demirel proti Stadt Schwäbisch Gmünd. Věc 12/86. ECLI:EU:C:1987:232.
2. Stanovisko generální advokáta Melchiora Watheleta přednesené dne 27. ledna 2016. SECIL. Věc C-464/14. ECLI:EU:C:2016:52.

3. Stanovisko generální advokátky - Trstenjak - přednesené dne 8. března 2007. Albert Reiss Beteiligungsgesellschaft mbH proti Land Baden-Württemberg. Věc C-466/03. ECLI:EU:C:2005:390.
4. Stanovisko generálního advokáta - Cosmas - 19 března 1998. Komise Evropských společenství proti Španělskému království. Věc C-298/97. ECLI:EU:C:1998:11.
5. Stanovisko generálního advokáta - Darmon - 8 listopadu 1990. The Queen proti Immigration Appeal Tribunal, ex parte Gustaff Desiderius Antonissen. Věc C-292/89. ECLI:EU:C:1990:387.
6. Stanovisko generálního advokáta - Jääskinen - 8 května 2014. Rada Evropské unie a další proti Vereniging Milieudefensie a Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht. Spojené věci C-401/12 P až C-403/12 P. ECLI:EU:C:2014:310. odst. 44.
7. Stanovisko generálního advokáta - Jacobs - 29 ledna 1998. Silhouette International Schmied GmbH & Co. KG proti Hartlauer Handelsgesellschaft mbH. Věc C-355/96. ECLI:EU:C:1998:33.
8. Stanovisko generálního advokáta - La Pergola - 20 dubna 1999. Komise Evropských společenství proti Belgickému království. Věc C-170/98. ECLI:EU:C:1999:182.
9. Stanovisko generálního advokáta - Mayras - 25 října 1972. International Fruit Company NV a další proti Produktschap voor Groenten en Fruit. Spojené věci 21 až 24-72. ECLI:EU:C:1972:89.
10. Stanovisko generálního advokáta - Mischo - 12 prosince 2002. Komise Evropských společenství proti Dánskému království. Věc C-192/01. ECLI:EU:C:2002:760.
11. Stanovisko generálního advokáta - Poiares Maduro - 20 února 2008. Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM) a Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC (C-120/06 P), Giorgio Fedon & Figli SpA a Fedon America, Inc. (C-121/06 P) proti Radě. ECLI:EU:C:2008:98.

12. Stanovisko generálního advokáta M. Bobka přednesené dne 12. prosince 2017. Věc C 16/16 P Belgické království proti Evropské komisi. ECLI:EU:C:2017:959 odst. 140.
13. Stanovisko generálního advokáta Roemera ve věci Van Gend en Loos je naprosto jednoznačné a podporuje tuto tezi. Viz Stanovisko generálního advokáta Roemera ze dne 12 prosince 1962. NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen. Věc 26-62. ECLI:EU:C:1962:42.

Ostatní dokumenty

1. AUST, A. Vienna Convention on Succession of States in Respect of Treaties - Introductory Note. [online]. [Cit. 28.1. 2018]. Dostupné z <http://legal.un.org/avl/ha/vcssrt/vcssrt.html>.
2. Draft Articles on the Law of Treaties with commentaries (1966) [Cit. 17. 8. 2016].
Dostupné z http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf str. 219.
3. Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries – 2011 str. 101. [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z: http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_11_2011.pdf.
4. Vysvětlení k Listině základních práv (2007/C 303/02) [Cit. 10. 9. 2017].
Dostupná z <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0017:0035:cs:PDF>.
5. Kasační opravný prostředek podaný dne 16. prosince 2010 Spojeným královstvím Velké Británie a Severního Irska proti rozsudku Tribunálu (sedmého senátu) vydanému dne 30. září 2010 ve věci T-85/09, Yassin Abdullah Kadi v. Evropská komise. Věc C-595/10 P.

6. European Communities – Protection of Trademarks and Geographical Indications for Agricultural Products and Foodstuffs. Complaint by the United States. WT/DS174/R Report of the Panel z 15. března 2005 odst. 7.269. [Cit. 17. 8. 2016]. Dostupné z: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/174r_e.pdf.